निरतः शान्ते ऽस्मै स्वस्मात् जितेन्द्रियः ।
हेमाचार्यकृतं वस्तु नामाथ स्मृत्युदयत् ॥ १ ॥
यस्मात्स्वकर्मरूढार्थं स्वर्णस्वकर्दं गतः ।
यशो वनपतिस्तेन कनपतेर्यश्चिनो भुवि ॥ १ ॥
हेमाचार्यकृतं यस्मात् मुद्रणेनाधिकं कृतम् ।
रामायणं यदालोक्य महीपुर्दंतयो मुदम् ॥ २ ॥

स्वरामनन्दे न्दुमितेव फाल्गुने
सितेतिथौ पूर्ण मसूढ़ि विष्णोः ।
श्री विक्रमादित्य नृपोक्तमाब्दे
मुद्राक्षरै मुंद्रित मेतदेव ॥ ३ ॥

वरुणं सामर्थमाकृष्योरुभ्याञ्चाकृष्य पार्श्वयो: ।
दधार सगरोऽश्वन्तं उपां दत्वोत्ततारच ॥८॥
विधुरस्तुरग: सोऽपि पपात पृथिवीतले ।
पृथ्वीनाथोऽपि पादाभ्यामेवगन्तुं प्रचक्रमे ॥१०॥
यावत्किञ्चिद्ययौ तावद्ददर्शैकं महासर: ।
आदित्यकरपर्यस्तां भूभ्रष्टामिवचन्द्रिकाम् ॥११॥
तत्र श्रमापनोदाय स्नातो वन्य इव द्विप: ।
स्वादु स्वच्छं पद्मगन्धि शीतञ्च सुपय:पपौ ॥१२॥
निर्ययौ सरसस्तस्मात्ततास्थो तीरसीमनि ।
ददर्श चैकां युवतिंजलदेवीमिवाऽग्रत: ॥१३॥
तां नवाम्भोजवदनां नीलोत्पलविलोचनाम् ।
तरङ्गायित लावण्य जलाञ्चक्रयुगस्तनी ॥१४॥
स्मेरकोकनदोद्दाम पाणिपादमनोरमाम् ।
शरीरिणीं सरो लक्ष्मीं स पश्यन्नित्यचिन्तयत् ॥१५॥
अप्सरा: किं व्यन्तरी किं किमाद्यौ नागकन्यका ।
विद्याधरी वा किमियं न सामान्येदृशीभवेत् ॥१६॥
न तथा हृदयानन्दं करोति सरसी जलम् ।
यथा दर्शनमेतस्या: सुधावृष्टिसहोदरम् ॥१७॥
तथापि ददृशे राजा राजीवदलचक्षुषा ।
तत: सञ्चरितेनेवाऽनुरागेण तदैव हि ॥१८॥

[illegible] निहन्ता [illegible] ।
[illegible] शिरोमणिनी ॥१९॥
[illegible] ।
[illegible] ॥२०॥
[illegible] ।
[illegible] ॥२१॥
[illegible] सुलोचन ।
[illegible] ॥२२॥
[illegible] तनयेनयौ ।
[illegible] शिरोमणिः ॥२३॥
[illegible] जाता भ्रातापि वर्णिता ।
[illegible] चक्रवर्त्तिनः ॥२४॥
[illegible] पूर्णेन्दुनेव [illegible] ।
[illegible] सुहृद्[illegible] ॥२५॥
[illegible] च [illegible] ।
[illegible] गर्भन् वोढुमुपाययौ ॥२६॥
पूर्णे[illegible]तरं बोधयित्वा सुलोचनम् ।
चक्रे दीर्घ[illegible] निद्रामुद्रितलोचनम् ॥२७॥
स्वधनं [illegible]पादाय भगिनीमिमाम् ।
[illegible] ॥२८॥

सरोवरे नयासेह क्रीडन्त्यात्मसमीहितः ।
शिक्षितानामुकालेन निकारं वेदनारातम्॥ २९ ॥
यस्मात्तैव स्वेदवती स्वव्यापाङ्गाङ्किकेव च ।
सीता स्वैनयरेणं सा स्वेऽप्यले स्खलत्स्वरा ॥३०॥
क्षणाद्स्वास्थमेवेयं भानुमानिव मज्जनि ।
छद्मशोकमयेन भोगिनीव मतिस्थिता ॥३१॥
क्षणादेव स्वावेदित्थगृहे तवदर्शनात् ।
तवाथ स्वजदांशात्यक्षयावस्था विपद्यते ॥३२॥
सौविदल्लेवपद्लेपद् सन्नतनुर्लोऽपि सः ।
ध्यायन्तो नयन्त्र तं नमस्तद्बोध चक्रिणम् ॥३३॥
सोऽनुमान्य निजावासे ह्यपीत् भगवच्चक्रिणः ।
स्वोरत्नमञ्जुकैका या दावाद्धृतमलोपयन् ॥३४॥
तत्र तौ विमानेन गन्धर्वेन्द्रनयचक्रिणौ ।
वैनाद्यभौमिय यत्. पुरं गगनवल्लभम् ॥३५॥
निवेश्य पैत्रिके राज्ये न्यस्तनयनं ततः ।
…र्वैनिद्या… …स्य नतव…गोवनः ॥३६॥
…ोऽन्तं तदुपान्तःवसनरत्नमालीनि ।
…स नाकेन्द्र पुरं दुरन्तपराक्रमम् ॥३७॥
…लकैर्मतैर्क्व्य विमानैरपरैरपि ।
…न्त्रार्क कार… …मागर्षीगगनाकरैः ॥३८॥

[illegible] नगरोद्याने जितजिनेश्वरः ।
[illegible] समवसरणोत्क्लैः सुरासुरैः ॥३९॥
[illegible]दिषु देवेषु सगरादिषु राजसु ।
[illegible] तु यथा स्थानं विदधौ देशनां विभुः ॥४०॥
तदा च वैताढ्यगिरौ पूर्णमेघं सहस्रदृक् ।
[illegible] पितृवधं क्रुद्धोऽवधीत्तार्क्ष्य इवोरगम् ॥४१॥
पूर्णमेघात्मजस्तस्मान्नष्टोऽथ घनवाहनः ।
तदा जगाम तु समवसरणे शरणेच्छया ॥४२॥
त्रिः प्रदक्षिणीकृत्य भगवन्तं प्रणम्य च ।
उपपादस्थुणाविष्ट द्रुपदच्छमिवाध्वगः ॥४३॥
तस्यानुपदमेवाथ सहस्राद्युदायुधः ।
आगात्स समवसरणेऽपश्यच्च घनवाहनम् ॥४४॥
[illegible]कोपस्त्यक्ता स्वैःप्रभावात्परमेष्ठिनः ।
नत्वा प्रदक्षिणापूर्वं यथा स्थानमुपाविशत् ॥४५॥
सगरश्चक्रभृदथ पप्रच्छ परमेश्वरम् ।
किं वैरकारणं स्वामिन् पूर्णमेघसुनेत्रयोः ॥४६॥
आचख्यौ भगवानेवमादित्याभे पुरे पुरा ।
[illegible]नानासद्द्रव्यकोटीश्वरो वणिक् ॥४७॥
स्वसूनोर्हरिदासस्य समर्पयित्वाखिलं धनम् ।
देशान्तरं वणिज्यायै जगाम श्रेष्ठिभावनः ॥४८॥

विदेशे द्वादशाब्दानि स्थित्वोपार्य्यमिहद्धनम् ।
आययौ भावनः श्रेष्ठी तस्थौ च नगराद्बहिः ॥४९॥
तत्र मुक्त्वा परीवारं सेकाक्यपि हि भावनः ।
निशाययौ निजे सद्मन्युत्कण्ठाहिबलीयसी ॥५०॥
प्रविशन् हरिदासेन चौरोऽसाविति शङ्कया ।
निहतः खड्गघातेन विसर्पः काल्पमेधसाम् ॥५१॥
स्वस्य व्यापादकं ज्ञात्वा तदानीमपि भावनः ।
तत्क्षाणकलितद्वेषः कामधर्ममुपाययौ ॥५२॥
स ज्ञात्वा पितरं पश्चात्पश्चात्तापकदर्थितः ।
चकार प्रेतकार्य्याणि समाल्यस्तेन कर्मणा ॥५३॥
विपेदे हरिदासोऽपि गते काले कियत्यपि ।
दुःस्वदान द्वावपतितोऽक्रमतुः कतिचिद्भवान् ॥५४॥
किञ्चिच्च सुकृतं कृत्वा जीवोऽभूद्भावनस्य तु ।
पूर्णमेघो हरिदासश्री वत्सासीत सुलोचनः ॥५५॥
इति प्राग्जन्मसंसिद्धं पूर्णमेघसुनेत्रयोः ।
वैरं प्राणान्तिकं राजन्नैहिकं त्वानुपद्रिकम् ॥५६॥
[illegible] नयोर्मिथः ।
[illegible] कृता मया ॥५७॥
[illegible] परिज्ञात् [illegible] ।
[illegible] ॥५८॥

रूक्षातिविनीतत्वादासीत्तिस्ततिवल्लभः ।
सोऽधन्तुमेवासक्रीशाटन्यदा हूयमाणेन सः ॥५९॥
देवन्द्रो स्वामिनं ज्ञात्वा कठोरहृदयः शशी ।
छन्नरात्रे पतिभ्रैव ता कौशातिसुधेनुकाम् ॥६०॥
केशाकेशि मुष्टामुष्टि दण्डादण्डितयो स्ततः ।
युद्धं प्रवृत्ते वीरं शशिना चावल्लिर्हतः ॥६१॥
शशीचिरं भवं भ्रान्त्वा दक्षेसो मेघवाहनः ।
आवलिस्तु सहस्राक्षस्तादिदं वैरकारणम् ॥६२॥
शान्तादान प्रभावेन रंसकोऽपि गतीं शुभाम् ।
चक्रस्त्वं च महस्राक्षे स्नेहः प्राग्जन्मभूम्यते ॥६३॥
अथ रक्षपतिर्भीमो निपपण्डलपर्पदि ।
उच्छ्रायालिङ्गरभसात्मेघवाहनमब्रवीत् ॥६४॥
पुष्करद्वीपभरतक्षेत्रो वैताढ्यपर्वते ।
प्राग्भवे काञ्चनपुरे विद्युद्दंष्ट्रो नृपो भवम् ॥६५॥
तस्मिन् भवे ममा भूस्त्वं तनयो रतिवल्लभः ।
अत्यन्तं वल्लभोवत्स साधुदृष्टोसि सम्प्रति ॥६७॥
तदेवं संप्रत्यपि मे पुत्रोसि परिगृह्यताम् ।
सैन्यं मदीयं त्वदीयमथान्यदपि यन्मम: ॥६८॥
लवणोदे पयोराशौ दुर्जयोद्य सदामपि ।
योजनानां सप्तशतींदिक्षु सर्वा सुविस्तृतः ॥६९॥

राक्षसद्वीप इत्यस्ति सर्वद्वीपशिरोमणि ।
तदन्तरे त्रिकूटाद्रिर्भूमिनाभो सुमेरुवत् ॥७०॥
महद्धिवलयाकारो योजनानि नवोन्नतः ।
पञ्चाशतं योजनानि विस्तीर्णोऽस्यातिदुर्गमः ॥७१॥
तस्योपरिष्टान् सौ वर्णप्राकारागृह तोरणा ।
मया लङ्केतिनाम्ना पूर धुनैर्वोस्तिकारिता ॥७२॥
षड्योजनानि भूमध्य मतिक्रम्य चिरन्तनी ।
शुद्धस्फुटिकवप्राङ्का नानारत्नमलालया ॥७३॥
सपादयोजनशतं प्रमाणाप्रवरापुरी ।
मम पातालङ्केति विद्यते चातिदुर्गमा ॥७४॥
पुरीद्वयमिदं वत्साद्त्तत्वं नृपतिर्भव ।
भवत्वाद्येवते तीर्थनाथदर्शन जं फलम् ॥७५॥
इत्युक्त्वा राक्षसपतिर्माणिक्यैर्नवभिः कृतम् ।
ददौ तस्मै महाहारं सद्योविद्याच राक्षसीन्॥७६॥
भगवन्त नमस्कृत्य तदैव घनवाहनः ।
आगत्य राक्षसद्वीप राजाभूल्लङ्कयो स्तयोः ॥७७॥
राक्षसद्वीपराज्येन राक्षस्याविद्ययापि च ।
तदादितस्य वंशोपि वर्यो राक्षसवंशताम् ॥७८॥
निर्व्वृतिता मिथ्रवर्गः सुतासैवैकविक्रमः ।
व्यधत्त लङ्कयोराज्यं सुचिरं घनवाहनः ॥७९॥

समहारक्षसे राज्यं सुधीर्दत्वा स्वसूनवे ।
अजितस्वामिपादान्ते परिव्रज्य ययौ शिवम् ॥८०॥
महारक्षा अपि चिरं राज्यं भुक्त्वा स्वनन्दने ।
देव रक्षसि संस्थाप्य प्रव्रज्य च ययौ शिवम् ॥८२॥
रक्षो द्वीपाधिपेष्वेऽवमसंख्येषु गतेषु तु ।
श्रेयांस तीर्थे भूत्कीर्त्तिधवलो राक्षसेश्वरः ॥
तदा च वैताढ्यगिरौ पुरे मेघपुराभिधे ।
विद्याधरनरेन्द्रो भूदतीन्द्रो नामविश्रुतः ॥८३॥
श्रीमत्यां तस्य कान्तायां श्रीकण्ठोनाम नन्दनः ।
देवीति नाम्ना दुहिता चाभूद्देवीवरूपतः ॥८४॥
विद्याधरेन्द्र स्तां पुष्पोत्तरो रत्नपुरेश्वरः ।
सूनोः पद्मोत्तरस्यार्थे ययाचे चारुलोचनाम् ॥८५॥
गुणिने श्रीमतेप्यस्मैतामतीन्द्रो ददौ नहि ।
ददौ कीर्त्तिधवलाय किन्तु दैवनियोगतः॥८६॥
तां कीर्त्तिधवलोढ़ान्तु श्रुत्वा पुष्पोत्तरो नृपः ।
वैरायते स्मातींद्रेण श्रीकण्ठे न च सानदः ॥८७॥
श्रीकण्ठेनैकदामेरो र्निवृत्तेन व्यदैक्ष्यत ।
पुष्पोत्तरस्य दुहिता पद्मा पद्मे वरूपतः ॥८८॥
मनोभवविकाराब्धि समुल्लासन दुर्दिनम् ।
अन्योन्यमनुरागो भूत्तयोः श्रीकण्ठपद्मयोः॥८९॥

तिष्ठतेस्म कुमारी सा श्रीकण्ठायोन्मुखाम्बुजा ।
स्वयम्वरस्रजमिव क्षिपन्तीस्निग्धया दृशा ॥८०॥
विज्ञाय तदभिप्रायं श्रीकण्ठस्तां स्मरातुरः ।
आदाय व्योममार्गेण गन्तुं प्रववृते द्रुतम् ॥८१॥
पद्मां हरति कोपीति पूत्कुर्वन्तिस्म चेटिका ।
पुष्पोत्तरोपि सन्नह्यत्वधावत्सबलो बली ॥८२॥
श्रीकण्ठोपि द्रुतं कीर्त्तिधवलं शरणं ययौ ।
पद्माहरणवृत्तान्तं कथयामास चाखिलम् ॥८३॥
पुष्पोत्तरोपि तत्राशु प्राप सैन्यैर्निरन्तरैः ।
आशाः प्रच्छादयन्नब्धिर्युगान्त इव सागरः ॥८४॥
दूतेन कीर्त्तिधवलः पुष्पोत्तरमभाषत ।
अविमृश्य प्रयासोयं मुधावः सांपरायिकः ॥८५॥
कन्याह्यवश्यं दातव्या कस्मैचन तया यदि ।
स्वयं वृतोऽसौ श्रीकण्ठस्तदासौ नापराध्यति ॥८६
तद्द्वो पुनरेते योद्धुं बुद्ध्वा स्वदुहितुर्मनः ।
कर्त्तुं वधूवरोद्वाहं कल्यमेतद्धि सांप्रतम् ॥८७॥
दूतीमुखेन पद्मापि तदैवेति व्यजिज्ञपत् ।
वृतो मया स्वयमयं कृताहं नामुना पुनः ॥८७॥
इति पुष्पोत्तरं श्रुत्वा शान्तकोपोऽभवत्क्षणात् ।
प्रायो विचारचक्षूणां कोपः सुप्रशमः खलु ॥८८॥

श्रीकण्ठपद्मयोः कृत्वैवोत्सवेन महीयसा ।
ज्ञात्वा विवाहं प्रययौ निजं पद्मोत्तरः पुरम् ॥१००॥
श्रीकण्ठं कीर्त्तिधवलोऽब्रवीद्वत्रैव तिष्ठ वत् ।
तावच्छैले युष्माकं सन्त्यनेके द्विषोऽधुना ॥१॥
अत्रैव राक्षसद्वीपं व्यादूरेण मरुद्दिशि ।
विद्यते वानरद्वीपो योजनत्रिशतीमितः ॥२॥
अन्येपि बर्बरकूलसिंहलप्रमुखाः सखे ।
द्वीपा मदीयास्तिष्ठन्ति स्वर्गखः खण्डसन्निभाः ॥३॥
तेषामेकतमत्रापि राजधानीं निधाय भोः ।
सुखमास्स्वाविदूरत्वादवियुक्तो मया समम् ॥४॥
न यद्यपि द्विषद्भ्यस्ते भयमस्ति मनागपि ।
तथाप्यस्मद्वियोगभयान्नोगन्तु मर्हसि ॥५॥
सस्नेहमिति तेनोक्तस्तद्वियोगातिकातरः ।
श्रीकण्ठो वानरद्वीपनिवासं प्रत्यपद्यत ॥६॥
गत्वाऽथ वानरद्वीपं किष्किन्धाद्रौ महापुरीम् ।
किष्किन्धानामतद्राज्ये तं कीर्त्तिधवलोन्यधात्॥७॥
अद्राक्षीद्भ्राम्यत स्तत्र महादेहान्फलाशिनः ।
भूयसो वानरान् रम्यान् श्रीकण्ठः पृथिवीपतिः ॥८॥
तेषाममारिमाघोष्य सोन्नपानाद्य दापयन् ।
सचक्रुस्तानथान्येपि यथा राजा तथा प्रजाः ॥९॥

चक्रुश्चित्ते वत्ते ह्येवं ध्वजछत्रादि लक्ष्मसु ।
विद्याधरा वानरास्ते तदा प्रभृति कौतुकात् ॥१०॥
वानरद्वीपराज्येन वानरैर्लक्ष्मभिस्तथा ।
वानरा इति कीर्त्यन्ते तथा विद्याधरा अपि ॥११॥
श्रीकण्ठस्य सुतो जज्ञे वज्रकण्ठोऽभिधानतः ।
सोऽरकाष्ठासु विशालासु सर्वदा कुण्ठविक्रमः ॥१२॥
नन्दीश्वरेऽथ श्रीकण्ठो यात्रायै शाश्वतार्हताम् ।
अमरान् गच्छतोऽद्राक्षीदास्थानीमास्थितो निजाम् ॥
वाजीव ग्रामपद्धस्थो वाजिनां मार्गयायिनाम् ।
तेषां दिदिपदी सोथाऽन्वचालीभक्तितद्गनः[1] ॥१४॥
विमानं गच्छतस्तस्य स्खलितं मानुषोत्तरे ।
तरङ्गिणी वेगइव मार्गवर्त्तिनि पर्वते ॥१५॥
प्राग्जन्मनि मया तेपे तपोऽल्पं खलु ते नमे ।
नन्दीश्वरार्हद्यात्रायां नापूर्यत मनोरथः ॥१६॥
इति निर्वेदमापन्नः प्राव्राजीत्तत्र एव सः ।
तपस्तीव्रतरं तप्त्वा सिद्धिक्षेत्रमियायच ॥१७॥
श्रीकण्ठतो वज्रकंठादिष्वतीतेष्वनेकशः ।
मुनिसुव्रततीर्थेऽभूद्धनोदधिरथो नृपः ॥१८॥

---

१ [illegible] । इति वा पाठः ।

लङ्कापुर्यामपि तदा समभूद्राक्षसेश्वरः ।
तडित्केश इति नाम्ना जज्ञे स्नेह तयोरपि ॥१९॥
अन्यदा तडित्केशः सान्तःपुरवधूजनः ।
ययौ क्रीडितुमुद्याने वरे नन्दननामनि ॥२०॥
क्रीडासक्ते तडित्केशे कोऽप्युत्तीर्य कपिर्द्रुमात् ।
श्रीचन्द्राख्यास्तन्महिष्या विलिलेख नखैः कुचौ ॥२१॥
रोषोद्धूमितचेतास्तं तडित्केशः प्लवङ्गमम् ।
जघानैकेन बाणेनाऽसह्यो हि स्त्री पराभवः ॥२२॥
बाणप्रहारविधुरः किञ्चिद्गत्वा प्लवङ्गमः ।
एकस्य प्रतिमास्थस्य साधोरग्रे पपात सः ॥२३॥
सोऽदात्तस्मै नमस्कारं परलोकाध्वशंबलम् ।
कृत्वा च तत्प्रभावेणाब्धिकुमारो बभूव सः ॥२४॥
प्राग्जन्मसोऽवधेर्ज्ञात्वाभ्येत्यावन्दिष्ट तं मुनिम् ।
वन्दनीयः सतां साधुर्ह्युपकारी विशेषतः ॥२५॥
अन्यानपि तडित्केशभटैस्तत्र प्लवङ्गमान् ।
हन्यमानान्सपेक्षिष्ट सद्यः कोपेन चाज्वलत् ॥२६॥
महाप्लवङ्गरूपाणि विकृत्यानेकशश्च सः ।
वर्षंस्तरुशिलाजालैरुपदुद्राव राक्षसान् ॥२७॥
ज्ञात्वा दिव्यप्रयोगन्तु तडित्केशस्तमुच्चकैः ।
आनर्च्योवाच कोऽसीति किमुपद्रवसीति च ॥२८॥

ततः सोऽब्धि कुमारोऽपि शान्तकोपस्तदर्चया।
स्ववधञ्च नमस्कार प्रभावञ्च शशंसतम् ॥२९॥
लङ्केश स्तेन देवेन सहैवोपेत्य तं मुनिम्।
इत्यप्रच्छदुभो वैर हेतुः कः कपिना मम ॥३०॥
आचख्यो मुनिरप्येवं श्रावस्त्यां मन्त्रिनन्दनः।
दत्तो नाम पुराभूस्त्वं काश्यामेषतु लुब्धकः ॥३१॥
त्वमुपात्तपरिव्रज्योन्येद्युर्वाराणसीमगाः।
दृष्टोनेनापशकुन मित्याहत्य निपातितः ॥३२॥
माहेन्द्रकल्पदेवोभू श्च्युत्वा चेदिगिराभवः।
भ्रान्त्वा नरकमेषोभूत्कपिस्त द्वैरकारणम् ॥३३॥
वन्दित्वातं महासाधु मसामान्योपकारिणम्।
अनुज्ञाप्य च लङ्केशं सोथदेवस्तिरोदधे ॥३४॥
तदाकर्ण्य तडित्केशः सुकेशे तनये निजम्।
राज्यं न्यस्य प्रवव्राज वव्राज च परं पदम् ॥३५॥
किष्किन्धाराज्यमाधाय पुत्रे किष्किन्धनामनि।
दीक्षां घनोदधिरथोऽप्यादाये वायनिर्वृतिम् ॥३६॥
इतश्च वैताढ्यगिरौ नगरे रथनूपुरे।
अभूत्तदानीमशनि वेगो विद्याधरेश्वरः ॥३७॥
तस्यापि सूनुर्विजय सिंह इत्यभवज्जयी।
विद्युद्वेगो द्वितीयस्तु तद्दोर्दण्डविधा परः ॥३८॥

गिरौ तत्रैव चादित्यपुरे मन्दिरमालभृत् ।
विद्याधरनृपस्तस्य श्रीमालेति च कन्यका ॥३९॥
तस्याः स्वयम्बरे तेन हुताविद्याधरेश्वराः ।
जग्मोतिर्पोतमांशिदिमान मधिमञ्च मुपाविशन् ॥४०॥
कथ्यमानान् प्रतीहार्या तान् विद्याधरपुङ्गवान् ।
पश्यन्ती दृष्ट्या श्रीमाला कान्ताद्वचानिदाम्भसा ॥४१॥
अन्यविद्याधरान् सर्वानतिक्रम्य क्रमेण सा ।
गत्वा चतस्रे किष्किन्धे जाह्नवीवपयोनिधौ ॥४२॥
तस्य कंठे निचिक्षेप श्रीमाला वरमालिकाम् ।
भविष्यद्दोःलता क्षेप सत्यं कारमिवानयन् ॥४३॥
खड्गैर्विजयसिंहोथ सिंहवत्प्रियसाहसः ।
भ्रूकुटीभीषणमुखः सरोषमिदमभ्यधात् ॥४४॥
निर्वासिता पुराप्येते सदा दुर्नयकारिणः ।
वैताढ्यराजधानीतः सुराजग्रादिवद्दस्यवः ॥४५॥
तत्कोनाम दूहा नीता दुर्नीता कुलपांशुना ।
न दद्या पुनराहत्तैरनिहन्त्येतान् पशूनिव ॥४६॥
इत्युदीर्यमहावीर्यं समुत्थाय यमोपमः ।
चचालकिष्किन्धिनृप वधायायुधमुत्क्षिपन् ॥४७॥
किष्किन्धिनः सुकेशाद्या अन्ये विजयसिंहतः ।
रणायोत्तस्थिरे विद्याधराः पौरुषदुर्द्धराः ॥४८॥

दन्ताद्दन्तिप्रवृत्ते मै रुत्स्फुलिङ्गोज्ज्वलताम्बरः ।
कुन्ताकुन्तिमिलत्सादी शराशरिमिलद्रथी ॥४९॥
खड्गाखड्गापतत्पत्ति रक्तक्लिन्नमहीतलः ।
रणस्ततः प्रववृते कल्पान्त इव दारुणः ॥५०॥ युग्मं॥
चिरं युद्धाथ वाणेन किष्किन्ध्यवरजोऽन्धकः ।
शिरो विजयसिंहस्यापातयत्फलवत्तरोः ॥५१॥
नेशुश्च विजयसिंहगृह्या विद्याधरेश्वराः ।
निर्नाथानां कुतः शौर्यं हतं सैन्यं ह्यनायकम् ॥५२॥
श्रीमालां समुपादाय जयश्रियमिवाङ्गिनीम् ।
ययावुत्पत्य किष्किन्धिः किष्किन्धां सपरिच्छदः ॥५३॥
श्रुत्वा पुत्रवधोदन्तमकाण्डाशनि पातवत् ।
वेगेनाशनिवेगोऽगात्किष्किन्धिपर्वतम् ॥५४॥
किष्किन्धां नगरीं सैन्यैः सचावेष्टदनेकशः ।
महाद्वीपस्थलीं द्वीपवतीपर इवाम्बुभिः ॥५५॥
गुहाया इव पञ्चास्यो योद्धुकामौ महान्धकौ ।
वीरौ सुकेशकिष्किन्धौ किष्किन्धाया निरीयतुः ॥५६॥
ततः सर्वाभिसारेण शनिवेगोऽप्यमर्षणः ।
योद्धुं प्रववृते वीरः शृगालवद्गणयन्परान् ॥५७॥
ततो विजयसिंहस्य सिंहव्याजिमुखेऽच्छिदत् ।
शिरोऽन्धकस्य कोपान्धोऽशनिवेगो महाभुजः ॥५८॥

ततो वानरसैन्यानि सद्देन्यानि दिशोदिशम् ।
पवनास्फालितानीव पटलानीव दुद्रुवुः ॥५८॥
सान्तःपुरपरीवारौ लङ्काकिष्किन्धनायकौ ।
पातालल‍ङ्कां ययतुः प्राप्यपायोपसर्पिणम् ॥६०॥
निर्घातं तत्र लङ्कायामारक्षाधरं स्वद्विपः ।
अशनिवेगः स रथनूपुरपार्थिवः ॥६१॥
सुदितो वैरिनिर्घातान्निर्घातं नाम खेचरम् ।
सराजस्थापनाचार्यो लङ्काराज्ये न्यवेशयत् ॥६२॥
ततो निवृत्य वैताढ्ये स्वपुरे रथनूपुरे ।
अमरेन्द्रोऽमरावत्यामिवागादशनिर्नृपः ॥६३॥
अन्येद्युर्जातनिर्वेदोऽशनिवेगनृपः स्वयम् ।
सहस्रारसुते राज्यं न्यस्य दीक्षामुपाददौ ॥६४॥
पुर्यां पातालल‍ङ्कायां सुकेशस्यापि सूनवः ।
इन्द्राण्यामभवन्मालीसुमाली माल्यवानिति ॥६५॥
श्रीमालायां च किष्किन्धे द्वौ बभूवतु रात्मजौ ।
नाम्नादित्यरजा ऋक्षरजाश्चेति महाभुजौ ॥६६॥
अपरेद्युश्च किष्किन्धिः सुमेरौ शाश्वतार्हताम् ।
यात्रां कृत्वा निवृत्तः सन्नपश्यन् मधुपर्वतम् ॥६७॥
किष्किन्धिर्विष्वगुद्याने तत्र मेराविवापरे ।
मनोरमे मनोरन्तुं विशश्रामाधिकाधिकम् ॥६८॥

निधायकिष्किन्धपुरं तस्योपरि पराक्रमी ।
न्यवासीत्सपरीवारः कैलास इव यक्षराट् ॥६९॥
पुत्रास्तेपि सुकेशस्य राजंश्च श्रुत्वारिनिर्हतम् ।
क्रुधा त्रयोऽग्नय इव जज्वलु र्वीर्यशालिनः ॥७०॥
ते समागत्य लङ्कायां निघ्नंतं खेचरं रणे ।
न्यगृह्णन् स्वत्ववेहिस्मा द्वीरैवैरं चिरादपि ॥७१॥
ततश्च पुर्य्यां लङ्कायां राजा माली तदा भवत् ।
राक्षसद्वीपमुख्यानां द्वीपानामेकशासिता ॥७२॥
इतश्च वैताढ्यगिरौ नगरे रथनूपुरे ।
सहस्रारनरेन्द्रस्याशनिवेगाङ्गजन्मनः ॥७३॥
भार्य्यायाश्चित्तसुन्दर्या गर्भे कश्चित्सुरोत्तमः ।
प्रच्युत्यावातरत्तद्वोऽद्दष्टे सुस्वप्नमङ्गले ॥७४॥ युग्मं॥
काले च दोहदस्तस्याः शक्रसम्भोगलक्षणः ।
दुष्पूरोदुर्वचश्चाभू देहदौर्बल्यकारणम् ॥७५॥
निर्बन्धेन तु साष्टष्टा कथञ्चिदपिदोहदम् ।
कथयामासतं पत्ये लज्जावनमदानना ॥७६॥
सहस्रारः सहस्राक्ष रूपं निर्माय विद्यया ।
सहस्राक्ष इतिज्ञातः पूरयामासदोहदम् ॥७७॥
घसूत समये सूनु मनूनभुजविक्रमम् ।
इन्द्र इत्युक्तनामानमिन्द्रसम्भोगदोहदात् ॥७८॥

सम्प्राप्त यौवनायास्मै विद्याविनयशीलता ।
ददौ राज्यं सहस्रारः स्वयं धर्मरतोभवत् ॥७९॥
सर्वान् ससाधयामास विद्याधरनरेश्वरान् ।
इन्द्रमन्यश्च समभूदिन्द्रदोहदजन्मतः ॥८०॥
दिक्पालांश्चतुरश्चक्रेससानीकान्यनीकपात् ।
तिस्रः परिषदो वज्रमस्त्रमैरावणं द्विपम् ॥८१॥
रम्भादिका वारवधूर्मन्त्रिणञ्च बृहस्पतिम् ।
नैगमेषिसमाख्यञ्च पत्त्यनीकस्य नायकम्॥८२॥युग्मं
एवं विद्याधरैरिन्द्रपरिवाराभिधाधरैः ।
इन्द्रोहमेवेतिधिया सोऽखण्डं राज्यमन्वसात् ॥८३॥
माकरध्वजिरादित्यकीर्त्तिकुक्षिसमुद्भवः ।
तत्रासूत्सोमदिक्पालः प्राच्यां ज्योतिःपुरेश्वरः ॥८४॥
वरुणामेघरथयोः पुत्रः पश्चिमदिक्पतिः ।
वसूवरुणो विद्याधरो मेघपुरेश्वरः ॥८५॥
तनयः सूरकनकावल्योरुत्तरदिक्पतिः ।
कुवेर इति विख्यातोभूत्काञ्चनपुरेश्वरः ॥८६॥
कालाग्नि श्रीप्रभासूनु किंष्किन्ध नगराधिपः ।
अभूदप्राच्यां दिक्पालो यम इत्यभिधानतः ॥८७॥
विद्याधरेन्द्रमिन्द्रतमिन्द्रोहमितिमानिनम् ।
गन्धेभोऽन्यमिभमिव नसे हेमालिभूपतिः ॥८८॥

[illegible] शिलैर्गात[illegible] ।
[illegible] चालेन्द्र[illegible] [illegible] ॥७९॥
सिंहद्विपादि [illegible] ।
यानैः प्रचेलुः केऽन्येऽपि [illegible] ॥८०॥
[illegible] फेरवश्च [illegible] ।
टङ्किकास्था अपि फणे [illegible] ॥८१॥
अन्यान्यप्यद्भुतानि दुर्निमित्तानि चाभवत् ।
माली सुमालिना[illegible] प्रयाणात्तु [illegible] ॥८२॥
अवज्ञाय वचस्तस्य माली दोर्दर्पगर्वितः ।
जगाम वैताढ्यगिराविन्द्रस्याक्रान्त[illegible]ये ॥८३॥
इन्द्रोऽप्यैरावणारूढः पाणिलोल्लालदम्भोलिः ।
सेनानाथैर्नैगमेषिप्रमुखैः परिवारितः ॥८४॥
सोमाद्यैर्लोकपालैश्च विविधायुधधारिभिः ।
विद्याधरभटैश्चान्यै रणक्षेत्रमुपाययौ ॥८५॥ युग्मं॥
इन्द्रराक्षससैन्यानां सम्फेटोऽभूत्परस्परम् ।
तडिन्निभास्त्रभीष्माणामम्भोदानामिवाम्बरे ॥८६॥
निपेतुः स्यन्दनाः क्वापि शिखराणीव भूभृताम् ।
पलायन्त गजाः क्वापि वातोद्धूता इवाम्बुदाः ॥८७॥
पेतुर्भटानां मूर्धानो राहुशङ्काप्रदाः क्वचित् ।
क्षतैकपादाः क्वाप्यश्वाश्चेलुः सन्ध्यानता इव ॥८८॥

असर्पादिन्द्रसैन्येन मालिसैन्यमसञ्जरतत् ।
बलवानपि किं कुर्यात् प्राप्तः केशरिणाकरी ॥९९॥
अथ रक्षं पतिर्माली सुमालिप्रमुखैर्वृतः ।
सयूथ इव वन्येभः ससंरम्भोऽभ्यधावत ॥२००॥
गदामुद्गरनाराचैः करकैरिव वारिदः ।
उपदुद्रावेन्द्र चमूं सवीर्यद्रविणेश्वरः ॥१॥
सलोकपालः सानीकः सानीकपतिरक्षकैः ।
इंद्रोप्यैरावणारूढोऽडुढौके रणकर्मणा ॥२॥
स इन्द्रो मालिना लोकपालप्रभृतयः पुनः ।
सुमालिप्रमुखैः सार्द्धं योद्धुमारेभिरे भटाः ॥३॥
तेषां चिरमभूद्युद्धं प्राणसंशयकृन्मिथः ।
जयाभिप्रायिणां प्रायः प्राणाहि तृणसन्निभाः ॥४॥
इन्द्रोद्रागथनिर्दम्भरणे दम्भोलिनावधीत् ।
विद्युते वाम्बुदेगोधा मालिनं वीर्यमालिनम् ॥५॥
हतेमालि निर्विन्नेस्तु राक्षसावानराश्चते ।
सुमाल्यधिष्ठितास्त्वेयुर्लङ्कां पातालवर्त्तिनीम् ॥६॥
विश्रवः सूनवेसद्यः कौशिकाकुक्षिजन्मने ।
लङ्कां वैश्रवणायादादिन्द्रः स्वञ्च पुरं ययौ ॥७॥
पुर्यां पाताललङ्कायां तिष्ठतश्च सुमालिनः ।
प्रीतिमत्यां सधर्मिण्यां जज्ञेरत्नश्रवा सुतः ॥८॥

संप्राप्तयौवनो रत्न श्रवा रम्य मथान्यदा ।
जगाम कुसुमोद्यानं विद्यासाधनहेतवे ॥९॥
तत्रैकत्र रहस्थाने सोऽक्षमालाधरो जपन् ।
नासाग्रन्यस्तदृक्तस्थावालेखित इव स्थिरः ॥१०॥
इत्यञ्च तस्थुषे तस्मैकापि तस्थौ समीपतः ।
विद्याधार्थ न विद्याङ्गी कुमारी पितृशासनात् ॥११॥
तदानीञ्च महाविद्या नाम्ना मानवसुन्दरी ।
अस्मिसिद्वातवेत्युच्चै रत्नश्रवसमभ्यधात् ॥१२॥
रत्नश्रवाः सिद्धविद्यो जपमालां मुमोच च ।
ददर्श च पुरस्थां त्वां विद्याधरकुमारिकाम् ॥१३॥
इहागाद्धेतुना केन कस्यवा कासिवेति च ।
रत्नश्रवा बभाषेतां साप्येवं प्रत्यभाषत ॥१४॥
अनेक कौतुकागारे पुरे कौतुकमङ्गले ।
विद्याधरपतिर्व्योम विन्दुर्नामास्ति विश्रुतः ॥१५॥
तस्यास्ति ज्यायसी पुत्री कौशिका नाम मेस्वसा ।
ऊढ़ा यक्षपुरेशेन राज्ञाविश्रवसा तु सा ॥१६॥
तस्या वैश्रवणोनाम बभूव तनयो नयी ।
राज्यं करोति लङ्कायां योधुनाशक्रशासनात् ॥१७॥
अहन्तु केकसी नाम कौसिकायाः कनीयसी ।
नैमित्तिकगिरा पित्रा दत्ता तुभ्यमिहागमम् ॥१८॥

आहूतवन्धुस्तदैवो पथे सेतां सुमालिभूः ।
पुष्पान्तकं पुरं न्यस्य चाऽस्मात् क्रीडं स्तया सह ॥१९॥
अन्यदा केकसी स्वप्ने विशन्तं स्वसुखे निशि ।
कुम्भिकुम्भस्थलोभेदं प्रसक्तं सिंहमैक्षत ॥२०॥
तया तं स्वप्नमाख्यातं व्याख्यात्तनयश्रवाः प्रगे ।
स्वच्छस्ते त्रिखण्डशौण्डीरोऽसविष्यति महाभुजः ॥२१॥
तस्मादेनतरं स्वप्नाच्चैत्यपूजां चकार सा ।
बभारच महासारं गर्भं रत्नश्रवः प्रिया ॥२२॥
तस्य गर्भस्य सम्भूतेः प्रस्तत्यऽत्यन्त निष्ठुरा ।
वाणी बभूवाकेकस्या दृढ़न्त्वाङ्गं जितश्रमम् ॥२३॥
दर्पणे विद्यमानेपि सा पश्चेप्रस्त्र दाननम् ।
आज्ञां दातुमभिप्रैपीत्सुरराज्येष्वशङ्कितम् ॥२४॥
विनापिहेतुं हुङ्कारमुखरं साद्धोमुखम् ।
अनामयञ्च मूर्द्धानं कथंचिन्न गुरुष्वपि ॥२५॥
विद्विषां मूर्द्ध सुचिरं पादं दातुमियेष सा ।
इत्यादिदारुणान् भावान् दध्रेगर्भ प्रभावतः ॥२६॥
प्रतिपत्तासनोत्कंपं कुर्वाण स्तनयस्तथा ।
सोधिकः द्वादशसमा सहस्रायुरजन्यतः ॥२७॥
उदत्तस्तुतिकातपृलेष त्यौजाः कं पयन्महीम् ।
उत्तानशयउद्दामपादकोकनदोऽथ सः ॥२८॥

दिपाके विगते काले पुनश्चासूत कैकसी ।
पुत्रं बिभीषणं नाम्ना शशाङ्कस्वप्नसूचितम् ॥३९॥
साग्रदोऽवर्धन्त सनुमतास्ते वचोद्यहर्निशं सुता तथा।
देहेन गतस्याययथासुखं क्रीडयाद्यवसोऽनुरूपया॥४०

इत्याचार्य्यश्रीहेमचन्द्रविरचिते त्रिषष्टिशलाका
पुरुषचरिते महाकाव्ये सप्तमे पर्व्वणि राक्षस
वंशवानरवंशोत्पत्तिरावणजन्मवर्णनो नाम
प्रथमः सर्गः ।

—०००—

द्वितीयः सर्गः ।

अथान्येद्युर्दशमुखः सानुजोऽपश्यदम्बरे ।
विमानारूढमायान्तमृद्धं वैश्रवणं नृपम् ॥१॥
कोऽयमित्यनुयुक्तं तं तेन माता ब्रवीदिति ।
कौशिकाया मम ज्येष्ठभगिन्या ह्येष नन्दनः ॥२॥
विश्रवोनामधेयस्य विद्याधरपतेः सुतः ।
सर्व्वविद्याधरेन्द्रस्येन्द्रस्याग्रसुभटो ह्ययम् ॥३॥
अवधीत्तातमज्जेष्ठं ह्यन्द्रो मालिनं रणे ।
लङ्कां स राक्षसद्वीपा ददावस्मै च नः पुरीम् ॥४॥

अज्ञातपूर्विणा लङ्काराजंत्र सोढं द्विपामिदम् ।
दशास्येन प्रसुप्तेन सिंहेनेवैभगर्ज्जितम् ॥ १५॥
आस्तामार्य्यो दशग्रीवः परानतिभटानपि ।
अप्यार्यकुम्भकर्णोयं निःशेषी कर्तुमीश्वरः ॥१६॥
अस्त्वार्यकुम्भकर्णोऽपि तदादेशकरोऽप्यहम् ।
द्विषामकाण्डे संहारं मातः पातः पवेरिव ॥१७॥
अथोचे रावणोऽप्येवं दशनैरधरं दशन् ।
त्वं वज्रकठिनाऽस्यंऽस्त्वयद्दुःशल्यमधाश्चिरम् ॥ १८॥
अप्येकवाज्ञस्याम्नातान् हन्यासिंद्रादिकान् द्विपः ।
शस्त्रशस्त्रिकथाप्यस्तु वस्तुतस्ते तृणं क्रिमे ॥१९॥
दोर्वीर्य्येणापि निर्ज्जेन्तुं यद्यप्यलमहं परान् ।
तथापि हि प्रयोक्तव्या विद्याशक्तिः क्रमागताः ॥२०॥
तद्विद्याः साधयिष्यामि निरवद्याः समन्ततः ।
अनुजानीहि यास्यामि तत्सिद्ध्यै सानुजोऽप्यहम् ॥॥
एवमुक्त्वा नमस्कृत्य पितरौ सानुजोपि सः ।
ताभ्यां च चुम्बितो मूर्ध्नि भीमारण्यमुपाययौ ॥२२॥
शयानः शयुनिःश्वास कम्पमानान्तिकद्रुमम् ।
दृप्तशार्दूल लाङ्गूलाच्छोटस्फोटितभूतलम् ॥२३॥
अलोकघूक घूत्कारघोर मूरुहगह्वरम् ।
नृत्यद्भूतपदाघात पतद्गिरि तटोपलम् ॥२४॥

भयङ्करं द्विविपदासप्येकं पद्मापदाम् ।
भ्रातृभ्यां सहितस्ताभ्यां तदरण्यं विवेशसः ॥२५॥ वि०
ते जटामुकुटान्मूर्ध्नि धारयंतस्तपस्विवत् ।
अक्षसूत्रधरा नाशाग्रन्यस्तदृष्टयः ॥२६॥
श्वेतांशुकस्ततोयामद्वितयेन वयोपि हि ।
सर्वकामप्रदामष्टाक्षरां विद्यामसाधयन् ॥२७॥
दशकोटीसहस्राणि जपो यस्य फलप्रदः ।
आरेभिरे ते जपितुं तं मन्त्रं षोडशाक्षराम् ॥२८॥
तदाऽनादृतो नाम जम्बूद्वीपपतिः सुरः ।
सान्तःपुरं क्रीडनाय तत्रायातो ददर्शतान् ॥२९॥
विद्यासाधनविघ्नाय तेषां वलाधिपः सतु ।
अनुकूलोपसर्गीयप्रजिघाय स्वयोषितः ॥३०॥
तेषां क्षोभार्थमायाता स्तद्रूपै रतिसुन्दरैः ।
ताः क्षोभं स्वयमेवेयुर्विस्मृतस्वामिशासनाः ॥३१॥
निर्विकारान् स्थिराकारां स्तूष्णीकानवलोक्यतान् ।
अकलितसस्मरवेशविवशा स्ता वभाषिरे ॥३२॥
भो भो ध्यानजडा यूयं यत्नतः पश्यताग्रतः ।
देव्योपि च वशीभूताः का वः सिद्धिरतः परा ॥३३॥
किं विद्यासिद्धये यत्नस्तत्क्लेशेनामुनाक्षतम् ।
किं करिष्यथ विद्याभिर्देव्यः सिद्धा वयं हि वः ॥३४॥

रमध्वं स्वैरमस्माभिस्त्रयाणां जगतामपि।
रम्य रम्य प्रदेशेषु सुरदेश्या यथारुचि॥ ३५॥
सकाममिति जल्पन्त्योऽनल्पधैर्येषु तेषु ताः।
विलक्षाजज्ञिरे यक्षा स्तालिकानैकहस्तिका॥३६॥
जम्बूद्वीपपति र्यक्ष स्ततस्तानब्रवीदिति।
सुग्धैः किमेतदारब्धं युष्माभिः कष्टचेष्टितम्॥३७॥
मन्ये पापण्डिना केनाप्यकाण्डे म्टत्युहेतवे।
पापण्डं शिक्षितायूयमनाप्तेन दुरात्मनो॥३८॥
यातयाताधुनाप्येनं मुक्ता ध्यानदुराग्रहम्।
मृताहमपि यक्षोस्मि वाञ्छितं वः कृपापरः॥३९॥
इत्युक्तेपि हि तुष्णीकां स्तान् क्रुद्धः सोऽब्रवीदिति।
मुक्ता प्रत्यक्षदेवं मां किमन्यं ध्यायथाऽपरम्॥४०॥
इति सक्रूरवाग्यक्षस्तत्परिक्षो भहेतवे।
भूसंज्ञायासमादिक्षत् किं कारान् वानमन्तरान्॥
ततः किलकलारावकारिणो वज्ररूपिणः।
उत्पाद्यगिरिशृङ्गाणि तदग्रे केपिचिक्षिपुः॥४२॥
चन्दनद्रुमवत्सर्पी भूयतान् केप्यवेष्टयन्।
सिंहीभूयपुरस्तेषां पूच्चक्रुः केपिदारुणम्॥४३॥
अथभल्ल ष्टकव्याघ्रविडालादि वपुर्धृतः।
चक्रुर्विभीषिकां केचिन्नाक्षुभ्यं स्ते तथापिहि॥४४॥

कैकसीं रत्नश्रवसं जामिं चन्द्रनखाञ्च ते ।
विकृत्यवद्ध्वाय पुरस्तेषां सपदि चिक्षिपुः ॥४५॥
रत्नश्रवः प्रभृतयस्ते च मायामया स्तदा ।
उदयश्रुनयना एवं चक्रुर् दुःकरुणस्वरम् ॥४६॥
वयं हन्यामहेवधातिर्यञ्चो लुब्धकैरिव ।
एभिर्गतहृणैः कैश्चिद् युष्माकं पश्यता मपि ॥४७॥
उत्तिष्ठोत्तिष्ठ वत्सत्वं त्रायस्व दशकन्धर ।
एकान्तभक्तस्तादृक् त्वमस्मात्कथमुपेक्षसे ॥४८॥
यो वत्सोऽपि महाहारं तं कण्ठेविन्यधास्वयम् ।
तस्य बाहुबलं क्वाऽद्य क्वा हुङ्कारश्च ते गतः ॥४९
कुम्भकर्णत्वमपि नो नाकर्णयसि किं वचः ।
यदैव मस्मान् दीनास्यानुदासीन इवैक्षसे ॥५०॥
विभीषणक्षणमपि न भक्तिविमुखोऽभवः ।
किं परावर्त्तित इव दुष्टदैवेन सम्प्रति ॥५१॥
विलपत्स्वपितेष्वेवं नचेलु स्ते समाधितः ।
ततस्तदग्रे तन्मौलीं चिच्छिदुर्यक्षकिङ्कराः ॥५२॥
अपश्यन्त इवाग्रस्तमपितत्कर्मदारुणम् ।
नमनागप्ययुः क्षोभं ते ध्यानाधीनचेतसः ॥५३॥
रावणाग्रे पातयं स्ते मौली तदनुजन्मनोः ।
दशग्रीवस्य मूर्द्धानं तयोरग्रे तु मायया ॥५४॥

किञ्चिच्चतुष्टकोपात् कुम्भकर्णविभीषणौ ।
चुक्षभतिस्तत्र हेतुर्न पुनः स्वल्पसत्वता ॥५५॥
रावणः परसार्द्धञ्च स्तमनर्थसचिन्तयन् ।
विशिष्टध्याननिष्ठोऽभूद्गिरीन्द्र इव निश्चलः ॥५६॥
साधुसाध्वित्यभूद्वाणी गीर्वाणानामथाम्बरे ।
ते च द्रुतमुपासर्पंश्चकिता यक्षकिङ्कराः ॥५७॥
ईदृशचक्रवर्त्तिन्य इति जल्पन्त उच्चकैः ।
विद्याः सहस्रमभ्येयुर्द्योतिताम्बराम् ॥५८॥
प्रज्ञप्तीरोहिणी गौरीगान्धारी च तथा परा ।
नभःसञ्चारिणी कामदायिनी कामगर्भिणी ॥५९॥
अणिमा लघिमा ऽक्षोभ्या मनस्तंभनकारिणी ।
सुविधानातपोरूपा दहनीविपुलोदरी ॥६०॥
शुभप्रदा रजोरूपा दिनरात्रिविधायिनी ।
वज्रोदरी समाकृष्टिरदर्शन्यजरामरा ॥६१॥
अनलस्तम्भनी तोयस्तम्भनी गिरिदारणी ।
अवलोकनी तु वह्निर्घोराधीरा भुजङ्गिनी ॥६२॥
वारुणी भुवनावध्या दारुणी मदनाशिनी ।
भास्करीरूपसम्पन्नोरोशानी विजयाजया ॥६३॥
वर्द्धनीमोचनी चैव वाराहीकुटिलाकृतिः ।
चित्तोद्भवकरीशान्तिः कौवेरी वशकारिणी ॥६४॥

योगेश्वरीवलोत्ताद्या चण्डाक्षाति प्रधर्षिणी ।
दुर्न्निवारा जगत्कम्पकारिणी भानुमालिनी ॥६५॥
एवमाद्या महाविद्याः पुरासुकृतकर्मणा ।
स्वल्पैरेव दिनैः सिद्धा दशास्यस्य महात्मनः ॥६६॥ अष्टभि
सर्व्वाह्नि जृम्भणी सर्व्वाहारिणी व्योमगामिनी ।
इन्द्राणीति पञ्चविद्या कुम्भकर्णस्य चाभवन् ॥६७॥
सिद्धार्था शत्रुदमनी निर्व्याघाता खगामिनी ।
विद्याश्चतस्रः संसिद्धाः कुम्भकर्णानुजन्मनः ॥६८॥
जम्बूद्वीपपतिः सोपि क्षमयामास रावणम् ।
महतामपराधेहि प्रणिपातः प्रतिक्रिया ॥६९॥
स यक्षोकृत तत्रैव रावणस्य कृते कृती ।
स्वयं प्रभं पुरं दिव्यं प्रायश्चित्तचिकीरिव ॥७०॥
विद्यासिद्धिं तु तां तेषां श्रुत्वा तौ पितरौ स्वसा ।
बन्धवश्चाययुस्तत्र प्रतिपत्तिश्च तैः कृता ॥७१॥
पितोद्दिशां सुधादृष्टिं बधूनामैक्षमुत्सवम् ।
जनयन्तः सुखं तस्थुस्तीतरस्ते तयोपेहि ॥७२॥
उपावासैरथोषड्भि चन्द्रहासमसिम्वरम् ।
दशास्यः साधयामासौपयिकं साधने दिशाम् ॥७३॥
इतश्च वैताढ्यगिरौ दक्षिणश्रेणिभूषणे ।
पुरेभूत्सुरसङ्गीते मयो विद्याधरेश्वरः ॥७४॥

तस्य हेमवतीनाम गुणानां धामगेहिनी ।
तत्कुक्षिजन्मा दुहितानाम्नामन्दोदरीत्यभूत् ॥ ७५॥
तां प्राप्तयौवनां प्रेक्ष्य तद्वरार्थी व्यचिन्तयत् ।
विद्याधरकुमाराणां वयराजोगुणागुणान् ॥ ७६॥
अनुरूपमपश्यंश्च वरं मयः नरेश्वरः ।
यावद्विषादमग्नो स्यात्तावन्मन्त्रेव मब्रवीत् ॥७७॥
स्वामिन्माविषादकिञ्चि दस्त्यस्या उचितोवरः ।
रत्नश्रवः सुतोदोष्मान् रूपवांश्च दशाननः ॥ ७८॥
सिद्धविद्यासहस्रस्याऽकम्पितस्य सुरैरपि ।
विद्याधरेषु नास्यास्ति तुल्योमेरोरिवाद्रिषु ॥७९॥
एव मेतदिति प्रोच्य मयो हर्षमहामनाः ।
सबान्धवः ससैन्यश्च सान्तःपुरपरिच्छदः ॥८०॥
मन्दोदरी सुपादायप्रदातुं दशमौलये ।
पुरुषै र्ज्ञापयित्वा स्वं स्वयं प्रभुपुरं ययौ ॥८१॥
सुमालिप्रमुखास्तत्र गोत्रवृद्धा महाशया ।
मन्दोदरीदशास्याय ग्रहीतुं प्रतिपेदिरे ॥८२॥
विवाहं कारयामासु स्तयोरथ शुभे दिने ।
वैवाहिका सुमाल्याद्यामयप्रभृतयश्च ते॥८३॥
ययुर्मयाद्याः स्वपुरं कृतोद्वाहमहोत्सवाः ।
रावणोपि चिरंरेमे रमणीरत्या तया ॥८४॥

५

रावणः क्रीडयान्येद्युर्ययौ मेघरवं गिरिम् ।
उत्पतन्तमिव पार्श्वावलम्बिभिर्मेघमण्डलैः ॥८५॥
सरस्यपश्यत्स्नान्तीस्तत्र खेचरकन्यकाः ।
षट्सहस्रान् सोऽप्सरस इव क्षीरसरस्वति ॥८६॥
पद्मिन्य इव मार्त्तण्डं स्मेरलोचनपङ्कजाः ।
नार्योयन्त्यः सानुरागास्तमीक्षां चक्रिरेऽथ ताः ॥८७॥
सद्योप्यपास्य सन्त्रास्य समन्दस्मरपीडिता ।
भर्त्ता नस्त्वम्भवेत्यत्ताः प्रार्थयां चक्रिरे स्वयम् ॥८८॥
तत्र पद्मावती सर्वश्रीसुरसुन्दरोद्भवा ।
मनोवेगाबुधसुता चान्याशोकलताभिधा ॥८९॥
अन्या विद्युत्प्रभानाम सुता कनकसंध्ययोः ।
एवमन्या अपि जगत्प्रख्यातान्वयसम्भवाः ॥९०॥
ताः सरागाः सरागेण दशग्रीवेण कन्यकाः ।
गान्धर्व्वेण विवाहेन सर्व्वा अप्युपयेमिरे ॥९१॥
तत्सौविदास्तत्पितृणामिदमेत्य व्यजिज्ञपन् ।
कोप्येष कन्या यौष्माकीः परिणीयाद्य गच्छति ॥९२॥
समं तत्पितृभिर्विद्याधरैरमरसुन्दरः ।
क्रुद्धोन्वधावद्रभसाज्जिघांसुर्दशकन्धरः ॥९३॥
नवोढा ता दशग्रीवमूचुः प्रकृतिकातराः ।
त्वरितं प्रेरय स्वामिन्विमानं सान्वितस्त्वयः ॥९४॥

[illegible] ।
[illegible] ॥ ५॥
[illegible] ।
[illegible] ॥ ६॥
[illegible] ।
[illegible] ॥ ७॥
[illegible] ।
[illegible] ॥९८॥
[illegible] ।
[illegible] ॥९९॥
[illegible] ।
[illegible] ॥१००॥
[illegible] ।
[illegible] ॥१०१॥
एतां नाम्ना तडिन्मालां तडिन्मालोपमद्युतिम् ।
पूर्णचन्द्राननां [illegible] उपायत ॥२॥ युग्मं ॥
[illegible] ज्योतिष्पुरपुरे पितुः ।
वीरनाम्नो नन्दयती देवीकुक्षिसमुद्भवाम् ॥३॥
[illegible] ।
कन्यां सुरश्रियमिव पर्यणैषीद्विभीषणः ॥४॥युग्मं॥

अथ मन्दोदरीदेवी देवेन्द्रसमतेजसम् ।
पुत्रमिन्द्रजितं नाम सुषुवेऽद्भुतविक्रमम् ॥५॥
कियत्यपिगते काले द्वितीयमपि नन्दनम् ।
मेघवन्नयनानन्दं सुषुवे मेघवाहनम् ॥६॥
आकर्ण्यपितृवैरं तत्कुम्भकर्णविभीषणौ ।
धनदाधिष्ठितां लङ्कां सुपद्रुद्रुवतुः सदा ॥७॥
दूतेन धनदोऽथैव सवोचत् सुमालिनम् ।
निजौ शाधिशिशूहन्त रावणावरजाविमौ ॥८॥
स्वान्यशक्ती नजानीतो दुर्मदौ वीरमानिनौ ।
एतौ पातालल‍ङ्कास्थौ भेकौ कूपोद्भवाविव ॥९॥
असमत्पूर्यामवस्कन्दं ददाते छलकर्मणा ।
जितकाशितया मत्तौ मया चिरमुपेक्षितौ ॥१०॥
नचेच्छिक्षयसि क्षुद्र तदिमौ मालिवर्त्मना ।
त्वया सहैव नेष्यामित्वां वेत्स्यस्मद्बलं ननु ॥११॥
इत्युक्तो रावणः क्रुद्धोऽभ्यधादिति महामनाः ।
अरेक एष धनदः करदो यः परस्य हि ॥१२॥
अन्यस्य शासनाल्लङ्कां यः शास्तीयवं वदन् स किम् ।
नलज्जा ते स्वात्मनोपि तस्य धार्ष्ट्यमहोमहत् ॥१३॥
दूतोसीति न हन्मित्वां याहीतिदशमौलिना ।
विसृष्टो धनदं गत्वा दूतो सद्ययातथम् ॥१४॥

[illegible] मन्दोदरः ।
[illegible] प्रथमो लङ्का समर्पणगर्वीयमा ॥१५॥
[illegible] तेन [illegible] नानाप्यातप्रदर्शिताः ।
[illegible] लङ्का नगर्यां नियंत्री बुधे ॥१६॥
[illegible] प्रसन्नानिवारितम् ।
[illegible] दशकन्धरः ॥१७॥
[illegible] भग्नं मन्यः स्वयं ततः ।
एवं [illegible] विपातक्रोधपावकः ॥१८॥
[illegible] भग्नदन्तस्य दन्तिनः ।
शाखिनश्छिन्नशाखस्य लङ्कारस्य च निर्मणेः ॥१९॥
नष्टज्योतिरस्य शशिन स्तोयदस्य गताम्भसः ।
यद्वेद भग्नमानस्य मानिनोऽधिगवस्थितिम् ॥२०॥यु०॥
तस्यात्र वास्तुऽवस्थानं यतमानस्य मुक्तये ।
क्रोधं विहायवह्निप्ण्णं नहि लज्जास्पदं पुमान् ॥२१॥
तद्लं समराज्येनाऽनेकानर्थप्रदायिना ।
उपादाये परिव्रज्या द्वारं निर्वाणवेप्सनः ॥२२॥
अप्येतावपकर्त्तारौ कुम्भकर्णविभीषणौ ।
जातौ ममोपकर्त्तारावीदृक्त्वय निदर्शनात् ॥२३॥
रावणोऽग्रेपि मे बन्धुर्बन्धुः सम्प्रतिकर्मतः ।
विनास्योपक्रममिमं नहि स्यान्मम धीरियम् ॥२४॥

एवं विमृश्य धनदस्त्यक्त्वा शस्त्रादि सर्व्वतः ।
तत्त्वनिष्ठः परिव्रज्यां स्वयमेव समाददे ॥२५॥
तं नत्वा रावणोऽप्येवं सुवाच रचिताञ्जलिः ।
ज्येष्ठो भ्राता त्वमसि मे सहस्वागोऽनुजन्मनः ॥२६॥
राज्यं कुरुष्व निःशङ्को लङ्कायां सपित्रान्वव ।
वयमन्यत्र यास्यामः नह्येयत्येव मेदिनी ॥२७॥
तस्मिन्नेवं ब्रुवाणेपि महात्मा प्रतिमास्थितः ।
न किञ्चिदूचे धनद स्तद्भवेपि शिवंगमी ॥२८॥
निरीहं धनदं ज्ञात्वा क्षमयित्वा प्रणम्य च ।
विमानं पुष्पकं तस्य सोऽग्रहीत्सह लङ्कया ॥२९॥
जयलक्ष्मीलतापुष्पं सोऽधिरुह्याथ पुष्पकम् ॥
सम्मेतशैलमूर्द्धेऽर्हत्प्रतिमा वन्दितुं ययौ ॥३०॥
वन्दित्वा प्रतिमा शैलाद्रावणस्यावरोहतः ।
सेनाकलकलेनैको जगर्ज वनकुञ्जरः ॥३१॥
अथ प्रहस्त इत्यूचे प्रतिहारो दशाननम् ।
हस्तिरत्नमसौ देवा देवस्यार्हतियोग्यताम् ॥३२॥
ततः पिङ्गान्तुङ्गदं तं मधुपिङ्गललोचनम् ।
उदग्रकुम्भशिखरं मदनिर्झरिणीगिरिम् ॥३३॥
सप्तहस्तसमुच्छ्रायं नवहस्तायतञ्च तम् ।
क्रीडापूर्वं वशीकृत्याध्यारुरोह दशाननः ॥३४॥यु०॥

[illegible] इति[illegible] ॥
[illegible] निजस्वयम् ॥३५॥
[illegible] सतीं निजाम् ।
[illegible] सपरिच्छदः ॥३६॥
[illegible] यातवर्ष[illegible] ।
विद्याधर[illegible] नत्वैर गमयीत् ॥३७॥
[illegible] ।
[illegible] अपि ॥३८॥
[illegible] प्रभुणा ।
[illegible] प्राणसंशयदायिना ॥३९॥
चिरं [illegible] निकेतने ।
[illegible] ॥४०॥
विधाय [illegible] तेन वेतनगोप्तृतान् ।
[illegible] दुःखितौ आपते सपरिच्छदो ॥४१॥
तौ त्वदीयो [illegible] ।
[illegible] तवैव सपराक्रम ॥४२॥
[illegible] संभवम् ।
[illegible] परिमृष्यते ॥४३॥
[illegible]ऽसौ [illegible] तेन दुर्हृदा ।
कारायां यत्र निक्षिप्ता एष वक्ष्यामि तत्फलम् ॥४४॥

इन्द्रोमैंगद्रोर्यैः सानीको नीकलात्मसः ।
पुरीं जगाम किष्किन्धां यमदिक्पालपालिताम् ॥४५
[illegible] पथ्यच्छेद्यद्रिद्रोकणान् ।
[illegible] सथापि [illegible] ॥४६॥
[illegible] दृष्ट्वा [illegible] दशाननः ।
[illegible] ॥४८॥
[illegible] ततश्चानापरानपि ।
[illegible] ॥४९ ॥
[illegible] ।
[illegible] ॥५०॥
[illegible] ।
[illegible] ॥५१॥
[illegible] ।
[illegible] ॥५२॥
[illegible] ।
[illegible] ॥५३॥
[illegible]

[illegible] नागान् वर्षन्निव दशाननः ।
यमं [illegible] वज्रनाशकत् ॥५५॥
यमः प्रणश्य संग्रामाद्रुद्धचित्तस्ततोऽगमत् ।
रथनूपुरनाथमिन्द्रं विद्याधरेश्वरम् ॥५६॥
यमः शक्रं नमस्कृत्य जगादेति कृताञ्जलिः ।
जलाञ्जलिर्मयादायि यमत्वाय प्रभोऽधुना ॥५७॥
रुष्य वा तुष्य वा नाथ करिष्ये यमतां नहि ।
[illegible] हि दशग्रीवो यमस्यापि यमोऽधुना ॥५८॥
विद्राव्य नरकारक्षान्नारकास्तेन मोचिता ।
अक्षमस्तद्वधेनाहं जीवन्मुक्तोऽस्मि चाहवात् ॥५९॥
निर्जित्य धनदं तेन लङ्कापि जगृहे युधि ।
तद्विमानं पुष्पकञ्च जितश्च सुरसुन्दरः ॥६०॥
क्रुद्धोऽथ शक्रो युद्धेच्छुर्निषिद्धः कुलमन्त्रिभिः ।
तैस्तैरुपायैर्बलिना सहाविग्रहभीरुभिः ॥६१॥
यमाय सुरसङ्गीतं पुरमिन्द्रोऽथ दत्तवान् ।
स्वयं तथैवतस्थौ च विलसन् रथनूपुरे ॥६२॥
इतश्चादित्यरजसे किष्किन्धानगरीं ददौ ।
दशास्यो ऋक्षरजसे पुरमृक्षपुरं पुनः ॥६३॥
जगाम स्वयं लङ्कां सत्यं कार्मणविक्रमः ।
स्तूयमानो देवतेव बन्दिभिर्नागरैश्च सः ॥६४॥

अमरेन्द्रोऽमरावत्यामिव तस्यामवस्थितम् ।
दशास्यः प्रशशासाथ राज्यं पैतामहं महत् ॥६५॥
इतश्चादित्यरजसः कपिराजस्य नन्दनः ।
महिष्यामिन्दुमाल्यां वालीनामाभवद् बली ॥६६॥
जम्बूद्वीपसमद्रान्तं वाली बाहुबलोल्वणः ।
नित्यं प्रदक्षिणीकुर्व्वन् सर्व्वचैत्यान्यवन्दत ॥६७॥
सुग्रीव इति चान्योऽभूदादित्यरजसः सुतः ।
कन्या कनीयसी तस्य सुप्रभेति च नामतः ॥६८॥
अभूतां ऋक्षरजसोऽप्युभौ भुवनविश्रुतौ ।
भार्य्यायां हरिकान्तायां नलनीलाभिधौ सुतौ ॥६९॥
नरेन्द्र आदित्यरजा वालिने बलशालिने ।
दत्वा राज्यं प्रवव्राज तपस्तप्त्वा ययौ शिवम् ॥७०॥
सम्यग्दृष्टिं न्यायवन्तं दयावन्तं महौजसम् ।
स्वानुरूपं यौवराज्ये सुग्रीवं वाल्यपि न्यधात् ॥७१॥
अन्यदा तु दशग्रीवश्चैत्यवन्दनहेतवे ।
सकलत्रो गजारूढः प्रययौ मेरुपर्वते ।
अत्रान्तरे चन्द्रनखामपश्यन् खरखेचरः ।
जातरागो जातरागां जह्रे मेघप्रभात्मजः ॥७३॥
ययौ पातालङ्कायां तत्र चन्द्रोदरं नृपम् ।
आदित्यरजसः सूनुं निर्वास्यादत्त तां स्वयम् ॥७४॥

अमरेन्द्रोऽमरावत्यामिव तस्यामवस्थितम् ।
दशास्यः प्रशशासाथ राज्यं पैतामहं महत् ॥६५॥
इतश्चादित्यरजसः कपिराजस्य नन्दनः ।
महिष्यामिन्दुमान्यां वालीनामाभवद् वली ॥६६॥
जम्बूद्वीपसमद्वान्तं वाली वाङ्कवलोल्वणः ।
नित्यं प्रदक्षिणीकुर्व्वन् सर्व्वचैत्यान्यवन्दत ॥६७॥
सुग्रीव इति चान्योऽभूदादित्यरजसः सुतः ।
कन्या कनीयसी तस्य सुप्रभेति च नामतः ॥६८॥
अभूतां ऋक्षरजसोऽप्युभौ भुवनविश्रुतौ ।
भार्य्यायां हरिकान्तायां नलनीलाभिधौ सुतौ ॥६९॥
नरेन्द्र आदित्यरजा वालिने वलशालिने ।
दत्वा राज्यं प्रवव्राज तपस्तप्त्वा ययौ शिवम्॥७०॥
सम्यग्दृष्टिं न्यायवन्तं दयावन्तं महौजसम् ।
स्वानुरूपं यौवराज्ये सुग्रीवं वाल्यपिन्यधात् ॥७१॥
अन्यदानुदशाग्रीवश्चैत्यवन्दन हेतवे ।
सकललोगजारूढ़ः प्रययौ मेरुपर्वते ।
अतान्तरे चन्द्रनखामपश्यन् खरखेचरः ।
जातरागो जातरागां जह्रे मेय प्रमात्मजः ॥७२॥
ययौ पातालतङ्कान्च तत्र चन्द्रोदरं नृपम् ।
आदित्यरजसः सूनुं निर्वास्यादत्त तां स्वयम् ॥७३॥

[illegible] ।
[illegible] ॥९५॥
[illegible] ।
[illegible] महात्मना ॥९६॥
[illegible] ।
[illegible] ॥९७॥
[illegible] ।
[illegible] ॥९८॥
[illegible] सुगुप्तं विना ।
[illegible] स्वामिनस्तत ॥९९॥
[illegible] सेवकान् ।
[illegible] ॥१००॥
तव [illegible] शक्तिमजानतः ।
न करोति स्वयं किञ्चिद् [illegible] ॥ १०१ ॥
[illegible] करिष्यामि प्रतिक्रियाम् ।
[illegible] भविष्यामि [illegible] ॥२॥
यथाशक्ति तपस्यासौ स करोतु [illegible] ।
[illegible] विरुद्धः स गत्वाप्यहमालये ॥३॥
[illegible]दीपितक्रोधपावकोऽथ दशाननः ।
[illegible]न्योऽप्युद्गुरुस्कन्धः किष्किन्धामाययौ द्रुतम् ॥४॥

सन्नह्यवालिनिरागोऽपि राजमानो भुजौजसा ।
तमभ्यगाद्दोष्मतां हि प्रियो युद्धातिथिः खलु ॥५॥
ततः प्रववृते युद्धमुभयोरपि सैन्ययोः ।
गण्डशैलागण्डशैलि कुन्ताकुन्ति गदागदि ॥६॥
तत्राचूर्ण्यन्त शतशो घटपर्पटवद्रथाः ।
स्तिपखण्डवदभिद्यन्त महान्तोऽपि मतङ्गजाः ॥७॥
कुष्माण्डवद्व्यखण्ड्यन्त स्थानेऽतुरङ्गमाः ।
चम्पापुरूपवद्भूमावपात्यन्त च पत्तयः ॥८॥
तं प्रेक्ष्य प्राणिसंहारं सानुक्रोशः प्लवङ्गराट् ।
वीरः सत्वरमभ्येत्य जगादेति दशाननम् ॥९॥
युज्यते न वधः प्राणिमात्रस्यापि विवेकिनाम् ।
पञ्चेन्द्रियाणां हस्त्यादि जीवानामस्तु का कथा ॥१०॥
द्विषज्जयाय यद्यपि तथाप्यर्हो न दोष्मताम् ।
दोष्मन्तो हि निजैरेव दोर्भिर्विजयकाङ्क्षिणः ॥११॥
त्वं दोष्मान् श्रावकश्चासि सैन्ययुद्धं विमुञ्च तत् ।
अनेकप्राणसंहाराच्चिराय नरकाय यत् ॥१२॥
एवं सम्बोधितस्तेन दशास्योऽपि हि धर्मवित् ।
अङ्गेन योद्धुमारेभे सर्वयुद्धविशारदः ॥१३॥
यद्यदस्त्रं दशग्रीवोऽक्षिपत्तत्तत् कपीश्वरः ।
स्वास्त्रैः प्रतिजघानोऽस्त्रैर्वह्नेस्तेज इवार्यमा ॥१४॥

[illegible] ।
[illegible] ॥१५॥
[illegible] ।
[illegible] ॥१६॥
[illegible] ।
[illegible] ॥१७॥
[illegible] ।
[illegible] ॥१८॥
[illegible] ।
[illegible] ॥१९॥
[illegible] ।
[illegible] मालिकाञ्ज मदीपिति ॥२०॥
[illegible] जिह्वानां [illegible] पूजितम् ।
[illegible] यदात्मन ॥२१॥
[illegible] तं तन्विगसानं येन सोऽक्षितः ।
[illegible] प्राप्नोसि सत्प्राप्तास कुतूहली ॥२२॥
[illegible] स्वरतामया सुतोऽसि सम्प्रति ।
[illegible] प्रसाधि तत् ॥२३॥
[illegible] मयि सति नवेयं धरिणी कृतः ।
[illegible] नास्वस्थानं वने सिंहनिषेविते ॥२४॥

[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible] ॥२८॥
अष्टापदाद्रौ गत्वा च कायोत्सर्गमहत्तमः ।
लम्बमानभुजो वहुदोलाटलारुद्ध स्थितः ॥२९॥
कायोत्सर्गं समुत्सृज्य मासान्ते पारणं व्यधात् ।
उत्सर्गपारणान्येवं भूयो भूयश्चकार सः ॥३०॥
इतश्च दशकण्ठाय सुग्रीवः श्रीप्रभां ददौ ।
संघुष्य प्राक्तनस्नेहतरोः मा भून्निभान् ॥३१॥
यौवराज्ये तु सुग्रीवो वालिपुत्रं महौजसम् ।
चन्द्ररश्मिं न्यधात् यथा चन्द्ररश्मिन्यधीरिव ॥३२॥
सुग्रीवप्रतिपन्नाज्ञः श्रीप्रभां तत्स्नेहादरात् ।
उपयम्य गृहीत्वा च ययौ लङ्कां दशाननः ॥३३॥
विद्याधरनरेन्द्राणामन्येषामपि कन्यकाः ।
उपायेमे रुपवर्तवलाद्दर्पिष्ठ रावणः ॥३४॥

नित्यालोकपुरे नित्या लोक विद्याधरेशितुः ।
कन्यां रत्नावलीं नाम्ना तदोद्वोढुं चचाल सः ॥३५॥
अष्टापदाद्रेरुपरि गच्छतस्तस्य पुष्पकम् ।
विमानं स्खलितं सद्यो वप्रे वलमिव द्विपाम् ॥३६॥
न्यग्राङ्कुरं महापोत मिव बद्धमिवद्विपम् ।
विमानं रुद्धगतिकं प्रेक्ष्याऽक्रुध्यद्दशाननः ॥३७॥
को मद्विमानस्खलना द्विविजति यमाननम् ।
एवं वदन् समुत्तीर्य सोऽद्रिमूर्द्धानमैक्षत ॥३८॥
अधस्तात्स विमानस्य ददर्श प्रतिमास्थितम् ।
वालिनं तस्य शैलस्य नवं शृङ्गमिवोत्थितम् ॥३९॥
उचे च रावणः क्रुद्धो विरुद्धोऽद्यापि मय्यसि ।
व्रतं वहसि दम्भेन जगद्देतांहृदाक्षिपुः ॥४०॥
कयापि माययाग्रेपि मां वाहोक इवाऽवहः ।
प्राव्राजीः शंकमानोऽस्मत्कृतप्रतिकृतं खलु ॥४१॥
नन्वद्यापि स एवास्मि त एव मम वाहवः ।
कृतप्रतिकृतं तत्ते प्राप्तकालं करोम्यहम् ॥४२॥
सचन्द्रहासं मामूढ्वा यथा भ्राम्य स्त्वमब्धिषु ।
तथा त्वां साद्रिमुत्पाट्य क्षेप्स्यामि लवणार्णवे ॥४३॥
एवमुक्त्वा विदार्य्य क्ष्मामष्टापदगिरेस्तले ।
प्रविवेश दशग्रीवश्चात्रतो दिव इवाऽशनिः ॥४४॥

विद्यासहस्रं स्मृत्वा च युगपद्व्योमचारः ।
धरं दुर्द्धरमुद्दधे तं दोर्बलमदोद्धुरः ॥४५॥
तडत्तडिति निर्घोषं विलसत्प्रान्तरामरम् ।
खलत्खलिति लोलाब्धिपूर्य्यमाणरसातलम् ॥४६॥
खडत्खडिति विभ्रस्यद्ग्रावक्षुण्णवनद्विपम् ।
कडत्कडिति निर्भग्ननितम्बोपवनद्रुमम् ॥४७॥
गिरिं तेनोद्धृतं ज्ञात्वा वालिना स महामुनिः ।
अनेकलब्धिनद्यब्धिरिति दध्यौ विशुद्धधीः ॥४८॥ त्रि०
आः कथं मयि मात्सर्य्यादयमद्यापि दुर्मतिः ।
अनेकप्राणिसंहारमकाण्डे तनुतेतराम् ॥४९॥
भरतेश्वरचैत्यञ्च भ्रंशयित्वैष सम्प्रति ।
यतते तीर्थमुच्छेत्तुं भरतक्षेत्रभूषणम् ॥५०॥
अहञ्च त्यक्तसङ्गोस्मि स्वशरीरेपि निस्पृहः ।
रागद्वेषविनिर्मुक्तो निमग्नः शाम्यवारिणि ॥५१॥
तथापि चैत्यत्राणाय प्राणिनां रक्षणाय च ।
रागद्वेषौ विनैवैनं शिक्षयामि मनागहम् ॥५२॥
एवं विमृश्य भगवान् पादाङ्गुष्ठेन लीलया ।
अष्टापदाद्रेर्मूर्द्धानं वाली किञ्चिदपीडयत् ॥५३॥
मध्याह्नदेहच्छायावत् पयोवाह्यवत्कूर्मवत् ।
विभतः सङ्कुचद्गात्रो दशास्यस्तत्क्षणादभूत् ॥५४॥

अनिस्फुरद्दोर्दण्डो मुखेन रुधिरं वमन् ।
[illegible] रावणस्तेन सोऽभवत् ॥५५॥
तस्य चाक्रन्दनं दीनं श्रुत्वा वाली कृपापरः ।
तं मुमोचाथ तद्दर्पशिक्षामात्राय न क्रुधा ॥५६॥
निश्चित्य दशकण्ठोऽथ निःप्रतापोऽनुतापवान् ।
उपेत्य वालिनं नत्वा व्याजहारेत्युदञ्जलिः ॥५७॥
भूयोऽपराधानां कर्ताऽहं त्वयि वैराग्नि निस्त्रपः ।
उपेक्षणं तु सोढासि महात्मन् शक्तिमानपि ॥५८॥
अन्ये यदि कृपां कुर्व्वन्नुर्व्वीं प्रागत्यजः प्रभो ।
तत्त्व नामधेयं न खलु नाज्ञासिषमहं पुरा ॥५९॥
अज्ञानान्नाथ तेनेदं स्वशक्तिस्तोलिता मया ।
अद्रिपर्य्यसने यत्नं कलभेनेव कुर्वता ॥६०॥
ज्ञातमन्तरमद्येदं भवतश्चात्मनोऽपि च ।
शैलवल्मीकयोर्यादृग्यादृग्गरुडनागयोः ॥६१॥
दत्ताः प्राणास्त्वया स्वामिन् मृत्युकोटिं गतस्य मे ।
अपकारिणि यस्येयं मतिस्तस्मै नमोऽस्तु ते ॥६२॥
इत्थं भक्त्येति भाषित्वा क्षमयित्वा च वालिनम् ।
तिस्रः प्रदक्षिणीकृत्य नमश्चक्रे दशाननः ॥६३॥
तादृग्माहात्म्यमुदिताः साधुसाध्विति भाषिणः ।
उपरिष्टाद्वालिमुनेः पुष्पवृष्टिं व्यधुः सुराः ॥६४॥

[illegible] ।
[illegible] ॥६५॥
[illegible] ।
[illegible] ॥६६॥
[illegible] ।
[illegible] ॥६७॥
उपगायति ग्रामं [illegible] ।
तावदन्तःपुरस्त्रीभिः [illegible] ॥६८॥
चैत्यवन्दनयात्रार्थं धरणः पन्नगेश्वरः ।
तत्राययावर्हतश्च पूजापूर्वमवन्दत ॥६९॥
अर्हद्गुणमयैर्गीतैः करणैर्ध्रुवकादिभिः ।
गायन्तं वीणया प्रेक्ष्य रावणं धरणोऽवदत् ॥७०॥
अर्हद्गुणस्तुतिमयं साधु गीतमिदं ननु ।
निजभावानुरूपं ते तेन तुष्टोऽस्मि रावण ॥७१॥
अर्हद्गुणस्तुतेर्मुख्यं फलं मोक्षस्तथाप्यहम् ।
अक्षीणवासनस्तुभ्यं किं यच्छामि वृणीष्व भोः ॥७२॥
रावणोऽप्यवदद्देवं देवदेवगुणस्तवैः ।
युक्तं तुष्टोऽसि नागेन्द्र स्वामिभक्तिर्हि सा तव ॥७३॥
तथा तव ददानस्य स्वामिभक्तिः प्रकृष्यते ।
तथा ममाददानस्य सा काममपकृष्यते ॥७४॥

प्रीत्योद्गाय नागेन्द्रः साधु सानन्द रावण ।
निबद्धैरर्हद्गुणैस्तुष्टोऽस्मि निर्व्याजात्तथा तथा ॥७५॥
इत्युक्त्वाऽमोघविजयां शक्तिं रूपविकारिणीम् ।
सोऽदाद्विद्यां रावणाय जगाम च निजालयम् ॥७६॥
तीर्थनाथान्नमस्कृत्य नित्यालोकपुरेऽगमत् ।
ऊढ्वा रत्नावलीं लङ्कामाजगाम दशाननः ॥७७॥
वालिनोऽपि तदोत्पाद्य केवलज्ञानमुज्ज्वलम् ।
केवलज्ञानमहिमा विदधे च सुरासुरैः ॥७८॥
ध्यानेन कर्मणां सोऽथ भवोपग्राहिणां क्षयात् ।
सिद्धानन्तचतुष्कोऽगात्पदमपुनर्भवम् ॥७९॥
इतश्च वैताढ्यगिरौ पुरे ज्योतिःपुराभिधे ।
बभूव नाम्ना ज्वलनशिखो विद्याधरेश्वरः ॥८०॥
तस्याभूच्छ्रीमती देवी श्रीमती रूपसम्पदा ।
तस्याश्च दुहिता जज्ञे तारा तारविलोचना ॥८१॥
तां सैकदा तु चक्राङ्कविद्याधरनृपात्मजः ।
ददर्श साहसगतिः स्मरार्त्तः सहसाप्यभूत् ॥८२॥
ज्वलनं याचयाञ्चक्रे तां साहसगतिर्नरैः ।
वानरेन्द्रश्च सुग्रीवो रत्ने हि बहवोऽर्थिनः ॥८३॥
अभिजातौ द्वावपीमौ रूपवन्तौ महौजसौ ।
तत्कस्मै दीयते कन्या पप्रच्छ ज्ञानिनं पिता ॥८४॥

अल्पायुः साहसगतिर्दीर्घायुश्च कपीश्वरः ।
इति नैमित्तिकेनोक्ते सुग्रीवाय ददौ स ताम् ॥८५॥
अभिलापविप्रलम्भात् साहसोऽपि दिने दिने ।
अङ्गारचुम्बित इव न प्राप क्वापिनिर्वृतिम् ॥८६॥
तारायां रममाणस्य सुग्रीवस्य बभूवतुः ।
द्वावङ्गदयदान्दाङ्गजौ दिग्गजोर्जितौ ॥८७॥
सचापि साहसगति स्तारायामनुरागवान् ।
मन्मथोन्मथ्यमानात्मा चिन्तयामासिवानिदम् ॥८८॥
चुम्बिष्यामि कदा तस्या मृगशावकचक्षुषः ।
पक्वविम्बाधरदलच्छदनं वदनाम्बुजम् ॥८९॥
कदास्प्रक्ष्याम्यहं तस्या कुचकुम्भौ स्वपाणिना ।
कदाच तौ करिष्यामि गाढालिङ्गनवामनौ ॥९०॥
वलेनापि छलेनापि तां हर्त्तास्मीति चिन्तयन् ।
सस्मार स सुखीं विद्यां रूपस्य परिवर्त्तिनीम् ॥९१॥
गत्वा च क्षुद्रहिमवत् गिरौ स्थित्वा गुहान्तरे ।
तं साधयितुमारेभे चक्राङ्कनृपनन्दनः ॥९२॥
इतश्च पुर्य्यालङ्कायां दिग्यात्रायै दशाननः ।
विकर्त्तनः पूर्व्वशैलतटादिव विनिर्ययौ ॥९३॥
विद्याधरान्नरेन्द्रांश्च द्वीपान्तरनिवासिनः ।
वशीकृत्य स पातालं लङ्कां नाम पुरीं ययौ ॥९४॥

तत्र चन्द्रणखाभर्त्ता खरेण खरभाषिणा ।
प्राभृतैर्भृतकेनैव निभृतं सोऽभ्यपूज्यत ॥९५॥
रावणेन सहाचालीत् खर इन्द्रजिगीषया ।
विद्याधराणां सहस्रैश्चतुर्दशभिरावृतः ॥९६॥
तत्र सुग्रीवराजोपि रक्षोराजस्य दोष्मतः ।
अन्वचालीत्ससैन्योपि वायोरिव विभावसुः ॥९७॥
अनेकपृतनाच्छन्नरोदसीको दशाननः ।
पयोराशिरिवोद्भ्रान्तः प्रययावस्खलद्गतिः ॥९८॥
कूजन्मरालमालाभिराबद्धरसनामिव ।
पुलिनोर्व्या विपुलया नितम्बेनेव शोभिताम् ॥९९॥
अलकानीव बिभ्राणान्तरङ्गै रतिभङ्गुरैः ।
कटाक्षानिव मुञ्चन्तीं शफरोद्वर्त्तनैर्मुहुः ॥२००॥
कामिनीमिव चतुरां रेवां नाम तरङ्गिणीम् ।
विन्ध्यशैलादुत्तरन्तीं ददर्शाथ दशाननः ॥१॥त्रिभि०
रोधस्युवास रेवायाः ससैन्यो दशकन्धरः ।
सिन्धुरग्रामणीर्यूथ समावृत इवोद्धुरः ॥२॥
सोथ तस्यां कृतस्नानोवसानोधौतवाससी ।
अर्हद्बिम्बं रत्नमयं न्यस्य पट्टे मणीमये ॥३॥
रेवाम्भोभिः स्नापयित्वा तदम्भोजैर्विकासिभिः ।
समारेभे तु पूजयितुं समाधिसुदृढासनः ॥४॥युग्मं॥

ततश्च पूजाव्यग्रस्य दशग्रीवस्य तन्नृपः ।
अकस्मादब्धिवेलेव महापूरः समाययौ ॥५॥
उन्मूलयन्मूलतोपि गुल्मानीव महीरुहान् ।
तटीनामुन्नतानामप्युपरि प्रासरत्पयः ॥६॥
आस्फोटयत्तटाघातैः स्तरीस्तटनिबन्धिताः ।
विष्वक्शुक्तिपुटानीव अश्मं लिड्वीचिपंक्तयः ॥ ७॥
रोधोगर्त्तान्महतोपि पातालकुहरोपमान् ।
स पूरः पूरयामास भक्ष्यैः कुक्षिंभरीनिव ॥८॥
समन्तादन्तरीपाणि स्थगयामास सा नदी ।
ज्योतिश्चक्रविमानानि चन्द्रयोगेव पार्व्वणी ॥९॥
मत्स्यानुत्सादयामास प्रोच्छलद्भिर्महोर्मिभिः ।
पूरो महावात इव वेगवान् द्रुमपल्लवान् ॥१०॥
तत्फेनिलं सानकरं पूरवारि रयागतम् ।
अर्हत्पूजामपानैषीद्दशकण्ठस्य कुर्व्वतः ॥११॥
तेन पूजापहारेण शिरश्छेदाधिकेन सः ।
जातकोपो दशग्रीवः साक्षेपमिदमभ्यधात् ॥१२॥
अरे रे केन वारीदं दुर्व्वारमतिवेगतः ।
अर्हत्पूजान्तरायायऽमुच्यताकारणारिणा ॥१३॥
परस्मादपि किं कोपि मिथ्यादृष्टिर्नराधिपः ।
किम्वा विद्याधरः कश्चिदसुरो वा सुरोऽथवा ॥१४॥

अथ विद्याधरः कश्चिदाचख्यौ दशमौलये ।
इतः पुरस्तादस्त्युच्चैर्देव माहिष्मती पुरी ॥१५॥
तस्या नाम्ना सहस्रांशुः सहस्रांशुरिवापरः ।
सहस्रांशुर्नृपैः सेव्यः पार्थिवोऽस्ति महाभुजः ॥१६॥
सेतुबन्धेन रेवायां वारिबन्धं व्यधादसौ ।
जलक्रीडोत्सवकृते ऽमसाध्यं महौजसाम् ॥१७॥
समं राज्ञो सहस्रेण सहस्रांशु रसावितः ।
वशाभिर्वरदन्तो च सुखं क्रीडति वारिभिः ॥१८॥
आत्मरक्षा लक्षसंख्या द्वयोरपि हि तीरयोः ।
संवर्मिता उद्यतास्त्र तिष्ठन्त्यस्य हरेरिव ॥१९॥
अदृष्टपूर्वोऽदृष्टस्य कोपरस्याऽप्रतिमौजसः ।
शोभामालं तथातेपि यदि वा कर्मसाक्षिणः ॥२०॥
चुभितं जलदेवीभिर्यादोभिश्च पलायितम् ।
जलक्रीडाकरावातैरूर्जितैस्तस्य दोष्मतान् ॥२१॥
इदमत्यन्तरुद्धत्वात् स्त्रीसहस्रयुतेन च ।
तेन पर्य्यस्य मागत्वात्कामसुललुठितं पयः ॥२२॥
रोधसी प्लावयित्वोभे वेगाद्वारिसमुद्धतम् ।
इहते प्लावयामास देवपूजां दशानन ॥२३॥
पश्यैतानि च तत् स्त्रीणां निर्माल्यानि दशानन ।
रेवातीरेतरंगुच्छैस्तदभिज्ञानमादिमम् ॥२४॥

तदङ्गनाजनस्नाङ्गरागैर्मृगमदादिभिः ।
दूरमत्याविलं वारि दुर्वारं वीरवारण ॥२५॥
इति तद्गिरमाकर्ण्य प्राप्याहुतिमिवानलः ।
उद्दिदीपेऽधिकक्रोधैर्वसुधाद च दशाननः ॥२६॥
अरे सुमूर्षुणा तेन वारिधिः स्वाङ्गदर्पितैः ।
दूषिता देवपूज्येयं देवदूष्यमिवाञ्जनैः ॥२७॥
तद्यात राक्षसभटास्तं पापं भटमानिनम् ।
बद्ध्वा समानयत भो मत्सीमानायिकानिव ॥२८॥
उक्तेस्ते नैव समादिष्टा अनुचरास्ते दधाविरे ।
तत्क्षणे राक्षसभटा वेलोर्मय इवोद्भटाः ॥२९॥
तीरस्थितैः सहस्रांशुसैनिकैः सह तेऽरणम् ।
गजा वनान्तरगजैरिव चक्रुर्निशाचराः ॥३०॥
विद्धासिभिर्हयन्तस्ते भूमिष्ठास्तान्नभःस्थिताः ।
उपदुद्रुवुरक्षोदाः कृषान् हि करकैरिव ॥३१॥
स्वानुपद्रूयमाणांस्तु प्रेक्ष्य क्रोधधृताधरः ।
चलत्पताकहस्तेनाश्वासयत्प्रेयसीर्निजाः ॥३२॥
ऐरावणः सुरसिन्धोरिव रेवात उच्चकैः ।
निर्जगाम सहस्रांशुरधिज्यञ्च धनुर्दधत् ॥३३॥
बाणैर्विद्रावयामास रक्षोवीरान्नभःस्थितान् ।
सहस्रांशुर्महावाङ्गतूलपूलानिवानिलः ॥३४॥

सहस्रांस्तावतस्तांश्च संदष्टो रावणः स्वयम् ।
छन्नत्रैः सकलांश्चक्रेऽभिवर्षी शिलीमुखान् ॥३५॥
द्वाप्यसर्गौ तावप्युत्थितौ द्वावपि स्थिरौ।
विविधैर्बाहुयुद्धैस्तुं विदधाते चिराय तौ ॥३६॥
दोर्भिर्यम निजवश्यं ज्ञात्वा जग्राह रावणः ।
विद्यया लोकपालेशं स्वयं शक्तिपतीरितम् ॥३७॥
तं ग्रहांस्तत्कृताधीर्ष्यं जित्वापि जितमन्यथा ।
अनुलिप्तो दशग्रीवः स्कन्धावारे नयत्स्वयम् ॥३८॥
सभायां यावदासीन स्तस्थौ हृष्टो दशाननः ।
नारदस्तावदम्बरतलाज्ज्ञः समाययौ ॥३९॥
सिंहासनात्समुत्थाय त्यक्त्वा च मणिपादुके ।
अभ्युत्तस्थौ दशास्यस्तं पयोदमिव बर्हिणः ॥४०॥
पपात पादयोस्तस्य पञ्चाङ्गस्पृष्टभूतलः ।
रावणो मन्यमानस्तमर्हद्गुरुधरोपमम् ॥४१॥
आसने चासयामास तं मुनिं स्वयमर्पिते ।
प्रणम्य च दशग्रीवः स्वयमुर्व्यामुपाविशत् ॥४२॥
विन्यास इव सत्तिरश्मो विश्वाश्वासनबान्धवः ।
धर्मलाभाशिषं तस्मै सोऽदात्कल्याणमातरम् ॥४३॥
बद्धाञ्जलिं रावणेन समागमनकारणम् ।
मुनिरिष्टः परिपृष्टो ऽभाषिष्टाऽदुष्टया गिरा ॥४४॥

अनुवाङ्करहं नाम्ना माहिष्मत्यां नृपोऽभवम् ।
भववासादितो भीतः शार्दूलः पावकादिव ॥४५॥
सहस्रांकिरणे राज्यमारोप्य निजनन्दने ।
सोऽहमस्याग्रनन्दनप्राय मह व्रतमशिश्रियम् ॥४६॥
इत्युक्ते दशग्रीवो नमद्ग्रीवो ब्रवीदिति ।
किमसौ पूज्यपादाना मङ्गजन्मा महाभुजः ॥४७॥
ओमित्युक्ते मुनीन्द्रेण निजगाद दशाननः ।
दिग्जयाय क्रमेणाहमिहागच्छं नदीतटे॥ ४८॥
दत्तावासस्तटेऽमुष्मिन् जिनार्चां विकचाम्बुजैः ।
अर्चित्वा यावदेकाग्रमानसस्तन्मयोभवम् ॥४९॥
अमुना तावदुन्मुक्तैर्निजस्नानसलिलमसै ।
वारिभिः प्लाविता पूजा तेनाकार्षमिदं क्रुधा ॥५०॥
अज्ञानादमुनाप्येतत् कृतं मन्ये महात्मना ।
त्वत्सूनुरेषः किं कुर्य्यादर्हदाशातनां क्वचित् ॥५१॥
एवमुक्त्वा सहस्रांशुं नत्वाऽनैषोद्दशाननः ।
लज्जानम्राननः सोऽपि ननाम पितरं मुनिम् ॥५२॥
रावणस्तं बभाणैवं भ्राता मेत्वमतःपरम् ।
तवैवायं ममाप्येष शतवाङ्कुर्मुनिः पिता ॥५३॥
गच्छ शाधि निजं राज्यं गृहाणान्यामपि क्षितिम् ।
अस्माकं हि त्रयाणां त्वं चतुर्थोऽसंशभाक् श्रियः॥५४।

[illegible] मनोद्य [illegible]तस्मान्नदिोऽवदत् ।
[illegible] मे दाव्यं क्षपा वाध्यतः परम् ॥५५॥
[illegible] क्षत्रं संसारनाशनम् ।
[illegible]हि धन्याः साधुना निर्वाणमुपतिष्ठति ॥५६॥
इत्यदोऽर्थं समाख्याय समर्थं तनयं निजम् ।
[illegible] पितृपादान्तिकेऽग्रहीत् ॥५७॥
[illegible] नरेन्द्राय वापिदान तदैव सः ।
स्वयमात्मां परिव्रज्यां कथयामास सौहृदात् ॥५८॥
सोऽप्ययोध्याधिपोऽध्यौ पियमावेण तेन मे ।
सङ्केत एवमस्यदादेयं युगपद्व्रतम् ॥५९॥
इत्प्रतिज्ञामिति स्मृत्वा राज्यं दशरथाय सः ॥
दत्वा स्वजनवे सत्य धनोव्रतमुपाददे ॥६०॥
शतवाकुसकस्तांश्च वन्दित्वापीदृशाननः ।
सप्त्रांशोः सुतं राजेव न्यस्याऽथाचलदस्वरे ॥६१॥
तदाच नारदमुनिर्यष्टिघातादि जर्जरः ।
अन्याय इति प्रकुर्वन्नेत्याभाषिष्ट रावणम् ॥६२॥
राजन् राजपुरेऽमुष्मिन्मरुतोनाम भूपतिः ॥
मिथ्याहगग्नि कुर्वाणः क्रतुं दुर्द्विजवासितः ॥६३॥
यज्ञे वधाय चानीतान् सौनिकैरिव तद्विजैः ।
पशून्नारदतोऽपश्यं पाशवद्धाननागसः ॥६४॥

ततो व्योम्नोवतीर्य्याहं मरुतं ब्राह्मणाङ्गतम् ।
आह किमिति मारब्धमित्यपृच्छं कृपापरः ॥६५॥
अथोवाच मरुत्तोपि यज्ञोयं ब्राह्मणोदितः ।
अन्तर्वेदीह होतव्याः पशवो देवतुष्टये ॥६६॥
अयं खलु महाधर्मः कीर्त्तितः स्वर्गीकृतये ।
यक्ष्यामि पशुभिर्यज्ञं तदेभिरहमद्य भोः ॥६७॥
ततस्तस्याह मित्याख्यं चतुर्वेदिकदीरिता ।
आत्मा यष्टा तपोवह्निर्ज्ञानं सर्पिः प्रकीर्त्तितम् ॥६८॥
कर्म्माणि समिधः क्रोधा दयस्तु पशवो मताः ।
सत्यं यूपः सर्व्वप्राणि रक्षणं दक्षिणा पुनः ६९॥ ॥
निरतीन्तु त्रिवेदीयमितिवेदोदितः क्रतुः ।
कृतोयोगविशेषेण मुक्तो भवति साधनम् ॥७०॥
क्रव्यादतुल्या ये कुर्युर्यज्ञं छागवधादिना ।
ते मृत्वा नरके घोरे तिष्ठेयुर्दुःखिनश्चिरम् ॥७१॥
उत्पन्नोस्युत्तमे वंशे बुद्धिमानृद्धिमानसि ।
राजन् व्यभोचितादस्मान्निवर्त्तस्व तदेनसः ॥७२॥
यदि प्राणिवधेनापि स्वर्गोजायेत देहिनाम् ।
तच्छुद्धो जीवलोकोयमल्पैरपि दिनैर्भवेत् ॥ ७३॥
इदं मम वच श्रुत्वा यज्ञाग्नय इव द्विजाः ।
क्रुद्धा ज्वलन्तः प्रोत्तस्थु र्दण्डपाणयः ॥७४॥

[illegible] तस्या [illegible] नष्टता ।
[illegible] भिन्न [illegible] ॥७५॥
[illegible] कार्ते नृपगभिः पतन् ।
[illegible] पतन्नवदेवांगनान् ॥७६॥
[illegible] दशास्य [illegible] ।
[illegible] तेन [illegible] नादिना ॥७७॥
[illegible] दशानन ।
[illegible] क्रियते नरकाभिक्षुर्विमन्नः ॥७८॥
[illegible] ॥
[illegible] नासजायताम् ॥७९॥
[illegible] ।
[illegible] पर्वत नरको पुनः ।८०॥
विससर्ज स्वयं सद्यो नरकानुपतिस्ततः ।
प्रवृत्ता रावणाज्ञा हि विश्वस्यापि भयङ्करा ॥८१॥
[illegible]पशुवधात्तानः कृतः संयज्ञिरोऽध्वराः ।
इति पृष्टो दशास्येन निजगादेति नारदः ॥८२॥
अस्ति चेदिषु विख्यातानाम्ना शुक्तिमतीपुरी ।
शुक्तिमत्याख्यया नद्या समसम्येव शोभिता ॥८३॥
गतेष्वनेकसूपेषु सुव्रतान्मुनिसुव्रतान् ।
अभिचन्द्रोऽभवत्तस्यां राजा राज्यस्ततावरः ॥८४॥

अभिचन्द्रस्य तनयो वसुरित्यभिजानतः ।
अजायतमहाबुद्धिः प्रसिद्धः सत्यवाक्तया ॥८५॥
पार्श्वे क्षीरकदम्बस्य गुरोः पर्व्वतकः सुतः ॥
राजपुत्रोवसुश्चाहं चापठामस्त्रयोऽपि हि ॥८६॥
सुप्तेष्वस्मासु सदा नः परिपाठ्यमान्निशि ।
चारणश्रमणौव्योम्नि यातावित्यूचतुर्मिथः ॥८७॥
एषामेकतमः स्वर्गं गमिष्यत्यपरौ पुनः ।
नरकं यास्यतस्तच्चाऽश्रौषीत्क्षीरकदम्बकः ॥८८॥
तच्छ्रुत्वा चिन्तयामास खिन्नः क्षीरकदम्बकः ।
मय्यप्यध्यापके शिष्यौ यास्यतो नरकं हहा ॥८९॥
एभ्यः को यास्यति स्वर्गं नरकं कौ च यास्यतः ।
जिज्ञासुरित्युपाध्यायोऽस्मांस्त्रीन्युगपदाह्वयत ॥९०॥
समर्प्य गुरुरस्माकमेकैकं पिष्टकुक्कुटम् ।
उवाचामी तत्र वध्या यत्र कोपि न पश्यति ॥९१॥
वसुपर्वतकौ तत्र गत्वा शून्यप्रदेशयोः ।
आत्मनीनां गतिमिव जघ्नतुः पिष्टकुक्कुटौ ॥९२॥
दवीयसि प्रदेशेतु गत्वाहं नगराद्बहिः ।
स्थित्वा च विजने देशे दिशः प्रेक्ष्येत्यतर्क्कयम् ॥९३॥
गुरुपादोरदस्तावदादिष्टं वत्स यत्त्वया ।
वध्योयं कुक्कुटस्तत्र यत्र कोपिन पश्यति ॥९४॥

असौ पश्यत्यहं पश्याम्यामी पश्यन्ति खेचराः।
लोकपालाश्च पश्यन्ति पश्यन्ति ज्ञानिनोऽपि हि॥९५॥
नास्त्येव स्थानमपि यत्र कोऽपि न पश्यति।
तात्पर्यं तद्गुरुगिरो न वध्यः खलु कुक्कुटः॥९६॥
गुरुपादादयावन्तः सदा हिंसापराङ्मुखाः।
अक्षरप्रज्ञां परिज्ञातुमेतन्नियतमादिशन्॥९७॥
विमृश्यैवमहत्वैव कुक्कुटं चाहमागमम्।
कुक्कुटाहनने हेतुं गुरोर्विज्ञापयं वत॥९८॥
स्वर्गं यास्यत्यसौ तावदिति निश्चित्य गौरवात्।
आलिङ्गितोऽहं गुरुभिः साधु साध्विति भाषिभिः॥९९॥
वसुपर्वतकौ पश्चादागत्यैवं शशंसतुः।
निहतौ कुक्कुटौ तत्र यत्र कोऽपि न पश्यति॥१००॥
अपश्यतं युवामादाववपश्यन् खेचरादयः।
कथं हतौ कुक्कुटौ रे पापावित्यशपद्गुरुः॥१॥
ततः खेदादुपाध्यायो दध्यौ विध्यतपाठधीः।
सुधामेध्यापनक्लेशो वसुपर्वतयोरभूत्॥२॥
गुरूपदेशो हि यथा पात्रं परिणमेदिह।
अम्भांसि स्थानभेदेन मुक्तालवणतां व्रजेत्॥३॥
प्रियः पर्वतकः पुत्रः पुत्रादप्यधिको वसुः।
नरकं यास्यतस्तस्माद्गृहवासेन किं मम॥४॥

निर्वेदादित्युपाध्यायः प्रव्रज्यामग्रहीत्तदा ।
तत्पदं पर्वतोऽध्यास्त व्याख्यानेन विचक्षणः ॥५॥
भूत्वा गुरोः प्रसादेन सर्वशास्त्रविशारदः ।
पुनरेव निजं स्थाननकन्तु गतवांस्तदा ॥६॥
नृपचन्द्रोऽभिचन्द्रोऽपि जग्राह समये व्रतम् ।
ततश्चाभूद्वसू राजा वासुदेव समः श्रिया ॥७॥
सत्यवादीति स प्राप प्रसिद्धिं पृथिवीतले ।
तां प्रसिद्धिमपि त्रातुं सत्यमेव जगाद सः ॥८॥
अथैकदा मृगयुणा मृगाय मृगया जुषा ।
चिक्षिपे विशिखोविन्ध्यनितम्बेसोऽन्तरास्खलत् ॥९॥
इषुस्खलनहेतुं स ज्ञातुं तत्र ययौ ततः ।
आकाशस्फटिकशिलामज्ञासीत्पाणिनास्पृशन् ॥१०॥
स दध्याविति मन्येऽस्यां संक्रान्तः परतश्चरन् ॥
भूमिच्छायेव शीतांशावदर्शि हरिणो मया ॥११॥
पाणिस्पर्शं विनानेयं सर्वथाप्युपलभ्यते ।
अवश्यं तदसौ योग्या वासाही वसुमतीपते ॥१२॥
रहो विज्ञापयद्राज्ञे गत्वा तां मृगयुः शिलाम् ।
दृष्टानयाह राजापि दृष्ट्वा चाश्मानमद्भुतम् ॥१३॥
स तया घटयामास छन्नं स्वासनवेदिकाम् ।
तदूर्द्ध्वं चैव निधायासनञ्च नाज्ञासीत्कश्चिन्नृपः ॥१४॥

राजा सिंहासनं वेद्यां वेदीगम्य निवेशितम् ।
सत्यप्रभावाद्वसुराकाशस्थितमित्यबुधज्जनः ॥१५॥
सत्येन तुष्टाः सान्निध्यमस्य कुर्वन्ति देवताः ।
एवमूर्जस्विनस्तस्य प्रसिद्धिर्व्यानशे दिशः ॥१६॥
तया प्रसिद्ध्या राजानो भीतास्तस्य वशं ययुः ।
सत्या वा यदि वा मिथ्या प्रसिद्धिर्जयिनी नृणाम् ॥१७॥
तत्रान्यदाभ्यगान्नारदोऽथ पर्वतम् ।
व्याख्यानयन्तमृग्वेदं शिष्याणां शेमुषीस्पृशाम् ॥१८॥
अजैर्यष्टव्यमित्यत्र मेषैरित्युपदेशकम् ।
तमवोचत्स्फुटं भ्रातर्भ्रान्त्या किमिदमुच्यते ॥१९॥
त्रैवार्षिकाणि धान्यानि नहि जायन्त इत्यजाः ।
व्याख्याता गुरुणास्माकं व्यस्मार्षीः केन हेतुना ॥२०॥
ततः पर्वतकोऽवादीदिदं तातेन नोदितम् ।
उदिताः किं त्वजा मेषास्तथैवोक्ता निघण्टुषु ॥२१॥
अवोच सत्यमप्येवं शब्दानामर्थकल्पना ।
मुख्या गौणी च तत्रेह गौणीं गुरुरचीकथत् ॥२२॥
गुरुर्धर्मोपदेष्टैव श्रुतिर्धर्मात्मिकैव च ।
द्वयमप्यन्यथा कुर्वन्मित्र मा पापमर्जय ॥२३॥
साक्षेपः पर्वतोऽजल्पदजान्मेषान् गुरुर्जगौ ।
गुरूपदेशशब्दार्थोल्लङ्घनाधर्ममर्जसि ॥२४॥

मिथ्याभिमानवाचोहि नरकेर्गडमवा नृणाम् ।
खपचस्थापने तेन जिह्वाच्छेदपणोऽस्तु नः ॥२५॥
प्रमाणमुभयोरत्र सहाध्यायी वसनृपः ।
प्रत्ययौपमतं तत्र न चोभः सत्यभाषिणाम् ॥२६॥
रहः पर्वतमूचेम्बां शृहकर्मरताव्यहम् ।
अजास्त्रिवार्षिकं धान्यमित्यध्यौपं भवत्पितुः ॥२७॥
जिह्वाच्छेदं पणोकार्षीर्यद्दर्पात्तदसांप्रतम् ।
अविमृश्य विधातारो भवन्ति विपदां पदम् ॥२८॥
अवदत्पर्वतोप्येवं ज्ञातं तावदिदं मया ।
यथा तथाकृतस्यास्य करणं नहि विद्यते ॥२९॥
साथ पर्वतकापाय पीडया हृदि शल्यिता ।
वसुराजमुपेयाय पुत्रार्थे क्रियते न किम् ॥३०॥
दृष्टः चीरकदम्बोद्य यद्दस्य त्वमसिच्छिता ।
किं करोमि प्रयच्छामि किंवेत्यभिदधे वसुः ॥३१॥
सावादीद्दीयतां पुत्र भिक्ष्यासह्यं महीपतेः ।
धनधान्यैः किमन्यैर्मे विना पुत्रेण पुत्रक ॥३२॥
वसुरूचे ततो मेऽम्बपाल्यः पूज्यश्च पर्वतः ।
गुरुवद्गुरुपुत्रेपि वर्त्तितव्यमितिश्रुतिः ॥३३॥
कस्याद्यपत्रमुद्दिष्टं कालेनाकालरोपिणा ।
ो जिघांसुर्भ्रातरं मे ब्रूहि मातः किमातुरा ॥३४॥

अजव्याख्यानवृत्तान्तं स्वपुत्रस्य पणञ्च तम् ।
त्वं प्रमाणं कृतश्चासीत्याख्यायार्पयतेस्मसा ॥३५॥
कुर्वाणो रक्षणं भ्रातुरजाक्षेपानुदीरय:
प्राणैरप्युपकुर्वन्ति महान्तः किंपुनर्गिरा ॥३६॥
अवोचत वसुर्मातर्मिथ्यावच्मि वचः कथम् ।
प्राणात्ययेपि शंसन्ति नासत्यं सत्यभाषिणः ॥३७॥
अन्यदप्यभिधातव्यं नासत्यं पापभीरुणा ।
गुरुवागन्यथाकारि कूटसाक्ष्ये च का कथा ॥३८॥
वह्वक्तां गुरोः सूनुं यद्वा सत्यव्रताग्रहम् ।
तया सकोपमित्युक्तस्तद्वचोमंस्त पार्थिवः ॥३९॥
ततः प्रमुदिता क्षीरकदम्बगृहिणी ययौ ।
अयात पर्वतोहं च वसुराजस्य पर्षदि ॥४०॥
सभायाममिलन् सभ्या माध्यस्थ गुणशालिनः ।
वादिनोसदसद्वादक्षीरनीरसितच्छदाः ॥४१॥
आकाशस्फटिकशिला वेदिसिंहासनं वसुः ।
सभापतिरलंचक्रे नभस्तलमिवोडुपः ॥४२॥
ततः पर्वतकोहञ्च व्याख्यापक्षं निजं निजम् ।
आशंसेव नरेन्द्राय सत्यं ब्रूहीति भाषिणौ ॥४३॥
विप्रवृद्धैरथोचैः स विवादस्त्वयि तिष्ठते ।
प्रमाणमनयोः साक्षी त्वं रोदस्योरिवाऽर्यमा ॥४४॥

घटप्रभृति दिव्यानि वर्त्तन्तेऽहन्त सत्यतः ।
सत्याद्वर्षति पर्ज्जन्यः सत्यात्सिध्यन्ति देवताः ॥४५॥
त्वयैव सत्ये लोकोऽयं स्थाप्यते पृथिवीपते ।
त्वामिद्धार्थं ब्रूमहे किं ब्रूहि सत्यव्रतोचितम् ॥४६॥
वचो श्रुत्वेति तत्सत्यप्रसिद्धिन्तां निरस्य च ।
अजान्मेषान् गुरुव्यर्थ्यादितिसर्व्वं वसुर्व्यधात् ॥४७॥
असत्यवचसा तस्य क्रुद्धा स्तत्रैव देवताः ।
दलयामासुराकाशस्फटिकासनवेदिकाम् ॥४८॥
वसुर्वसुमतीनाथ स्ततो वसुमतीतले ।
पपात सद्यो नरकपातं प्रस्तावयन्निव ॥४९॥
देवताभिरसत्योक्ति कुपिताभिर्निपातितः ।
जगाम नरकं घोरं नरनाथो वसुस्ततः ॥५०॥
वसोः सुताः पृथुवसुश्चित्रवसुश्च वासव ।
शक्रो विभावसुर्विश्वावसुः सूरश्च सप्तमः ॥५१॥
अष्टमश्च महाशूरो निषणाः पैतृके पदे ।
देवताभिरहन्यन्त तत्कालमपि कोपतः ॥५२॥
सुवसुर्नवमः सूनुर्नन्द्वानागपुरं ययौ ।
बृहद्ध्वजो वसोः सूनुर्दशमो मथुरां पुनः ॥५३॥
हसित्वा वज्रधापौरैस्तस्याः पुर्याश्च पर्वतः ।
निर्वासितः सज्जगृहे महाकालासुरेण सः ॥५४॥

सोऽयं महाकाल इति दृष्टो दशमुखेन तु ।
इत्याह नारदोऽत्रास्ति चारणायुगलं पुरम् ॥५५॥
राजा तत्रायोधनोऽभूद्दितिर्नाम्ना च तत्प्रिया ।
तयोश्च सुलसानाम दुहिता रूपशालिनी ॥५६॥
पित्रा स्वयम्वरे तस्या आहूताः समुपाययुः ।
सर्वेऽपि पार्थिवास्तेषु पार्थिवः सगरोऽधिकः ॥५७॥
सगरस्याज्ञया द्वाःस्था मन्दोदर्य्यभिधानतः ।
अयोधननृपावासे जगाम प्रतिवासरम् ॥५८॥
एकदा च गृहोद्यानकदलीसदनेऽविशद्दितिः ।
समं सुलसया मन्दोदर्य्यपि चाययौ ॥५९॥
लतान्तरगिनीवाथ श्रोतुकामा तयोर्वचः ।
तस्थौ मन्दोदरीप्रोचे दितिश्च सुलसामिति ॥६०॥
वत्से मे मनःशल्यमस्तितेऽस्मिन् स्वयम्वरे ।
त्वदधीनस्तदुद्धारस्तत्सम्यक् शृणु मूलतः ॥६१॥
ऋषभस्वामिनोऽभूतां सुतौ वंशकरौ सुरौ ।
भरतो बाहुबलिश्च सूर्य्यसोमौ ययोः सुतौ ॥६२॥
सोमवंशे मम भ्राता तृणविन्दुरजायत ।
सूर्य्यवंशे ते पितासावयोधन महीपतिः ॥६३॥
अयोधनस्वसा सत्ययशानाम महीपतेः ।
तृणविन्दोरभूद्भार्य्या मधुपिङ्गस्तयोः सुतः ॥६४॥

तस्मै प्रदीयमानां त्वामहमिच्छामि सुन्दरि ।
प्रदित्सते त्वत्पिता वा स्वयम्वरवरायतु ॥६५॥
न जाने किं वृतोऽपि त्वं मनःशल्यमिदं मम ।
वरणीयस्त्वया राजमध्ये मद्भ्रातृजः स्मृतः ॥६६॥
सुलसापि हि तच्छ्रुत्वा तथैव प्रत्यपद्यत ।
मन्दोदर्य्यपि तच्छ्रुत्वा चख्यौ सगरभूपतेः ॥६७॥
सगरोऽप्यादिशद्विश्वभूतिं निजपुरोधसम् ।
सद्यः कविः सोऽपि चक्रे नृपलक्षणसंहिताम् ॥६८॥
तत्रोचे स तथा येन समस्तै राजलक्षणैः ।
सागरो जायते युक्तो हीनस्तु मधुपिङ्गलः ॥६९॥
तत्पुस्तकन्तु पेटायां स चिक्षेप पुराणवत् ।
राजाज्ञयान्यदाकृष्टं तेन तद्राजपर्षदि ॥७०॥
तत्रादौ सगरोऽवोच द्वाच्यमानेऽत्र पुस्तके ।
भवेल्लक्षणहीनो यो वध्यस्त्याज्यश्च सोऽखिलैः ॥७१॥
यथायथाऽवाचयत्तत् पुस्तकं स पुरोहितः ।
तथा तथा स जिह्राय मधुपिङ्गोऽपलक्षणः ॥७२॥
निर्ययौ मधुपिङ्गोऽथ सगरं सुलसावृणोत् ।
यज्ञे विवाहं सद्योऽपि सर्वे स्वं स्थानमभ्ययुः ॥७३॥
मधुपिङ्गोऽप्यपमानात् कृत्वा बालतपोऽस्मृतः ।
महाकालाभिधः षष्ठिसहस्रेशोऽसुरोऽभवत् ॥७४॥

अत्रासीद्वधेः सोथ सगरस्य विजृम्भितम् ।
स्वयम्बरे सुलसाया निजं न्यक्कारकारणम् ॥७५॥
राजानं सगरं राज्ञोऽन्यांश्च हन्मीति सोऽसुरः ।
छिद्रान्वेषी शुक्तिमती नद्यां पर्वतमैक्षत ॥७६॥
विप्रवेष स्ततोभूत्वा गत्वा पर्व्वतमभ्यधात् ।
शाण्डिल्योनामसमित्रं त्वत्पितुरस्मि महामतेः ॥७७॥
धीमतो गौतमाख्यस्योपाध्यायस्य पुरः पुरा ।
अहं क्षीरकदम्बश्च अपठीत्सहिताबुभौ ॥७८॥
नारदेन जनैश्च त्वां श्रुत्वा धर्षितमागमम् ।
त्वत्पक्षं पूरयिष्यामि मन्त्रैर्विश्वं विमोहयन् ॥७९॥
इत्युक्ता पर्व्वतयुतः कुधर्मेणाखिलं जनम् ।
असुरोमोहयामास दुर्गतौ पातनायसः ॥८०॥
व्याधिभूतादि दोषांश्च सर्व्वत्राजनयज्जने ।
प्रपन्नपर्व्वतमतं निर्दोषञ्च चकार सः ॥८१॥
शाण्डिल्यस्याज्ञया सोपि रुक्शान्तिं पर्वतोव्यधात् ।
उपकृत्योपकृत्य स्वमते चास्थापयज्जनम् ॥८२॥
सगरस्यापि नगरेऽन्तःपुरे च सपरिच्छदे ।
विचक्रोसो सुरोरोगान् दारुणानतिभूयसः ॥८३॥
लोकप्रत्ययतो भेजे पर्व्वतं सगरोपि हि ।
चकार शाण्डिल्ययुतोरुक्शान्ति सोऽपि सर्वतः ॥८४॥

सौत्रामण्यां विधानेन सुरापानं न दुष्यति ।
अगम्यागमनं कार्य्यं यज्ञे गोसवनामनि ॥८५॥
मातृमेधे वधो मातुः पितृमेधे वधः पितुः ।
अन्तर्वेदिविधातव्यो दोषस्तत्र न विद्यते ॥८६॥
आशुशुक्षणिमाधाय पृष्ठे कूर्म्मस्य तर्पयेत् ।
हविषाज्जुहकाख्याय स्वाहेत्युक्त्वा प्रयत्नतः ॥८७॥
यदा न प्राप्नुयात् कूर्मं तदा शुद्धद्विजन्मनः ।
खलतेः पिङ्गलाक्ष्यस्य विक्लियस्य श्वो जले ॥८८॥
आस्यदघ्ने ऽवतीर्णस्य मस्तके कूर्मसन्निभे ।
प्रज्वाल्याज्वलनं होममाहुतिं निक्षिपेद्द्विजः ॥८९॥
सर्वं पुरुष एवेदं यद्भूतं यच्चविष्यति ।
ईशानो यो ऽमृतत्वस्य यदन्नेनातिरोहति ॥९०॥
एवमेकत्र पुरुषे कं केनात्र विपद्यते ।
कृतातो यथाभीष्टं यज्ञे प्राणिनिपातनम् ॥९१॥
सोमस्य भक्षणं तेषां कर्त्तव्यं यज्ञकर्म्मणि ।
वाचयूकेन पूतं हि देवोद्देश्येन तत्र तत् ॥९२॥
इत्यादि मनुवादिभ्य मार्गे स्वयमास्थिते ।
अन्तर्वेदिकृपणा वालिषु लोकाश्चचारयान् ॥९३॥
स्वनन्नमनसोपाधिर्ब्राह्मणत्वादिकानपि ।
स्वगुरोज्ञानवरान् हिमानध्यानदर्शयन् ॥९४॥

[illegible] निर्गतान् भरतान् ।
[illegible] प्रतिष्ठ सतेऽगिरतः ॥९५॥
[illegible] तदा विद्याधरं नाम्ना दिवाकरम् ।
[illegible] पतनोऽन्विताः ॥९६॥
[illegible] शावत्सकृत्सने ।
[illegible]दस्त्वासीत्सुरापदः ॥९७॥
[illegible] तद्विद्याविततनाय सः ।
[illegible] उपारंसीच्च खेचरः ॥९८॥
ततोऽसावपि तद्भीकः क्षीणोपायोऽन्यतोऽध्वना ।
दक्षिणेषु [illegible] नगरं सोऽन्य मायया ॥९९॥
नगरं सुरसायुक्तं स शुक्राश्वरानले ।
ततस्त्वोन्नगानाय महाकागः स्वसायसम् ॥४००॥
एवञ्च पर्वतात्मापपर्वताद्ध्वरा द्विजैः ।
हिंसात्मका अभिवन्ता ते निषेध्यास्त्वयैव हि ॥१॥
तदुवाचसुरसोऽथात्य प्रणिपत्य च नारदम् ।
सत्कान् जलयित्वा च विससर्ज दशाननः ॥२॥
सनत्कोरावणं नत्वोवाच कोऽयं कृपानिधिः ।
पापादसुरादीश्वस्तांस्त्वया स्वामिन्नवारयत् ॥३॥
आचख्यौ रावणोऽप्यासीन्नाम्ना ब्रह्मरुचिर्द्विजः ।
तापसस्य सतस्तस्य भार्या कूर्मीति गुर्व्यभूत् ॥४॥

तत्रैव माधवोऽन्येद्युस्तैणिकः साधुदर्शनात् ।
भवभीत्या गृहवासन्त्यक्त्वागत्वाश्रमाद् ततः ॥५॥
अथ सद्धारमनुज्ञा विपनैर्लुप्त चेतसः ।
गृहवासाद्विनेतास कथं नाम निर्गिष्यते ।
श्रुत्वा ब्रह्मरुचिस्तातुप्रपन्नजिनशासनः ।
तदैव प्राव्रजत्साच कूर्मी भूत्वा जिनापरा ॥७॥
मिथ्यात्ववर्जिता तत्र मासमत्राश्रमे सुतम् ।
सुषुवे नारदं नाम रोदनादिविवर्जितम् ॥८॥
गतायाश्चान्यतस्तस्याः स्वं जृम्भकासुराः ।
पुत्रशोकादिदुःखार्त्ता सविधे प्राव्रजत्तदा ॥९॥
ते सुराः पालयामासुः शास्त्राण्यध्यापयंश्च तम् ।
आकाशगामिनीविद्यां ददुस्तस्मै क्रमेण च ॥१०॥
अणुव्रतधरः प्राप यौवनञ्च मनोहरम् ।
सशिखाधारणान्नित्यं न गृहस्थो न संयतः ॥११॥
कलहप्रेक्षणाकाङ्क्षी गीतनृत्यकुतूहली ।
सदा कन्दर्प्पकौत्कुच्यमौखर्याऽत्यन्तवत्सलः ॥१२॥
वीराणां कामुकानाञ्च सन्धिविग्रहकारकः ।
छत्रिकाक्षटपीपाणिरारूढः पादुकासु च ॥१३॥
देवैः सम्वर्द्धितत्वाच्च देवर्षिः प्रथितो भुवि ।
प्रायेण ब्रह्मचारी च स्वेच्छाचार्य्येषु नारदः ॥१४॥

इत्युक्तवन्तं नत्वैनं यज्ञान्निवर्तितमानसः ।
नारदं क्षमयामासापराधं ससम्भ्रमम् ॥१५॥
मरुत्तराजः स्वां कन्यां नामतः कनकप्रभाम् ।
तदा ददौ दशास्याय दशास्योऽथ उवाह ताम् ॥१६॥
प्रभञ्जन इवोग्रश्रीर्मरुत्तमखभञ्जनः ।
ततो जगाम मथुरां नगरीं गुरुविक्रमः ॥१७॥
उपतस्थे दशग्रीवं तन्नृपो हरिवाहनः ।
पुत्रेण मधुना सार्द्धमीशानेनेव शूलिना ॥१८॥
तं भक्त्योपस्थितं प्रीतोवार्त्तयद्दशकन्धरः ।
पप्रच्छैवं भवत्सूनोः कुतोऽदः शूलमायुधं ॥१९॥
पितास्य संज्ञयादिष्टो मधुरं मधुरभ्यधात् ।
इदं मे चमरेन्द्रेण प्राग्जन्मसुहृदार्पितम् ॥२०॥
अथोचे चमरश्चैवं धातकीखण्डनामनि ।
द्वीपे ऐरावतक्षेत्रे शतद्वारे महापुरे ॥२१॥
सुमित्रो राजपुत्रोऽभूत्प्रभवः कुलपुत्रकः ।
उभावभूतां ते मित्रे वसन्तमदनाविव ॥२२॥
गुरोरेकस्य पार्श्वे तौ बाल्ये जगृहतुः कलाः ।
सहचिक्रीडतुश्चाविप्रयुक्तावश्विनाविव ॥२३॥
उद्यौवनः सुमित्रोऽथ तत्राभून्नगरे नृपः ।
सहृपिर्विदधे तेन प्रभवोप्यात्मसन्निभः ॥२४॥

वभाषे प्रभवोप्येवं धिग्धिग्मां निरपत्रपम् ।
अहो खलु महासत्वो यस्येदृक् सौहृदं मयि ॥३५॥
प्राणा अपि हि दीयन्ते परस्मै न पुनः प्रिया ।
इति दुष्करमेतद्धि कृतं तेनाद्य सज्जने ॥३६॥
पिशुनानामिवावाच्यं नायाच्यमिव नादृशाम् ।
कल्पद्रूणामिवादेयं नास्ति किंचित्तु तादृशाम् ॥३७॥
सर्वथा गच्छ मातासि नातःपरमिमं जनम् ।
पश्यपापास्त्वपामपरागिं पत्याऽन्ययापि हि ॥३८॥
तत्र चाकृष्णमागत्य राजा सुश्राव तद्वचः ।
सुहृदः सत्वमालोक्य प्रकर्षेण जहर्ष च ॥ ३९॥
वनमालां नमस्कृत्य विसृज्य प्रभवोपि हि ।
स्वशिरःच्छेत्तुमारेभे खड्गमाकृष्य दारुणम् ॥४०॥
आविर्भूय सुमित्रोपि मित्र मा साहसं कृथाः ।
इति जल्पन्नपाहार्षीत्कृपाणं तस्य पाणितः ॥४१॥
विविक्षन्निव वसुधां प्रभवोऽधोमुखोह्रिया ।
कथञ्चन सुमित्रेण स्वस्थावस्थामनायि सः ॥४२॥
चक्रतुस्तौचिरं राज्यं प्राप्य मैत्रीपरायणौ ।
सुमित्रस्तु परिव्रज्यस्त्वैशानसुरोऽभवत् ॥४३॥
ततश्च्युत्वा मधुरेशहरिवाहननन्दनः ।
त्वं सुताञ्जर्मधुर्नामसमायवीक्राजिसूरभूत् ॥४४॥

[illegible] ।
[illegible]
[illegible] ।
[illegible] ॥४६॥
[illegible] ।
[illegible] ॥४७॥
इति श्रुत्वा दशग्रीवो [illegible] ।
ददौ मरुत्कुमाराय कन्यां नाम्ना मनोरमाम् ॥४८॥
अथ लङ्काप्रयाणाद्दर्पेऽष्टापदमगात् ।
स्वर्णाद्रौ पाण्डुके चैत्यान्यर्चितुं दशकन्धरः ॥४९॥
सोऽक्रामत्तत्र चैत्यानि दशकण्ठोऽभ्यवन्दत ।
दृष्ट्वा सहत्या सङ्गीतपूजोत्सवपुरःसरम् ॥५०॥
दुर्लङ्घनपुरेऽथ प्राक् दिश्योल्लं नलकूबरम् ।
ग्रहीतुं कुम्भकर्णाद्या दशग्रीवाज्ञया ययुः ॥५१॥
आशालीविद्ययावह्निमयं वप्रमथ व्यधात् ।
स्वपुरे योजनशतप्रमाणं नलकूबरः ॥५२॥
ऊताघनमयान्येव चक्रे यन्त्राणि तत्र च ।
प्रदीपनमिव व्योम्नि कुर्वाणानि शिखोत्करैः ॥५३॥
तं च वप्रमवष्टभ्याऽवतस्थे नलकूबरः ।
भटैः परिवृतः कोपाज्ज्वलन् वह्निकुमारवत् ॥५४॥

[illegible] ।
[illegible] ॥५५॥
[illegible] ।
[illegible] ॥५६॥
[illegible] ।
[illegible] ॥५७॥
[illegible] ।
[illegible] ॥५८॥
[illegible] ।
[illegible] निर्ददति ॥५९॥
[illegible] ।
[illegible] ॥६०॥
[illegible] पूर्वं सवनाद्गतम् ।
[illegible] नाथ्या सुदर्शनम् ॥६१॥
[illegible] ऽथ विशेषणः ।
[illegible] हृतिका विससर्ज ताम् ॥६२॥
[illegible] विशेषणम् ।
[illegible] किं प्रतिपन्नमिदं त्वया ॥६३॥
[illegible] परस्त्रीणां न केऽपि ।
[illegible] द्विपामिव ॥६४॥

नवं कूलकलंकोयं वचसापि क्षतस्त्वया ।
वे विभीषण के यं ते मतिर्येनेद् मब्रवी. ॥६५॥
विभीषणोप्युवाचैवं प्रसीदार्य्य महाभुज ।
नवाग् मात्रं कलङ्काय विशु द्धमनसां नृणाम् ॥६६॥
सा समायातुर्विद्यान्ते प्रयच्छतु स च द्विषत् ।
वध्योस्तु माभुजे धास्त्रीं वाचोयुक्त्यापरित्यजेः॥६७॥
यावद्विभीषणवचो लुमेजे तद्दशाननः ।
तावदागादुपरम्भा तत्परीरम्भलम्पटा ॥६८॥
ददौ चाशालिकां विद्यां पत्यानप्रोक्षतां पुरे ।
सोपेतराणि शस्त्राणि व्यन्तराधिष्टितानि च ॥६९॥
दशास्यः संजहाराग्निप्राकारं विद्यया तया ।
प्रविवेश च दुर्लङ्घपुरं सबलवाहनः ॥ ७०॥
उत्तस्थे चाथ सन्नद्धा रणाय नलकूवरः ।
विभीषणेन चाग्राहि चर्मभस्त्रेव दन्तिना ॥७१॥
देवासुरैरप्यजय्यं शक्रसम्बन्धिदुर्द्धरम् ।
चक्रं सुदर्शनं नाम तत्र प्राप च रावणः ॥७२॥
प्रणताय ततः तस्मै दशास्य स्तत्पुरं ददौ ।
अर्थिनोर्थेषु न तथा दोष्मन्तो विजये यथा ॥७३॥
उपरम्भामपुरवाच दशास्यः सकुलोचितम् ।
भद्रे भजात्मभर्त्तारं कर्त्तारं विनयं मयि ॥७४॥

विद्यादानाद्गुरुस्थाने मम त्वमसि सम्प्रति ।
स्नुषास्थपदे पश्याम्यन्याश्चपि परस्त्रियः ॥७५॥
पुत्रो कामध्वजस्यासि सुन्दर्य्युदरसम्भवा ।
कुलद्वयविशुद्धायाः कलङ्कोमास्तुभूत्तव ॥७६॥
तामित्युक्त्वार्प्य यासास नलकूवरसूभुजे ।
अदूषितां पितृगृहे उषित्वेव समागताम् ॥७७॥
नलकूवरराजेन कुम्भकर्णाग्रजोऽर्च्चितः ।
चचाल सह सेनाभीरथनूपुरपत्तनम् ॥७८॥
आयान्तं रावणं श्रुत्वा सहस्राक्षो महामतिः ।
सुतमिन्द्रं सुतस्नेहात् स्नेहपूर्व्वमभापत ॥७९॥
भवता वत्स जातेन वंशोऽस्माकं महौजसां ।
अन्यवंशोन्नतिं हत्वा प्रापितः प्रोन्नतिं पराम् ॥८०॥
एकेन विक्रमेणैव त्वया हीदमनुष्ठितम् ।
नीतीनामप्यवकाशो दातव्यः सम्प्रति त्वया ॥८१॥
एकान्तविक्रमः क्वापि विपदेऽपि प्रजायते ।
एकान्तविक्रमान्नाशं शरभाद्याः प्रयान्ति हि ॥८२॥
बलीयसो बलिभ्योपि प्रसूते हि वसुन्धरा ।
सर्वेभ्योऽप्यहमोजस्वीत्यहंकारं स्म साकृथाः ॥८३॥
उत्थितोऽस्त्यधुना वीरः सर्व्ववीरत्वतस्करः ।
प्रतापेन सहस्रांशु सहस्रांशु नियन्त्रकः ॥८४॥

हेलोत्पाटितकैलाशो मरुत्तमखभञ्जनः ।
जम्बुद्वीपेशयक्षेन्द्रेणाध्यक्षोभितमानसः ॥८५॥
उपार्हन्निजदोर्वीर्यगीततोषितचेतसः ।
धरणेन्द्रादमोघाख्यशक्तिः शक्तित्रयोर्जितः ॥८६॥
भ्रातृभ्यां स्वानुरूपाभ्यां स्वभुजाभ्यामिवोत्कटः ।
रावणोनाम लङ्केशः सुकेशकुलभास्करः ॥८७॥
स यमं हेलयाभांक्षीद्दिक्पालं धनदञ्च ते ।
पत्ती चक्रे वानरेन्द्रं सुग्रीवं वालिसोदरं ॥८८॥
दुर्लङ्घ्यवह्निप्राकारं दुर्लङ्घ्यपुरमस्य च ।
प्रविष्टस्यानुजोवध्वा जग्राह नलकूवरम् ॥८९॥
सत्व प्रेत्यापतन्नस्ति युगान्ताग्निरिवोद्धतः ।
प्रणिपातसुधावृष्ट्या शमनीयो यनुत्तये ॥९०॥
रूपिणीं च सुतामस्मै दीयस्वरूपवतीमिमाम् ।
एवं ह्युत्तमसम्बन्धं सम्बन्धात्ते भविष्यति ॥९१॥
एवं पितृवचः श्रुत्वा कुप्यन्नेव सुवाच सः ।
कन्यका स्वा कथं कारमस्मै वध्याय दीयते ॥९२॥
किञ्च नाधुनिकं वैरमसुना किं तु वंशजम् ।
तातं विजयसिंहं प्रागेतद्गृह्यर्हतं स्मर ॥९३॥
एतत्पितामहस्यापि मालिनो यन्मया हृतम् ।
तद्भ्यापि करिष्यामि समाचात्तपकोह्ययम् ॥९४॥

स्नेहतः कातरोमाभूः सहजं धैर्य्यमाश्रय ।
स्वसूनोः सर्व्वदाद्दष्टं किं नवेत्सि पराक्रमम् ॥९५॥
तस्यैवं वदतोऽभ्येत्य नगरं रथनूपुरम् ।
चमूर्निवेशयामास दुर्द्धरोदशकन्धर ॥९६॥
पूर्व्वमेव दशास्येन प्रहितोमाहितौजसा ।
अथ दूतोऽभ्युपेत्येन्द्रमित्युवाच ससौष्ठवः ॥९७॥
ये केचिदिह राजानो विद्यादोर्वीर्य्यदर्पिणः ।
तैरुपेत्योपायनाद्यैः पूजितोदशकन्धरः ॥९८॥
दशकण्ठस्य विस्मृत्या भवतश्चार्जवादयम् ।
इयान् कालो ययौ तस्मिन् भक्तिकालस्तवाधुना ॥९९
भक्तिं दर्शय तत्तस्मिन् शक्तिञ्चादर्शयाधुना ।
भक्तिशक्तिविहीनश्चेदेवमेव विनंच्यसि ॥१००॥
इन्द्रोपि निजगादेवं वराकैः पूजितो नृपैः ।
रावणस्तदयं मत्तः पूजां मत्तोपि वाञ्छति ॥१॥
यथा तथा गतः कालो रावणस्य सुखाय सः ।
कालरूपस्त्वयं कालस्तस्येदानीमुपस्थित· ॥२॥
गत्वा स्वस्वामिनोभक्तिं शक्तिं वा मयि दर्शय ।
सभक्तिशक्तिहीनश्चे देवमेव विनंच्यति ॥३॥
दूतेनागत्य विज्ञप्तोरावणः कोपदारुणः ।
समनह्यन्महोत्साहः समं सकलसैनिकैः ॥४॥

इतमिन्द्रोपि सन्नह्य निर्ययौ रथनूपुरात् ।
धीराहि न सहन्तेऽन्यवीराहंकारडम्बरम् ॥५॥
सामन्ताः सहसामन्तैः सैनिकाः सैनिकैः पुनः ।
सेनानीभिश्च सेनान्योद्वयोर्युयुधिरे तयोः ॥६॥
तयोर्बलानामन्योऽन्यं सङ्कटः शस्त्रवर्षिणाम् ।
सम्वर्त्तपुष्करावर्त्तवारिदानामिवाभवत् ॥७॥
वराकैः सैनिकैरेभिः किं हतैर्मशकैरिव ।
इति ब्रुवाणोभुवनालङ्कारकरिपुङ्गवम् ॥८॥
स्वयमारुह्य युद्धायाभिजग्मोद्धतशरासनः ।
अढौकतैवरावणस्ते नेन्द्रेण सह रावणः ॥९॥
नागपाशमिवान्योन्यं सुबद्धयोः करवेष्टनैः ।
वितत्वानौ समिलतुः करिणौ रावणेन्द्रयोः ॥१०॥
द्वावपीभौमहाप्राणौ दन्तैर्दन्तान् प्रजघ्नतुः ।
उत्थापयन्तौ स्फुलिङ्गानरण्युन्मथनादिव ॥११॥
मिथोघातैर्विषाणेभ्यः सौवर्णवलयावलिः ।
पपातोर्व्यां विरहिणी वाङ्कभ्य इव तत्क्षणात् ॥१२॥
तद्दन्तघातक्षुण्णेभ्यः शरीरेभ्यो निरन्तरम् ।
गण्डशैलादिव धारावद्रक्तधाराः प्रसुस्रुवुः ॥१३॥
क्षणाच्चरणैः क्षणाद्दानैः क्षणादपि च मुद्गरैः ।
गजाविवाहितीयौ तौ रावणेन्द्रौ प्रजघ्नतुः ॥१४॥

सहावलौ पिपिपतुरस्त्रैरस्त्राणि तौ मिथः ।
नैकोप्यहीयते कस्मादब्धी पूर्वापराविव ॥१५॥
बाध्यबाधकताभाग्भिर्द्वीगुत्सर्गापवादवत् ।
मन्त्रास्त्रैरप्ययुध्येतां तोरणक्रतुदीक्षितौ ॥१६॥
गाढं मिलितयोरेकाट्टन्तस्य फलयोरिव ।
ऐरावणभुवनालङ्कारयोः करिणो रथ ॥१७॥
बलङ्घो रावणः स्वेभादुत्पत्यैरावणं ययौ ।
हत्वा च तन्महामात्रं ववन्धेन्द्रं करीन्द्रवत् ॥१८॥
स हस्ती परितोधस्ताद्रक्षोवीरैरवेष्ट्यत ।
हर्षादुत्तालतुमुलैर्मधुखण्डइवालिभिः ॥१९॥
रावणेन धृते शक्रे तत्सैन्यमपि सर्वतः ।
विदुद्राव जिते नाथे जिता एव पदातयः ॥२०॥
सहैवैरावणेनेन्द्रं रावणः शिविरे निजे ।
निनाय नायकोऽभवत्स्वयं श्रेणिद्वयेप्यथ ॥२१॥
ततो निवृत्त्य लङ्कायां जगाम दशकन्धरः ।
कारायां चाक्षिपच्छक्रं कीरवत्काष्ठपञ्जरे ॥२२॥
सहस्रारः सदिक्पालो लङ्कायामेत्य रावणम् ।
नमस्कृत्येत्यभाषिष्ट पत्तिवद्रचिताञ्जलिः ॥२३॥
कैलाशमुद्दधापीर्द्यो लीलया ग्रावखण्डवत् ।
दोष्मता तेन भवता विजिता न त्रपामहे ॥२४॥

तादृशे त्वयि वाञ्छा हि न तथापि मनागपि ।
तद्याचेहं मुञ्च शक्रं पुनर्भिक्षां नियच्छ मे ॥२५॥
उवाच रावणोप्येवं शक्रं मुञ्चामि यद्यसौ ।
स दिक्पालपरीवारः कर्म कुर्य्यात्तदीदृशम् ॥२६॥
पवितोऽपि पुरीं लङ्कां करोत्वेष क्षणे क्षणे ।
तृणकाष्ठादिरहितां वासागारमहीमिव ॥२७॥
प्रातः प्रातर्दिव्यगन्धैरम्बुवाह इवाम्बुभिः ।
चन्दनक्षोपं पुरीमेतामभितोऽप्यभिषिञ्चतु ॥२८॥
मालाकार इवोच्चित्य ग्रन्थयित्वा च सदा स्वयम् ।
पुष्पाणि पूरयत्वेष देवतासदनादिषु ॥२९॥
एवंविधानि कर्माणि कुर्व्वन्नेष सुतन्मन ।
पुनर्ददातु राज्यं स्वं मत्प्रसादाच्च नन्दतु ॥३०॥
एवं करिष्यतीत्युक्ते [illegible] रावणः ।
मुमोच शक्रं कारायाः सत्कृत्य [illegible] ॥३१॥
[illegible] ।
[illegible] निर्जितो [illegible] ॥३२॥
[illegible] ।
[illegible] ॥३३॥
[illegible] ।
[illegible] ॥३४॥

श्रीमत्यरिञ्जयपुरे पुरा विद्याधराग्रणीः।
नाम्ना ज्वलनसिंहोऽभूद्वेगवत्यस्य तु प्रिया ॥३५॥
अहल्या नाम दुहिता रूपवत्यनवद्ययोः।
तस्याः स्वयम्वरेऽभ्येयुः सर्वे विद्याधरेश्वराः ॥३६॥
आनन्दमाली तत्रागाच्चन्द्रावर्त्तपुरेश्वरः।
सूर्यावर्त्तपुरेशश्च समागान्नाम्ना तडित्प्रभः ॥३७॥
सहायातमपि त्यक्त्वा त्वामहल्या निजेच्छया।
आनन्दमालिनं वव्रे तदाभूच्च पराभवः ॥३८॥
आनन्दमालिनीर्ष्यालुस्त्वमभूस्तत्प्रभृत्यपि।
मयि सत्यप्यसावेतामहल्यामूढवानिति ॥३९॥
आनन्दमाली निर्वेदादन्यदा व्रतमग्रहीत्।
तप्यमानस्तपस्तीव्रं व्यहार्षीच्च महर्षिभिः ॥४०॥
विहरन् स रथावर्त्तं जगाम गिरिमेकदा।
त्वया च दृष्टोऽस्माभिरिवाहल्या स्वयम्वरः ॥४१॥
ध्यानारूढस्त्वया वद्धस्ताडितोऽनेकशश्च सः।
मनागपि न च ध्यानादचालीदचलाचलः ॥४२॥
कल्याणगुणधारस्तु तद्भ्राता श्रमणाग्रणीः।
प्रेक्ष्य त्वय्यमुचत्तेजोलेश्यां शंपामिवद्धसे ॥४३॥
सत्यश्रिया च त्वत्पत्न्या शमितो भक्तिजल्पितैः।
तेजोलेश्यां स संजह्रे न दग्धोऽसि तदैवतत् ॥४४॥

मुनिन्यक्कारजातपापात् त्वं भ्रान्त्वा कतिचिद्भवान्।
शुभं कर्म विधायेन्द्र सहस्रारसुतोऽभवः ॥४५॥
महामुनितिरस्कार प्रहारोद्भवकर्मणा।
उपस्थितं फलमिदं रावणाद्यः पराभवः ॥४६॥
कर्माभ्युदयं च सर्व्वस्य फलत्येव चिरादपि।
आपुरन्दरमाकीटं संसारस्थितिरीदृशी ॥४७॥
तच्छ्रुत्वा दत्तवीर्य्यस्य राज्यमादि स्वजन्मनः।
इन्द्रः पर्य्यङ्कतत्त्वं ग्रतपाश्च ययौ शिवम् ॥४८॥
वरावणोऽपि ययौ स्वर्गानुग शैलेऽपरेऽहनि।
अनन्तवीर्य्यं नामर्षिर्वन्दितुं जातकेवलम् ॥४९॥
तं वन्दित्वा यथास्थानं निषण्णो दशकन्धरः।
शुश्राव चयोक्तसुधासारणिं धर्मदेशनाम् ॥५०॥
देशनान्ते दशास्येन कुतः स्यान् मरणं मम।
इति पृष्टो महर्षिः स भगवानेवमभ्यधात् ॥५१॥
पारदारकदोषेण वासुदेवाद्भविष्यति।
भविष्यति विपत्तिस्ते प्रतिविष्णो दशानन ॥५२॥
परस्त्रियमनिच्छन्तीं रमयिष्यामि नह्यहम्।
जग्राहाभिग्रहमिमं स तस्मिंश्च मुनेः पुरः ॥५३॥
मुनिवरमथ नत्वा ज्ञानरत्नाम्बुधिं तम्।
दशवदन इयाय स्वां पुरीं पुष्पकस्थः ॥५४॥

निशिन्तनगरनारीनेत्रनीलोत्पलानाम् ।
प्रसरदभिमदानाद्याभिनीशानिकाम्यः ॥६५॥

इत्याचार्यश्रीहेमचन्द्रविरचिते त्रिषष्टिशलाका
पुरुषचरिते महाकाव्ये सप्तमे पर्वणि रावण-
दिग्विजयो नाम द्वितीयः सर्गः ॥२॥

अथ तृतीयः सर्गः ।

इतश्चैताढ्यगिरावादित्यपुरपत्तने ।
प्रह्लादो नाम राजाभूत्केतुमत्यस्य तु प्रिया ॥१॥
तयोर्बभूव तनयो नाम्ना पवनंजयः ।
जयी पवनवत्तस्य गगने गमने न च ॥२॥
इतश्च भरतेऽत्रैवोपाब्धि दन्तिपर्वते ।
विद्याधरेन्द्रो महेन्द्रो महेन्द्रे नगरेऽभवत् ॥३॥
पत्न्या हृदयसुन्दर्यां तस्य चाञ्जनसुन्दरी ।
अरिन्दमादिपुत्राणां शतस्योपर्यभूत्सुता ॥४॥
उद्यौवनाया स्तस्याश्च वरं चिन्तयतः पितुः ।
शशंसुर्मन्त्रिणो विद्याधरयूनः सहस्रशः ॥५॥
महेन्द्रस्याज्ञयामात्यास्तद्रूपाणि पृथक् पृथक् ।
यथावदालेख्यपट्टेष्वानाय्य समदर्शयत् ॥६॥
तत्र विद्याधराधीश हरिनाभाङ्गजन्मनः ।
रूपविद्युत्प्रभाख्यस्य सुमनः कुक्षिजन्मनः ॥७॥

प्रह्लादसूनोः पवनंजयस्य च मनोरमम् ।
चित्रस्थं सचिवोऽन्येद्युर्महेन्द्रस्याप्यढौकयत् ॥८॥ युग्म॥
रूपवन्तौ कुलीनौ च द्वावप्येतौ तदेतयोः ।
कन्यायाः कोऽवर इति राज्ञोक्तः सचिवोऽब्रवीत् ॥९॥
एषोऽष्टादशवर्षायुर्मोक्षं विद्युत्प्रभो गमी ।
इति नैमित्तिकैः स्वामिन् व्यक्तमाख्यातपूर्विणः ॥१०॥
प्रह्लादतनयस्त्वेष चिरायुः पवनंजयः ।
योग्यो वरस्तदेतस्मै प्रयच्छाञ्जनसुन्दरीम् ॥११॥
फाल्गुनस्य तु यात्रायै द्वीपं नन्दीश्वरं ययुः ।
विद्याधरेन्द्राः सर्वेऽपि सर्वर्द्धिपरिच्छदाः ॥१२॥
प्रह्लादस्तत्र तं प्रेक्ष्य महेन्द्रमिदमभ्यधात् ॥
दीयतां मत्सुतायैषा त्वत्सुताञ्जनसुन्दरी ॥१३॥
महेन्द्रः प्रतिपेदे च तदग्रेऽपि हृदि च स्थितम् ।
[illegible] प्रह्लादप्रार्थनात् [illegible] ॥१४॥
[illegible] ।
[illegible] ॥१५॥
[illegible] ।
[illegible] ॥१६॥
[illegible] ।
[illegible] ॥१७॥

हसित्वेष प्रहसितोप्येवमूचे मयेक्षिता।
सा हि रम्भादिकाभ्योपि सुन्दर्य्यञ्जनसुन्दरी ॥१८॥
तस्या निरूपमं रूपं यादृशं दृश्यते दृशा।
तादृशं वचसा वक्तुं वाग्मिनापि न शक्यते ॥१९॥
पवनंजय इत्यूचेदूरेह्युद्वाहवासरः।
साद्दग्गोचरमद्यैव कथं नेया मया सखे ॥२०॥
वल्लभो त्वं स्त्रितानां हि घटिकापि दिनायते।
मासायते दिनमपि किं पुनस्तद्दिनत्रयम् ॥२१॥
ततः प्रहसितोप्येवं व्याजहार स्थिरीभव।
निशि तत्रैत्य तां कान्तां द्रक्ष्यस्यानुपलक्षितः ॥२२॥
उत्पत्य सहप्रहसितो निरगात्पवनंजयः।
आस्थितेञ्जनसुन्दर्य्या प्रासादासप्तभूमिके ॥२३॥
राजस्पश इव छन्नीभूयसोऽञ्जनसुन्दरीम्।
सख्यगीक्षितु मारेभे समित्रः पवनंजयः ॥२४॥
धन्यासि या हि प्रापस्त्वं तं पतिं पवनंजयम्।
सखीवसन्ततिलकेत्यवाचाञ्जनसुन्दरीम् ॥२५॥
हले सुला वरं विद्युत्प्रभं विद्युत्प्रभं वरम्।
विरहं श्लाघ्यत इति मिश्राकस्यवदत्सखीम् ॥२६॥
प्रथमा प्रत्युवाचैवं मुग्धे वेत्सि न किञ्चन।
विद्युत्प्रभोहि स्वल्पायु स्वामिन्या युज्यते कथम् ॥२७॥

द्वितीयापीत्यभाषिष्ट वयस्ये मन्दधीरसि ।
स्तोकमप्यमृतं श्रेयो भारोपि न विषस्य तु ॥२८॥
इत्यालापं तयोः श्रुत्वा चिन्तयत्पवनंजयः ।
अस्याः प्रियमिदं नूनं तेन नैषा निषेधति ॥२९॥
इति क्रुद्धोऽसिमाकृष्याविरासीत्पवनञ्जयः ।
निशाचर इवाकस्मादन्धकारात्समुत्थितः ॥३०॥
विद्युत्प्रभो हृदि ययो र्द्वयोरपि तयोः शिरः ।
छिनद्मीतिवदन् रोषाच्चचाल पवनञ्जयः ॥३१॥
बाहुदण्डे धारयंस्तमिति प्रहसितोवदन् ।
सापराधाप्यवध्यैव स्त्री गौरिव नवेत्सि किम् ॥३२॥
किं पुनर्निरपराधैव इयमञ्जनसुन्दरी ।
तवापवादिनी नैषा निषेधति पुनर्ह्रिताम् ॥३३॥
इति प्रहसितेनोच्चै र्निषिद्धः पवनञ्जयः ।
उत्पत्यागात्स्वमावासञ्जाग्रत्तस्थौ च दुःखितः ॥३४॥
प्रातश्चोचे प्रहसितं सखे किमनयोढया ।
भृत्योपि हि विरक्तः स्यादापदे किं पुनः प्रिया ॥३५॥
तदेहि यावः स्वपुरीमूरीकृत्य परं रयम् ।
किं स्वादुनापि भोज्येन रोचते न यदात्मने ॥३६॥
इत्युदीर्य्योत्सुकैर्य्योवश्चचाल पवनञ्जयः ।
धृत्वा तावत्प्रहसित स्तं साम्नैवमबोधयत् ॥३७॥

न युक्तं महतां यत्स्वप्रतिपन्नस्य लङ्घनम् ।
अनुलङ्घ्यैर्गुरुभिः प्रतिपन्नस्य का कथा ॥३८॥
विक्रीणते वा मूल्येन ददते वा प्रसादतः ।
गुरवो ह्यीत्यपि सतां प्रमाणं नापरा गतिः ॥३९॥
किञ्चेहाञ्जनसुन्दर्य्यामस्ति दोषलवोऽपि न ।
दूष्यते दैवदोषेण सुहृदो हृदयं पुनः ॥४०॥
महात्मनौ च पितरौ स्वस्य तस्याश्च विश्रुतौ ।
किं न लज्जयसि भ्रातर्गच्छन् स्वच्छन्दचेष्टितः ॥४१॥
उक्त्वा प्रहसितेनैवं विलक्ष्य पवनञ्जयः ।
तथैव कथमप्यस्थात् सशल्य इति चेतसि ॥४२॥
पवनाञ्जनसुन्दर्य्योर्निर्णीतेव दिने भवत् ।
पितृनेवोत्पन्नगणी पाणिग्रहमहोत्सवः ॥४३॥
तद्वधूवरमादाय सहाचादः प्रमोदभाक् ।
महेन्द्रेणार्च्चितः स्नेहान् प्रल्हादः स्वां पुरीं ययौ ॥४४
प्रल्हादोऽञ्जनसुन्दर्य्याः प्रासादं सप्तभूमिकम् ।
त्वार्ययामास वासाय विमानमिव भूस्थितम् ॥४५॥
तां न संभाषयामास वाचापि पवनञ्जयः ।
मानिनो ह्यवलेपं न विस्मरन्ति यतस्तत ॥४६॥
विना शशाङ्कं श्यामेव सा विना पवनञ्जयम् ।
वाष्पान्धकारवदना तस्थावस्थास्यभाजनम् ॥४७॥

पार्श्वद्वितयमाक्रान्तया: पर्य्यङ्कस्य मुहुर्मुहुः ।
तस्याश्च सम्वत्सरवद्द्राघीयस्याभवन्निशा ॥४८॥
अनन्यमानसाजानुमध्यन्यस्तमुखाम्बुजा ।
भर्तुरालेखनैरेव व्यतीयाय दिनानि सा ॥४९॥
मुहुरालाप्यमानापि सखीभिश्चादरपूर्वकम् ।
परपुष्टेव हेमन्ते न सा तूष्णीकतां जहौ ॥५०॥
एवं च काले व्रजति प्रह्लादनृपमन्यदा ।
दूतोराक्षसराजस्य समुपेत्यैवमब्रवीत् ॥५१॥
समं राक्षसनाथेन वादोनाथः सदुर्मतिः ।
वैरायते द्य नितरां प्रणिपातमसानयन् ॥५२॥
याचितः स नमस्कारमहङ्कारमहागिरिः ।
दोर्दण्डौ चक्षुषा पश्यन्निदं वदति कद्वदः ॥५३॥
अरे को रावणो नाम तेन किं ननु सिद्ध्यति ।
नाहमिन्द्रकुवेरो वा न चास्मि नलकूवरः ॥५४॥
सहस्ररश्मिर्चाप्यस्मि न मरुत्तो न वायमः ।
न च कैलासशैलोऽस्मि किं त्वस्मि वरुणो न तु ॥५५॥
दैवताधिष्ठितैरत्नैर्यदि दर्पोऽस्य दुर्मतेः ।
तदावाप्नु हरिष्यामि तद्दर्पं चिरमञ्चितम् ॥५६॥
इत्युक्त्या रावणः क्रुद्धः समरायाप्यगमत् ।
अरीतीत्सुरं चाब्धिनैव तटपर्यन्तम ॥५७॥

पुरान्निःसृत्य वरुणोरणायाऽरुणलोचनः ।
राजीव पुण्डरीकाद्यैर्वृतः पुत्रैरयुध्यत ॥५८॥
तस्मिन्महति संग्रामे वीरैर्वरुणसूनुभिः ।
योधयित्वा च बद्धा च निन्याते खरदूषणौ ॥५९॥
अभज्यत ततः सैन्यं राक्षसानामशेषतः ।
कृतार्थमानीवरुणोऽप्यविशन्नगरीं निजाम् ॥६०॥
विद्याधरेन्द्रानाह्वातुं प्राहिणोद्रावणोपि हि ।
दूतान्प्रत्येकमप्यद्य भवते प्रेषितस्त्वहम् ॥६१॥
प्रह्लादोथ दशास्याय साहायककृते स्वयम् ।
यावच्चचाल तावत्तमुवाच पवनञ्जयः ॥६२॥
इहैव तिष्ठ तात त्वं दशग्रीवमनोरथम् ।
पूरयिष्याम्यहमपि तवास्मि तनयोननु ॥६३॥
इत्युदीर्य्य स निर्वन्धं पितरं चानुमान्यसः ।
लोकं चाशेषमाभाष्य चचाल पवनञ्जयः ॥६४॥
श्रुत्वाञ्जना जनमुखात्पत्युर्यात्रामथोत्सुका ।
देवीव व्योमशिखरात्प्रासादादवरुह्य च ॥६५॥
तमीक्षितुमवष्टभ्य स्तम्भं पाञ्चालिकेव सा ।
निर्न्निमेषेक्षणा तस्थावस्थास्थगमिताशया ॥६६॥
द्वारस्तम्भनिषण्णाङ्गीं प्रतिपच्चन्द्रवत्कृशाम् ।
लुलितालकसंच्छन्नललाटां निर्व्विलेपनाम् ॥६७॥

नितम्बन्यस्तविश्लथश्लथन्नीविभुजालताम् ।
ताम्बूलरागरहितधूसराधरपल्लवाम् ॥६८॥
वाष्पाम्बुक्षालितमुखीमुन्मुखीं पुरतः स्थिताम् ।
अञ्जनां व्यञ्जनदृशं ददर्श पवनोव्रजन्॥६९॥ विभिनि
तां निध्यायन्निदं दध्यौ सद्यः प्रल्हादनन्दनः ।
अहो निर्ह्रीत्वमेतस्या निर्भीत्वमपि दुर्हृदः ॥७०॥
अथवा ज्ञातमेतस्या दौर्मनस्यं पुरापि हि ।
उदूढापि मया पित्रोराज्ञालङ्घनभीरुणा ॥७१॥
पतित्वा पादयोस्तस्य साप्यूचे रचिताञ्जलिः ।
त्वया सम्भाषितः सर्वोऽप्यहं तु न मनागपि ॥७२॥
विज्ञाप्यसे तथापि त्वं विस्मार्या नह्यहं त्वया ।
पुनरागमनेनाशु पन्थानः सन्तु ते शिवाः ॥७३॥
इति ब्रुवाणां तां दीनमहीनचरितामपि ।
यथावदगणय्यैव जगाम पवनञ्जयः ॥७४॥
पत्यवज्ञावियोगार्त्ता गत्वा निर्विण्णभूतले ।
वातच्छिन्नलतासिन्धुतटीव निपपात सा ॥७५॥
पवमानवदुत्पत्य तदा प्रल्हादनन्दनः ।
जगाम मानससरस्वासाय च निशामुखे ॥७६॥
विकृत्य तत्र प्रासादमध्यास्त पवनञ्जयः ।
विद्याधराणां विद्यैव सर्वसिद्धिषु कामधुक् ॥७७॥

तत्र पर्य्यङ्कमारूढः सञ्ज्योमारिसरावणः ।
आर्त्तां प्रियवियोगेन चक्रवाकीं ददर्शसः ॥७८॥
पूर्व्वोपात्तामभुञ्जानां मृणाललतिकामपि ।
तप्यमानां हिमेनापि क्वथितेनेव वारिणा ॥७९॥
दूयमानां ज्योत्स्नयापि वह्नेर्विच्छटयेव ताम् ।
क्रन्दन्तीं करुणं प्रेक्ष्य स एवं पर्य्यचिन्तयत् ॥८०॥
सकलं वासरं पत्या रमते चक्रवाकिका ।
न सोढुमीशते नक्तमपि तद्विरहं पुनः ॥८१॥
उद्वाहितापि यात्यक्ता मापिता या न जातुचित् ।
आगच्छताप्यवज्ञाता परनारीव या मया ॥८२॥
आक्रान्ता दुःखभारेण पर्व्वतेनेव मूलतः ।
अदृष्टमत्सङ्गसुखा सा कथं हा भविष्यति ॥८३॥
धिक् धिक् ममाविवेकेन म्रियते सा तपस्विनी ।
तद्धत्याः पातकेनाहं कामिप्रगमसि दुर्मुखः ॥८४॥
इति चिन्तितमात्मीयमाख्यत्प्रहसिताय सः ।
स्वदुःखाख्यानपात्रं हि नापरः सुहृदं विना ॥८५॥
प्रोचे प्रहसितोप्येवं साध्वज्ञासीश्चिरादपि ।
नूनं विपद्यते साद्य सारसीव वियोगतः ॥८६॥
आश्वासयितु मद्यापि सखे सा तव युज्यते ।
प्रियोक्त्या तामनुज्ञाप्य स्वार्थाय पुनरापतेः ॥८७॥

हृदेवसुहृदा तेन भावसम्वादिने रितः ।
यथावञ्जनसुन्दर्य्या वेश्मन्यत्यत्य मारुतः ॥८८॥
किञ्चित्तिरोहितस्तस्यौ द्वार्य्येव पवनञ्जयः ।
अग्रे भूत्वा प्रहसितः प्राविशत्तु तदौकसि ॥८९॥
वेल्लतीमधिपर्य्यङ्कं तोयेऽल्पे शफरीमिव ।
पीड्यमानां ज्योत्स्नयापि हिमेनेव सरोजिनीम् ॥९०॥
अन्तर्हृदयसन्तापप्रस्फुटद्धारमौक्तिकाम् ।
उन्मुक्तदीर्घनिश्वासतरलालकमालिकाम् ॥९१॥
अधोनिपत्यनिःस्रस्तदोर्भग्नमणिकङ्कणाम् ।
वसन्ततिलकासख्याश्वास्यमानां मुहुर्मुहुः ॥९२॥
शून्यदत्तदृशं शून्यचित्तां काष्ठमयीमिव ।
ईक्षां चक्रे प्रहसितस्तत्र चाञ्जनसुन्दरीं ॥९३॥ चतुर्वि
अकस्माद्यन्तर इव को नामेह समाययौ ।
इति भीतापि साधैर्य्यमवलम्ब्येदमब्रवीत् ॥९४॥
अहो कस्त्वमिहायासीः परपुंसाऽथवा त्वया ।
अलं ज्ञातेननेहस्याः परनारी निकेतने ॥९५॥
वसन्ततिलके दोष्णा विधृत्यैनं वहिःक्षिप ।
क्षपाकरविशुद्धास्मि नैनं द्रष्टुमपि क्षमा ॥९६॥
पवनञ्जयमुद्दिश्यत्वासुप्तात्स्वमनिकेतने ।
न प्रवेशाधिकारोऽस्ति कस्यापि किमुदीक्षसे ॥९७॥

नत्वा प्रहसितोऽवादीद्दिष्ट्या स्वामिनि वर्द्धसे ।
चिरादायातसोत्कण्ठपवनञ्जयसङ्गमात् ॥९८॥
तस्य मित्रप्रहसितो मन्मथस्येव माधवः ।
अग्रेसरोऽहमायातोऽन्वयातं विद्धि च प्रियम् ॥९९॥
अञ्जनापि जगादैवं हसितां विधिनैव माम् ।
माहसीस्त्वं प्रहसित क्षणोऽयं न हि नर्म्मणः ॥१००॥
अथवा नैष दोषस्ते दोषो मत्पूर्वकर्मणाम् ।
कुलीनस्तादृशो भर्त्ता त्यजेन्मां कथमन्यथा ॥१॥
पाणिग्रहात्प्रभृत्येव मुक्तायाः स्वामिना मम ।
द्वाविंशतिसमा जग्मुर्जीवाम्यद्यापि पापिनी ॥२॥
अथ संक्रान्ततद्दुःखप्राग्भारपवनञ्जयः ।
अन्तः प्रविश्य व्याहार्षीद्बाष्पगद्गदवागिदम् ॥३॥
निर्दोषां दोषमारोप्य त्वदुद्वाहात्प्रभृत्यपि ।
अवज्ञातास्यविज्ञेन त्वं मया विज्ञमानिना ॥४॥
महोपादीदृशीमागाद्दुःसहां दुर्दशां प्रिये ।
मृत्युं प्राप्तापि मद्भाग्यैः स्तोकान्मुक्तासि मृत्युना ॥५॥
इत्युक्तवन्तं सा नाथमुपलक्ष्य त्रपावती ।
पर्य्यङ्कितामवष्टभ्याभ्युत्तस्थौ विनमन्मुखी ॥६॥
लतां हस्तीव हस्तेन दोष्णा वलयितेन ताम् ।
आददानोऽधिपर्य्यंकं न्यषदत्पवनञ्जयः ॥७॥

भूयस्तां पवनोऽवोचन्मयाऽतिक्षुद्रबुद्धिना ।
निरागाः खेदितासि त्वं तत्सहस्व प्रिये मम ॥८॥
अवोचदञ्जनाप्येवं नाथ मास्म ब्रवीरिदम् ।
सदैव तव दास्यस्मि क्षामणानुचिता मयि ॥९॥
निर्जगाम प्रहसितोवसन्ततिलकाप्यथ ।
रहःस्थयोर्हि दम्पत्योर्निच्छेकाः पार्श्ववर्त्तिनः ॥१०॥
रेमाते तत्र चाऽस्वैरमञ्जनापवनञ्जयौ ।
विरराम रसावेशान्नैकयामेव यामिनी ॥११॥
प्रभातप्रायमालोक्य तामूचे पवनञ्जयः ।
जयाय कान्ते यास्यामि ज्ञास्यन्ति गुरवोऽन्यथा ॥१२॥
खेदं माऽतःपरं कार्षीः सुखं तिष्ट सखीवृता ।
दशास्य कृत्यं सम्पाद्य यावदायामि सुन्दरि ॥१३॥
साप्युवाचेति तत्र दोष्मतः सिद्धमेवते ।
कृतार्थः शीघ्रमागच्छेर्जीवन्तीं मां यदीच्छसि ॥१४॥
अपरंच ऋतुस्नातास्म्यद्यैव यदि मे भवेत् ।
गर्भस्तत्त्वत्परोक्षेऽपवदेयुः पिशुना मयि ॥१५॥
पवनोऽप्याललापैवं शीघ्रमेष्यामि मानिनि ।
मय्यायाते कथं क्षुद्रा विकाशो भविता त्वयि ॥१६॥
अथवा गृह्यतामेतन्मदागमनसूचकम् ।
मन्नामाङ्कमङ्गुलीयं समये तत्प्रकाशयेः ॥१७॥

अर्पयित्वाङ्गुलीयं स्वमुत्पत्य पवनञ्जयः ।
जगाम मानससरस्तीरस्थे शिविरे निजे ॥१८॥
ततोपि सहसैन्येन नाकीवद्व्योमवर्त्मना ।
जगाम लङ्कानगरीं रावणं प्रणनामच ॥१६॥
रावणोपि प्रविश्याथ पातालं पृतनान्वितः ।
प्रययौ प्रतिवरुणं च तरुणार्क इव त्विषा ॥२०॥
इतश्च तद्दिने गर्भं बभाराञ्जनसुन्दरी ।
विशेषसुन्दरीभूतसर्व्वावयवशालिनी ॥२१॥
मुखमापाण्डुगण्डश्रिश्यामवक्त्रौ पयोधरौ ।
गतिं नितान्तमलसां नेत्रे च प्रसृतोद्वले ॥२२॥
गर्भलक्षणानि चान्यानि तस्या व्यक्तानिवर्ष्मणि ।
दृष्ट्वा केतुमती श्वश्रूः साधिक्षेपमदो वदत् ॥२३॥युग्म॥
हलेः किमिदमाचारीः कुलद्वयकलङ्ककृत् ।
देशान्तरगते पत्यौ पापे यदुदरण्यऽभूः ॥२४॥
स्वपुत्रे त्वदवज्ञायामज्ञाप्यज्ञानदोषिता ।
इयच्चिरं त्वमस्माभि र्नहि ज्ञातासि पांसुला ॥२५॥
एवं निर्भर्त्सिता श्वश्र्वा साश्रुरञ्जनसुन्दरी ।
पत्युरागमचिह्नं तदङ्गुलीयमदर्शयत् ॥२६॥
सा लज्जानम्रमुख्येवं श्वश्रा भूयोप्यभर्त्सत ।
यस्तेऽग्रहीन्न नामापि कथं ते तेन सङ्गमः ॥२७॥

अङ्गुलीयकमात्रेण प्रतारयसि न कथम् ।
प्रतारणाप्रकारान् हि बहून् जानन्ति पांसुलाः ॥२८॥
मद्गृहादद्य निर्गच्छ गच्छ स्वच्छन्दचारिणि ।
पितुर्वेश्मनि मातस्याः स्थानमेतन्न तेऽद्गृहम् ॥२९॥
तर्ज्जयित्वाऽङ्गनामेनं नेतुं पितृनिकेतने ।
आदिदेश दारचरानिःकृपा मानमीय सा ॥३०॥
तां च ते यानमारोप्य वसन्ततिलकान्विताम् ।
महेन्द्रनगरोपान्ते नीत्वाऽमुचन्नृदयवः ॥३१॥
तां मातृवन्नमस्कृत्य क्षमयित्वा च ते ययुः ।
स्वामिवत् स्वाम्यपत्येपि सेवकाः समवृत्तयः ॥३२॥
तद्दुःखदुःखित इव तदाचास्तमगाद्रविः ।
सन्तः सन्तीं न विपदं विलोकयितुमीश्वराः ॥३३॥
घूकानां घोरघूत्कारैः फेत्कारैः फेरुयोषिताम् ।
क्रन्दितैर्डकदृदानां स्वाविध्यविविधैः स्वनैः ॥३४॥
तुमलैः पिङ्गलानाञ्च सङ्गीतैरिव रक्षसां ।
स्फुटत्कर्णेव सा कष्टं तां जाग्रत्यऽनयन्निशाम् ॥३५॥
प्रातरुत्थाय सा दीना शालीनेव ह्रिया शनैः ।
ययौ पितृगृहद्वारे भिक्षुकीवापरिच्छदा ॥३६॥
दृष्ट्वा ससंभ्रमस्ताञ्च प्रतीहारोऽनुयुज्य च ॥
अवस्थां तादृशीं सख्या ख्यातां राज्ञे व्यजिज्ञपत्॥३७॥

[illegible] रामोऽवदन्निमाधन् ।
[illegible] ॥३८॥
[illegible] शूरमागता ।
[illegible] ॥३९॥
[illegible] प्रसन्नोऽभवन्नृपः ।
[illegible] ॥४०॥
[illegible] दयितं ज्ञानया युक्तम् ।
[illegible] वृष्टिमालिना ॥४१॥
[illegible] सन्नौलि भूपतिम् ।
[illegible] शरणं शरणं पितुः ॥४२॥
किन्तु [illegible] निर्दोषामप्यमूं प्रभो ।
निर्दोषश्चेदपि क्वापि दोषमुत्पाद्य कञ्चन ॥४३॥
अग्नियोगाद्विदेहीयाऽदोषयोस्यावदत्त कि ।
प्रच्छन्नं पाल्यतामेषा सुगुप्तेति तथा कुरु ॥४४॥
राजावाल्यं वदन्नन्यः सर्वत्र सततोदृशी ।
दृष्टं चरितं तु व्याहृधनो नहि कुत्रचित् ॥४५॥
किञ्च संग्रामकेऽप्येषि हेप्येवं पवनस्य यत् ।
गर्भः सम्भाव्यतेऽमुष्याः पवनादेव तत्कथम् ॥४६॥
सर्वथा दोषवत्येषा साधु निर्वासिता त्वया ।
निर्वासितासितापि द्राक् पश्यामस्तत्सुखं नहि ॥४७॥

इत्थं राजाज्ञया द्वास्थो निरवासयदङ्गनाम्।
जनैरपि कृताऽऽक्रन्दैर्दीनाक्षैः कष्टमीक्षिताम् ॥४८॥
क्षुधिता तृषिता श्रान्ता निःश्वसन्त्यश्रुवर्षिणी।
दर्भविद्धपदाऽसृग्भी रञ्जयन्ती महीतलम् ॥४९॥
पदे पदे प्रस्खलन्ती विश्राम्यन्ती तरौ तरौ।
सहसाऽश्रुनाचाल्लीद्रोदयन्ती द्विषोऽपि हि ॥५०॥
यत्र यत्र पुरे ग्रामे साऽगच्छत्तत्र तत्र च।
पूर्वं यातनृपपुंभिर्निषेधान्नासदत्स्थितिम् ॥५१॥
पर्यटन्ती तु सा प्राप काञ्चन्यैकां महाटवीम्।
गिरिकुञ्जे तरोर्मूले निपद्य विललाप च ॥५२॥
अहोमे मन्दभाग्याया गुरुणामविचारतः।
अग्रे दण्डोभवत्पश्चादपराधविवेचनम् ॥५३॥
साधु केतुमति कुलकलङ्कोऽर्जितस्त्वया।
त्वयापि सम्बन्धिभयात्तात साधुविचारितम् ॥५४॥
दुःखितानां हि नारीणां मातास्वासनकारणम्।
पतिच्छन्दमुपासातस्त्वयाप्यहमुपेक्षिता ॥५५॥
भ्रातुर्हीपोऽपि नाख्येन ताते जीवति तेन तु।
नाथ त्वयि च दूरस्थे यज्ञे सर्वोपरि मम ॥५६॥
सर्वथा स्त्री विना नाथमेकाहमपि जीवतु।
यथाहमेका जीवामि मन्दभाग्यशिरोमणिः ॥५७॥

[illegible] ।
[illegible] ॥५८॥
[illegible] विनयेन ते ।
[illegible] ॥५९॥
[illegible] ।
[illegible] ॥६०॥
नमस्कृत्य [illegible] तु सा ।
सर्वसंघस्य [illegible] ॥६१॥
कोऽस्यागमोऽमरः केन कर्मणा चेदृशीं दशाम् ।
सम्प्राप्तेति तया पृष्टः स मुनिरब्रवीत् ॥६२॥
अस्त्यत्र जम्बुद्वीपस्य क्षेत्रे भरतनामनि ।
मन्दरे नगरे नाम्ना प्रियनन्दोत्यभूद्वणिक् ॥६३॥
जयानन्दाह्वयांच जायायां तस्याजायत नन्दनः ।
दमयन्तः प्रियङ्करः कलानां निधिरिन्दुवत् ॥६४॥
क्रीडन्सोऽन्येद्युरुद्याने स्वाध्यायध्यानतत्परान् ।
ददर्श साधून्स्तेभ्यश्च धर्मं शुश्राव शुद्धधीः ॥६५॥
सम्यक्त्वं नियमांश्चाथ जग्राह विविधानसौ ।
यथोचितञ्च साधुभ्यो ददौ दानमनिन्दितम् ॥६६॥
तपः संयमनिष्ठोऽसौ विपद्य क्रमयोगतः ।
अभूत्कल्पे द्वितीयस्मिन्नमरः परमर्द्धिकः ॥६७॥

च्युत्वा ततो जम्बुद्वीपे भरतार्कनगरे शिशुः ।
सिंहकेत्वग्रपत्न्योऽभूत् शशिचन्द्रमतीपतेः ॥६८॥
सिंहचन्द्र इति ख्यातो जैनं धर्मं प्रपद्य सः ।
विपद्य कर्मयोगात्स देवभूयमुपेयिवान् ॥६९॥
च्युत्वा नाकात्तिलकाख्ये नगरे नाकतोऽभवत् ।
सुकान्तराजकान्तायामात्मजः सिंहासनः ॥७०॥
भुक्त्वा स सुचिरं राज्यं तीर्थे श्रीशीतलप्रभोः ।
लक्ष्मीधरमुनेः पादमूले व्रतमुपाददे ॥७१॥
दुस्तपं स तपस्तप्त्वा मृत्वा ब्रह्मलोके सुरः ।
च्युत्वा ततोऽस्यास्त्वमस्या उदरे समवातरत् ॥७२॥
गुणानामालयश्चायं दोष्मान्विद्याधरेश्वरः ।
पुत्रश्चरमदेहोऽस्या अनवद्यो भविष्यति ॥७३॥
अन्यच्च कनकपुरे नगरेऽभून्नरेश्वरः ।
नामतः कनकरथो महारथशिरोमणिः ॥७४॥
पत्न्यौ तस्य च कनकोदरी लक्ष्मीवतीति च ।
अत्यन्तश्राविका तत्र लक्ष्मीवत्यभवत्सदा ॥७५॥
गृहचैत्ये रत्नमयं जिनबिम्बं विधाय सा ।
अपूजयद्वन्दित प्रत्यहं कालयोर्द्वयोः ॥७६॥
मात्सर्यात्कनकोदर्या हृत्वार्हत्प्रतिमां तु सा ।
चिक्षिपेव करस्यान्तरपवित्रे हताशया ॥७७॥

[illegible] गता ।
[illegible] कर्म ॥ ७८ ॥
[illegible] ततः ।
[illegible] ॥ ७९ ॥
[illegible] सा गृहीत्वा प्रतिमां ततः ।
[illegible] च [illegible] स्वदेशमगात् ॥ ८० ॥
[illegible] जैनं धर्मं प्रपाल्य च ।
[illegible] धर्मकान्ते सा दिव्यशाचत ॥ ८१ ॥
च्युत्वा ततो महेन्द्रस्याऽभूत्सुतेयं सखी तव ।
अस्यास्तदर्शदर्शीया दुःखानलेपनं फलम् ॥ ८२ ॥
श्रुत्वा तस्मिन् भवे यासिस्त्वमभूस्तस्य कर्मणः ।
अनुमन्त्री च तत्पाकमनुभुङ्क्षे महानया ॥ ८३ ॥
मुहूर्तप्रायमिदं चास्यास्तस्य दुःकर्मणः फलम् ।
कृत्वा तां जिनधर्मस्त्वच्छुभोदर्को भवे भवे ॥ ८४ ॥
आयातो मातुलोऽकस्मादेतान्नेता स्ववेश्मनि ।
मेलकश्चाचिरात्पत्या सह तस्या भविष्यति ॥ ८५ ॥
एवमुक्त्वा हते धर्मे स्थापयित्वा च ते उभे ।
समुत्पपात नभसा समुनीन्द्रः खगेन्द्रवत् ॥ ८६ ॥
अथ पुच्छच्छटाच्छोटैः स्फोटयन्निव काननम् ।
फूत्कारपूर्णदिक्कुञ्जं कुञ्जराधिकरालितम् ॥ ८७ ॥

दीपायमाननयनं वज्रकन्दाभदंष्ट्रिकम्।
क्रकचक्रूरदशनं ज्वालासोदरकेसरम् ॥८८॥
लोहाङ्कुशोपमनखं शिलासदृगुरस्थलम्।
पञ्चाननयुवानन्ते समायान्तमपश्यताम् ॥८६॥ विशि॥
ततो वेपथुमत्यौ ते विविशू इव भूतलम्।
कान्दिशीके हरिणिके इव यावदतिष्ठताम् ॥६०॥
मणिचूलाभिधस्तावद्गन्धर्वस्तद्गुहाधिपः।
विकृत्य शारभं रूपं तं पञ्चास्यमनाशयत् ॥६१॥
संहृत्य शारभं रूपं स्वंरूपं प्रतिपद्य च।
तयोः प्रमोदाय जगौ सप्रियोऽर्हद्गुणस्तुतिम् ॥६२॥
तेन चासुकसान्निध्ये गुहायां तत्र सुस्थिते।
मुनिसुव्रतदेवार्चां स्थापयित्वार्चतस्तते ॥६३॥
अन्येद्युः सुषुवे तत्र सिंहो सिंहमिवोत्कटम्।
कुलिशांकुशचक्राङ्कपादं तनयमञ्जना ॥६४॥
तस्याश्च सूतिकर्माणि वसन्ततिलकाकरोत्।
स्वयं समाहृतैर्हर्षावेशाद्भोजलादिभिः ॥६५॥
आरोप्य सुतमुत्सङ्गे दुःखिताञ्जनसुन्दरी।
उदश्रुवदनारोदीद्रोदयन्तीव तां गुहाम् ॥६६॥
महात्मन्नत्र विपिने तत्र जातस्य कीदृशम्।
जन्मोत्सवं करोम्येषा वराकी पुण्यवर्जिता ॥६७॥

मीने स्थितो दैत्यगुरुस्तस्मिन्नेव शनैश्चरः ।
मीनलग्नोदये ब्रह्मयोगे सर्वमिदं शुभम् ॥८॥ ततोभि
प्रतिसूर्योऽयमानैषीं सपुत्रीं मातृजां च ताम् ।
विमानवरमारोप्य प्रतस्थे स्वपुरं प्रति ॥९॥
विमाने लम्बमानोच्चरत्नप्रालम्बकिङ्किणी ।
जिघृक्षुर्मातुरुत्सङ्गादुत्पपाताथ बालकः ॥१०॥
पपात च गिरेर्मूर्ध्नि व्योम्नः पविरिवच्युतः ।
तत्पातनिर्घातवशात् स गिरिः कणशोऽभवत् ॥११॥
आजघ्ने हृदयं सद्यः पाणिनाञ्जनसुन्दरी ।
दरीरपि प्रतिरवैः रोदयंती रुरोद च ॥१२॥
प्रतिसूर्योऽनुपत्याशु भागिनेय्यास्तमर्भकम् ।
अक्षताङ्गमुपादायाऽर्पयन्नष्टनिधानवत् ॥१३॥
प्रतिसूर्यो विमानेन मनोवेगेन तद्युतः ।
ययौ पुरे हनुरुहे सद्यः कृतमहोत्सवे ॥१४॥
नीत्वा चोतारयामास स्ववेश्मन्यंजनां मुदा ।
कुलदेवीमिवायातां तच्छुद्धां तोप्यपूजयत् ॥१५॥
पुरे हनुरुहे यस्माज्जातमात्रोऽयमाययौ ।
तत्सूनोर्मातुलश्चक्रेऽभिधानं हनुमानिति ॥१६॥
यच्छैलश्चूर्णितोऽनेन पतितेन विमानतः ।
ततः श्रीशैल इत्याख्यां तस्यान्यामपि सोऽकरोत् ॥१७॥

हनुमानप्यवर्द्धिष्ट तत्र क्रीडन्यथासुखम् ।
राजहंसार्भक इव मानसांभोनिनीवते ॥१८॥
दोषोध्यारोपितः श्वश्र्वा कथं नासौत्तरिष्यति ।
सदैवं चिन्तया तास्वदन्तःशल्येव चाञ्जना ॥१९॥
इतश्च पवन सन्धिं विधाय खरदूषणौ ।
वरुणान्मोचयामास तोषयामास रावणम् ॥२०॥
ततश्च रावणो लङ्का जगाम सपरिग्रहः ।
पवनोऽपि तमापृच्छ्य तमेव पुरमाययौ ॥२१॥
प्रणम्य पितरौ तत्राञ्जनावासगृहं ययौ ।
तच्चानञ्जनमद्राक्षीद्गतज्योत्स्नमिवोडुपम् ॥२२॥
क्वाञ्जना सा नयनयोरमृताञ्जनदर्शना ।
मत्प्रेयसीति तत्रस्थामेकां पप्रच्छ च स्त्रियम् ॥२३॥
साप्याख्यत्त्वयि यात्रायांगतेऽहः सु कियत्स्वपि ।
निर्वासिता केतुमत्या गर्भसम्भवदोषतः ॥२४॥
महेन्द्रनगरासन्ने सा नीत्वा रक्षपूरुषैः ।
अरण्ये मुमुचे पापैर्हरिणीवभयसाकुला ॥२५॥
इति श्रुत्वाथ पवनो ययौ पवनरंहसा ।
पारावत इव प्रेयस्युत्कः श्वसुरपत्तनम् ॥२६॥
प्रियासमप्रश्रंस्तत्रापि पप्रच्छैकां स योषिताम् ।
इहाञ्जना प्रेयसी मे किमायाताथवा नहि ॥२७॥

साचख्यामिह मायासीद्वसन्ततिलकान्विता ।
पर निर्वासिता प्रितोत्पन्नदोषः शैल्यदोषतः ॥२८॥
पविनेवाहतस्तेन वचसा पवनञ्जयः ।
प्रियामन्वेष्टुमभ्याव्यद्दृश्यं शैलवनादिषु ॥२९॥
तत्प्रवृत्तिं न च प्राप शापभ्रष्ट इवामरः ।
विपस्मः सजगादैवं मित्रं प्रहसितं निजम् ॥३०॥
सखे गत्वा संश पित्रो र्व्यांप्यतापि महीमिमाम् ।
मयाद्य यावदालोकि न क्वाप्यञ्जनसुन्दरी ॥३१॥
पुनर्गवेपयिष्यामि तामरण्ये तपस्विनीम् ।
द्रक्ष्यामि चेत्साधु तर्हि नोचेद्वेक्ष्यामि पावकम् ॥३२॥
एवमुक्तः प्रहसितो गत्वादित्यपुरे द्रुतम् ।
प्रह्लादकेतुमत्यो स्तत्कथयामास वाचिकाम् ॥३३॥
श्रुत्वा केतुमती तत्र ग्रावणेन हृदये हता ।
मूर्च्छितान्यपतद्भूमौ संज्ञां लब्ध्वेत्युवाच च ॥३४॥
स किं त्वया प्रहसित व्यापन्नौ कृतनिश्चय. ।
प्रियमित्रं वने मुक्त एकाकी कठिनाशयः ॥३५॥
अथवा किं मया सापि निर्दोषा परमार्थतः ।
अविमृश्य विधायिन्या पापिन्या निरवास्यत ॥३६॥
लब्धं मयात्मैव साध्वा दोषारोपणजं फलम् ।
अत्युग्रपुण्यपापानामिहैव प्राप्यते फलम् ॥३७॥

एवं वदन्तीं प्रह्लाद स्तां निवार्य्य कथञ्चन।
चचाल सबलः सूनुमन्वेष्टुं स इवाञ्जनाम् ॥३८॥
सर्व्वविद्याधरेन्द्राणामाप्तानां चान्तिके नरान्।
अञ्जनापवनान्वेषहेतवे प्रभिषायसः ॥३९॥
सह विद्याधरैः सूनुं स्नुषाञ्चालोकयन् स्वयम्।
प्रादुर्भूतत्वरो भ्राम्यन् सोगाद्भूतवनं वनम् ॥४०॥
पवनोऽत्रान्तरे तत्र विरचय्य चिता वने।
ज्वलनं ज्वालयामास प्रह्लाद स्तं ददर्शसः ॥४१॥
क्षित्वोपचितं पवनः प्रोचे हे वनदेवताः।
विद्याधरेन्द्र प्रल्हादकेतुमत्योः सुतोऽस्म्यहम् ॥४२॥
महासत्यञ्जनानाम पत्नी मे सा च दुर्द्धिया।
निर्दोषापि मयोद्वाहात् प्रभृत्यपि हि खेदिता ॥४३॥
तां परित्यज्य यात्रायां चलितः स्वामिकार्य्यतः।
दैवात् ज्ञात्वा तामदोषामुत्पत्य पुनरागमम् ॥४४॥
रमयित्वा च तां स्वैरमभिज्ञानं समर्प्य च।
पितृश्वासपरिज्ञातः पुनः कटकमापतम् ॥४५॥
जातगर्भा च सा कान्ता मद्दोषाद्दोषसङ्किभिः।
निर्व्वासिता मे गुरुभिः क्वाप्यस्तीति न वद्यते ॥४६॥
साग्रेऽधुनाच निर्दोषा संप्राप्ता दारुणां दशाम्।
मामेवाज्ञानदोषेण धिग्धिक्यतिमपण्डितम् ॥४७॥

मया भ्रान्त्वाखिलां पृथ्वीं सर्व्वमार्गं तयापि हि ।
न सा प्राप्ता मन्दभाग्येन रत्नं रत्नाकरे यथा ॥४८॥
तदद्य स्वां तनुमिमां जुहोम्यत्र हुताशने ।
जीवतो मे यावज्जीवं दुःसहो विरहानलः ॥४९॥
यदि पश्यथ मेकान्तां ज्ञापयध्वन्तदाद्यऽदः ।
त्वद्वियोगात्तव पतिः प्रविवेश हुताशने ॥५०॥
इत्युक्त्वा तत्र चितायां दीप्यमाने हविर्भुजि ।
झम्पां प्रदातुं पवनः प्रोत्पपात नभस्तले ॥५१॥
श्रुततद्वचनोद्वेगात् प्रल्हादोप्यति सम्भ्रमी ।
वक्षःस्थलोपपीडं तं स्वबाहुभ्यामधारयत् ॥५२॥
तयोः प्रियवियोगार्त्तिप्रतीकारस्य संप्रति ।
को विशेषोऽस्त्वयं मामत्युच्चैरुवाच पवनञ्जयः ॥५३॥
प्रल्हादोप्यब्रवीत्साश्रुरेष मामास्म ते पिता ।
निर्दोषायां वत्सवध्वां निर्वासनमुपेक्षित. ॥५४॥
अविमृश्य हातं तावत्त्वमाद्वैवेकमादितः ।
द्वितीयं माकृथास्त्वंनु स्थिरीभव सुधीरसि॥५५॥
नृपान्वेषणहितोद्यादिष्टाः सन्ति नरव्रजाः ।
विद्याधरास्तदा वल्लागमस्य तं तदागमम् ॥५६॥
अत्रान्ते तदन्विष्टा कोपि विद्याधरोत्तमाः ।
अन्वेषयन्तस्तु पवनाञ्जने हनुपुरं ययुः ॥५७॥

[illegible] ज्वालाजिह्वदहनः ।
[illegible]स्याग्निप्रवेशप्रतिज्ञानादपराजिते ॥५८॥
[illegible]दुःसुखा पीत्वा विषमिवाऽञ्जसा ।
[illegible]मारीति जल्पन्ती पपात भुवि मूर्च्छिता ॥५९॥
[illegible] चन्दनाम्भोभिः [illegible]र्वीजिता ।
लब्धसंज्ञा समुत्थाय सा रुरोदेति दीनगीः ॥६०॥
पतिव्रता पतिशोकात्प्रविशन्ती हुताशने ।
तासां विनापि भर्तारं दुःखाय खलु जीवितम् ॥६१॥
नारी [illegible] भर्तृणा योजितां पुनः ।
[illegible] प्रथमशोकस्तत्कृतोऽग्निप्रवेशनम् ॥६२॥
विपरीतमिदं यत्ते त्वयि वह्निप्रवेशिनि ।
विरहेऽपि मयि पुनर्जीवन्त्यास्मि यच्चिरम् ॥६३॥
महासत्त्वस्य तस्यात्यसत्त्वायाश्च ममान्तरम् ।
उपलब्धमिदं नीलकाचयोरिव सम्प्रति ॥६४॥
न मे श्वशुरयोर्हा दोषः पित्रोर्न्न चाप्ययम् ।
ममैव मन्दभाग्यायाः कर्मदोषोऽयमीदृशः ॥६५॥
रुदन्तीं बोधयित्वा तां प्रतिसूर्यः सनन्दनाम् ॥
विमानवरमारोप्य पवनान्वेषणे ययौ ॥६६॥
सम्भ्राम्यन् प्राप तत्रैव वने भूतवनाभिधे ।
दूरादपि प्रहसितेनैक्षां चक्रे च वायुना ॥६७॥

साञ्जनं तं समायान्तमाराद्यहसितः सनु।
आख्यत प्रह्लादपवनञ्जययोर्जयपूर्वकम् ॥६८॥
ततो विमानादुत्तीर्य प्रतिसूर्य्योऽञ्जनापि च।
प्रह्लादं नेमतुर्द्राक्तया भूव्यस्तमस्तकौ ॥६९॥
प्रतिसूर्य्यं परिष्वज्य पौत्नमेकं निवेश्य च।
प्रह्लादोजातसंह्लादो जगादैवं ससंभ्रम ॥७०॥
मज्जन्तं व्यसनाम्भोधौ आरूह्य सङ्कटस्वकम्।
समुद्धरं स्त्वमेवासि बन्धुः सम्बन्धिनान्धुरि ॥७१॥
मद्वंशपर्वभूतेयं शाखा सन्तानकारणम्।
स्नुषा त्यक्ता विनादोषं साध्वियं रचिता त्वया ॥७२॥
सद्यो व्यसनवेलाया न्यवर्त्तत पयोधिवत्।
प्रशान्तशोकज्वलनोमुदितः पवनोपि हि ॥७३॥
विद्यासामर्थ्यतस्तत्न सर्वविद्याधरेश्वरा।
महान्तमुत्सवं चक्रुरानन्दाब्धि निशाकरम् ॥७४॥
पुरं हनुरुहं जग्मु स्ततः सर्व्वेपि ते मुदा।
विमानैर्विदधानाः स्वैर्द्दिवं जोतिष्मतोमिव ॥७५॥
महेन्द्रोप्याययौ तत्न समं मानसवेगया।
सा च केतुमती देवी सर्व्वेप्यन्ये च बान्धवाः ॥७६॥
विद्याधरेन्द्रैर्विदधे मिथः सम्बन्धिबन्धुभिः।
पूर्व्वोत्सवादप्यधिक स्तत्नापि हि महोत्सवः ॥७७॥

ततश्चान्योन्यमापृच्छ्य सर्वे स्वं स्वं पुरं ययुः।
तत्रैव पवनस्त्वस्थादञ्जनाहनुमद्युतः ॥७८॥
हनुमान् ववृधे तत्र पितुः सह मनोरथैः।
कलाश्च जगृहे सर्वा विद्याश्च समसाधयत् ॥७९॥
नागराजायतभुजः पद्मगर्भाऽङ्गदिच्छविः।
क्रमाच्च यौवनं प्राप हनुमान् भानुमांस्त्विषा ॥८०॥
इतश्चामर्षणश्रेष्ठो रावणः सन्धिदूषणम्।
उत्पाद्य वरुणं जेतुं प्रतस्थे स्वेनपर्वतः ॥८१॥
दूताद्दूतास्ततश्चेयुः सर्वे विद्याधरेश्वराः।
कटकं तस्य कुर्वन्तो वैताढ्यकटकोपमम् ॥८२॥
पवनं प्रतिसूर्यो तौ तत्र यावत्प्रचेलतुः।
इत्यूचे हनुमांस्तावद्वद्ध्वैकसानुमान् ॥८३॥
इहैव तिष्ठतां तातौ जेष्याम्यहमपि द्विषः।
प्रकरेद्वाङ्कना कोऽपि तीक्ष्णे प्रहरणे सति ॥८४॥
बालत्वान्नानुकम्प्योऽस्मि युष्मत्कुलजन्मनाम्।
पौरुषावसरे प्राप्ते न प्रमाणं वयः खलु ॥८५॥
एवं तावतिनिर्बन्ध्य तत्प्रणीत्वा [illegible]।
ताभ्यां च [illegible] ॥८६॥
सहासामन्तसेनानीः [illegible]।
प्रययौ रावणस्कन्धावारं [illegible] ॥८७॥

हनुमन्तं समायान्तं दृष्ट्वा जयमिव स्वयम् ।
प्रणमन्तं मुदा स्वाङ्के निदधे दशकन्धरः ॥८८॥
अभ्यर्णे वरुणपुर्य्यास्तस्थौ वूहाय रावणः ।
वरुणोवारुणेयाश्च दैाप्नदोनिर्ययुःशतम् ॥८९॥
अभ्येत्य योधयामासू रावणं वरुणात्मजाः ।
सुग्रीवाद्यैः समं वीरै र्युयुधे वरुणोपि हि ॥९०॥
महौजसो वारुणेयोऽरुणाक्षा दशकन्धरम् ।
जात्यश्वान इव क्रोडं खेदयामासुराहवे ॥९१॥
अत्रान्तरे च हनुमान् दारुणोवरुणात्मजान् ।
कुञ्जरान् केशरीवैत्याऽयोधयत् क्रोधदुर्द्धरः ॥९२॥
विद्यासामर्थ्यतो यत्नाद्वारुणीं स्तान् ववन्ध च ।
पशूनिव क्षुधाक्रान्तहनुको हनुमानथ ॥९३॥
तान् दृष्ट्वा वरुणः क्रुद्धोऽभ्यधाविष्ट हनूमते ।
सुग्रीवप्रमुखतीन् धुन्वन् दन्ती मार्गतरूनिव ॥९४॥
रावणोप्यापतन्तं तं नदीरयमिवाचलः ।
अंतरास्खलयामास वर्षन् विशिखधोरणीम् ॥९५॥
वृषभो वृषभेणेव कुञ्जरेणेव कुञ्जरः ।
वरुणो रावणेनोच्चैः क्रोधान्धो युयुधे चिरम् ॥९६॥
सर्वौजसा कुलोत्कृत्य वरुणं रावणश्छली ।
तत्पत्येन्द्रमिवावभात सर्वतवलवत्सलम् ॥९७॥

ततो जयजयारावैर्मुखरीकृतदिङ्मुखः।
स्कन्धावारं पृथुस्कन्धो जगाम दशकन्धरः ॥९८॥
रावणो वरुणं तत्र सह पुत्रैर्व्यमूर्चयम्।
मुमोच प्रणिपातान्तः प्रकोपोहि महात्मनाम् ॥९९॥
पुत्रीं सत्यवतीं नाम वरुणोऽदाद्धनूमते।
दृष्टसारः स्वयं ह्रीतज्जामाता दुर्लभः खलु ॥३००॥
लङ्कायां रावणोऽथागाद्दत्त च हनूमते।
दृष्टचन्द्रणखापुत्रीमनङ्गकुसुमाभिधाम् ॥१॥
सुग्रीवेण पद्मरागां नलेन हरिमालिनीम्।
अन्यैः सहस्रसंख्याश्च तस्मै दत्ताः स्वकाः सुताः ॥२॥
श्लिष्ट्वा दृढं दशमुखेन मुदा विसृष्टो
दोषानथो हनुपुरे हनुमान् जगाम।
अन्येपि वानरपतिप्रमुखाः प्रजग्मु-
र्विद्याधरानिजनिजं नगरं प्रहृष्टाः ॥३॥

इत्याचार्य्य श्रीहेमचन्द्रविरचिते हनूमदुत्पत्ति-
वरुणसाधनोनाम तृतीयः सर्गः ॥३॥

अथ चतुर्थः सर्गः।

इतश्च मिथिलापुर्यां हरिवंशमहीपतिः।
आसीद्वासवकेत्वाख्यो विपुला तस्य च प्रिया ॥१॥

तयोः सूनुरनूनश्रीर्बभूव भुवि विश्रुतः ।
प्रजानां जनक इव जनकोनाम पार्थिवः ॥२॥
इतश्च पूर्व्वमयोध्यायामुपमन्याभिराज्यतः ।
इक्ष्वाकुवंशात्सम्भूतादित्यवंशेषु राजसु ॥३॥
यातेषु केषु चिन्मोक्षं स्वर्गं यातेषु केषु चित् ।
संख्यातीतेषु विजयाऽर्हतस्तीर्थे प्रसर्पति ॥४॥
बभूव विजयोराजा हिमचूलाच तत्प्रिया ।
तयोरभूतां द्वौ पुत्रौ वज्रबाहुपुरन्दरौ ॥५॥
इतश्च भून्नागपुरे पुरे राजेभवाहनः ।
चूडामणिश्च तत्पत्नी तत्पुत्री च मनोरमा ॥६॥
गत्वोद्यद्यौवनां वज्रबाहुः परिणिनाय ताम् ।
महेन महताश्वेतमरीचिरिव रोहिणीम् ॥७॥
भक्त्या च शीलेनोदयसुन्दरेणानुगामिना ।
मनोरमामथादाय प्रतस्थे स्वपुराय सः ॥८॥
स गच्छन्नन्तराऽपश्यत्तपस्तेजोतिभास्वरम् ।
वसन्ताद्रिस्थमुदयाचलस्थमिव भास्करम् ॥९॥
मोक्षाध्वनीत्नकरिवोत्यश्वमातापनापरम् ।
गुणसागरनामानं तपस्यन्तं महामुनिम् ॥१०॥यु०॥
मयूर इव जीमूतं तं दृष्ट्वा जातसंमदः ।
कुमार इदमाहस्म धृत्वा सपदि वाहनम् ॥११॥

अहो महात्मा कोप्येष वन्द्य एव महामुनिः ।
चिन्तामणिरिव मया दृष्टः पुण्येन भूयसा ॥१२॥
उवाच चैवमुदयसुन्दरोऽथ कुमारकम् ।
आदित्ससे परिव्रज्यां सोदर्याश्चित्तमस्ति मे ॥१३॥
उदयो नर्मणा भूयः प्रोचे यद्यस्ति ते मनः ।
तदद्य माविलम्बस्व सहायोहमपीह ते ॥१४॥
कुमारोव्याजहारैवं मर्यादामिव वारिधिः ।
मत्याचीः स्वामिमां सन्धां सोप्योमित्यभाषत ॥१५॥
कुमारोवाहनान्मोहादिभोत्तीर्य्य वरोढ़ताम् ।
वसन्तशैलमुदयसुन्दरादिभिरावृतः ॥१६॥
वज्रवाहुर्यथावादोदिमवाहनन्दनः ।
स्वामिन्याप्रवाजीरब्धिर्मोनर्माभिमादगात् ॥१७॥
नर्माश्चिरावयोरासीत् को दोपस्तद्यतिक्रमे ।
नर्मोक्ति र्न्नहि सत्येव ग्राम्या धवलगीतवत् ॥१८॥
भविष्यसि सहायस्त्वं व्यसनेष्वखिलेष्वपि ।
इत्यकार्षेपि माशाक्षीरस्यकलमनोरथान् ॥१९॥
इदमद्यापि माङ्गल्यं तव हस्तेस्ति कङ्कणम् ।
तद्विवाहफलं भोगान् सहसा कथमुज्झसि ॥२०॥
सांसारिकसुखास्वादपश्चितेयं मनोरमा ।
जीविष्यति कथं नाथ त्वया त्यक्तदुःखिता ॥२१॥

वज्रवाहुकुमारोऽथ जगादोदयसुन्दरम्।
सुन्दरं मर्त्त्यजन्मद्रोः फलञ्चारित्रलक्षणम् ॥२२॥
नर्मोक्तिरपि तेऽस्मात्तु बभूव परमार्थसात्।
शुक्तिषु स्वातिजीमूतवारिमौक्तिकसाडिव ॥२३॥
त्वत्स्वसा च कुलीना चेत्तत्प्रव्रज्यां ग्रहीष्यति।
नोचेदस्याः शिवः पन्थाभोगैः पुनरलं मम ॥२४॥
तद्व्रतायानुमन्यस्व मां त्वमप्यनुयाहि नः।
कुलधर्म्मः क्षत्रियाणां स्वसन्धापालनं खलु ॥२५॥
उदयं प्रतिबोध्यैवं वज्रवाहुरुपाययौ।
सागरं गुणरत्नानां महर्षिं गुणसागरम् ॥२६॥
तत्पादान्ते वज्रवाहुः परिव्रज्यामुपाददे।
उदयोमनोरमाथ कुमाराः पञ्चविंशतिः ॥२७॥
वज्रवाहुं प्रव्रजितं श्रुत्वा विजयभूपतिः।
वरं वालोऽप्यसौ नाहमिति वैराग्यमासदत् ॥२८॥
ततश्च विजयः पुत्रं राज्ये न्यस्य पुरन्दरम्।
निर्वाणमोहस्य मुने पार्श्वे व्रतमुपाददे ॥२९॥
पुरन्दरोऽपि स्वे राज्ये पृथिवीकुक्षिजं सुतम्।
न्यस्य कीर्त्तिधरं क्षेमं करपर्य्यन्तोऽभवद्यतिः ॥३०।
अथ कीर्त्तिधरो राजा भुक्तवैषयिकं सुखम्।
सहदेव्या समं पत्न्या पालोध्येव पुरन्दरः ॥३१॥

प्रविव्रजिषुरन्येद्युः समं त्रिभिरमण्यतः ।
तवानुत्पन्नपुत्रस्य न व्रतादानमर्हति ॥३२॥
त्वय्यपुत्रे व्रतभाजिन्यनाथेयं वसुन्धरा ।
तत्प्रतीक्षस्व यावत्ते स्वामिन्नुत्पद्यते सुतः ॥३३॥
ततः कीर्त्तिधरस्यापि यथैव गृहवासिनः ।
काले गच्छत्यभूत्पुत्रः सह देव्या सुकोशलः ॥३४॥
ज्ञात्वा जातमिमं बालं पतिर्मे प्रव्रजिष्यति ।
सहदेवीति बुद्ध्या तं जातमात्रमगोपयत् ॥३५॥
विवेद मेदिनीनाथस्तं गुप्तमपि बालकम् ।
प्राप्तोदयं हि तरणिं तिरोधातुं क ईश्वरः ॥३६॥
राजाथ स्वार्थकुशलो राज्ये न्यस्य सुकोशलम् ।
सूरेर्विजयसेनस्य पादान्ते व्रतमाददे ॥३७॥
तप्यमानस्तपस्तीव्रं सहमानः परीषहान् ।
स गुर्वनुज्ञयैकाकिविंहारेणान्यतो ययौ ॥३८॥
साकेतमन्यदामासोपवासी पारणेच्छया ।
स आजगाम भिक्षार्थं मध्याह्ने तत्र चाभ्रमत ॥३९॥
सौधाग्रस्था सहदेवी तं च दृष्ट्वा व्यचिन्तयत् ।
पत्यौ प्रव्रजितेऽमुष्मिन् पतिहीना पुराभवम् ॥४०॥
वत्सः सुकोशलोप्यद्य दृष्ट्वैनं प्रव्रजेद्यदि ।
तदा पुत्रोऽपि मे नस्यान्निर्वीरास्यां ततः परम् ॥४१॥

तस्मान्निरपराधेऽपि भर्त्तापि व्रतवाञ्छ्यपि ।
निर्वास्योनगरात्पुत्रो राज्यक्षेमचिकीर्षया ॥४२॥
इत्यन्य लिङ्गिभिः सार्द्धन्तं राज्ञी निरवासयत् ।
लोभाभिभूतमनसां विवेकः स्यात्कियच्चिरम् ॥४३॥
धात्री सुकोशलस्याथ स्वामिनं व्रतधारिणम् ।
पुरान्निर्वासितं ज्ञात्वा रोदितिस्म निरर्गलम् ॥४४॥
किं रोदिषीति पप्रच्छ सुकोशलनृपोऽपि ताम् ।
कथयामास साप्येवमक्षरैः शोक गद्गदैः ॥४५॥
राजेन्द्र त्वां बालकं न्यस्य तव कीर्त्तिधरः पिता ।
प्राव्राजीत्सोद्य भिक्षार्थं प्राविक्षदिह पत्तने ॥४६॥
तद्दर्शनात्तवाप्यद्य व्रतग्रहणशङ्कया ।
निर्वासितः स ते माता दुःखेनानेन रोदिमि ॥४७॥
सुकोशलोऽपि तच्छ्रुत्वा गत्वा च पितुरन्तिके ।
बद्धाञ्जलिर्विरक्तात्मा तस्मात् व्रतमयाचत ॥४८॥
चित्रमाला च तत्पत्नी गुर्व्वीत्य सहमंत्रिभिः ।
उवाचा स्वामिकं स्वामिन्नराज्यन्त्यक्तुमर्हसि ॥४९॥
राजाप्यवोचद्गर्भस्थोऽपिहि सूनुर्मया तव ।
राजेऽभिषिक्तोभाविन्यप्युपचारोहि भूतवत् ॥५०॥
इत्युक्त्वा सकलं लोकं सम्भाष्य पितुरन्तिके ।
सुकोशलः प्रवव्राज तपस्तेपे च दुस्तपम् ॥५१॥

[illegible] तौ दिना पुनः महामुनी ।
[illegible] मानां [illegible]मिमम् ॥५२॥
[illegible] [illegible]वांमृ [illegible]दिथ्यपि ।
[illegible] [illegible]प्रमृ[illegible]न्दहे ॥५३॥
[illegible] स्वैकाग्र्या[illegible] महामुनी ।
[illegible] सर्वेषु [illegible] कानने ॥५४॥
[illegible] ध्यानाध्यानतत्परौ ।
[illegible] मुक्तिताधतौ ॥५५॥
[illegible] मासि प्रयान्तौ पारणाय तौ ।
[illegible] व्याघ्र यमदूत्येव दृष्टया ॥५६॥
[illegible] व्याघ्री [illegible] स्फारितानना ।
[illegible] दर्शना सुहृदामपि ॥५७॥
आपतन्तीमपि व्याघ्रीं तां क्षमाश्रमणोत्तमौ ॥
धर्मध्यानं प्रपन्नौ कायोत्सर्गेण तस्थतुः ॥५८॥
सा तु व्याघ्री विद्युदिव पपाताद्रौ सुकोशले ।
दृगपातप्रहारेण पृथ्व्यां च तमपातयत् ॥५९॥
चटच्चटिति च तच्चर्मदारं दारं नखाङ्कुशैः ।
पपौ सा [illegible]सृक् वारीव मरुपान्थिका ॥६०॥
त्रोटयित्वा त्रोटयित्वा तटत्तटिति मादरौ ।
जघास सा तन्मांसं पशि वालुङ्कमिव रङ्किका ॥६१॥

दन्तयंत्रातिथी चक्रे कर्कशा कोकशान्यपि ।
कटत्कटिति कुर्वन्ती मेचूनिव मतङ्गजी ॥ ६२॥
कर्मक्षयसहायेवसितिमत्तो मुनि र्नमः ।
विशेषतः स्वभूद्बावचरोमांच कंचुकः ॥ ६३॥
व्याघ्रैवं खाद्यमानोपि शुक्लध्यानमुपेयिवान् ।
तत्कालात्केवलोमोच्चं सुकोशलमुनि र्ययौ ॥ ६४॥
मुनिकीर्त्तिधरः सोपि समुत्पादितकेवलः ।
क्रमादासादयामास सुखाद्वैतास्पदं पदम् ॥ ६५॥
इतश्च चित्रमालापि सुकोशलनृपप्रिया ।
हिरण्यगर्भं सुषुवे नन्दनं कुलनन्दनम् ॥ ६६॥
आगर्भशासनृपते स्तस्य प्राप्तस्य यौवनम् ।
सधर्मचारिण्यभवन्मृगनेत्रा न्मृगावती ॥ ६७॥
राज्ञो हिरण्यगर्भस्य मृगावत्यामजायत ।
तनयो नघुषोनाम वपुषा स इवापरः ॥ ६८॥
हिरण्यगर्भ. स्वेपश्यन्मौलौ पलितमन्यदा ।
तृतीयवयसः सत्यं कारामसुपसर्पतः ॥ ६९॥
तदैव जातवैराग्यः स राजा नघुषं सुतम् ।
स्वेराज्ये न्यस्य विमलमुन्यन्ते व्रतमग्रहीत् ॥ ७०॥
नघुषस्य नृसिंहस्य सिंहिकानाम पत्न्यभूत् ।
तया च रममाणः स पैतृकं राज्यमन्वशात् ॥ ७१॥

[illegible] तृप्ता [illegible] ।
[illegible] सिंहिका देवी निज[illegible] मुमोच च ॥७२॥
[illegible] इति [illegible] सुभ्रुः ।
[illegible] ॥७३॥
तदा च सिंहिका देवी [illegible] ।
[illegible] सिंही कान्ता न द्विपान् ॥७४॥
[illegible] नघुषश्चागतोन्यदा ।
[illegible] प्रत्यादिश्य विरुद्ध सः ॥७५॥
स्वदेशात् [illegible] दुःकरं साहसामपि ।
[illegible] कुलिनानां न युज्यते ॥७६॥
तन्नूनमसती सेयं सन्त्योपि पतिदेवताः ।
पतिसेवां विना नान्यज्जानते केदृशं पुनः ॥७७॥
इति चेतसि निश्चित्य सिंहिकां प्रेयसीमपि ।
राजा परिजहाराशु व्यंगितप्रतिमामिव ॥७८॥
नघुषस्यान्यदा दाहज्वरः समुदपद्यत ।
दुष्टारिवदसाध्यश्चोपचारशतैरपि ॥७९॥
स्वसतीत्वं ज्ञापनाय भर्तुरार्त्तिच्छिदेपि च ।
तज्जीर्षं तद्वयाय तोयमादाय सिंहिका ॥८०॥
सामती श्रावणोचक्रे त्वा विना नाथ चेन्मया ।
पुमान्नैच्छि कदाप्यन्यो ज्वरस्तदपयातु ते ॥८१॥

ततश्च साश्वासा तेनाभिषिषेच निजं पतिम् ।
तदैव सञ्चरोन्मुक्तः सुधाधौत इवाभवत् ॥८२॥
सिंहिकाया उपरिष्टात्पुष्पवृष्टिं सुराव्यधुः ।
राजापि बह्रमेने तां ततः प्रभृति पूर्व्ववत् ॥८३॥
काले गच्छति यन्ते च नघुषस्य महीपतेः ।
सिंहिकायां महादेव्यां सौदासो नाम नन्दनः ॥८४
सौदासेराज्यमारोप्याऽथरेद्यु र्नघुषो नृपः ।
एकमौपयिकं सिद्धः परिव्रज्यामुपाददे ॥८५॥
सौदासनृपते राज्येऽर्हतामष्टाह्निकोत्सवे ।
मन्त्रिणो घोषयामासुरमारिं पूर्वराज्यवत् ॥८६॥
सौदासमपि ते प्रोचुरर्हदष्टाह्निकोत्सवे ।
नाखादि मांसं त्वत्पूर्व्वैः खादीस्त्वमपि मास्म तत्॥८७
सौदासोप्यवदत्सूदं सदा मांसादन प्रियः ।
प्रच्छन्नं मांसमानेयं त्वयावश्यमतःपरम् ॥८८॥
सूदोप्यमार्यां घुष्टायां मांसं न प्राप कुत्रचित् ।
नह्यसत्प्राप्यते क्वापि केनाप्याकाशपुष्पवत् ॥८९॥
मांसाप्राप्तिरित इतो राजाज्ञा वाधते च माम् ।
किङ्करोमीति विमृशन् सूदापश्यन्मृतार्भकम् ॥९०॥
मृतार्भकस्य तस्यैवादाय मांसं स वल्लव ।
संस्कृत्य तैस्तैर्विज्ञानैः सौदासायाददौ तदा ॥९१॥

सौदासोऽपि तन्मांसस्वादैकतत्परः ।
[illegible] मांसमस्य पाऽप्यनिशमानयन् ॥९२॥
स एकदा न्वपचत् [illegible] काप्यागमिदं मम ।
[illegible] दीर्घ निपतन् मांसमाखुभिर्भक्षिता ॥९३॥
मृतार्भकस्य सौदास्य पाचकस्ततः परम् ।
भोजने ददौ स स्वादु प्राप्तं नृपतं सम ॥९४॥
निशास्वदोष्यमाणापरिभक्षणं प्रत्यहं पुरे ।
वृद्धि चौराश्रया राज्ञोऽसन्तापकरोऽपि हि ॥९५॥
इति दारकभक्षकं नृपं विज्ञाय मन्त्रिणः ।
मत्वाऽत्यजन्नरण्यार्थं दोत्यन्नमिवोरगम् ॥९६॥
तस्य सौदाससूनुः सिंहरथो राज्येऽभ्यषिच्यत ।
सौदासोऽप्यटद् वसुधां मांसं खादन्निरर्गलः ॥९७॥
सौदासेनापि चान्येद्युर्भ्रमता दक्षिणापथे ।
महर्षिः कोऽपि ददृशे सोऽथ धर्ममपृच्छत ॥९८॥
योग्योऽयमिति तं ज्ञात्वा जगौ तस्मै महामुनिः ।
मद्यमांसपरीहारं प्रधानं धर्ममार्हतम् ॥९९॥
सौदासोऽपि हि तं धर्ममाकर्ण्य चकितोऽभवत् ।
प्रसन्नहृदयो भूत्वा श्रावकः परमोऽभवत् ॥१००॥
इतो महापुरपुरे कोऽप्यपुत्रो नृपो मृतः ।
पञ्चदिव्याभिषिक्तोऽथ सौदासस्तत्र राडभूत् ॥१॥

सौदासः प्राङ्गिणोद्दूतमथ सिंहरथं प्रति ।
सौदासस्य कुरुष्वाज्ञामिति दूतोऽप्युवाच तम् ॥२॥
दूतः सिंहरथेनोच्चैः तिरस्कृत्य विसृज्यत ।
आगत्याख्यच्च सौदासमभूभुजे तथ्यया तया ॥३॥
सौदासोथ सिंहरथं सोपि सौदासपार्थिवम् ।
अभ्यपेणायतां योद्धुं युयुधाते च तौ पथि ॥४॥
सौदासोपि सिंहरथं जित्वा जग्राह पाशिना ।
तस्मै राज्यद्वयं चादात्प्रवव्राज स्वयं पुनः ॥५॥
सूनुः सिंहरथस्याभूद्राजा ब्रह्मरथस्ततः ।
चतुर्मुख स्ततो हेम रथः शतरथ स्ततः ॥६॥
अथोदयपृथुर्वारि रथ इन्दुरथ स्ततः ।
आदित्यरथमान्धातृ वीरसेना स्ततः क्रमात् ॥७॥
प्रतिमन्युनृपस्तस्मात्प्रतिबन्धुनृप स्ततः ।
रविमन्युनृपस्तस्माद्वसन्ततिलक स्ततः ॥८॥
कुबेरदत्तोऽथ कुंथुसरभ द्विरदाः क्रमात् ।
ततश्च सिंहदशनो हिरण्यकशिपु स्ततः ॥९॥
पुञ्जस्थलः ककुत्स्थोऽथ रघुरेवं नृपेषु तु ।
केषु चिन्मोक्षमाप्तेषु स्वर्गमाप्तेषु केषु चित् ॥१०॥
अनरण्यो नाम राजा शरण्यः शरणार्थिनाम् ।
आनृण्यकृत्प्रणयिनामभूत्साकेतपत्तने ॥११॥

तस्यासूतासुभौ पुत्त्रौ पृथ्वीदेव्याश्च कुक्षिजौ ।
एकोनन्तरथो नाम्ना तथा दशरथोऽपरः ॥१२॥
इतोऽनरण्यस्य सुहृत्सहस्रकिरणो नृपः ।
रावणेन जितो युद्धे वैराग्याद्व्रतमाददे ॥ १३॥
तत्सख्यादनरण्योपि श्रियं न्यस्य लघौ सुते ।
सासज्जातेऽनन्तरथ सहितो व्रतमाददे ॥१४॥
अनरण्योऽगमन् मोक्षमथानन्तरथो मुनिः ।
तप्यमानस्तपस्तीव्रं विजहार वसुन्धराम् ॥१५॥
राज्यस्तन्यरसोधोऽपि राजा दशरथोप्यथ ।
वयसा विक्रमेणैव वृद्धिमासादयत्क्रमात् ॥१६॥
राजा राजसु सोऽराजतद्विजराज इवोडुषु ।
ग्रहेष्विव ग्रहराजः सुमेरुः पर्वतेष्विव ॥१७॥
तव स्वामिनि लोकस्य परचक्रादि सम्भवः ।
अदृष्टपूर्व एवासीत् खपुष्पवदुपद्रवः ॥१८॥
सवित्ताभरणोद्दीने यथेच्छं ददर्थिनाम् ।
कल्पद्रुमेभ्यो मद्याङ्गादिभ्य एकादशो भवत् ॥१९॥
निजवंशक्रमायातं तत्साम्राज्यमिवानवम् ।
सन्दधावार्हतं धर्मं सर्वदाप्य प्रमद्वरः ॥२०॥
दर्भास्थलपुरेशस्य सुकोशलमहीपतेः ।
कन्यां पवित्रामम्तप्रभाकुक्षिसमुद्भवाम् ॥२१॥

नाम्नापराजितां चारु रूपलावण्यशालिनीम् ।
उद्वाह स भूपालो जयश्रियमिवाहवे ॥२२॥ यु०॥
सवन्धु तिलकस्याथ पुरे कमलसङ्कुले ।
मित्रादेवीकुक्षिजातां कैकेयीमाद्दिनामतः ॥२३॥
मित्राभूः सुभद्रा चेति सुमित्रेत्यपराभिधाम् ।
पर्य्यणैषीद्दशरथः शशाङ्क इव रोहिणीम् ॥२४॥ दृ०॥
पुण्यलावण्यसौन्दर्य्यवर्य्यांगो सुप्रभाभिधाम् ।
अन्यामप्युपयेमे स राजपुत्रीमनिन्दिताम् ॥२५॥
सुखं वैषयिकं ताभिर्बुभुजे भूभुजास्वरः ।
अबाधमानो धर्मार्थौ सविवेकशिरोमणिः ॥२६॥
इतश्च भरतस्यार्द्ध भुञ्जानो दशकन्धरः ।
सभायास्थितोऽपृच्छदिति नैमित्तिकोत्तमम् ॥२७॥
अमरा अपि नाम्नैवामरा न परमार्थतः ।
भाव्यवश्यन्तु सर्व्वस्य मृत्युः संसारवर्त्तिनः ॥२८॥
तत् किं मे स्वपरीणामाद्विपत्तिः परतोऽथवा ।
तन्ममाचक्ष्व निःशङ्कमाप्ता हि स्फुटभाषिणः ॥२९॥
सोऽप्याचख्यौ भविष्यन्त्या जानक्याः कारणेन ते ।
भविष्यतो दशरथपुत्रान्मृत्युः सत्यं भविष्यति ॥३०॥
विभीषणो बभाषेऽथ यद्यप्यस्य सदा कृतम् ।
वचस्तथापि ह्यनृती करिष्यामि तदाश्वहम् ॥३१॥

जनकं दशरथस्य गान्धातनयो स्तयो. ।
अनर्थो दीक्षितं तं निष्पाद्य स्तुनः शिवम् ॥३२॥
इत्यभिसन्धिवहि तयोर्निःपितृ दीनजनाशतः ।
वधं नौ सिद्धकल्याणौ मिथ्येदं हि भविष्यति ॥३३॥
सोऽभिसन्धिता रावणेन स्वत्रेश्वानाद्विभीषण. ।
ततश्च नारदस्तत्र श्रुत्वा दशरथं ययौ ॥३ ॥
तं दृष्ट्वा दिक्दशरथोऽभ्युत्तस्थौ दरतोपि हि ।
नमस्कृत्यासयामास गुरुवद्गौरवेण च ॥३५॥
त्वमायातासी कुतस्थानादृष्ट स्तेनेति नारदः ।
आख्यत्पूर्वं विदेहेषु गतोऽहं पुण्डरीकिणीं ॥३६॥
श्रीसीमन्धरनाथस्य दृष्टुं निष्क्रमणोत्सवम् ।
सुरासुरकृतं तं च दृष्ट्वा मेरुमगामहम् ॥३७॥
तत्राभिवन्द्य तीर्थेशान् लङ्कायां गतवानहम् ।
तस्यां शान्तिगृहे शान्तिं नत्वागां रावणालयम्॥३८
रावणस्य वधस्तत्र जानक्यर्थे त्वदात्मजात् ।
निमित्तकेन केनापि कथ्यमानः श्रुतो मया ॥३९॥
श्रुत्वा विभीषणस्तत्र हन्तुं त्वा जनकं तथा ।
कृतप्रतिज्ञो न चिराद्विक्षेप्यति महाभुजः ॥४०॥
एतत्सर्वं परिज्ञाय लङ्कापुर्याः ससंभ्रमः ।
साधर्मिक इति प्रीत्या तव शंसितुमागमम् ॥४१॥

तच्छ्रुत्वा भूभुजामर्थ्यं विसृष्टो नारदो द्रुतम् ।
तथैव कथयामास जनकायापि भूभुजे ॥४२॥
मन्त्रिणां तत्तमाख्याय राजा राज्यं समर्प्य च ।
निर्ययौ योगविद्दिव चिकीर्षुः कालवञ्चनाम् ॥४३॥
मूर्त्तिं दाशरथीं लेप्यमयीमन्तर्निपालयम् ।
न्यधुश्च मन्त्रिणो ध्वान्ते विद्विषन्मोहहेतवे ॥४४॥
जनकोऽपि तथा चक्रे तथा तन्मन्त्रिणोऽपि हि ।
तौ त्वलक्षौ दशरथजनकौ भ्रमतुर्महीम् ॥४५॥
विभीषणश्च संरम्भादेत्य सन्तमसेऽसिना ।
लेप्यमय्यादशरथमूर्त्तेश्चिच्छेद मस्तकम् ॥४६॥
जज्ञे कलकलस्तत्र नगरे सकलेऽपि हि ।
आक्रन्दध्वनिरुत्तस्थावन्तरन्तःपुरं महान् ॥४७॥
सन्नह्य समधावन्त सामन्ताः साङ्गरक्षकाः ।
विदधुर्मृतकार्य्याणि गूढमन्त्राश्च मन्त्रिणः ॥४८॥
मृतं दशरथं ज्ञात्वा ययौ लङ्कां विभीषणः ।
अकिञ्चित्करमेकन्तु नावधीन्मिथिलेश्वरम् ॥४९॥
मिथश्च मैथिलैक्ष्वाकौ भ्राम्यन्तौ मिलिताबुभौ ।
एकावस्थौ सुहृदौ तावुत्तरापथमीयतुः ॥५०॥
राज्ञः शुभमते स्तत्र पुरे कौतुकमङ्गले ।
दुहितुः कैकयीनाम्न्याः पृथ्वो श्रीकुक्षिजन्मनः ॥५१॥

द्रोणमेवमहोदर्याद्वा सम्प्रतिकलानिधेः ।
तौ स्वयम्बरमाकर्ण्य तन्मण्डपमुपेयतुः ॥५२॥
हरिवाहनमुख्यानान्तौ मध्ये पृथिवीभुजाम् ।
हंसाविवाभिप्रायोज मधिमञ्चं निषेदतुः ॥५३॥
कैकेयीकन्यकाऽलं रत्नालङ्कारभूषिता ।
साक्षाल्लक्ष्मीरिवाभ्यागात्तं स्वयम्बरमण्डपम् ॥५४॥
दत्तहस्ता प्रतीहार्य्या पश्यन्ती सा नृपान् क्रमात् ।
नक्षत्राणीन्दुलेखेव व्यतिचक्राम भूयसः ॥५५॥
क्रमेण सा दशरथं प्राप गङ्गेव सागरम् ।
तस्थौ तत्रैव निर्मुक्तनांगरा नौरिवाम्बुधि ॥५६॥
सद्यो रोमाञ्चिततनुः कैकेय्यतनुसम्पदा ।
तत्राक्षिपद्वरमालां निजां भुजलतामिव ॥५७॥
हरिवाहणमुख्याश्च नृपान्यकृतमानिनः ।
मानिनो जज्वलुः कोपाज्ज्वलज्ज्वलनसन्निभाः ॥५८
अयं वराक एकाकी वव्रे कार्प्पटिकोऽनया ।
आच्छिद्यमानामस्माभिरिमिकां लास्यते कथम् ॥५९
साटोपमिति जल्पन्तोऽनल्प स्वभिविरेषु ते ।
गत्वा सम्वर्म्मयामासुः सर्वे सर्वात्मनापि हि ॥६०॥
महीपतिः शुभमतिः पक्षे दशरथस्य सः ।
सन्ननाह महोत्साहः सेनया चतुरङ्गया ॥६१॥

कान्ते प्रिये सारथित्वं यथा वध्याम्यमून् द्विषः ।
इत्यवोचत कैकेयीं तदैकाकी हि राघवः ॥६२॥
कैकेयी रश्मिमादायाध्यारोहन्महारथम्
द्वासप्ततावपि कलास्वभिज्ञा सा हि धीमती ॥५३॥
रथो नियन्त्री सन्नाहो राजा दशरथोऽपि तम् ।
अध्यास्य रणमेकोऽपि व्यद्रावयत् परान् ॥६४॥
छिन्नावनगुल्मानां वृन्दैर्निजरथं रथात् ।
प्रत्येकं नृपद्विष्टलोका कैकेय्ययाजगत् ॥६५॥
योधैर्योधो दशरथोऽप्येकोऽपि तान् रणान् ।
अपरावतदृश्यमानोजा आशाङ्गज इवामरः ॥६६॥
इत्थं विद्रावयामास सर्वानपि स भूपतीन् ।
उदयेमि च कैकेयीं जगतीमिव वल्लभाम् ॥६७॥
उवाच च नवोढां तां राजा दशरथो रथात् ।
वरं याचस्व देवि त्वं सारथ्येनास्मि तोषितः ॥६८॥
[illegible] समये [illegible] मे वरः ।
[illegible] ॥६९॥
[illegible] ।
[illegible] ॥७०॥
[illegible] ।
[illegible] ॥७१॥

राजा दशरथस्तत्र विजित्य मगधेश्वरम् ।
तत्रैवास्थान्न तु ययावयोध्यां शङ्कया तया ॥७२॥
तत्रापराजिता मुख्यमन्तःपुरमिलापतिः ।
निजमानाययामास राज्यं सर्वत्र दोष्मताम् ॥७३॥
राज्ञीभी रममाणो स्यात्पुरे तत्र चिरं नृपः ।
विशेषतः प्रीतये हि राज्ञां भूः स्वयमर्जिता ॥७४॥
अथापराजितान्येद्युर्गजसिंहेन्दुभास्करान् ।
स्वप्ने पश्यन्निशाशेषे बालजन्माभिसूचकान् ॥७५॥
ब्रह्मलोकात्परिच्युत्य तदा देवो महर्द्धिकः ।
कुक्षावभातरत्तस्याः पुष्करिण्यां मरालवत् ॥७६॥
नृपुण्डरीकं वर्णेन पुण्डरीकविडम्बनम् ।
सम्पूर्णलक्षणं सूनुं सुषुवेऽथाऽपराजिता ॥७७॥
प्रथमापत्यरत्नस्य तस्यास्यकमलेक्षणात् ।
राकेन्दुदर्शनादब्धिरिवादि मुमुदे नृपः ॥७८॥
नृपश्चिन्तामणिरिव ददौ दानं तदार्थिनाम् ।
लोकस्थितिरियं जाते नन्दने दानमक्षयम् ॥७९॥
महान्तमुत्सवं चक्रुस्तदा लोकास्तथा स्वयम् ।
यथाऽभूवन्नतिमुदो राज्ञो दशरथादपि ॥८०॥
नृपौकांसि सनाथानि दूर्वापुष्पफलादिभिः ।
निन्युः कल्याणपात्राणि पूर्णपात्राणि नागराः ॥८१॥

सर्वत्र कलगीतानि सर्वत्र घुसृणच्छटाः।
सर्वत्र तोरणश्रेण्यो व्यधीयन्त तदा पुरि ॥८२॥
अचिन्तितोपनीतानि प्राभृतानि महीभृताम्।
तदा राज्ञे समाजग्मु स्तस्य सूनोः प्रभावतः ॥८३॥
पद्मानिवासपद्मस्य पद्म इत्यभिधां नृपः।
सूनोस्तस्याऽकरोत्सोभूत्प्रथितो राम इत्यपि ॥८४॥
गजसिंहार्कचन्द्राग्निश्रीसमुद्रान्निशात्यये।
स्वप्नेऽपश्यत्सुमित्रापि विष्णुजन्माभिसूचकान् ॥८५॥
देवलोकात्परिच्युत्य तदा देवो महर्द्धिकः।
तदा देव्याः सुमित्राया उदरे समवातरत् ॥८६॥
समये प्राडम्भोदवर्णं संपूर्णलक्षणम्।
सुमित्रापि जगन्मित्रं पुत्ररत्नमजीजनत् ॥८७॥
पुरचैत्येषु सर्व्वेषु श्रीमतामर्हतां तदा।
विशेषेणाष्टधा पूजां स्नात्रपूर्वं व्यधान्नृपः ॥८८॥
नृपतिर्मोचयामास हतान् वन्दिरिपूनपि।
कोवा न जीवति सुखं पुरुषोत्तमजन्मनि ॥८९॥
सोच्छ्वास सप्रजोराजा न केवलमभूत्तदा।
वसुमत्यपि देवी द्रागुच्छ्वासं प्रत्यपद्यत ॥९०॥
रामजन्मनि भूपालो यथा कृतमहोत्सवम्।
तथा तमधिकं चक्रे रूपं कोनाम टप्यति ॥९१॥

नाम नारायण इति विदधे तस्य पार्थिवः ।
स लक्ष्मण इति ख्यातोऽपरनाम्ना च भुव्यभूत् ॥८२॥
तौ द्वावपि पितुः कूर्चकचाकर्षणशिष्यकम् ।
विशिष्टं प्रापतुर्बाल्यं क्रमेण क्षीरपायिणौ ॥८३॥
धात्रीभिर्लाल्यमानौ तावपश्यत्परयामुदा ।
मुहुर्मुहुर्महीपालः स्वदोर्दण्डाविवापरौ ॥८४॥
सञ्चेरतुरनेकेषामङ्कादङ्कं महीभुजाम् ।
तेषामङ्गेषु वर्षन्तौ तौ स्पर्शेन सुधामिव ॥८५॥
क्रमेण तौ वर्द्धमानौ नीलपीताम्बरौ सदा ।
विजह्रतुः पादपातैः कम्पयन्तौ महीतलम् ॥८६॥
कलयामासतुस्तौ तु क्रमेण सकलाः कलाः ।
साक्षीकृतकलाचार्यौ पुण्यराशी इवाङ्गिनौ ॥८७॥
लीलामुष्टिप्रहारेण हिमकर्परलीलया ।
दलयामासतुस्तौ च गिरीनपि महौजसौ ॥८८॥
श्रमस्थानेपि हि तयोरधिज्यीकृतचापयोः ।
च कम्पे तपनोप्युच्चैः लक्ष्यौ वेधाभिशङ्कया ॥८९॥
तृणायमन्यमानौ तौ दोःस्थाम्नापि द्विषां बलम् ।
कौतुकायैव मेनाते शस्त्रकौशलमात्मनः ॥१००॥
शस्त्रास्त्रकौशलेनोच्चैः दोःस्थाम्नाच तयोर्नृपः ।
अपि देवासुरादीनां स्वमजय्यममन्यत ॥१॥

अन्यदा धैर्य्यमालव्यविक्रमेण कुमारयोः ।
इक्ष्वाकुणां राजधानीमयोध्यां नृपतिर्ययौ ॥ २ ॥
अभ्यालय इवादित्यो दुर्दर्शोऽतिक्रमे भृशम् ।
द्योतमानः प्रतापेन मह्यां दशरथोऽन्वशात् ॥ ३ ॥
ततान्तरेद्युः कैकेयी शुभस्वप्नाभिसूचितम् ।
असूत भरतं नाम सुतं भरतभूषणम् ॥ ४ ॥
शत्रुघ्नमभिधानेन शत्रुघ्नसुजविक्रमम् ।
अजीजनत्सुप्रभापि नन्दनं कुलनन्दनम् ॥ ५ ॥
स्नेहाद्भरतशत्रुघ्नावियुक्तौ दिवानिशम् ।
बलदेववासुदेवावभातामपराविव ॥ ६ ॥
रेजे राजा दशरथश्चतुर्भिरपि तैः सुतैः ।
गजदन्ताकृतिनगैरिव मेरुर्महीधरः ॥ ७ ॥
इतश्च जम्बूद्वीपेऽस्मिन् क्षेत्रे चात्रैव भारते ।
दारुग्रामे वसुभूतिरितिनाम्नाऽभवद्द्विजः ॥ ८ ॥
पत्न्यां तस्यानुकोशायामतिभूतिरभूत्सुतः ।
अतिभूतेरपि पत्नी बभूव सरसाभिधा ॥ ९ ॥
कयाननाम्ना विप्रेण जातरागेण सैकदा ।
अपजह्रे च्छलेनाशु किं न कुर्यात्स्मरातुरः ॥ १० ॥
तामन्वेष्टुं महीमटीत भूतिर्भृतवदृश्यगाम् ।
सुतस्नुपार्थेऽनुकोशावसुभूती प्रचेरतुः ॥ ११ ॥

[illegible] ।
[illegible] ॥१२॥
[illegible] ।
[illegible] ॥१३॥
[illegible] ।
[illegible] ॥१४॥
[illegible] ।
[illegible] ॥१५॥
[illegible] ।
[illegible] ॥१६॥
[illegible] ।
[illegible] ॥१७॥
[illegible] ।
[illegible] ॥१८॥
[illegible] ।
[illegible] ॥१९॥
[illegible] ।
[illegible] ॥२०॥
[illegible] नृपते ।
[illegible] ॥२१॥

भोगासक्तः कथानोऽपि चिरं भ्रान्त्वा भवाटवीम् ।
पुरे चक्रपुरे चक्रध्वजराजपुरोधसः ॥२२॥
धूमकेशाभिधानस्य स्वाहा नाम्न्यामजायत ।
सुतः सधर्मचारिण्यां नामधेयेन पिङ्गलः ॥२३॥
[illegible]जस्यातिसुन्दरीनाम्नया सह ।
पुत्र्या पपाठैकगृहे [illegible] सा च पिङ्गलः ॥२४॥
कालेन गच्छता जाते तनुरागो परस्परम् ।
[illegible] पिङ्गलो हृत्वा विदग्धे नगरे ययौ ॥२५॥
[illegible] तृणकाष्ठादि विक्रयात् ।
[illegible] स निर्धनो [illegible] ॥२६॥
[illegible] सुन्दरी [illegible] ।
[illegible] ॥२७॥
[illegible] ।
[illegible] ॥२८॥
[illegible] ।
[illegible] ॥२९॥
[illegible] ।
[illegible] ॥३०॥
[illegible] ।
[illegible]

[illegible] ।
[illegible] ॥३२॥
[illegible] ।
[illegible] ॥३३॥
[illegible] ।
[illegible] ॥३४॥
[illegible] ।
[illegible] ॥३५॥
[illegible] ।
[illegible] ॥३६॥
[illegible] ।
[illegible] ॥३७॥
[illegible] ।
[illegible] गदा [illegible] सौपर्णैश्छिन्नभिन्नमदत् ॥३८॥
[illegible] छिन्नं [illegible] ।
[illegible] पृथक्स्वदेहात्मन्नः स उदीरितः ॥३९॥
स [illegible] ज्ञातकोपो जातसाद् जघान तम् ।
[illegible] च किं निष्कम्पेन मारुतात्याशु शिलातले ॥४०॥
[illegible] यत्रैव पूर्वं दुःखमधिगतं मया ।
[illegible] तत्रापि सुप्त. नु सोऽप्यनयं चिरम् ॥४१॥

दैवात् श्रामण्यमासाद्य प्राप्तोहमियतीं भुवम् ।
हत्वा भ्रूणमसुम्भूय: स्यामनन्तभव: कथम् ॥४२॥
इत्थं विमृश्य स सुरोभूषणै: कुण्डलादिभि: ।
भूषयित्वा च तं बालं पतज्ज्योतिर्भ्रमप्रदम् ॥४३॥
वैताढ्यदक्षिणश्रेणौ रथनूपुरपत्तने ।
शनकैर्नन्दनोद्याने तूलिकायामिवामुचत् ॥४४॥
किमेतदिति संभ्रान्तोद्दृष्ट्वा चन्द्रगतिश्चतम् ।
तन्निपातानुसारेण नन्दनोपवनं ययौ ॥४५॥
ददर्श तत्र तं बालं दिव्यालङ्कारभूषितम् ।
विद्याधरेन्द्र. सोऽपुत्र: पुत्रीयन्नाददे स्वयम् ॥३६॥
प्रेयस्या: पुष्पवत्याश्चार्पयामास तमर्भकम् ।
देव्यद्य सुषुवे पुत्रमिति चाघोषयत्पुरि ॥४७॥
उच्चै र्जन्मोत्सवं तस्य राजा पौराश्च चक्रिरे ।
सभामंडलसम्बन्धान्नाम्ना भामंडलोऽभवत् ॥४८॥
पुष्पवतीचन्द्रगत्यो र्नेत्रकैरवचन्द्रमा: ।
सुवर्द्धितुं प्रववृत्ते खेचरीकरलालित: ॥४९॥
इतश्चापहृते पुत्रे विदेहा करुणस्वरा ।
रुदती पातयासास बन्धून् शोकमहार्णवे ॥५०॥
जनको न्वेषयामास प्रेष्य प्रतिदिशं नरान् ।
तत्प्रवृत्तिं पुन: क्वापि न प्राप सुचिरादपि ॥५१॥

कच्चिद्राष्ट्रे पुरे गोत्रे सैन्ये स्वाङ्गेऽन्यतोऽपि च ।
कुशलं मिथिलाभर्त्तुर्ब्रूह्यागमनकारणम् ॥६२॥
दूतोऽप्यवादीन्मद्भर्त्तुः स स्वतन्त्राप्तेष्वनेकशः ।
सुहृद्हृदयमात्मा वा त्वमेवासि महाभुजः ॥६३॥
जनकस्य सुखैर्दुःखैर्यत्सदा गृह्यसे ततः ।
विधुरेऽद्य स्मृतः स्तेन त्वं यथा कुलदेवता ॥६४॥
वैताढ्याद्रेर्दक्षिणतः कैलासस्योत्तरेण च ।
सन्त्यनार्य्यजनपदा भूयांसो भीषणप्रजाः ॥६५॥
तेष्वर्द्धवर्वरोनाम देशोवर्वरकूलवत् ।
विद्यते दारुणाचारैर्नरैरत्यन्तदारुणः ॥६६॥
मयूरमालानगरे तस्य देशस्य भूषणे ।
आतरङ्गतमोनाम म्लेच्छराजोऽस्ति दारुणः ॥६७॥
शुकमङ्कनकाम्बोजप्रभृतीन्विषयानपि ।
भुङ्क्ते तनया तस्य नृपीभूय सहस्रशः ॥६८॥
इदानीमातरङ्गोऽसौ परितः परिवारितः ।
अनन्याक्षौहिणीनाथैरभाङ्क्षीज्जनकक्षितिम् ॥६९॥
प्रतिस्थानञ्च चैत्यानि बभञ्जु ते दुराशयाः ।
तेषां त्राणस्यमानस्याप्यभीष्टो धर्मनिरतः ॥७०॥
ज्ञानात्वमभीष्टस्य धर्मस्य जनकस्य च ।
तद्रक्षस्व संविज्ञाणं प्राणभूतस्य गोरपि ॥७१॥

श्रामर्षैवं दशरथो यावारामेरीसवादयत् ।
सन्तःसतां परित्राणे पिनश्वंते न वाहुचित् ॥७२॥
रामोऽप्योचे दशरथं क्लेच्छोच्छेदाय चेत्स्वयम् ।
ततो यास्यति तद्रामः सानुजः किं करिष्यति ॥७३॥
पुत्रस्नेहाञ्च तातेनाऽक्षमो वा तर्कितोऽस्म्यहम् ।
श्राभरताज्जन्मसिद्धं नन्विक्ष्वाकुषु पौरुषम् ॥७४॥
प्रसीद विरम म्लेच्छानुच्छेत्तुं मां समादिश ।
श्रचिराच्छ्रोष्यसि स्वामिन् जयवार्त्तां स्वजन्मनः ॥७५
इत्थं कथंचिद्राजानमनुज्ञाप्य सहानुजः ।
सेनापरिवृतोरामो जगाम मिथिलां पुरीम् ॥७६॥
चमूरुद्वीपिसार्दूलसिंहानिव महावने ।
पुरीपुरःसरेद्राक्षीद्रामोम्लेच्छमहाभटान् ॥७७॥
रणकण्डूनदोर्दण्डाम्लेच्छास्तेजितकासिनः ।
रामं द्रुतमुपद्रोतुं प्रावर्त्तन्त महौजसः ॥७८॥
युगपद्रामसैन्यं तैरस्त्रैरन्धीकृतं क्षणात् ।
सन्हावातैरिवोद्भ्रान्तैर्जगदुच्चिमरेणुभिः ॥७९॥
जितकासिषु सैन्येषु परेषु जयमानिषु ।
क्षतमानिनिजनके लोके संहृतमानिनि ॥८०॥
रामोहसितमानो स्वमधिज्यं विदधे धनुः ।
श्रवादयञ्च तन्मौर्वीं रणनाटकडिण्डिमम् ॥८१॥

स्वभक्तमन्त्रकृतैर्गीतैर्गीतैर्ग [illegible] ।
[illegible] ॥८२॥
[illegible] ।
[illegible] ॥८३॥
[illegible] ।
[illegible] ॥८४॥
[illegible] कृपितास्तथा ।
[illegible] ॥८५॥
[illegible] ।
तान् म्लेच्छान् [illegible] ॥८६॥
म्लेच्छाः प्रणश्य ते जग्मुः काका इव दिशो दश ।
बभूव स्वस्थो जनको जनैर्जानपदैः समम् ॥८७॥
हृष्टोऽथ स्वसुतां सीतां रामाय जनको ददौ ।
इयं रामागमात्तस्य वरप्राप्तिर्जयोऽप्यभूत् ॥८८॥
तदा च जानकीरूपं जनादाकर्ण्य नारदः ।
तत्रागात्कौतुकाद्द्रष्टुं कन्यावेश्म विवेश च ॥८९॥
पिङ्गकेशं पिङ्गनेत्रं तुन्दिलं छत्रिकाधरम् ।
दण्डपाणिं सकौपीनमपीनाङ्गं स्फुरच्छिखम् ॥९०॥
भीषणं नारदं प्रेक्ष्य भीता सीता सवेपथुः ।
हा मातरित्यारटन्ती गर्भागारान्तरे विशत् ॥९१॥

[illegible] ।
[illegible] ॥८२॥
[illegible] ।
[illegible] ॥८३॥
[illegible] ।
[illegible] ॥८४॥
[illegible] ।
[illegible] ॥८५॥
[illegible] ।
[illegible] ॥८६॥
[illegible] ।
[illegible] ॥८७॥
[illegible] ।
[illegible] ॥८८॥
[illegible] ।
[illegible] ॥८९॥
[illegible] ।
[illegible] ॥९०॥
[illegible] ।
[illegible] ॥९१॥

किमाज्ञा खण्डनं केनाप्यकारि भवतोऽथवा।
अन्यद्वा ब्रूहि वत्स त्वं यत्ते दुःखस्य कारणम् ॥२॥
भामंडलकुमारोऽभूद्ध्रिया द्वेधाप्यवाङ्मुखः।
गुरूणां तादृगाख्यातुं कुलीनाकथः मीयते ॥३॥
ऊचुर्वयस्या अथ भामंडलस्यार्त्तिकारणम्।
कामवान्नारदानीतपटालिखितयोषिति ॥४॥
वेश्मन्यानीय भक्त्याशु नारदं राजपुङ्गवः।
कासाकस्यात्मजेत्यादि पप्रच्छ पटयोपितम् ॥५॥
आचख्यौ नारदोऽप्येवं विदेहाजनकात्मजा।
नामधेयेन सीता सा या मया दर्शिता पटे ॥६॥
यादृशी सास्ति रूपेण लिखितुं तादृशीं पुनः।
नाभिज्ञोऽहं नचाज्ञो वा मूर्त्तशीलाकोतरेव सा ॥७॥
नामरीषु न नागीषु न गन्धर्वीषु तादृशम्।
सीताया यादृशं रूपं काकथा मानवीषु च ॥८॥
यादृग् रूपं यथावस्थं विकर्त्तुन्नेश्वराः सुराः।
नानुकर्त्तुं सुरनरा-न च कर्त्तुं प्रजापतिः ॥
अस्या मधुरता काचिदाकृतौ वचनेपि च।
कण्ठे च पाणिपादे च रक्तता काचिदुच्चकैः ॥१०॥
अथावती यथावस्थां यथा नालक्षितुं क्षमः।
नान्तं तथा वक्तुमपि वच्म्यतः परमार्थतः ॥११॥

किमाज्ञा खण्डनं केनाप्यकारि भवतोऽथवा ।
अन्यद्वा ब्रूहि वत्सात्वं यत्ते दुःखस्य कारणम् ॥२॥
भामंडलकुमारोऽभूद्धिया ह्रेवाप्यवाङ्मुखः ।
गुरूणां तादृगाख्यातुं कुलीनाकथः सीदते ॥३॥
ऊचुर्वयस्या अथ भामंडलस्यार्त्तिकारणम् ।
कामवान्नारदानीतपटालिखितयोषिति ॥४॥
वेश्मन्यानीय भक्त्याशु नारदं राजपुङ्गवः ।
कासाकस्यात्मजेत्यादि पप्रच्छ पटयोषितम् ॥५॥
आचख्यौ नारदोप्येवं विदेहाजनकात्मजा ।
नामधेयेन सीता सा या मया दर्शिता पटे ॥६॥
यादृशी सास्ति रूपेण लिखितुं तादृशीं पुनः ।
नोभिज्ञोहं नचाज्ञो वा मूर्त्तर्गीर्लोकोत्तरैव सा ॥७॥
नामरीषु न नागीषु न गन्धर्वीषु तादृशम् ।
सीताया यादृशं रूपं काकथा मानवीषु च ॥८॥
यादृग् रूपं यथावस्थं विकर्तुन्नेश्वराः सुराः ।
नानुकर्तुं सुरनरा न च कर्तुं प्रजापतिः ॥
अस्या मधुरता काचिदाकृतौ वचनेपि च ।
कण्ठे च पाणिपादे च रक्तता काचिदुच्चकैः ॥१०॥
अथावती यथावस्थां यथा नालक्षितुं क्षमः ।
नालं तथा वक्तुमपि वचस्यतः परमार्थतः ॥११॥

अथ दाशरथी रामश्चलत्काञ्चनकुण्डलः ।
गजेन्द्रलीलागमनश्चापोपान्तमुपासरत् ॥४२॥
वीक्ष्यमाणः सोपहासं चन्द्रगत्यादिभिर्नृपैः ।
जनकेन च साशङ्कं निःशङ्कोलक्ष्मणाग्रजः ॥४३॥
वज्रमिव वज्रपाणिः वज्रावर्त्तं महाधनुः ।
शान्तोरगानलं सद्यः परिपस्पर्श पाणिना ॥४४॥
स्थापयित्वा महीपीठं नमयित्वा च वेत्रवत् ।
अधिज्यं विदधे धन्वा तद्रामोधन्विनां वरः ॥४५॥
आकर्णं तं तदाकृष्य रोदः कुक्षिंभरिध्वनिं ।
धनुरास्फालयामास स्वयशः पटहोपमम् ॥४६॥
स्वयम्वरस्रजं रामे स्वयं चिक्षेप मैथिली ।
चापाच्चोत्तारयामास रामभद्रोपि सिञ्जिनीम् ॥४७
लक्ष्मणोप्यर्णवावर्त्तं कार्मुकं रामशासनात् ।
अधिज्यं विदधे सद्यः प्रेक्षितो विस्मितैर्जनैः ॥४८॥
आस्फालयच्च तन्नादवधिरीकृतदिङ्मुखम् ।
उत्तीर्यमौर्वीं सौमित्रिः पुनः स्थाने मुमोचच ॥४९॥
ददुः सौमित्रये विद्याधरास्तत्रातिविस्मिताः ।
अष्टादश निजाः कन्याः सुरकन्या इवाद्भुताः ॥५०॥
विलक्षाश्चन्द्रगत्याद्यास्तत्यद्धामण्डलान्विताः ।
विद्याधरेन्द्राः प्रययुः पुरं निजनिजं ततः ॥५१॥

[illegible] ।
[illegible] ॥५२॥
[illegible] निजां सुताम् ।
[illegible] ॥५३॥
[illegible] ।
[illegible] ॥५४॥
[illegible] ।
[illegible] विदधे [illegible] चकार च ॥५५॥
[illegible] सौविदल्लेन महिष्यै प्रथमं तदा ।
[illegible] दासीभिः प्राहिणोन्नृपः ॥५६॥
[illegible] दास्यः [illegible] ।
राज्ञीनामार्पयत्स्नानपयस्ताश्च ववन्दिरे ॥५७॥
[illegible] सौविदल्ले तु गतिमन्दगामिनि ।
चरमाप्तस्नानजला महादेवीत्यचिन्तयत् ॥५८॥
सर्वासामेव राज्ञीनां जिनेन्द्रस्नानवारिणा ।
प्रसादो विदधे राज्ञा महिष्या अपि मे न हि ॥५९॥
तदलं मन्दभाग्याया जीवितेनाप्यतो मम ।
म्लाने मानेहि दुःखाय जीवितं मरणादपि ॥६०॥
विचिन्त्येति प्रविश्यान्तर्गृहे कृतनिश्चया ।
[illegible]द्बन्धुमात्मानमारेभे सा मनस्विनी ॥६१॥

अथ दाशरथी रामश्चलत्काञ्चनकुण्डलः ।
गजेन्द्रलीलागमनश्चापोपान्तमुपासरत् ॥४२॥
वीक्ष्यमाणः सोपहासं चन्द्रगत्यादिभिर्नृपैः ।
जनके न च साशङ्कं निःशङ्को लक्ष्मणाग्रजः ॥४३॥
वज्रमिव वज्रपाणिः वज्रावर्त्तं महाधनुः ।
शान्तोरगानलं सद्यः परिमस्पृश्य पाणिना ॥४४॥
स्थापयित्वा महीपीठं नमयित्वा च वेत्रवत् ।
अधिज्यं विदधे धन्वा तद्रामो धन्विनां वरः ॥४५॥
आकर्णं तं तदाकृष्य रोदः कुक्षिंभरिध्वनिं ।
धनुरास्फालयामास स्वयशः पटहोपमम् ॥४६॥
स्वयम्बरस्रजं रामे स्वयं चिक्षेप मैथिली ।
चापाच्चोत्तारयामास रामभद्रोऽपि सिञ्जिनीम् ॥४७॥
लक्ष्मणोऽप्यर्णवावर्त्तं कार्मुकं रामशासनात् ।
अधिज्यं विदधे सद्यः प्रेक्षितो विस्मितैर्जनैः ॥४८॥
आस्फालयच्च तन्नादबधिरीकृतदिङ्मुखम् ।
उत्तार्यमौर्वीं सौमित्रिः पुनः स्थाने मुमोच च ॥४९॥
ददुः सौमित्रये विद्याधरास्तु खिलविस्मिताः ।
अष्टादश निजाः कन्याः सुरकन्या इवाद्भुताः ॥५०॥
विलक्षाश्चन्द्रगत्याद्यास्तस्य रामस्य गाम्भीर्यान्विताः ।
विद्याधरेन्द्रा ययुः पुरं निजं निजं ततः ॥५१॥

[illegible] निरुन्धानां [illegible] हेमम् ।
[illegible] विव[illegible] हीनयोः ॥५२॥
[illegible] च [illegible] कनकपीठ निजां सुताम् ।
[illegible] ददौ [illegible] ॥५३॥
[illegible] चकार पि हि ।
[illegible] नगरी [illegible] प्रस्तोकनाम् ॥५४॥
[illegible] लब्धबुद्धितनुम् ।
[illegible]ग्रामपत्या विदधे शान्तिस्नानं चकार च ॥५५॥
स्नानाम्भः सोऽपि [illegible] प्रथमं तदा ।
प्रत्यग्र[illegible] राज्ञीभिः प्राहिणोन्नृपः ॥५६॥
[illegible]प्रगाभिन्यो दास्यः प्रथममेयताः ।
राज्ञीनामर्पयत्स्नानपयस्ताश्च पपन्दिरे ॥५७॥
ददृश्वान् सोऽपि दृष्ट्वैतु गनिवम्बद्गामिनि ।
चरंमामस्नानजला महादेवीत्यचिन्तयत् ॥५८॥
सर्वासामेव राज्ञीनां जिनेन्द्रस्नानवारिणा ।
प्रसादो विदधे राज्ञा मन्दिभ्या अपि मे न हि ॥५९॥
तदलं मन्दभाग्याया जीवितेनाप्यतो मम ।
ध्वस्ते मानेऽपि दुःखाय जीवितं मरणादपि ॥६०॥
विमृश्येति प्रविश्यान्तर्गृहे सा कृतनिश्चया ।
वस्त्रेणोद्बन्धुमात्मानमारेभे सा मनस्विनी ॥६१॥

तदैवागान्नरेन्द्र स्तां तदवस्थां ददर्श च ।
तन्म्हत्युभीत: सोत्सङ्गे निवेश्यैवमुवाच च ॥६२॥
कुतोपमानादारब्धं दुःसाहसमिदं त्वया ।
किं नामदैवाद्विदधे मया काप्यवमानिता ॥६३॥
सापि गद्गदवागूचे जिनस्नानपयः पृथक् ।
सर्वासांप्रैषि राज्ञीनां भवता न पुनर्मम ॥६४॥
इत्यवोचत् सा यावत्तावदागाच्च कंचकी ।
राज्ञ्यार्हस्नानवारीदं प्रस्थापितमिति ब्रुवन् ॥६५॥
साभ्यषिंचच्च तां मूर्द्धि तेन पुण्येन वारिणा ।
विलम्बेन किमागास्त्वं राज्ञा चैवमपृच्छत ॥६६॥
कञ्चुक्यपि जगादैवं वार्द्धकं मेऽपराध्यति ।
सर्व्वकार्य्योत्तमं स्वामिन्मां पश्य स्वयमप्यमुम् ॥६७॥
ततो मुमूर्षुमिव तं प्रस्खलन्तं पदे पदे ।
घण्टान्तर्लेखिकालोलदशनं वलिभाजनम् ॥६८॥
श्वेतसर्वाङ्गरोमाणं म्लूलोमच्छन्नलोचनम् ।
शुष्कमांसासृजं प्रादुर्भूत सर्वाङ्ग वेपथुम् ॥६९॥
विलोक्याचिन्तयद्राजा स्मोयावन्नेदृशावयम् ।
चतुर्थपुरुषार्थाय तावद्विप्रयतामहे ॥७०॥
एवं मनोरथो राजा विषयेभ्यः पराङ्मुखः ।
कमप्यनैषीत्समयं भवे वैराग्यतन्मयः ॥७१॥

तस्यां नगर्य्यामन्येद्युश्चतुर्ज्ञानी महामुनिः ।
सत्यभूतिरिति ख्यातः प्राप्तः समवासरत् ॥७२॥
सपुत्रादिपरिवारो राजा दशरथोऽपि तम् ।
गत्वा ववन्दे शुश्रूषुर्देशनां निषसाद च ॥७३॥
तदानीमेव वैताढ्यगिरेश्चन्द्रगतिर्नृपः ।
सीताभिलापसन्तप्तभामण्डलसमन्वितः ॥७४॥
विद्याधरेन्द्रैरन्वीतोऽरथावर्त्ताचलेऽर्हतः ।
वन्दित्वा विनिवर्त्तः स स्तत्रायातो नभः स्थितः ॥७५॥
तं मुनिं समवसृप्तं वीक्ष्य चक्रेऽवतीर्य्य च ।
ववन्देऽथाग्रतो धर्मं शुश्रूषुर्निषसाद च ॥७६॥
सीताभिलापजन्तापं ज्ञात्वा भामण्डलस्य तु ।
सत्यभूतिः सत्यवादी सूरिः प्रस्तुत्य देशनाम् ॥७७॥
चन्द्रगतिपुष्पवत्योः सभामण्डलसीतयोः ।
समाचख्यौ पूर्व्वभवं स्तेषां पापान्निवृत्तये ॥७८॥
सीता भामण्डलयोश्च भवेऽस्मिन् युग्मजातताम् ।
भामण्डलापहारञ्च यथावदवदन्मुनिः ॥७९॥
भामण्डलकुमारोऽपि तदाकर्ण्य मुनेर्व्वचः ।
सञ्जातजातिस्मरणो मूर्च्छितोऽन्यपतद्भुवि ॥८०॥
भामण्डलोलब्धसंज्ञः कथितं सत्यभूतिना ।
स्वपूर्व्वभववृत्तान्तं शशंस स्वयमप्यथ ॥८१॥

वधूः परमसम्वेगं चन्द्रगत्यादयोप्यथ ।
स्वसेति सीतांच नमश्चक्रे भामण्डलः सुधीः ॥८२॥
जातमात्रो योपजह्रे सोयं मम सहोदरः ।
इति हृष्टाऽशिषं तस्मै ददौ सीता महासती ॥८३॥
नमश्चकार रामं च ललाटस्पृष्टभूतलः ।
भामण्डलो विनयवान् सद्यः सञ्जातसौहृदः ॥८४॥
समं विदेहया देव्या जनकं भूपतिं ततः ।
तत्रानैषीच्चन्द्रगतिः प्रेष्य विद्याधरोत्तमान् ॥८५॥
जातमात्रापहारादि वृत्तान्ताख्यानपूर्वकम् ।
भामण्डलसुतस्तेसाविति तस्मै शशंस सः ॥८६॥
सहर्षं वचसा तेन स्तनितेनेव बर्हिणः ।
जनकोजननी सा च विदेहा स्तन्यमक्षरत् ॥८७॥
भामण्डलोनमश्चक्रे पितरावुपलभ्य तौ ।
चुम्ब्यमानो मूर्द्धि ताभ्यां स्नाप्यमानोऽश्रुवारिभिः॥८८
अथ चन्द्रगती राज्यं न्यस्य भामण्डले सुते ।
भवोद्विग्नः प्रवव्राज सत्यभूतिमुनेः पुरः ॥८९॥
सत्यभूतिं चन्द्रगतिं पितरावनरण्यजम् ।
सीतारामौ च नत्वाऽगान्निजं भामण्डलः पुरम् ॥९०॥
सत्यभूतिं महर्षिं तं नत्वा दशरथो नृपः ।
पप्रच्छात्मनः पूर्वभवानाख्यन्मुनिश्चसः ॥९१॥

सेनापुरे त्वं वणिजो भावनस्य महात्मनः ।
पत्न्यामभूद्दीपिकाया सुपास्तिर्नाम कन्यका ॥९२॥
साधूनां प्रत्यनीकासा भूत्वा तत्र भवे चिरम् ।
परिवस्राम कष्टात्तु तिर्यग्गादिषु योनिषु ॥९३॥
तज्जीव स्त्वं भवं भ्रान्त्वा पुरे चन्द्रपुरे ततः ।
धनस्याभूत्सुतः पत्न्यां सुन्दर्य्यां वरुणाभिधः ॥९४॥
तदोदारः प्रकृत्या त्वं साधुभ्यः श्रद्धयाऽधिकम् ।
निरन्तरमदाद्दानं कालधर्म्मंमथा सदः ॥९५॥
द्वीपेऽथ धातकीषण्डे युग्म्युत्तरकुरुष्वभूः ।
मृत्वा चागादेव भूयं परिच्युत्य ततोपि हि ॥९६॥
विजये पुष्कलावत्यां पुष्कलायां च पुर्य्यभूः ।
नन्दिघोषनृपः पृथ्वी देव्यास्तु नन्दिवर्द्धनः ॥९७॥
नन्दिघोष. सुतं राज्ये न्यस्य त्वां नन्दिवर्द्धनम् ।
यशोधरमुनेरात्तदीक्षो ग्रैवेयके ययौ ॥९८॥
विद्युल्लताभिधानायां सधर्म्मिण्यां महाभुज. ।
सूनुः सूर्य्यं जय इति नाम्ना त्वं तनयोऽभवः ॥९९॥
अन्यदा रत्नमाली स दृप्तं विद्याधरेश्वरम् ।
विजेतुं वज्रनयनं पुरं सिंहपुरं ययौ ॥४००॥
स ज्वालयितुमारेभे पुरं सिंहपुरं ततः ।
सबालवृद्धं सस्त्रैणं सपशूपवनं हठात् ॥१॥

अभिधानेनोपमन्योः पूर्व्वजन्मपुरोधसः ।
जीवो देवः सहस्रारात्तं तद्वैत्येव मब्रवीत् ॥२॥
भो भो महानुभावैवं साज्ञया: पापमुत्कटम् ।
त्वं भूरिनन्दिनोनाम राजाभूः पूर्व्वजन्मनि ॥३॥
तदा मासनिवृत्तिं त्वं प्रत्यज्ञासीर्व्विवेकतः ।
पुरोहितेन तेनोपमन्युनोक्तश्च भग्नवान् ॥४॥
पुरोधाः सोऽन्यदा पुंसा स्कन्दनाम्ना निपातितः ।
गजश्चाभूद गृहीतश्च भूरिनन्दनभूभुजा ॥५॥
हतश्चेभोरणे सोऽथ भूरिनन्दनभूपतेः ।
गन्धारायामभूत्पत्न्यां सूनुर्नाम्नारिसूदनः ॥६॥
सञ्जातजातिस्मरणः प्रव्रज्य च विपद्य च ।
सोऽहं देवः सहस्रारे कल्पे जातोऽस्मि विद्धि माम् ॥७
भूरिनन्दनराजोऽभूद्विपद्याऽजगरो वने ।
दग्धोदावेन सोऽयासीद्द्वितीयां नरकावनिम् ॥८॥
नरकेपि मया गत्वा सप्राक् स्नेहात्प्रबोधितः ।
तस्मादुद्धृत्य सोऽभूस्त्वं रत्नमाली हि पार्थिवः ॥९॥
मांसप्रत्याख्यानभंगन्तदानीमिव सम्प्रति ।
अनन्तदुःखोदर्कं तत्पुरदाहं समाज्ञयाः ॥१०॥
तदाकर्ण्य वचो युद्धाद्रत्नमाली न्यवर्त्तत ।
राज्ये न्यधत्त च कुलनन्दनं कुलनन्दनम् ॥११॥

तं प्रयच्छाऽधुना मह्यं नाथ सत्यप्रतिश्रवः ।
प्रस्तरोत्कीर्णरेखेव प्रतिज्ञा हि महात्मनाम् ॥२२॥
अथावदद्दशरथः प्रतिपन्नं स्मराम्यहम् ।
याचस्व यन्ममाधीनं विना व्रतनिषेधनम् ॥२३॥
ततो ययाचे कैकेयी त्वं चेत्प्रव्रजसि स्वयम् ।
स्वामिन् विश्वम्भरामेतां भरताय प्रयच्छ तत् ॥२४॥
अद्यैव गृह्यतामेषा मद्भूरित्यभिधाय ताम् ।
सलक्ष्मणं समाहूय रामं दशरथोऽवदत् ॥२५॥
अस्याः सारथ्यतुष्टेन दत्तः पूर्वं मया वरः ।
सोऽयं भरतराज्येन कैकेय्या याचितोऽधुना ॥२६॥
रामोपि हृष्टोऽभाषिष्ट मात्रेदं साधु याचितम् ।
यन्मद्भ्रात्रे भरताय राज्यदानं महौजसे ॥२७॥
आपप्रच्छे प्रसादान्मामिदं तात त्वयाप्यदः ।
दुनोति मामविनयस्तत्रनाकारणं जने ॥२८॥
अप्येक वन्दिने राजंस्तुष्टस्तातोददात्वदः ।
निषेधेऽनुमतौ वा मे न स्वाम्यं पत्तिमानिनः ॥२९॥
भरतोप्यहमेवास्मि निर्विशेषा भुवौ तव ।
अतोऽभिषिच्यतां राजन् भरतः प्रजाया मुदा ॥३०॥
इति रामवचः श्रुत्वा भूपतिः प्रीतिविस्मितः ।
आदिशन्मन्त्रिणो यावद्भरतस्त्वावदभ्यगात् ॥३१॥

स्वामिन् सह ग्रतादानमात्रावप्यर्थितं मया ।
तात तन्नान्यथा कर्तुं कस्यापि वचसाऽर्हसि ॥३२॥
राजाप्युवाच मा वत्स मत्प्रतिज्ञां मुधा कुरु ।
वरोऽयमाहि त्वन्मातुर्दत्तोऽन्यासीकृतश्चिरम् ॥३३॥
सोऽद्य ते राज्यदानेन कैकेय्या याचितोऽनघ ।
आज्ञां मम च मातुश्च नान्यथा कर्तुमर्हसि ॥३४॥
रामो भरतमित्यूचे न ते गर्वोऽस्ति यद्यपि ।
तथापि सत्यापयितुं तातं त्वं राज्यमुद्वह ॥३५॥
अथाश्रुसरितदृष्टिर्भरतो गद्गदाक्षरम् ।
पतित्वा पादयो राममित्युवाच कृताञ्जलिः ॥३६॥
तातपादार्यपादानां महेच्छानामदः खलु ।
उचितं ददतां राज्यमाददानस्य मे ननु ॥३७॥
तातस्य सूनुः किं नाहं किंवा नार्यस्य चानुजः ।
सत्यं मातृसुखोऽस्मि ग्राह्यमेवं करोमि चेत् ॥३८॥
रामो राजानमित्यूचे भरतोपरि सत्यसौ ।
राज्यं नादास्य ते तस्माद्वनवासाय याम्यहम् ॥३९॥
इत्यनुज्ञाप्य राजानं रामो नत्वा च भक्तितः ।
भरते च रुदत्युच्चै र्निर्ययौ चापतूणवान् ॥४०॥
वनवासाय गच्छन्तं दृष्ट्वा दशरथः सुतम् ।
भूयो भूयो ययौ मूर्च्छामतुच्छां स्नेहकातरः ॥४१॥

अथापराजितां देवीं नत्वा रामोऽभ्यधादिति ।
मातर्यथाहं तनयो भरतोऽपि तथैव ते ॥४२॥
स्वां सत्यापयितुं सन्धां तस्मै राज्यं ददौ पिता ।
मयि सत्येपनादत्ते तद्गन्तव्यं मया वने ॥४३॥
तद्दृशा भरतं पश्येः सविशेषः प्रसादया ।
कदाचिदपि माभूस्त्वं मद्वियोगेन कातरा ॥४४॥
तामाकर्ण्यगिरं देवी पपात भुवि मूर्च्छिता ।
चेटीभिश्चंदनाम्भोभिः सिक्तोत्तस्थावुवाच च ॥४५॥
आः केन जीवितास्मि एषा मूर्च्छाहि सुखमृत्यवे ।
सहिष्ये रामविरहदुःखं जीवत्यहं कथम् ॥४६॥
वनं व्रजिष्यति सुतः पतिश्च प्रव्रजिष्यति ।
श्रुत्वाप्येतन्न यद्दीर्णा कौशल्ये वज्रमय्यसि ॥४७॥
रामो जगाद भूयोऽपि मातः पत्नीसि मत्पितुः ।
ततः किमिदमारब्धं कातरस्त्रीजनोचितम् ॥४८॥
वनान्यटितुमेकाकी याति केशरिणीसुतः ।
स्वस्था नु केशरिण्यस्ति न ताम्यति मनागपि॥४९॥
तातस्य ऋणमस्तुरश्चैः प्रतिपन्नवरोद्भयम् ।
अत्र स्थिते च मय्यस्य तस्यानृण्यं भवेत्कथम् ॥५०॥
इत्यादियुक्तिवचनैर्बोधयित्वा पराजिताम् ।
तां नत्वाऽन्याश्च जननीर्निर्ययौ लक्ष्मणाग्रजः ॥५१॥

दूराद्दशरथं नत्वा सीतोपेत्यापराजिताम्।
नत्वा चाऽयाचताऽदेशं रामानुगमनं प्रति ॥५२॥
ऊचे पराजितादेवी क्रोडमारोप्य जानकीम्।
बालामिव स्नपयन्ती कवोष्णैर्नयनोदकैः ॥५३॥
वत्से वत्सो रामभद्रो विनयी पित्रनुज्ञया।
वनं प्रयाति तस्यैव नृसिंहस्य न दुष्करम् ॥५४॥
देवीव लालितासित्वं माजन्मोत्तमवाहनैः।
सहिष्यसे कथं वत्से पादचंक्रमणव्यथाम् ॥५५॥
तवाङ्गं सौकुमार्य्येण कमलोदरसोदरम्।
क्लिष्टं तापादिना कुर्यात् क्लेशं दाशरथेरपि ॥५६॥
स्वभर्त्तुरनुयानेनानिष्टकष्टागमेन च।
न निषेधं न चानुज्ञां यान्त्यास्ते कर्तुमुत्सहे ॥५७॥
सीताप्युवाच निःशोका नमस्कृत्यापराजिताम्।
दधती प्रातरुत्फुल्लसरोरुहमिवाननम् ॥५८॥
अम्बित्वदस्तु मे भक्तिर्नित्यं क्षेमङ्करा पथि।
एषाहमनुयास्यामि रामं विद्युदिवाम्बुदम् ॥५९॥
इत्युक्त्वा तां पुनर्नत्वा निर्ययौ जनकात्मजा।
आत्मानमात्मारामैवं ध्यायन्ती लक्ष्मणाग्रजम् ॥६०॥
अहो अत्यन्तमना या पतिभक्त्याऽद्य जानकी।
अद्योदाहरणं जज्ञे पतिदैवत योषिताम् ॥६१॥

कटाद्भीता सीतेयं सती जनमलिम्लुचा ।
अहोभाग्येन महता पुनाति स्वं कुलद्वयम् ॥६२॥
इतिव्यावर्णयन्तीभिः शोकगद्गदया गिरा ।
पौरीभिः कथमप्यैक्षि सीता यान्तीं वनं प्रति ॥६३॥
रामं वनाय निर्यान्तं श्रुत्वा सपदि लक्ष्मणः ।
सद्यः सन्धुक्षितक्रोधवह्निर्दध्याविदं हृदि ॥६४॥
ऋजुस्तातः प्रकृत्यापि प्रकृत्याऽनृजवः स्त्रियः ।
इयच्चिरं वरं धृत्वा ययाचे साऽन्यथा कथम् ॥६५॥
दत्तमेतावता राज्यं भरताय महीभुजा ।
अपनीतस्तृणं स्वस्य गता नच पितृऋणभीः ॥६६॥
निर्भयः साम्प्रतं हृत्वा भरतात्कुलसर्पणात् ।
न्यस्यामि राज्यं किं रामे विरामाय निजक्रुधः ॥६७
अथवासौ महासत्त्वस्तृणवद्राज्यमुज्झितम् ।
रामो नादास्यते दुःखं तातस्यतु भविष्यति ॥६८॥
तातस्य मास्मभूद्दुःखं राजास्तु भरतोऽपि हि ।
अहं त्वनुगमिष्यामि रामपादान्पदातिवत् ॥६९॥
एवं विचिन्त्य सौमित्रिर्नत्वा पृच्छ्य च भूपतिम् ।
ययौ सुमित्रामाप्रष्टुं नत्वा चैवमवोचत ॥७०॥
गमिष्यति वनं रामोऽनुगमिष्यामि तं त्वहम् ।
मर्यादाब्धिं विनाह्यार्यं न स्थातुं लक्ष्मणः क्षमः ॥७१

कण्ठन्निरुध्यैसाम्रस्त्र सुमित्राप्यब्रवीदिदम् ।
साधु नतासि मेवत्सो ज्येष्ठं यदनुगच्छसि ॥७२॥
मां नमस्कृत्य वत्साद्य रामभद्र ञ्चिरन्नतः ।
अतिदूरे भवति ते माविलम्बस्व वत्स तत् ॥७३॥
इदं साधु ब्रुवन् साधु मन्यातासोत्युदीर्य ताम् ।
नत्वा च लक्ष्मणोगच्छत्मगंतुमपराजिताम् ॥७४॥
तान्नत्वोवाच सौमित्रि रार्ये एकाग्रगाश्चिरम् ।
त्वामाप्रष्टुमहं त्वागामार्यानुगमनोत्सुकः ॥७५॥
तद्युक्तचे कौशल्या मन्दभाग्यास्मि हाहता ।
वत्स त्वमपि मां मुक्त्वा प्रस्थितोसि वनाय यत् ॥७६॥
त्वमेकोऽत्रावतिष्ठस्व मा प्रतिष्ठस्व लक्ष्मण ।
समाश्वासकृते रामविरहार्हितचेतसः ॥७७॥
प्रत्युचे लक्ष्मणोप्येवं माता रामस्य नन्वसि ।
मातःकृतसधैर्येणार्हेण सामान्ययोपिताम् ॥७८॥
दूरे गच्छति सेवन्धुरनुयास्यामि तद्गतम् ।
तद्दिमं माकृथा देवि रामनिघ्नः सदाप्यहम् ॥७९॥
तामित्युक्त्वा च नत्वा च सौमित्रिरथ सत्वरम् ।
अनुधावल्लक्ष्मणः सीतारामौ कार्मुकतूणभृत् ॥८०॥
तयोपि निर्ययुः पुर्य्या विकाश्वरसुखाःप्रजाः ।
विलासोपवनायेव वनवासाय सोद्यमाः ॥८१॥

प्राणैरिव विनिर्यद्भिर्मैथिलीरामलक्ष्मणैः ।
कष्टां नराश्च नार्य्यश्च नगर्यां लेभिरे दशाम् ॥८२॥
वेगात्ताननुधावन्तोऽनुरागेण गरीयसा ।
नागराः क्रूरकैकेयी विधेराक्रोशदायिनः ॥८३॥
बाष्पायमाणो राजापि सान्तःपुरपरिच्छदः ।
हृतसत्वसरद्रामसमाकृष्टः स्नेहरज्जुभिः ॥८४॥
हृतं राज्ञि जने चापि रामभद्राऽनुगामिनि ।
नगर्य्येवायोध्या समस्तुदासेव समन्ततः ॥८५॥
अथावस्थाय काकुत्स्थः पितरं जननीरपि ।
न्यवर्तयत्कथमपि गिरा विनयसारया ॥८६॥
तथा यथोचितालापैः पौरानपि विसृज्य सः ।
सीतासौमित्रिसहितस्त्वरितत्वरितं ययौ ॥८७॥
ग्रामे ग्रामे ग्रामवृद्धैर्महद्भिश्च पुरे पुरे ।
प्रार्थ्यमानोऽप्यवस्थातुं काकुत्स्थो नव्यवास्थित ॥८८॥
इतश्च भरतो राज्यं नादत्ते किन्तु प्रत्युत ।
कैकेयीं स्वाम्बञ्च चुक्रोश कुमातृविरहाऽसहः ॥८९॥
परिव्रजन्तोऽनुकोऽराजा सामन्तसचिवानपि ।
प्राहिणोद्राममानेतुं राज्याय सह लक्ष्मणम् ॥९०॥
पश्चिमायायिनं रामं प्राप्नुवन्नितमेव ते ।
निःशेषं साध्यधर्मज्ञा रामाज्ञाप्यानपूर्वकम् ॥९१॥

तैर्दीनैः प्रार्थ्यमानोऽपि न न्यवर्त्तत राघवः ।
महतां हि प्रतिज्ञा तु न चलत्यद्रिपादवत् ॥९२॥
विसृज्यमाना अपि ते राघवेण मुहुर्मुहुः ।
सहैव चेलुः सर्वेऽपि द्वाताग्रास्तन्निवर्त्तने ॥९३॥
अद्योग्रश्वापदपदं निर्मानुष्यां घनद्रुमाम् ।
पारियात्राटवीं प्रापुर्जानकीरामलक्ष्मणाः ॥९४॥
अभिध्यानैः रथ्यपाराङ्गंभीरावर्त्तभीषणाम् ।
दृष्टद्युप्रवाहां पथि ते समीक्षां चक्रिरे नदीम्॥९५॥
तत्र स्थित्वाऽवदद्रामः सामन्तादीनिदं वचः ।
इतःस्थानान्निवृत्तध्वं यथाकठोद्यतःपरम् ॥९६॥
अस्माकं कुशलोदन्तं गत्वा तातस्य शंसत ;
उपाध्वं भरतं मत्त्वा तात वद्राप्यतःपरम् ॥९७॥
धिगस्मान् रामपादानामयोग्यानितिभूरिशः ।
ते वदन्तोन्यवर्त्तन्त वाष्पाम्भःस्तिमितांशुकाः ॥९८॥
उत्ततार ततोरामो दुस्तरां तान्तरङ्गिणीम् ।
ससीतालक्ष्मणः साश्रुःप्रेक्षितःस्तैस्तटस्थितैः ॥९९॥
रामेऽथ दृक्पथाऽतीते सामन्ताद्याः कथञ्चन ।
अयोध्यानगरीमीयुस्तद्वार्त्तां चावचक्षिरे ॥१००॥
राजाऽप्युवाच भरथं नायातौ रामलक्ष्मणौ ।
राज्यं गृहाण मम तद्दीक्षाविघ्नाय माऽसभूः ॥१॥

भरतोप्यवदद्राज्यं नादास्येऽहं कथञ्चन ।
आनेष्ये तु स्वयं गत्वा प्रसाद्य निजमग्रजम् ॥२॥
आगात्तदा च कैकेयी राजानमिति चाऽब्रवीत् ।
भरताय त्वया राज्यं दत्तं सत्यप्रतिश्रव ॥३॥
परमेप न गृह्णाति राज्यं ते विनयी सुतः ।
अन्यासाञ्चास्य मातॄणां महद् दुःखं ममापि च ॥४॥
अविमृश्य विधायिन्या पापीयस्या मया कृतम् ।
सति त्वयि सपुत्रेऽपि हहा राज्यमराजकम् ॥५॥
कौशल्यायाः सुमित्रायाः सुप्रभायाश्च दुःश्रवम् ।
रुदितं मम शृण्वत्या हृदयञ्चलति द्विधा ॥६॥
भरतेन समं गत्वा तौ वत्सौ रामलक्ष्मणौ ।
अनुनीय समानेष्याम्यनुजानीहि नाथ माम् ॥७॥
अथादिष्टा प्रहृष्टेन राज्ञा दशरथेन सा ।
ययौ सभरताऽमात्या प्रतिरामं कृतत्वरा ॥८॥
कैकेयी भरतौ षड्भिःप्रापतुस्तद्वनं दिनैः ।
अपश्यद्द्रुममूले च जानकीरामलक्ष्मणान् ॥९॥
रथादुत्तीर्य कैकेयी वत्सवत्सेति भाषिणी ।
प्रणमन्तं रामभद्रं च चुम्बोपरिमूर्द्धनि ॥१०॥
पादाब्जायाः प्रणमन्तौ वैदेही लक्ष्मणावपि ।
आक्रम्योपरि बाहुभ्यान्तारं तारं रुरोद सा ॥११॥

भरतोऽपि नमस्कृत्य रामपादावुदश्रुदृक् ।
अत्यमद्यत मूर्च्छान्च मूर्च्छान्ते दमहाविषः ॥१२॥
बोधितो रामभद्रेण विनयी भरतोऽवदत् ।
अभक्तमिव मां त्यक्त्वा कथमत्र त्वमागमः ॥१३॥
राज्यार्थी भरत इति मातृदोषेण योऽभवत् ।
ममापवादोऽहरत मात्मना सह मां नयन् ॥१४॥
निवृत्य यद्वाऽयोध्यायां गत्वा राज्यश्रियं श्रय ।
कौलीनशल्यं मे भ्रातरेवमप्यपयास्यति ॥१५॥
जगन्मित्रं हि सौमित्रिस्तवाऽमात्यो भविष्यति ।
अयं जनः प्रतीहारः शत्रुघ्नस्त्वातपत्रभृत् ॥१६॥
एवं ब्रुवाणे भरते कैकेय्यप्यऽब्रवीदिदम् ।
कुरु भ्रातृवचो वत्स सदासि भ्रातृवत्सलः ॥१७॥
अत्र न त्वत्पितुर्दोषो न दोषो भरतस्य च ।
कैकेय्या एव दोषोऽयं सुलभः स्त्री स्वभावतः ॥१८॥
कौलट्यवर्जं ये केऽपि दोषाःस्त्रीणां पृथक् पृथक् ।
ते सर्वे कृतसंस्थाना मयि दोषखनाविव ॥१९॥
पत्युः सुतानां त्वन्मातृजनस्य च मया कृतम् ।
इदं दुःपाकरं कर्म तत्सहस्व सुतोसि यत् ॥२०॥
इत्यादि साश्रु जल्पन्तीं तामूचे लक्ष्मणाग्रजः ।
तातस्य सूनुर्भूत्वाऽहं प्रतिज्ञातं त्यजामि किम् ॥२१॥

तातेन दत्तमेतस्मै राज्यं ह्यनुमतं मया ।
अस्त्वन्यथा कथंकारं वाग्द्वयोर्न्नौ पितोरपि ॥२२॥
तदस्तु भरतोराजा द्वयोरपि निदेशतः ।
अस्यास्मग्रहमनुल्लंघ्यो मम तात इवाम्बिके ॥२३॥
इत्युक्त्वोत्थाय काकुत्स्थः सीतानीतजलैः स्वयम् ।
राज्येऽभिषिंचद्भरतं सर्वसामन्तसान्निकम् ॥२४॥
रामः प्रणम्य कैकेयीं सम्भाष्य भरतं तथा ।
विससर्ज्ज प्रतस्थेच ककुभं दक्षिणां प्रति ॥२५॥
ययावयोध्यां भरत स्तत्र चाखंडशासनः ।
ऊरीचक्रे राज्यभारं पितुर्भ्रातुश्च शासनात् ॥२६॥
महामुनेः सत्यभूतेः पार्श्वे दशरथोप्यऽथ ।
भूयसा परिवारेण समं दीक्षामुपाददे ॥२७॥
स्व भ्रातृवनवासेन भरतः शल्यितोहृदि ।
अर्हत्पूजोद्यतो रक्षद्राज्यं यामिकवत्सुधीः ॥२८॥
सौमित्रि मैथिलसुता सहितोऽथ रामो
गच्छन्नतीत्य गिरिमध्वनि चित्रकूटम् ।
आसादयत् कतिपयैर्दिवसैरवन्ति
देशैक देशमवनिस्थित देवदेश्यः ॥२९॥

इत्याचार्य्य हेमविरचित रामायणे राम लक्ष्मणो-त्पत्ति परिणयन वनवासगमनो नाम चतुर्थः सर्गः॥४॥

अथ पञ्चमसर्गः ।

आतुरे व्यसने प्राप्ते दुर्भिक्षे शत्रुविग्रहे ।
राजद्वारे श्मशाने च यस्तिष्ठति स बान्धवः ॥
रामोऽथ विश्रामयितुं श्रान्तामध्वनि जानकीम् ।
वटस्य मूले न्यषदद्दुह्यकानामिवेश्वरः ॥१॥
तं देशं सर्वतोवीक्ष्य रामः सौमित्रिमभ्यधात् ।
देश. कस्यापि भीत्यायमधुनैवोद्वसोऽभवत् ॥२॥
अशुष्कक्षुल्यानुद्यानानीक्षुवाटाश्च सेचवः ।
सान्नानिच खलान्याञ्च नूतनोद्वसतामिह ॥३॥
तदाच रामः पप्रच्छ गच्छन्तं जनमेककम् ।
किमुद्वचाल देशोयं क्वचासि चलितोनघ ॥४॥
सोऽप्यूचेऽवन्तिदेशेऽस्मिन् पुर्य्यवंत्यां नरेश्वरः ।
अस्ति सिंहोदरोनाम सिंहवद्दुःसहोद्विपाम् ॥५॥
तस्य च प्रतिवद्धोस्मिन्विषयेऽस्ति महामतिः ।
सामंतो वज्रकर्णाख्यो दशाङ्गपुरनायकः ॥६॥
स पापर्द्ध्यांङ्गतोऽन्येद्यु र्वनमध्ये महामुनिम् ।
कायोत्सर्गस्थमैक्षिष्ट नामतः प्रीतिवर्द्धनम् ॥७॥
कं तिष्ठसि द्रुम इवारण्येऽमुत्रेति तेन तु ।
अनुयुक्तो मुनीरात्महितार्थमिति सोऽवदत् ॥८॥

भूयोऽप्यूचे वज्रकर्णः स्वाद्यपेयादि वर्जिते ।
अत्र संपद्यते ऽरण्ये किं नामात्महितं तव ॥९॥
तज्ज्ञयोग्यं मुनिर्ज्ञात्वा धर्ममात्महितं जगौ ।
श्रावकत्वं सोऽपि सद्यः प्रपेदे तत्पुरः सुधीः ॥१०॥
विनाच देवमर्हन्तं विना साधूंश्च नापरम् ।
नंस्यामीति तदग्रे स जग्राहाभिग्रहं दृढम् ॥११॥
ततश्च तं स वन्दित्वाऽगाद्दशांगपुरं पुरम् ।
पालयन् श्रावकत्वंच चिन्तयामासिवानिदम् ॥१२॥
नमस्कार्योमया नान्य इति तावदभिग्रहः ।
सिंहोदरश्च मे वैरी भविष्यत्यऽनमस्कृतः ॥१३॥
एवं विमृश्योत्प्रतिभः स्वाङ्गुलीये मणीमयीम् ।
मुनिसुव्रतनाथस्य प्रतिमां संन्यवीविशत् ॥१४॥
तद्बिम्बं स्वाङ्गुलीयस्थं नमत्वंच यतेस्म सः ।
सिंहोदरं नरपतिं मायापायोवञ्चयसि ॥१५॥
तं वज्रकर्णवृत्तान्तं सिंहोदरमहोपतेः ।
आचचक्षे खलः कोपि खलाः सर्वंकषाः खलु ॥१६॥
सद्यः सिंहोदरोऽकुप्यन् महाहिरिव निश्वसन् ।
वज्रकर्णाय तत्कोपं कोप्यागत्य शशंसच ॥१७॥
तस्य कोपोमयि कथं त्वया ज्ञात इति स्फुटम् ।
वज्रकर्णेन पृष्टः सन्नाचख्यौ स पुमानिति ॥१८॥

पुरे कुन्दपुरे श्राद्धः समुद्रः सद्दशो वणिक् ।
यमुना नाम तत्पत्नी विद्युदङ्गोऽस्मि तत्सुतः ॥१९॥
क्रमाच्च यौवनं प्राप्तो भाण्डमादाय चागमम् ।
उज्जयिन्यामहं पुर्यां क्रयविक्रयहेतवे ॥२०॥
तत्र कामलतां नाम्ना पश्यन् वेश्यां मृगीदृशम् ।
तस्याश्च कामनागानामभूवमहमास्पदम् ॥२१॥
निशासेवां नसाशीति तया कृतसमागमः ।
दृढं रागेण बद्धोऽहं मृगो वागुरया यथा ॥२२॥
आजन्म कष्टेन धनं यत्पित्राऽर्जितं बहु ।
तद्वशेन मया तत्तु षड्भिर्मासैर्विनाशितम् ॥२३॥
सिंहोदरमहिष्या ये श्रीधरायाश्च कुण्डले ।
तादृशे देहि मह्यं त्वमित्यूचे सान्यदा तु माम् ॥२४॥
न मेऽर्थं कश्चिदप्यस्ति त एवापहराम्यहम् ।
इति रात्रौ साहसिकः खात्रेणागां नृपौकसि ॥२५॥
सिंहोदरं श्रीधरेति पृच्छन्ती शुश्रुवे मया ।
नाथोद्विग्नइवेदानीं निद्रां न लभसे कथम् ॥२६॥
सिंहोदरोऽवदद्देवि तावन्निद्रा कुतो मम ।
प्रजा मे विमुखो यावद्वज्रकर्णो न साध्यते ॥२७॥
अस्तु प्रातर्हनिष्यामि ससुहृद्बलबान्धवम् ।
जातेयं रजनी तावद्विनिद्रस्यापि मे प्रिये ॥२८॥

तदाकर्ण्य तवाख्यातुं स्वस्ताङ्गाहतचौरिकः।
त्वां साधर्म्मिकवात्सल्यादिह त्वरितमागमम् ॥२९॥
वज्रकर्णस्तदाकर्ण्य पुरीं दुर्गाट्टनादिकाम्।
सद्यश्चकाराऽपश्यञ्च परचक्रागमोऽभवत् ॥३०॥
जगाम दशपे सिंहोदरेण वप्रवलैर्बलैः।
तद्दशाङ्गपुरं विष्वक् चन्द्रमद्विवाम्बुधिः ॥३१॥
सिंहोदरोऽथ दूतेन वज्रकर्णं सदोऽवदत्।
अप्रणामसमायवा मायिन्वञ्चितोऽस्मि त्वया चिरम्॥३२॥
विना तेनाङ्गुलीयेन मामागत्य नमस्कुरु।
अन्यथा सकुटुम्बस्त्वं यमवेश्माद्य यास्यसि ॥३३॥
प्रत्यूचे वज्रकर्णोऽपि सत्त्वाऽव्ययसन्निग्रहः।
विनार्हन्तं विना साधुं प्रणमाम्यपरं नहि ॥३४॥
न पौरुषाभिमानोऽयं किन्तु धर्माभिमानिता।
नमस्कारं विना सर्वं ददाम्यहं यथारुचिम् ॥३५॥
धर्मद्वारं देहि मह्यं यथाधर्माय कुत्रचित्।
अहमन्यत्र गच्छामि धर्म एवास्तु मे धनम् ॥३६॥
इत्युक्ते वज्रकर्णेन नहि तत्प्रत्यपादि सः।
जातु धर्ममधर्मं वा गणयन्ति न मानिनः ॥३७॥
पुरं सवज्रकर्णं तद्रुद्ध्वा सिंहोदरो बहिः।
स्थितोऽस्ति दुष्पदन् देशञ्च तद्व्याद्ययमुद्रसः ॥३८॥

राजा दाशरथिर्दासीकृता भेष महीपतिः ।
विरोधं वज्रकर्णेन भरतस्ते निषेधति ॥४९॥
सिंहोदरोऽपि प्रत्यूचे भृत्यानां भरतोपिहि ।
भक्तानामेव कुरुते प्रसादं नान्यथा पुनः ॥५०॥
अयं पुनर्वज्रकर्णो मत्सामन्तो दुराशयः ।
न मां नमति तेनास्य प्रसीदामि कथम्वद ॥५१॥
भूयोपि लक्ष्मणोऽवोचन्मासात्रविनयी त्वयि ।
अस्या ऽप्रणामसन्धाहि जज्ञे धर्मानुरोधतः ॥५२॥
माकुप्यो वज्रकर्णायं मान्यं भरतशासनम् ।
आसमुद्रान्त मेदिन्या भरतः शासिता यतः ॥५३॥
क्रुद्धः सिंहोदरःस्माह को नाम भरतोनृपः ।
योवज्रकर्णं गृह्णन्सन् वातुलो मां वदत्यदः ॥५४॥
कोपारुणाक्षः सौमित्रिः स्फुरदोष्ठदलोऽवदत् ।
रे न जानासि भरतं ज्ञापयाम्येष मच्छुतम् ॥५५॥
उत्तिष्ठस्व युधे सर्वात्मना सम्वर्मितो भव ।
न भवस्येष गोधेर मद्गु जागनिताडितः ॥५६॥
सिंहोदरः ससैन्योथ सौमित्रिं हन्तु मुद्यतः ।
वालः परिसृष्टुमिव भस्माछन्नं कृताशनम् ॥५७॥
लक्ष्मणोपि गजालानं भुजेनोन्मूल्य वालवत् ।
विद्विष स्ताडयामास क्षतदण्ड इवान्तकः ॥५८॥

विनाऽर्हन्तं विना साधुं नमस्यो नापरो मया ।
इति ह्यभिग्रहोऽस्याहि सद्धार्पिः प्रीतिवर्द्धनात् ॥६९
रामभ्रूसंज्ञया सिंहोदरस्तत्प्रत्यपद्यत ।
सौमित्रिणा विमुक्तश्च वज्रकर्णञ्च सस्वजे ॥७०
सिंहोदरोपि परया प्रीत्या राघवसाक्षिकम् ।
राज्यार्द्धं वज्रकर्णाय सोदरायेव दत्तवान् ॥७१॥
श्रीधराकुण्डले तेच याचित्वावन्तिपार्थिवात् ।
अदत्त विद्युदङ्गाय दशाङ्गपुरपार्थिवः ॥७२॥
सौमित्रये वज्रकर्णो ददावष्टौ स्वकन्यकाः ।
सिंहोदरः ससामन्तः पुनःकन्याशतत्रयम् ॥७३॥
अथोचे लक्ष्मणं कन्याः पार्श्वे वःसन्तु संप्रति ।
भ्राता नो भरतोराज्ये यतः पित्रा निवेशितः ॥७४
समयेऽङ्गीकृतराज्यः परिणेष्यामि वः सुताः ।
इदानीन्तु वयङ्कृत्वा स्थास्यामो मलयाचले ॥७५॥
एवमित्युक्ता स्थितौ वज्रकर्णसिंहोदरौ नृपौ ।
विसृष्टौ रामभद्रेण ययतुर्निजपुरं पुरम् ॥७६॥
रामस्तत्र निशान्नीत्वा ससीतालक्ष्मणःप्रगे ।
गच्छन् क्रमेण संप्रापद्गङ्गकूलमपि निर्जलम् ॥७७॥
पिपासितायां सीतायां विश्रान्तायां तरोस्तले ।
रामानुज्ञयाऽथ सौमित्रिर्जलमानेतुमभ्यगात् ॥७८॥

आपन्नसत्वा मन्त्रोऽनेनाऽऽन्यैश्छन्नैर्धनाभरैः।
अत्र स्कंदागतैर्नित्ये वालिखिल्यो नियन्त्रितः ॥८९॥
पश्चाच्च पृथिवी देवी तनयां मामऽसूत सा।
पुत्रोऽजनीति चाऽऽघोषि सचिवेन सुबुद्धिना ॥९०॥
तज्ज्ञापितः पुत्रजन्म प्रभुः सिंहोदरोऽवदत्।
तव राजाऽस्तु बालोऽयं वालिखिल्यागमावधिः ॥९१॥
क्रमेण वर्द्धमानाऽहं सन्तानपुंवेषधारिणी।
मातृमन्त्रजनं मुक्त्वा परैरनुपलक्षिता ॥९२॥
राज्यं करोमि कल्याणमालाख्या प्रथिता सती।
मन्त्रिणां मन्त्रसामर्थ्यात् स्याद्बलोकेऽपि सत्यता ॥९३॥
म्लेच्छानां भूरि यच्छामि द्रविणं पितृमुक्तये।
द्रव्यमेते तु गृह्णन्ति मुञ्चन्ति पितरं न तु ॥९४॥
तत्प्रसीदत मे तातं तेभ्यो मोचयताऽधुना।
सिंहोदरान्मोचितः प्राग् वज्रकर्णनृपो यथा ॥९५॥
रामोऽप्युवाच पुंवेषैव स्वराज्यं प्रशासतो।
यावद्धत्वा मोचयामो म्लेच्छेभ्यः पितरं तव ॥९६॥
महाप्रसाद इत्यूचे सा स्त्रीपुंवेषधारिणी।
ऊचे सुबुद्धिमन्त्री तु लक्ष्मणोऽस्यावरोऽस्त्विति ॥९७॥
राघवोऽप्यब्रवीत्ततो देशाद्देशान्तरं वयम्।
यास्यामोऽथ निवृत्तेषु लक्ष्मणः परिणेष्यति ॥९८॥

इत्युक्त्वा लक्ष्मणोऽधिज्यं कृत्वा धनुरनादयत् ।
तन्नादाद्यालमल्लेच्छाः सिंहनादादिव द्विपाः ॥९॥
घनत्वाच्चापनादोऽपि गर्माचः सुदुस्तरः ।
इत्यभिवन्द्य स काकराजो राममुपाययौ ॥१०॥
विमुक्तगर्वो दीनास्यः स्यन्दनादवतीर्य्य सः ।
रामभद्रं नमश्चक्रे क्रुधा सौमित्रिणेरितः ॥११॥
सोऽवोचदहेव कौशाम्ब्यां पुर्य्यां वैश्वानरो द्विजः ;
सावित्रीनाम तत्पत्नी रुद्रदेवोऽस्मि तत्सुतः ॥१२॥
आजन्म क्रूरकर्माच तस्करः पारदारिकः ।
नतत्किमपि कर्मास्ति यत्पापो नाचराम्यहम् ॥१३॥
अथैकदा स्वापमुखे प्राप्तोऽहं राजपूरुषैः ।
शूलं समारोपयितुं नीतश्च नृपशासनात् ॥१४॥
उपगूतश्च दीनोऽहमुपशूनमिव च्छगः ।
हटः श्रावकवणिजा दत्त्वा दण्डञ्च मोचितः ॥१५॥
माकार्षीश्चौरिकां भूय इत्युदीर्य्य महात्मना ।
विसृष्टो वणिजा तेन तद्देशं त्यक्तवानहम् ॥१६॥
भ्रमन्नागामिमां पल्लीं काक इत्याख्ययालया ।
इह ख्यातः क्रमात्पल्लीपतित्वमिदमासदम् ॥१७॥
इह स्थितश्च लुण्टाकैर्लुण्टयामि पुरादिकम् ।
आनयामि स्वयं गत्वा वद्धृत्वा नृपानपि ॥१८॥

भृत्योऽस्मि किङ्कर इव तव स्वामिन् समादिश ।
किङ्करः किङ्करोस्म्येव सकलाविनयं मम ॥१९॥
वालिखिल्यं विमुञ्चेति रामेणोक्तः किरातराट् ।
तं मुमोच नमश्चक्रे वालिखिल्योऽपि राघवम् ॥२०॥
रामाज्ञया च काकेन स निन्ये कूपरं पुनः ।
कल्याणमालां पुंवेषामपश्यच्च सुतां निजाम् ॥२१॥
रामलक्ष्मणवृत्तान्तं मिथोऽकथयताञ्च तौ ।
कल्याणमालिका वालिखिल्यायाऽखिलमप्यथ ॥२२॥
काकोऽपि स्वां ययौ पल्लिं ततो रामोऽपि निर्गतः ।
विन्ध्याटवीमतिक्रम्य प्राप तापीं महानदीम् ॥२३॥
तापीमुत्तीर्य चक्राम सह ग्रामान्तवर्त्तिनम् ।
अरुणग्रामनामानं रामो ग्राममयाऽसदत् ॥२४॥
पिपासितायाः सीताया जल रामः सलक्ष्मणः ।
गृहे ययौ कोपितस्य कपिलस्याग्निहोत्रिणः ॥२५॥
ब्राह्मणीच सुशर्म्माख्या तेभ्योऽदात् पृथगासनम् ।
स्वयञ्च पाययामास सलिलं स्वादुशीतलम् ॥२६॥
आगात्तदाच कपिलः पिशाच इव दारुणः ।
निरीक्ष्यचोपविष्टांस्तान् रुष्टोऽशापिष्ट गेहिनीम् ॥२७॥
मलिनानां किमेतेषां प्रवेशो मम वेश्मनि ।
पापीयसि त्वया दत्वाऽग्निहोत्रमशुचीकृतम् ॥२८॥

गवमाक्षोगिनं विद्धं क्रूरं रामानुजः क्रुधा ।
कर्णोपावरमतोद्भ्व परिस्फ्लविनुं दिवि ॥२९॥
रामोऽप्यवाच कोनाम कोपोऽस्मिन् कीटमात्रके ।
छिन्नकरं विमुक्तासपद्यं कुञ्जे सानद ॥३०॥
रामान्नवाच सौमित्रिः कांसुलोचनतैं द्विजम् ।
ससीतालक्ष्मणोरामो निर्जगामच तद्गृहात ॥३१॥
ते गच्छन्तः क्रमात्प्रापुरारण्यमपरं महत् ।
कज्जलश्यामजलदः कालश्च समुपाययौ ॥३२॥
वर्षत्पर्जन्ये च काकुत्स्थ स्तस्थौ वटतरोरधः ।
वर्षाकालं वटेऽत्रैव नयाम इति चावदत् ॥३३॥
आकर्ण्य तद्वचोभीत स्तन्न्यग्रोधाधिदैवतम् ।
इभकर्णाभिधो यक्षो गोकर्णं स्वप्रभुं ययौ ॥३४॥
तं प्रणम्येत्यभाषिष्ट स्वामिन्नुद्वासित स्ततः ।
कोऽपि दुःसहतेजोभिर्निजावासाद्वटादहम् ॥३५॥
तत्कारण परिज्ञाय सलीलस्य सम प्रभो ।
ते किं स्थास्यन्ति सकलं प्रावृषं मद्वटद्रुमे ॥३६॥
गोकर्णोऽप्यवधिं ज्ञात्वा चक्रीचक्रीति चिच्चणः ।
नाच्यौ तौ गृहायातानष्टमो रामगा[illegible] ७॥
इत्युक्त्वा निशि तत्रैव [illegible] जननिकु[illegible]
[illegible] योजनायामा [illegible]

[illegible] पूर्णमादरिम् ।
[illegible] नाथाप्त रामान वोऽभवत् ॥३९॥ २०
[illegible] प्रभुणा राम [illegible] ।
[illegible] नगरीञ्च ताम् ॥४०॥
[illegible] रामं स्वामी त्वमतिविश्रुते ।
[illegible] त्यजते पुरीम् ॥४१॥
मया सपरिवारेण सेव्यमानो दिवानिशम् ।
[illegible] तिष्ठ सुखं ह्यात्मन्यथाकामं यथारुचि ॥४२॥
इति तेनार्थितो रामो यज्ञपुंभिर्निषेवितः ।
[illegible] सुखं तत्र सीताभासितिसंयुतः ॥४३॥
इतश्च विप्रःकपिलः समिदादिकृते ऽन्यदा ।
आसंस्तस्मिन्महारण्ये पर्शुपाणिः समायुयौ ॥४४॥
स ददर्श पुरीं ताञ्च दध्यौ चेतसि विस्मयात् ।
मायेयमिन्द्रजालस्वा गान्धर्व्वमथवा पुरम् ॥४५॥
तत्रैकां मानुषीरूपां चारुनेपथ्यवाससाम् ।
सोऽपृच्छद्दक्षिणीं दृष्ट्वा कस्येयं नूतना पुरी ॥४६॥
सोचे गोकर्णयक्षेण कृतेयं नूतना पुरी ।
नाम्ना रामपुरी रामसीतासौमित्रिहेतवे ॥४७॥
दीनादिभ्यो ददात्यर्थमत्र रामो दयानिधिः ।
सर्व्वःकृतार्थीभूतोऽत्र योयो दुःस्थः समाययौ ॥४८॥

त्यक्त्वा सोपि समिद्भारं पतित्वा तत्पदाब्जयोः ।
ऊचे मया कथं रामो द्रष्टव्यः सङ्ग मेऽनघे ॥४९॥
साप्यवादीदत्र पुर्य्यामस्ति द्वारचतुष्टयम् ।
नित्यञ्च रक्ष्यते यक्षैः प्रवेशोऽमुत्र दुर्लभः ॥५०॥
पूर्व्वद्वारेऽत्र यच्चैत्यं तद्वंदित्वा यथाविधि ।
श्रावकीभूय चेद्यासि प्रवेशं लभसे तदा ॥५१॥
तद्गिरा कपिलोऽर्य्यार्थी साधूनामन्तिके ययौ ।
अभ्यवन्दत तान् साधून् धर्म्मं तेभ्योऽशृणोच्च सः॥५२॥
ततः स लघुकर्म्मत्वाद्विशुद्धः श्रावकोऽभवत् ।
गत्वौको धर्म्ममाख्याय भार्य्याञ्च श्राविकांव्यधात्॥५३॥
आजन्म दौस्थ्यदग्धौ तौ रामादर्थयितुं धनम् ।
उपेयतू रामपुरीं तत्र चैत्यं प्रणेमतुः ॥५४॥
राजवेश्म प्रविश्याऽथ मैथिलीरामलक्ष्मणान् ।
उपलक्ष्य विभायोच्चै र्दत्ताक्रोशान् द्विजःस्मरन् ॥५५॥
तं दृष्टुमनसं सानुक्रोशः सौमित्रिरब्रवीत् ।
माभैषी र्भोद्विजाथों चेदेह्यर्थं प्रार्थयस्व तत्॥५६॥
ततोऽपशङ्कः कपिलो गत्वा रामाय चाशिषम् ।
दत्वोपाविशदग्रेच गुह्यकैरर्पितासने ॥५७॥
कुतस्त्वमागतोसीति पृष्टो रामेण सोऽवदत् ।
किं मां नवेत्सि तं विप्रमरुण ग्रामवासिनम् ॥५८॥

यूयं येनाऽतिथीभूता अपि दुर्व्वचसा मया ।
आक्रुष्टामोचितोस्मत्स्मादद्य युष्माभिश्च कृपापरैः ॥५८॥
सुशर्म्मा ब्राह्मणी सापि प्राग्वृत्ताख्यानपूर्व्वकम् ।
गत्वोपसीतं दीना यत्प्रदत्तासीत्तयाविशत् ॥६०॥
ततः स विप्रो द्रविणैः कृतार्थीकृत्य भूरिभिः ।
राघवेण विसृष्टः सन् स्वग्राममगमत्पुनः ॥६१॥
प्रवुद्धो ब्राह्मणः सोऽपि दत्वा दानं यथारुचि ।
नन्द्यावर्त्तसरस्तरीणमन्तिके व्रतमग्रहीत् ॥६२॥
अथ प्राट्ष्यतीतायां यियासुं प्रेक्ष्य राघवम् ।
गोकर्णयक्षो विनयादेवमूचे कृताञ्जलिः ॥६३॥
यद्यऽतो यास्यसि स्वामिंस्तत्प्रसीद क्षमस्व मे ।
यदुक्तास्खलितं किञ्चिन्मनागप्यभवत्त्वयि ॥६४॥
तवानुरूपाङ्क पूजां कर्तुमीशो महाभुज ।
इत्युक्त्वादत्त रामाय हारं नाम्ना स्वयंप्रभम् ॥६५॥
सौमित्रयेच ताडङ्के दिव्यरत्नविनिर्मिते ।
चूडामणिञ्च सीतायै वीणाञ्चेप्सितनादिनीम् ॥६६॥
रामोऽनुमान्य तं यक्षं प्रतस्थे स्वेच्छया ततः ।
तां पुरीमुपसंजह्रे सोपि यक्षः स्वयं कृताम् ॥६७॥
ते क्रामन्तः प्रतिदिनं जानकीरामलक्ष्मणाः ।
त्यक्त्वा रण्यानि विजयपुरं सन्ध्यायाक्षणे ययुः ॥६८॥

[illegible]
[illegible] ॥६९॥
[illegible] ।
[illegible] ॥७०॥
[illegible] ।
[illegible] ॥७१॥
गत्वा ग्रामाद्बहिस्तं श्रुत्वा नृपं दशरथं तथा ।
निर्गतो रामसौमित्री विप्रमोदाद्गृहीश्वरः ॥७२॥
प्रदत्त चक्रे नगरे वृषभक्तापतान्वने ।
नाम्ना सुरेन्द्ररूपाय वनमालां महीधरः ॥७३॥
वनमालापि तच्छ्रुत्वा मरणे कृतनिश्चया ।
तस्यां निश्येकाकिका दैवात्तदुद्यानमुपाययौ ॥७४॥
प्रविश्य तत्रायतने प्रणम्य वनदेवताम् ।
जन्मान्तरेऽपि सौमित्रिः पतिर्मेऽस्त्वित्युवाच च॥ ७५॥
वनमाला वचःश्रुत्वा सा न्यग्रोधं ययौ च तम् ।
प्रसुप्तजानकीराम यामिकेन प्रजाग्रता ॥७६॥
ददृशे लक्ष्मणेनैव वनमाला हितैरता
इदञ्च दध्यौ सौमित्रिः किमियं वनदेवता ।
अधिष्ठात्री वटतरोरथवा कापि यक्षिणी ॥७७॥
एवं चिन्तयतस्तस्य साऽध्यारोहद्वटद्रुमम् ।
करिष्यति किमिषेति लक्ष्मणोऽप्यारुरोह तम् ॥७८॥

सा प्रोचे प्राञ्जलिर्भूत्वा मातरो वनदेवताः ।
दिग्देव्यो व्योमदेव्यश्च सर्वाः शृण्वन्तु मद्वचः ॥७९॥
नाभूदिह भवे तावन्मम भर्त्ता स लक्ष्मणः ।
भूयाद्भवान्तरे तर्हि भक्तिस्तत्र ममास्ति चेत् ॥८०॥
इत्युदित्वा कराट्टपाशं विधायोत्तरवाससा ।
बद्धा च वटशाखायां द्राक् सात्मानमवलम्बयत् ॥८१॥
भद्रे मा साहसं कार्षीर्लक्ष्मणोऽहमिति ब्रुवन् ।
लक्ष्मणोऽपाश तत्पाशं तामादायोत्ततार च ॥८२॥
प्रबुद्धयोर्निशाशेषे लक्ष्मणो रामसीतयोः ।
शशंस वनमालाया वृत्तान्तं तमशेषतः ॥८३॥
ह्रियाऽपत्युर्हितमुभौ वनमालापि लक्ष्मणम् ।
जानकीरामचरणारविन्देभ्यो नमोऽकरोत् ॥८४॥
इतोऽपि च तदेन्द्राणी महीधरनृपाङ्गना ।
वनमालामपश्यन्ती प्रशतो [illegible] ॥८५॥
वनमालान्वेषणाय निर्ययौ च महीधरः ।
इतस्ततः परिभ्राम्य [illegible] ददर्श ताम् ॥८६॥
[illegible] ममाये [illegible] ।
[illegible] रामानुज [illegible] ॥८७॥
[illegible] ।
[illegible] ॥८८॥

चुचुम्बुस्तलसुः पेतुस्तद्धनुर्ध्वनिना परे ।
महीधरः पुरः स्थित्वा सौमित्रिं स्वयमैक्षत ॥७९॥
उपलक्ष्य ततोऽवादीज्ज्यामुत्तारय धन्वनः ।
सौमित्रे मत्सुतापुण्यैरिष्यमाणस्त्वमागतः ॥८०॥
उत्तारितज्ये सौमित्रौ सुस्थितः सन् महीधरः ।
प्रेक्ष्य रामं नमश्चक्रेऽवतीर्य स्यन्दनोत्तमात् ॥८१॥
उवाच च तवभ्रातऽमुष्मै सौमित्रये मया ।
स्वयं जातानुरागेति कल्पितेयं पुराप्यभूत् ॥८२॥
इदानीमनयोर्जज्ञे मद्भाग्येन समागमः ।
जामाता लक्ष्मणस्त्वञ्च सम्बन्धो दुर्लभः खलु ॥८३॥
इत्युदित्वा सहत्याच प्रतिपत्त्या महीधरः ।
निनाय जानकीरामलक्ष्मणान्निजसद्मनि ॥८४॥
तेषु तत्र च तिष्ठत्सु कदाचन सभास्थितम् ।
एत्यातिवीर्यराड्दूतो नृपमूचे महीधरम् ॥८५॥
नन्द्यावर्त्तपुराधीशोऽतिवीर्य्यो वीर्य्यसागरः ।
साहाय्यायाह्वयति त्वां जाते भरतविग्रहे ॥८६॥
भूयांसो भूभुजोऽभ्येयुस्तस्य दाशरथे बले ।
तत्त्वमप्यतिवीर्य्येणाहूयसे सुमहाबलः ॥८७॥
अथैवं लक्ष्मणोऽपृच्छन् नद्यावर्त्तमहीभुजः ।
भरतक्ष्माभुजा सार्द्धं किं विरोधनिबन्धनम् ॥८८॥

दूतोऽप्युवाच नः स्वामी भरताज्ञप्तिमिच्छति ।
स तु प्रतीच्छति न तामिदं विग्रहकारणम् ॥१९९॥
रामः पप्रच्छ तं दूतमतिवीर्य्यस्य सङ्गरे ।
समर्थो भरतः किं सोऽस्त्येवं यन्न मन्यते ॥२००॥
दूतोऽप्यूचे महावीर्य्योऽतिवीर्य्यस्तावद्भूपनः ।
भरतोऽपि न सामान्यस्तद्द्वयोः संशयो जये ॥१॥
इत्युक्तवन्तं तं दूतमागच्छाम्येष सत्वरम् ।
इत्युक्त्वा व्यसृजद्राजा रामश्चैवमभाषत ॥२॥
यद्वा त्वमेतस्याऽतिवीर्य्यस्याल्पसंयमः ।
यदस्मानयमाहूय भरतं योधयिष्यति ॥३॥
तत्सर्वसेनया गत्वाऽनुपलक्षितदोर्दृढा ।
अस्त्वेव स निवासो भारतादिव शासनात् ॥४॥
अपि रामोऽत्र तिष्ठ त्वं त्वत्सुतैः सबलैः सह ।
ततोऽहमेव यास्यामि करिष्यामि यथोचितम् ॥५॥
एवमाज्ञप्तितेनोक्ता स्वपुत्रदलसंयुतः ।
नन्दिग्रामपुरं रामः ससीतालक्ष्मणो ययौ ॥६॥
उषितं नन्दिस्थाने रामं तं कैकेयी तदा ।
अभाषत महाभाग किमभीष्टं करोमि ते ॥७॥
ततः क्षमपि कार्य्यान्विकृते राघवेण तु ।
नाऽस्मत्प्रासादमेतर्हि तवाप्युपकारो[illegible]र ॥८॥

चुक्षुभुस्तत्रसुः पेतुस्तद्धनुर्ध्वनिना परे।
महीधरः पुरः स्थित्वा सौमित्रिं स्वयमैक्षत ॥७६॥
उपलक्ष्य ततोऽवादीज्ज्यामुत्तारय नन्दन।
सौमित्रे मत्सुतापुण्यैरिष्यमाणस्त्वमागतः ॥८०॥
उत्तारितज्ये सौमित्रौ सुस्थितः सन् महीधरः।
प्रेक्ष्य रामं नमश्चक्रेऽवतीर्य स्यन्दनोत्तमात् ॥८१॥
उवाच च तवभ्रातेऽमुष्मै सौमित्रये मया।
स्वयं जातानुरागेति कल्पितेयं पुराप्यभूत् ॥८२॥
इदानीमनयोर्जज्ञे महाभाग्येन समागमः।
जामाता लक्ष्मणस्त्वञ्च सम्बन्धो दुर्लभः खलु ॥८३॥
इत्युदित्वा सहत्याच प्रतिपत्त्या महीधरः।
निनाय जानकीराम लक्ष्मणान्निजसद्मनि ॥८४॥
तेषु तत्र च तिष्ठत्सु कदाचन सभास्थितम्।
एत्यातिवीर्यराड्दूतो नृपमूचे महीधरम् ॥८५॥
नन्द्यावर्त्तपुराधीशोऽतिवीर्य्यो वीर्य्यसागरः।
साहाय्यायाह्वयति त्वां जाते भरतविग्रहे ॥८६॥
भूयांसो भूभुजोऽभ्येयु स्तस्य दाशरथे र्वले।
तत्त्वमप्यतिवीर्य्येणाह्वयसे सुमहावलः ॥८७॥
अथैवं लक्ष्मणोऽपृच्छन् नद्यावर्त्तमहीभुजः।
भरतक्ष्माभुजा सार्द्धं किं विरोधनिवन्धनम् ॥८८॥

दूतोऽप्युवाच नः स्वामी भरताद्भक्तिमिच्छति ।
सत्व प्रतीच्छति न तामिदं विग्रहकारणम् ॥९९॥
रामः पप्रच्छ तं दूतमतिवीर्य्यस्य सङ्गरे ।
समर्थो भरतः किंभो स्त्वेवं यन्न मन्यते ॥२००॥
दूतोऽप्यूचे महावीर्य्योऽतिवीर्य्यस्तावदेव नः ।
भरतोपि न सामान्य स्तद्द्वयोः संशयो जये ॥१॥
इत्युक्तवन्तं तं दूतमागच्छाम्येष सत्वरम् ।
इत्युक्त्वा व्यसृजद्राजा रामश्चैवमभाषत ॥२॥
यद्वा यज्ञत्वमेतस्याऽतिवीर्य्यस्याल्पमेधसः ।
यदस्मानयमाहूय भरतं योधयिष्यति ॥३॥
तत्सर्व्वसेनया गत्वाऽनुपलक्षितकोऽद्भुतः ।
अमुमेव हनिष्यामो भारतादिव शासनात् ॥४॥
ऊचे रामोऽत्र तिष्ठ त्वं त्वत्सुतैः सबलैः सह ।
तत्कार्य्यमेव यास्यामि करिष्यामि यथोचितम् ॥५॥
एवमस्त्विति तेनोक्तः स्वपुत्रबलसंयुतः ।
नन्द्यावर्त्तपुरं रामः ससीतालक्ष्मणो ययौ ॥६॥
उषितं बहिरुद्याने रामं तं क्षेत्रदेवता ।
अभाषत महाभाग किमभीष्टं करोमि ते ॥७॥
नः किमपि कर्त्तव्यमित्युक्ते राघवेण तु ।
साऽवदद्देवदेवेति तथाप्युपकरोमि ते ॥८॥

अतिवीर्य्यो जितःस्त्रीभिरिति तस्यायशस्कृते ।
समैन्यस्य करिष्यामि स्त्रीरूपं कार्म्मिकं तव ॥९॥
रामेणाभ्यर्थितस्तत्रान्यं स्त्रीरूपसमन्वितान् ।
सर्व्वरूपो रामसौमित्री चाभूतां सुन्दराकृती ॥१०॥
नन्द्यावर्त्तेश स्वं सैन्यं तव साहाय्य हेतवे ।
प्रैषीदमिति रामस्तं द्वास्थेनाज्ञापयन्नृपम् ॥११॥
अतिवीर्य्योऽप्युवाचैवं स्वयं नागान्महीधरः ।
हतं तदस्य सैन्येन सुमूर्षो वञ्चमानिनः ॥१२॥
नैप्यास्येकोपि भरतं साहाय्य किं समापिहि ।
निर्वास्यतां द्रुतमिदं तत्सैन्यमयशस्करम् ॥१३॥
अथान्यः कश्चिदप्यूचे स्वयमागान्न केवलम् ।
समत्युवाचोपहासाय स्त्रीसैन्यं प्राहिणोदिह ॥१४॥
तच्छ्रुत्वा सुमहाक्रोधं नन्द्यावर्त्तेश्वरोऽकरोत् ।
स्त्रीरूपधारिणश्चैव रामाद्या द्वारमाययुः ॥१५॥
आदिक्षदतिवीर्य्योपि दासीवद्दिमिकाः स्त्रियः ।
गाढं गृहीत्वा ग्रीवासु निर्वास्यन्तां पुराद्बहिः ॥१६॥
समन्तात्तस्य सामन्ता उत्थाय सपदातयः ।
स्त्रीसैन्यं तदुपद्रोतुं आवर्त्तन्त महाभुजाः ॥१७॥
रामभद्रो भुजस्तम्भेनेभस्तंभमथोच्चकैः ।
समुत्पाद्यायुधीकृत्य तान् समन्तादपातयत् ॥१८॥

[illegible] सामन्तमहं नातिवीर्यं [illegible] ।
[illegible] लक्ष्मणाद्यैः [illegible] ॥१९॥
[illegible] ।
[illegible] च ॥२०॥
[illegible] सः ।
[illegible] ॥२१॥
अथ तं [illegible] कपिलो करुणापरा ।
[illegible] सामिभिः प्रत्यपादयत् ॥२२॥
[illegible] सर्वेषां देवदेवता ।
अज्ञासीदतिवीर्योऽपि तौ तदा रामलक्ष्मणौ ॥२३॥
अतिवीर्यस्तयोः पूजां भक्तीं विदधे ततः ।
दध्यौ च मानध्वंसेन मानी वैराग्यमुखकैः ॥२४॥
किं सेविष्येऽहमप्यन्यमित्यहङ्कारभाग् हृदि ।
दीक्षार्थी विजयरथे पुत्रे राज्यं न्यधत्त सः ॥२५॥
द्वितीयो भरतो मेऽसि शाधि मा: अग्रजस्य मा ।
रामेणेत्थं निषिद्धोऽपि स प्राव्राजीन्महामनाः ॥२६॥
तत्सूनुर्विजयरथो रतिमालाभिधां निजाम् ।
लक्ष्मणाय ददौ जामिन्तां प्रतीयेष लक्ष्मणः ॥२७॥
ययौ ससैन्योऽविजयपुरं रामोऽपि पत्तनम् ।
अयोध्यां विजयरथो भरतं सेवितुं पुनः ॥२८॥

विज्ञाततद्वृत्तान्तोपि भरतोगरिमाचलः।
सत्त्वकार तमायातं सन्तोहि नतवत्सलाः॥२९॥
कनिष्ठां रतिमालाया नाम्ना विजयसुन्दरीम्।
ददौ स्वसारं स्त्रीसारं भरताय स भूभुजे॥३०॥
तदा च विहरं स्तत्रातिवीर्य्यो मुनिरायया।
वन्दित्वा चमयाञ्चक्रे भरतेन स भूभुजा॥३१॥
विसृष्ट. सप्रसादेन भरतेन महीभुजा।
सानन्दोविजयरथो नन्द्यावर्त्तपुरं ययौ॥३२॥
महीधरमनुज्ञाप्य रामे गन्तुं समुद्यते।
वनमालाञ्च पप्रच्छ यियासुरथ लक्ष्मण॥३३॥
जगाद वनमालापि वाष्पपूर्णविलोचना।
प्राणत्राणं तदाकार्षीः प्राणेश मम किं मुधा॥३४॥
वरं भवेत्सुखं मृत्युः तदैव मम वल्लभ।
त्वद्दैवेशसमिदं दुखं त्वद्विरहोत्थितम्॥३५॥
अद्यैव परिणीय त्वं सहैव नय मां प्रभोः;
तद्वियोगच्छलं प्राप्य नेष्यत्यपरथान्तकः॥३६॥
अन्वनैषीत्लक्ष्मणोथ भ्रातुः शुश्रूषकोऽस्म्यहम्।
शुश्रूषाविघ्नकृत्माभूः सहायान्तीं मनस्विनि॥३७॥
प्राप्याभीप्सितं स्थानं ज्यायांसं वरवर्णिनि।
त्वां समेष्यामि भयोपि सानाय्य हृदयेश्वरि॥३८॥

[illegible] ।
[illegible] ॥३९॥
स [illegible] ज्ञातिभोजनाम् ।
[illegible] सौमित्रिः [illegible] ॥४०॥
[illegible] ततो रामः [illegible]ऽभ्यगात् ।
[illegible] पुरम् ॥४१॥
रामस्तत्र [illegible] कृताद्भिः ।
[illegible] संस्कृतिः ॥४२॥
तत्र रामस्तदुद्याने [illegible] पुरीम् ।
सौमित्रिस्तत्र [illegible] ॥४३॥
शक्तिप्रहारं सहते योऽस्य पृथिवीपतेः ।
तस्मै परिणयनाय दद्यात्येष स्वकन्यकाम् ॥४४॥
तेन चास्योपगतस्तं दृष्ट एकोऽवदत्पुमान् ।
अत्रास्ति शत्रुदमनो नाम राजा महाभुजः ॥४५॥
तस्यास्ति कनका देवी कन्जिता वरकन्यका ।
जितपद्मेति पद्मायाः साद्मैकं पद्मलोचना ॥४६॥
वरस्यौजः परीक्षार्थं सिद्दसारभ्यते ततः ।
प्रत्यक्षं क्ष्माभुजाऽनेन ताहृशोऽनैति कोऽपि ना ॥४७॥
श्रुत्वेत्यं लक्ष्मणोऽगच्छत्तं राजानं सभास्थितम् ।
कुतोऽहेतोः कुतस्त्यस्त्वं तत्पृष्ठश्चैवमब्रवीत् ॥४८॥

अहं भरतदूतोऽस्मि गच्छन्नर्थेन केनचित् ।
तव कन्यामिमां श्रुत्वा परिणेतुमिहागमम् ॥४९॥
सहिष्यसे शक्तिपातं समेत्युक्तो महीभुजा ।
किमेकेन सहिष्येहं पञ्चेत्यूचे च लक्ष्मणः ॥५०॥
जितपद्मा तदानीञ्च तत्रागाद्राजकन्यका ।
बभूव लक्ष्मणं प्रेक्ष्य क्षणाच्च मदनातुरा ॥५१॥
तया सद्योऽनुरागिण्या वार्य्यमाणोपि भूपतिः ।
चिक्षेप लक्ष्मणायाशु दुःसहं शक्तिपञ्चकम् ॥५२॥
द्वे कराभ्यां द्वे कक्षाभ्यां दन्तैरेकाञ्च लक्ष्मणः ।
अग्रहीज्जितपद्मायाः कन्याया मनसा सह ॥५३॥
जितपद्माऽन्तिपत्तत्र स्वयं वरणमालिकाम् ।
उदुह्यतामियं कन्येत्यत्रनीत्यार्थितो पितम् ॥५४॥
लक्ष्मणोऽप्यवदद्द्राक्षोपवनेस्ति ममाग्रजः ।
रामो दाशरथिस्तेन परतन्त्रोस्मि सर्व्वदा ॥५५॥
तौ रामलक्ष्मणौ ज्ञात्वा तत्क्षणं स क्षमापतिः ।
गत्वा रामं नमश्चक्रे स्ववेश्मन्यानिनाय च ॥५६॥
स भक्त्या प्रतिपत्त्या स राजा राममपूजयत् ।
सामान्योप्यतिथिः पूज्यः किं पुनः पुरुषोत्तमः ॥५७॥
ततोपि चलिते रामे सौमित्रिस्तं महीपतिम् ।
उवाच परिणेष्यामि व्यावृत्तस्त्वत्सुतामिति ॥५८॥

निशायां निर्ययौ रामः प्राप सायञ्च पत्तनम् ।
वंशस्थलं नाम वंशशैलाख्याद्रितटस्थितम् ॥५९॥
तस्मिन् स भूपतिं लोकसानुशोकं भयाकुलम् ।
पप्रच्छ च नरं कञ्चिद्रामः साध्वसकारणम् ॥६०॥
आचख्यौ पुरतो सोऽपि तार्तीयीकोऽद्य वासरः ।
यदस्मिन्पर्वते रात्रौ रौद्रो ध्वनिरितोऽध्वनेः ॥६१॥
तद्भयाद्रात्रिमन्यत्र गमयत्यखिलो जनः ।
प्रातश्च पुनरायाति कष्टा नित्यमियं स्थितिः ॥६२॥
ततश्च कौतुकाद्रामः प्रेरितो लक्ष्मणेन च ।
तत्रारुरोहाऽपश्यच्च कायोत्सर्गस्थितौ मुनी ॥६३॥
भक्त्या ववन्दिरे तौ तु जानकीरामलक्ष्मणाः ।
तदग्रेऽवादयद्रामो गोकर्णार्पितवल्लकीम् ॥६४॥
हृद्यं जगौ च सौमित्रिर्ग्रामरागमनोहरम् ।
चित्राङ्गहारकरणं सीतादेवी ननर्त्त च ॥६५॥
तदा चास्तं ययावर्को जजृम्भे च विभावरी ।
विकृताऽनेकवेतालश्चागाद्देवोऽनलप्रभः ॥६६॥
स्वयं वेतालरूपः सोऽट्टहासैः स्फोटयन्नभः ।
महर्षी तावुपद्रोतुं प्रावर्त्तत दुराशयः ॥६७॥
मुक्त्वोपसाधु वैदेहीं सन्नद्धौ रामलक्ष्मणौ ।
उत्तस्थाते तं निहन्तुमकाले कालतां गतौ ॥६८॥

सोऽपि देवस्तयोस्तेजः प्रसरं सोढुमक्षमः ।
निजं स्थानं ययौ साध्वोस्तयोश्चाजनि केवलम् ॥६९॥
देवैश्च केवलज्ञानमहिमा विदधे तयोः ।
नत्वा रामश्च पप्रच्छोपसर्गविधिकारणम् ॥७०॥
तताख्याद्देको महर्षिराख्यया कुलभूषणः ।
आसीन्नगर्य्यां पद्मिन्यां राजा विजयपर्वतः ॥७१॥
तस्याऽमृतस्वराख्योऽभूद् दूतो दूतस्य तस्य च ।
भार्य्योपयोगा तत्पुत्रावुदितो मुदितोऽपि च ॥७२॥
वयस्यस्तस्य दूतस्य वसुभूतिरिति द्विजः ।
उपयोगा तदासक्ता जिघांसदमृतस्वरम् ॥७३॥
नृपादेशाद्विदेशायाऽन्यदाऽगादमृतस्वरः ।
सह गच्छन् वसुभूतिर्मार्गे तञ्चावधीच्छलात् ॥७४॥
वसुभूतिः पुरीमेत्य जनायैवमवोचत ।
कुतोऽपि कार्य्यादमृतस्वरेणाहं निवर्त्तितः ॥७५॥
मत्वैव चोपयोगायाः [illegible] तद्योगविघ्नकृत् ।
यथा व्यापादितो मार्गे [illegible] तथाऽमृतस्वरः ॥७६॥
[illegible] त्वं जहि पुत्रावियमावपि ।
[illegible] सोऽपि तत्सम्यगद्य [illegible] ॥७७॥
[illegible] वसुभूतिमघातिनी ।
[illegible] दितमुदितौ च ॥७८॥

उदितेन रुपा सद्यो वसुभूतिर्निपातितः।
म्रत्वैष नलपल्यां स म्लेच्छः समुदपद्यत ॥७८॥
धर्मं श्रुत्वान्यदा राज्यमहर्षे र्मतिवर्द्धनात्।
प्रव्रज्यामाददे तावप्युदितो मुदितोपि च ॥८०॥
समेते वन्दितुञ्चैत्यान्युदितो मुदितोपि च।
प्रचेलतुः पथि भ्रान्तौ पल्लीं ताञ्च समेयतुः ॥८१॥
पूर्व्ववैराद्वसुभूतिजीवो म्लेच्छो निरीक्ष्य तौ।
हन्तुं दध्यौ च स म्लेच्छपतिना चन्यषिध्यत ॥८२॥
म्लेच्छेशः प्राग्भवे सोऽभूत् कृषीवलस्य सोऽपितः।
मुदितोदितजीवाभ्यां कर्षकाख्याच्च तद्भवे ॥८३॥
तेन म्लेच्छाधिपेनात त्रातौ समेत्तमेत्य च।
तौ चैत्यानि ववन्दाते विजह्नाते चिराय च ॥८४॥
विधायाऽनशनं मृत्वा महाशुक्रे सुरोत्तमौ।
तौ सुन्दरसुकेशाख्यावजायेतां महर्द्धिकौ ॥८५॥
भ्रान्त्वा भवं वसुभूतिजीवो म्लेच्छः कथञ्चन।
अवाप मानुषं जन्म तत्र सोऽभूच्च तापसः ॥८६॥
स विपद्य समुत्पेदे ज्योतिःकेषु सुरेषु तु।
धूमकेतुर्नाम देवो मिथ्यादृष्टिर्दुराशयः ॥८७॥
उदितमुदितजीवौ च्युत्वाऽऽच्युताद्य भारते।
महापुरेऽरिष्टपुरे प्रियम्वदमहीपतेः ॥८८॥

पद्मावत्यां सधर्मिण्यामजायेतामुभौ सुतौ।
नाम्नतो विश्रुतौ रत्नरथचित्ररथाविति ॥८९॥
धूमकेतुरपि च्युत्वा पत्न्यां तस्यैव भूपतेः।
बभूव कनका भार्य्या नाम्ना सूनुरनुद्धरः ॥९०॥
अभूत्समत्सरो रत्नरथे चित्ररथे च सः।
तस्योपरि न मात्सर्य्यं बिभराञ्चक्रतु सुतौ ॥९१॥
न्यस्य रत्नरथे राज्यं यौवराज्यं द्वयोः पुनः।
प्रियम्वदः षड्दिनानि प्रायं कृत्वा सुरोऽभवत् ॥९२॥
राज्यं पालयतो रत्नरथस्यैको नृपो ददौ।
श्रीप्रभां नाम कन्यां स्वां याचमानेष्वनुद्धरे ॥९३॥
क्रुद्धोऽथानुद्धरो रत्नरथस्योर्वी मलुण्टयत्।
पातयित्वा रणे रत्नरथेन जगृहे च सः ॥९४॥
विडम्ब्य बहुधा रत्नरथेन मुमुचेऽथ सः।
तापसोऽभूच्च स्त्रीसङ्गान् सोधीचक्रे निजं तपः ॥९५॥
ततो मृत्वा भवं भ्रान्त्वा चिरान् मर्त्यो बभूव सः।
तापसीभूय भूयोऽपि चकाराज्ञानकं तपः ॥९६॥
मृत्वाऽनलप्रभः सोयं ज्योतिष्कस्त्रिदशोऽभवत्।
दीक्षां रत्नरथचित्ररथौ जगृहतुः सुतौ ॥९७॥
विपद्य चाच्युतकल्पेऽतिबलोऽथ महायशः।
नामधेयेन जाते त्रिदशौ प्रवरर्द्धिकौ ॥९८॥

व्युत्वा च सिद्धार्थपुरे क्षेमङ्करमहीपतेः।
महिष्यां विमलादेव्यां सुतौ कल्पावधेरतः ॥९९॥
क्रमादर्णनिपातास्तान्च विमलायामुभौ सुतौ।
कुलभूषण एषोऽहं तथाऽयं देशभूषणः ॥१००॥
उपाध्यायस्य चोपस्थापितौ पाठाय भूभुजा।
अपठाव: कला: सर्वा द्वादशाब्दमवस्थितौ ॥१॥
त्रयोदशेऽब्दे घोषेण सहायातौ नृपान्तिके।
राजवेश्मन्यपश्याव: कन्यां वातायनस्थिताम् ॥२॥
जातानुरागौ तस्याञ्च सद्योऽपि विमनायितौ।
अगमावान्तिकं राज्ञो दर्शयावोऽखिला: कला: ॥३॥
उपाध्यायोऽर्चितो राज्ञा जगाम निजमन्दिरम्।
आवाञ्च मातरं रन्तुं गतौ राजाज्ञया तत: ॥४॥
तत्र चावामपश्याव तां कन्यां मातुरन्तिके।
असंसद्याम्बा युवयो: स्वसेयं कनकप्रभा ॥५॥
घोषोपाध्यायसदने युवयोस्तस्थुषो: सतो:।
जातेयं वत्सौ तेनेमां नोपलक्षयथो युवाम् ॥६॥
तच्छ्रुत्वा लज्जितावावामज्ञानात्स्वस्रकाङ्क्षिणौ।
तथा द्वैराग्यमापन्नौ प्राव्रजावान्तिके गुरो: ॥७॥
तप्यमानौ तपस्तीव्रमिमावावां महागिरौ।
कायोत्सर्गेण वासाव निरपेक्षौ वपुष्यपि ॥८॥

पिताऽवयोर्वियोगेन गृहीत्वाऽनशनं मृतः ।
गरुडेशो भवद्देवो महालोचननामकः ॥९॥
विज्ञायासनकम्पेन चोपसर्गं स आवयोः ।
स प्रत्ययमिहायातः प्राग्जन्मस्नेहपीडितः ॥१०॥
अनन्तप्रभदेवः सोऽनन्तवीर्यमहामुनेः ।
पार्श्वे केवलिनोऽगच्छद्गच्छद्देवैः कृतोत्सवात् ॥११॥
देशनान्ते ऽनन्तवीर्यः पृष्टः शिष्येण केनचित् ।
मुनिसुव्रततीर्थेऽस्मिन् कः पश्चात्तव केवली ॥१२॥
सोऽप्याख्यन्मम निर्वाणे केवली कुलभूषणः ।
देशभूषण इति च भ्रातरौ द्वौ भविष्यतः ॥१३॥
तच्चानन्तप्रभः श्रुत्वा निजं स्थानमुपेत्य च ।
विभङ्गेनान्यदा ज्ञात्वा कायोत्सर्गस्थिताविह ॥१४॥
मिथ्यात्वेनानन्तवीर्यवचनं कर्तुमन्यथा ।
प्राग्जन्मवैराच्च स नावुपद्रावयद्दारुणम् ॥१५॥
दिनान्यतीयुस्त्रीण्यपि तस्योपद्रवतो दृढम् ।
अद्यायातौ युवामत्र दृष्ट्वा [illegible] स च ॥१६॥
कर्मक्षयादावयोश्च केवलं समजायत ।
[illegible] [illegible]स्मदुपकारिणां प्रभुम् ॥१७॥
स महालोचनदेवोऽपि तदाऽपि गरुडाधिपः ।
[illegible] [illegible] प्रत्युपकर्तास्मि ते ॥१८॥

नार्थानः कश्चिदप्यस्तीत्युक्तो रामेण सोऽमरः ।
तथाप्युपकरिष्यामि क्वापीत्युक्त्वा तिरोदधे ॥१९॥
अथ वंशस्थलाधीशो राजा नाम्ना सुरप्रभः ।
तत्रागत्य नमश्चक्रे राममानर्च चोचकैः ॥२०॥
रामाज्ञया तत्र शैले सोऽर्हच्चैत्यान्यकारयत् ।
रामनाम्ना रामगिरिर्गिरिः सोऽभूत्तदादि च ॥२१॥
सुरप्रभमथाष्टच्छ्य प्रतस्थे रघुपुङ्गवः ।
उद्दण्डं दण्डकारण्यं प्रविवेश च निर्भयः ॥२२॥
विधाय तत्र चावासं मन्नागिरिगुहागृहे ।
काकुत्स्थ सुस्थितस्तस्थौ स्वकीय इव वेश्मनि ॥२३॥
तत्र भोजनवेलायामन्येद्युश्चारणौ मुनी ।
नाम्ना त्रिगुप्तसुगुप्तौ नभसा रुरुपेयतुः ॥२४॥
द्विमासोपोषितौ तौ तु पारणार्थमुपस्थितौ ।
भक्त्या ववन्दिरे रामसीतासौमित्रयस्त्रयः ॥२५॥
यथोचितैरन्नपानैः सीता तौ प्रत्यलाभयत् ।
तदा देवैर्विदधिरे रत्नगन्धाम्बुवृष्टयः ॥२६॥
तदा रत्नजटीकम्बुद्वीपविद्याधरेश्वरः ।
द्वौ सुरौ चैत्य रामाय प्रीताः साश्वं रथन्ददुः ॥२७॥
गन्धाम्बुवृष्टिगन्धेन तत्र गन्धाभिधः खगः ।
उत्तीर्य्य पादपाद्रोगी तद्वात्रयः समाययौ ॥२८॥

सञ्जाति जातिस्मरणो मुनेर्दर्शनमात्रतः ।
पपात मूर्च्छया भूमौ सीताऽम्बोभिः सिषेच तम् ॥२९॥
लब्धसंज्ञः समुत्थाय साधु पादेषु सोऽपतत् ।
साधोः स्पर्शौषधीलब्ध्या नीरोगश्चाभवत् क्षणात् ॥३०॥
पक्षौ हैमाववर्तायेताञ्चञ्चुर्विद्रुमविभ्रमा ।
पद्मरागप्रभौ पादौ नानारत्नप्रभं वपुः ॥३१॥
रत्नाङ्कुरश्रेणिनिभजटाः शिरसि चाभवत् ।
जटायुर्नाम तस्याऽभूत्ततः प्रभृति पक्षिणः ॥३२॥युग्मम्॥
रामोऽपृच्छन्महर्षिं तौ गृध्रः क्रव्यादयं कुधीः ।
स्थित्वा वः पादयोःपार्श्वे शान्तः कस्मादजायत ॥३३॥
भवन्तावयमत्यन्तविरूपावयवः पुरा ।
कथमद्य क्षणाज्जातो हेमरत्नोत्करद्युतिः ॥३४॥
सुगुप्तर्षिरथाचख्यावासीदिह पुरा पुरम् ।
कुम्भकारकटं नाम राजा तत्रैष दण्डकः ॥३५॥
अन्यदार्थेन केनापि जितशत्रुर्नृपान्तिके ।
प्राहिणोद्दण्डको दूतं पालकं नामतो द्विजः ॥३६॥
जितशत्रुः सदाचार्हद्धर्मगोष्ठीपरोऽभवत् ।
आरेभे पालकस्तत्र धर्मं दूषयितुं कुधीः ॥३७॥
स स्कन्दककुमारेण मिथ्यादृष्टिर्दुराशयः ।
युक्त्या निरुत्तरी चक्रे सत्यसम्वादपूर्वकम् ॥

तदा स दर्शित सर्व्वामर्षं स्कन्दके दधत् ।
विसृष्टश्चान्यदा राज्ञा कुम्भकारकटं ययौ ॥३९॥
विरक्तश्चान्यदा पञ्च राजपुत्रशतान्वितः ।
मुनिसुव्रतपादान्ते स्कन्दको व्रतमाददे ॥४०॥
पुरन्दरयशोऽस्मल्लोकं बोधयितुं पुरे ।
कुम्भकारकटं यामीत्यापृच्छत् स च प्रभुम् ॥४१॥
उवाच प्रभुरप्येवं तत्र ते मारणान्तिकः ।
गतस्य सपरीवारस्योपसर्गो भविष्यति ॥४२॥
वयमाराधका स्तत्र भाविनो वा नवेत्यथ ।
भूयोऽपि स्कन्दकोऽपृच्छत् स्वामिनं मुनिसुव्रतम् ॥४३॥
त्वां विनाराधकाः सर्व्वेऽपीत्याख्यद्भगवानपि ।
सर्व्वमेतर्हि संपूर्णमित्युक्त्वा स्कन्दकोऽचलत् ॥४४॥
क्रमेण स्कन्दकाचार्य्यो मुनिपञ्चशतीयुतः ।
गच्छन्नासादयामास कुम्भकारकटं पुरम् ॥४५॥
तं दृष्ट्वा पालकः क्रूरः संस्मरंस्तं पराभवम् ।
साधूपयोग्योद्यानेषु शस्त्राण्युर्व्यामखानयत् ॥४६॥
उद्याने स्कन्दकाचार्य्य एकस्मिन् समवासरत् ।
आययौ वन्दितुं तत्र दण्डकः सपरिच्छदः ॥४७॥
स्कन्दकोदेशना चक्रे जहृषुर्बहवो जनाः ।
प्रहृष्टो देशनान्ते च वेश्मागाद्दण्डको नृपः ॥४८॥

गत्वा रहसि राजानमित्यूचे पालकः कुधीः ।
स्वामिन्नेष बकाचारः पाषण्डी स्कन्दकः खलु ॥४
सहस्रयोधिभिः पुंभिर्मुनिवेषधरैरसौ ।
त्वां हत्वा राज्यमादातुमागादिह महाशठः ॥५०
अतोद्याने स्वस्थाने च मुनिवेषैर्महाभटैः ।
छन्नं निहितानि शस्त्राणि दृष्ट्वा प्रत्येतु भूपतिः ॥५१॥
ततश्चाखानयद्राजा मुनिस्थानानि सर्वतः ।
चित्रास्त्रशस्त्राण्यपश्यच्च विषादञ्च परं ययौ ॥५२॥
अविचार्य्य ततो राजाऽप्यादिदेशेति पालकम् ।
साधुमन्त्रिंस्त्वया ज्ञातं धन्युत्वान् भवताद्यहम् ॥५
कष्टं त्वमेव जानासि दुर्मतेरस्य चोचितम् ।
तत्कृत्येषु न भूयोपि प्रष्टव्योऽहं महामते ॥५४।
इत्युक्तः पालकः शीघ्रं गत्वा यन्त्रमकारयत् ।
स्कन्दकस्याग्रतः साधूनेकैकञ्च न्यपीलयत् ॥५५॥
निःपीड्यमानानेतान् स देशनापूर्वकं स्वयम् ।
अकारयत् स्कन्दकोपि सद्धर्माराधनां मुनीन् ॥५६॥
[illegible] ॥५७
[illegible] ।
[illegible] ॥५८॥

तच्छिष्याणामितं ज्ञात्वा स्कन्दकं पालकोपि हि ।
तत्रैव यान्त्रकस्तूर्णं तन्त्रीडाढ्यसमीलयत् ॥५९॥
उत्पन्नकेवलाः सर्वे ऽप्यवापुः पदमव्ययम् ।
मत्वा स्वाय स्कन्दकस्तु निदानमिति निर्ममौ ॥६०॥
दण्डकस्य पालकस्य तथाऽस्य कुलराष्ट्रयोः ।
व्यापादनाय भूयासं तपसोऽस्य फलं यदि ॥६१॥
एवं कृतनिदानः सन् पीडितः पालकेन सः ।
देवोऽग्निकुमारोऽभूत् कालाग्निरिव तत्क्षणे ॥६२॥
पुरन्दरयशोदत्तं रत्नकम्बलतन्तुजम् ।
तद्रजोहरणं रक्तेनाक्तं शकुनिकाऽहरत् ॥६३॥
दोर्दण्डबुध्या यत्नेन गृहीतमपि तत्वतः ।
पुरः पुरन्दरयशो देव्या दैवात्पपात सः ॥६४॥
विदाञ्चकार साभर्त्तु संदृष्टैर्विपदं ततः ।
किमकार्षीः पापमित्याक्रोशच्च दण्डकम् ॥६५॥
तां शोकसन्नामुद्धृत्यानैषीच्छासनदेवता ।
मुनिसुव्रतपादान्ते प्रव्रज्यामाददे च सा ॥६६॥
स्कन्दकोऽग्निः कुमारोपि प्राग्जन्मावधिनाविदन् ।
स पालकं सपूर्लोकमदहद्दण्डकं नृपम् ॥६७॥
तदादि दण्डकारण्यमिदं दारुणमुद्वसम् ।
दण्डकस्याभिधानेन बभूव भुवि विश्रुतम् ॥६८॥

दण्डकोपि भवेभ्रांत्वा दुःखखानिषु योनिषु ।
गन्धाख्योऽयमभूत्पक्षी महारोगी स्वकर्म्मभिः ॥६९॥
अस्याऽस्मद्दर्शनाज्जातिस्मरणं समजायत ।
अस्मत्स्पर्शौषधीलब्ध्या रोगाश्च क्षयमागमन् ॥७०॥
तच्छ्रुत्वा मुदितः पक्षी भूयोपि मुनिपादयोः ।
पपात धर्म्मञ्चाश्रौषीच्छ्रावकत्वञ्च शिश्रिये ॥७१॥
जीवघातपलाहाररात्रिभोजनकर्म्मणाम् ।
प्रत्याख्यानं ददौ तस्मै मितं ज्ञात्वा महामुनिः ॥७२॥
इत्यूचे च मुनी रामं साधर्मिक इहैष नः ।
साधर्मिकेषु वात्सल्यमुक्तं श्रेयस्करं जिनैः ॥७३॥
वन्दनं एव दत्त्वा इत्युक्त्वा राघवेण तौ ।
वन्दितौ नभसोत्पत्य मुनी जग्मतुरन्यतः ॥७४॥
तं दिव्यं रथमारुह्य जानकीलक्ष्मणान्वितः ।
चिक्रीडुः क्रीडयान्यत्र [illegible] ॥७५॥
[illegible] च [illegible] ।
[illegible] ॥७६॥
[illegible] ।
[illegible] ॥७७॥
[illegible] ।
[illegible] ॥७८॥

स्या। ऋषुर्विगतात्मा ब्रह्मचारी जितेन्द्रियः ।
अधोमुखो वटशाखानिबद्धचरणद्वयः ॥७९॥
निद्रां न यतु सारेऽसै सर्व्वकामाभिसाधिनीम् ।
सहाः यद्द्वादशाब्दादय सिद्धिमुपगच्छति ॥८०॥
अथान्न तद्वप स्वत्य यनगुल्मैस्तानकान्तृपः ।
वर्षाणि द्वादशातीयुश्चत्वारि दिवसानि च ॥८१॥
नेह काशः सूर्य्यकाशः प्रत्याकारतिरोहितः ।
स्पृर्य्यत्यरिक्तोव्योम्ना तत्र गाढ़ंशगह्वरे ॥८२॥
क्रीडयेतस्ततो भ्राम्यंस्तत्र सौमित्रिरायथौ ।
ददर्श सूर्य्यभासा सिंदूर्य्य स्वैव करोत्करम् ॥८३॥
तं खड्गमाददे सोऽथ प्रत्याकारञ्च कर्पं च ।
अपूर्व्वशस्त्रालोके हि क्षत्रियाणां कुतूहलम् ॥८४॥
ततस्तीक्ष्णत्वपरीक्षार्थं तत्क्षणं तेन लक्ष्मणः ।
अभ्यर्णस्थां वंशजालीं नलजीवं लुलाव च ॥८५॥
वंशजालान्तरस्थस्य सम्बूकस्याथ कर्त्तितम् ।
भूतले मौलिकमलं सोऽपश्यत्पतितं पुरः ॥८६॥
प्रविवेशाग्रतो यावत् सौमित्रि वंशगह्वरम् ।
तावत्कबन्धमैक्षिष्ट वटशाखावलम्बिनम् ॥८७॥
अयुध्यमानोऽशस्त्रश्च पुमान्कोऽपि हतो मया ।
अमुना कर्म्मणा धिग्मामित्यात्मानं निनिन्द सः ॥८८॥

गत्वा च रामभद्राय तद्वृत्तं शशंस सः ।
असिञ्च दर्शयामास रामोऽप्येवमभाषत ॥८९॥
असावसिः सूर्य्यहासः साधकोऽस्य त्वया हतः ।
अस्य सम्भाव्यते नूनं कश्चिदुत्तरसाधकः ॥९०॥
अत्रान्तरे दशग्रीवस्वसा चन्द्रणखाऽभिधा ।
मत्सूनोः सूर्यहासोद्य सेत्स्यतीति कृतत्वरा ॥९१॥
पूजापानान्नसहिता तत्र प्रमुदिता ययौ ।
ददर्श च शिरःसूनोश्छिन्नं लुलितकुण्डलम् ॥९२॥
क्वासि हा वत्स सम्बूक शम्बूकेति रुदत्यथ ।
अपश्यल्लक्ष्मणस्याङ्घ्रिन्यासपंक्तिं मनोहराम् ॥९३॥
मम सूनुर्हतो येन तस्येयं पदपद्धतिः ।
इति तत्पदपद्धत्या द्रुतं चन्द्रणखा ययौ ॥९४॥
यावत्किञ्चिदगात्तावत्ससीतालक्ष्मणं पुरः ।
नेत्राभिरामं रामं साऽपश्यत्तरुतले स्थितम् ॥९५॥
निरीक्ष्य रामं सा सद्यो रिरंसाविवशाऽभवत् ।
कामावेशः कामिनीनां शोकोद्रेकेपि कोप्यहो ॥९६॥
कन्यारूपं विकृत्याथ नागकन्या सहोदरम् ।
सा मन्मथार्त्ता काकुत्स्थमुपतस्थे सवेपथुः ॥९७॥
बभाषे रामभद्रस्तां भद्रे कुत इहागमः ।
दारुणे दण्डकारण्ये कृतान्तैकनिकेतने ॥९८॥

साध्वसे वनिताराजस्व कन्याहं भवनोपरि ।
सुप्ता हृतास्मि केनापि खेचरेण क्षपान्तरे ॥९९॥
इहारण्ये समायातो दृष्टः सोऽन्येन केनचित् ।
विद्याधरकुमारेण जगदे चेति मानिना ॥४००॥
स्त्रीरत्नमपहृत्येदं दिक्षोकानन्ताविस ।
क्व गमिष्यसि रे पाप इत्युक्त्वा समुपस्थितः ॥१॥
इत्युक्तः सोऽथ मां मुक्त्वा तेनाजिं सुचिरं व्यधात् ।
उभावपि विपेदाते मत्तौ वनगजाविव ॥२॥
एकाकिनी कान्दिशीका भ्राम्यन्त्यहमितस्ततः ।
प्राप्ता त्वां पुण्ययोगेन च्छायाद्रुमिव जङ्गले ॥३॥
तन्मां परिणय स्वामिन् कुमारीं कुलसम्भवाम् ।
महत्सु जायते जातु न वृथा प्रार्थनार्थिनाम् ॥४॥
ध्रुवं मायाविनी काचिन्नटवद्वेषधारिणी ।
कूटनाटककृत्यागाद्वञ्चयितुमत्र नः ॥५॥
चिन्तयन्ताविति चिरं बुद्धिसंवादिनौ मुखम् ।
अन्योऽन्यमीक्षाञ्चक्राते स्मेरास्यौ रामलक्ष्मणौ ॥६॥
अथ रामः स्मितज्योत्स्नापल्लवकिताधरः ।
तामित्यूचे सभार्योऽहमभार्यं भज लक्ष्मणम् ॥७॥
तयाऽर्थितस्तथैवेत्य लक्ष्मणोऽप्येवमब्रवीत् ।
आर्यं गता त्वमार्ये च तदलं वार्त्तयाऽनया ॥८॥

सा चाख्यात्खड्गनात्पुत्रवधाच्च रुपिताऽधिकम्।
आख्यद्गत्वा खरादीनां तत्क्षतं तनयक्षयम् ॥९॥
विद्याधरसहस्रैस्ते चतुर्दशभिरावृताः।
ततोऽभ्येयुरुपद्रोतुं रामं शैलमिव द्विपाः ॥१०॥
किमार्य्यः सत्यपि मयि योत्स्यते स्वयमीदृशैः।
इति राममथाविष्ट तेषां युद्धाय लक्ष्मणः ॥११॥
गच्छ वत्स जयाय त्वं यदि ते सङ्कटं भवेत्।
सिंहनादं समाहूत्यै कुर्य्या इत्यन्वगात्स तम् ॥१२॥
रामाज्ञां प्रतिपाद्योच्चैर्लक्ष्मणोऽथ धनुःसखः।
गत्वा प्रववृते हन्तुं सतां तार्क्ष्य इवोरगान् ॥१३॥
प्रवर्द्धमाने तद्युद्धे स्वभर्तुः पार्ष्णिवृद्धये।
गत्वा त्वरितमित्यूचे रावणं रावणस्वसा ॥१४॥
आयातौ दण्डकारण्ये मनुष्यौ रामलक्ष्मणौ।
अनात्मज्ञौ निन्यतुस्ते जामेयं यमगोचरम् ॥१५॥
श्रुत्वा स्वसृपतिस्ते तु सानुजः सबलो ययौ।
तत्र सौमित्रिणा सार्द्धं युद्ध्यमानोऽस्ति सम्प्रति ॥१६॥
कनिष्ठभ्रातृवीर्येण स्ववीर्येण च गर्वितः।
पुरस्तादिव नो रामो विलसन् सीतया सह ॥१७॥
सीता च रूपलावण्यश्रिया सीमेव योषिताम्।
न देवी नागी नापि मानुष्यन्येव कापि सा ॥१८॥

अनिरुध्यातिवीर्येण शौर्येण च गर्वितः ।
इतरोऽपि स्थितो रामो विलसन् सीतया सह ॥१९॥
सीता च रूपलावण्यश्रिया सीमेव योषिताम् ।
न देवी नोरगी नापि मानुष्यन्यैव यादि सा ॥२०॥
तस्या दासीत्वतामपि सुरासुरवधूजनम् ।
त्रैलोक्येऽप्यप्रतिच्छन्दं रूपं वाचामगोचरम् ॥२१॥
व्यासवृद्धमुनीन्द्राद्या यानि कान्यपि भूतले ।
तद्देहार्पिता रत्नानि तानि सर्वाणि बान्धव ॥२२॥
त्र्याकलिनिमिषीकारकारणं रूपसम्पदा ।
स्त्रीरत्नमेतद् गृह्णीया न चेत्तन्नासि रावण ॥२३॥
स्मारयन् पुष्पकमथादिदेश दशकन्धरः ।
विमानराज त्वरितं याहि यत्रास्ति जानकी ॥२४॥
ययौ चात्यन्तवेगेन विमानमनुजानकिम् ।
सर्व एव दशग्रीवमनसस्तत्र गच्छतः ॥२५॥
दृष्ट्वापि रामादत्युग्रतेजसो दशकन्धरः ।
विभाय दूरं तस्थौ च व्याघ्रो ज्वलद्दवादिव ॥२६॥
इति चाचिन्तयद्भीतः कष्टं रामो दुरासदः ।
इतश्च सीताहरणमितो व्याध इतस्तटी ॥२७॥
विस्मृत्य च ततो विद्यामस्मार्षीद्विलोकनीम् ।
उपतस्थे च सामुं तु किङ्करीव कृताञ्जलिः ॥२८॥

ततश्चाज्ञापयामास तत्कालं तां दशाननः ।
कुरु साहाय्यमद्याय मम सीतां हरिष्यतः ॥२९॥
साऽवोचद्वासुकेर्मौलि रत्नमादीयते सुखम् ।
न तु रामसमीपस्था सीतादेवी सुरैरपि ॥३०॥
उपायः किन्त्वसावस्ति यायाल्लेनैष लक्ष्मणम् ।
तस्यैव सिंहनादेन सङ्केतो ह्यनयोरयम् ॥३१॥
एवं कुर्विति तेनोक्ता व्रजित्वा परतस्ततः ।
सा साक्षादिव सौमित्रिः सिंहनादं विनिर्ममे ॥३२
सिंहनादञ्च तं श्रुत्वा रामो दध्यौ ससंभ्रमः ।
जगत्यप्रतिमल्लो मे हस्तिमल्ल इवानुजः ॥३३॥
तं न पश्यामि सौमित्रि र्येन प्राप्नोति सङ्कटम् ।
तस्य सङ्कटसङ्केतक्ष्वेडन्त्वत्र निशम्यते ॥३४॥
एवं वितर्कव्यग्रोऽभूद्यावद्रामो महामनाः ।
सीतालक्ष्मणवात्सल्यात्तावदेवमवोचत ॥३५॥
आर्यपुत्र किमद्यापि वत्से सङ्कटमागते ।
विलम्बसे द्रुतं गत्वा त्रायस्व ननु लक्ष्मणम् ॥३६॥
इत्यादि सीतावचनैः सिंहनादेन चेरितः ।
जगाम त्वरितं रामो कुशनान्यपमानयत् ॥३७॥
अथोत्तीर्य दशग्रीवो विमाने पुष्पकाभिधे ।
आरोपयितुमारेभे रुदन्तीं जनकात्मजाम् ॥३८॥

स्वामिन्येषोऽस्मि मा भैषीस्तिष्ठ तिष्ठ निशाचर ।
रे पापेति वदन् क्रोधाज्जटायुस्तमधावत ॥३९॥
सकोटि नखकोटीभिर्निशिताभिर्महाखगः ।
ददार रावणस्योरः सीरैः कृषिमहीमिव ॥४०॥
ततः क्रुद्धो दशग्रीवः खड्गमाकृष्य दारुणम् ।
पक्षौ छित्त्वापातयत्तं पतङ्गं इव वीतके ॥४१॥
निःशङ्कोऽथ दशग्रीवः सीतामारोप्य पुष्पके ।
चचाल नभसा तूर्णं पूर्णप्रायमनोरथः ॥४२॥
हा नाथ दिदि नम्नोथ राम हा वत्स लक्ष्मण ।
हा तातपादा हा भ्रातर्भामण्डल महाभुज ॥४३॥
सीता वो ह्रियतेऽनेन काकेनेव बलिस्थलात् ।
एवं सीता रुरोदोच्चै रोदयन्तीव रोदसीम् ॥४४॥
श्रुत्वा तद्रुदितं तत्र जाम्बार्कजटिनन्दनः ।
खेचरो विममर्शैवं नूनं रामस्य पत्न्यसौ ॥४५॥
समुद्रोपरि शब्दोऽयं श्रूयते येन तेन तु ।
ह्रियते रावणेनेयं च्छलितौ रामलक्ष्मणौ ॥४६॥
प्रभो भामण्डलस्याद्योपकरोमीति जातधीः ।
दधावे खड्गमाकृष्य दशकन्धरमाक्षिपत् ॥४७॥
युद्धायाह्वयमानं तं हसित्वैव दशाननः ।
सद्योजहार तद्विद्यां विद्यासामर्थ्यतोऽखिलाम् ॥४८॥

निकृत्तपक्षः पक्षीव हृतविद्यः पपात सः ।
कम्बुद्वीपे कम्बुशैलमारुह्य समवास्थितः ॥४९॥
रावणोपि विमानस्थो गच्छन् व्योम्नाऽर्णवोपरि ।
इति सानुनयं प्रोचे मैथिलीं मन्मथातुरः ॥५०॥
नभश्चरक्ष्माचराणां भर्तुर्मे महिषीपदम् ।
प्राप्तासि रोदिषि कथं हर्षस्थाने कृतं शुचा ॥५१॥
मन्दभाग्येन रामेण सह त्वां योजयन्विधिः ।
नानुरूपं पुराचक्रे मयाऽकार्य्यधुनोचितम् ॥५२॥
मां पतिं देवि मन्यस्व सेवया दाससन्निभम् ।
मयि दासे तव दासाः खेचर्य्यः खेचरा अपि ॥५३
ब्रुवाणे रावणे त्वेवं सीता तस्थावधोमुखी ।
स्मरन्ती मन्त्रवद्भक्त्या राम इत्यक्षरद्वयम् ॥५४॥
जानकीपादयोर्मूर्ध्ना स पपात स्मरातुरः ।
साप्यपासारयत्पादौ परपुंस्पर्शकातरा ॥५५॥
आचुक्रोश च सीतैवं निरनुक्रोश निस्त्रप ।
अचिराल्लप्स्यसे मृत्युं परस्त्रीकामनाफलम् ॥५६॥
तदानीं संमुखायुर्मन्त्रिणः सारणादयः ।
अन्ये च रक्षःसामन्ताः समन्ताद्राक्षसप्रभोः ॥५७॥
मङ्गलाढ्यां मङ्गलार्हां महामाङ्गल्यतूर्यिणीम् ।
प्राविशद्रावणो लङ्कामलंकर्मीणविक्रमः ॥५८॥

न यावद्रामसौमित्रि क्षेमोदन्तसमागमः ।
भोक्ष्ये न तावदित्युच्चैः सीताभिग्रहमाददे ॥५८॥
लङ्कापूर्वदिशि स्थिते सुरवारोद्यानोपमे खेचरे ।
स्त्रीणां विभ्रमधाम्नि देवरमणोद्याने स्वयं जानकीं॥
रक्ताशोकतरोस्तले त्रिजटया चारक्षकैराहृताम् ।
मुक्त्वागाद्दशकन्धरःप्रमुदितःस्वं धाम धाम्नांनिधिः॥६०

इत्याचार्य्य श्रीहेमचन्द्रविरचिते सीताहरणो
नाम पञ्चमः सर्गः ॥५॥

इतश्च रामः संग्रामे स्वहिनं तत्र चापयत् ।
स्वमित्रैः सह सौमित्रि यन्तासङ्कुशमस्तिनम् ॥१॥
आयान्तं रामसालोक्य सौमित्रिरिदमब्रवीत् ।
आर्य्यामेकाकिनीं मुक्त्वा किमार्य्येह समागमः ॥२॥
आहूतः सिंहनादेन तव वैर्युर्गसङ्गला ।
लक्ष्मणाहमिहागतो नाजहारेति राघवः ॥३॥
लक्ष्मणोऽप्यवदत्सिंहनादोऽप्यकारि मया नहि ।
श्रुतश्चार्य्येण सम्भ्रनं पर्यं केनापि दण्डितः ॥४॥
अपनेतुं सत्यमार्य्यामपनीतवता यतः ।
सिंहनादस्य करणं शङ्के क्षेपं न कारणम् ॥५॥

तद्गच्छ शीघ्रमेवार्य्य त्रातुमार्य्यां महाभुज ।
हत्वाऽरीनहमप्येष यावद्यायामि पृष्ठतः ॥६॥
इत्युक्तो रामभद्रोऽगात् स्वस्थानं तत्र जानकीम् ।
नापश्यच्च महीपृष्ठे मूर्च्छितो निपपात च ॥७॥
लब्धसंज्ञः समुत्थाय तं मुमूर्षुं जटायुषम् ।
ईक्षांचक्रे रामभद्रो दध्याविति च तीक्ष्णधीः ॥८॥
केनापि दयिता नूनं जह्रे छलपरेण मे ।
तेनाप ह्यारकुद्धोऽयं महात्मा निहतः खगः ॥९॥
ततः प्रत्युपकाराय यावकस्य यटायुषः ।
ददौ रामो नमस्कारं परलोकाध्वशंबलम् ॥१०॥
सविपद्याऽभवत्कल्पे माहेन्द्रे प्रवरः सुरः ।
रामोपि सीतामन्वेष्टु माटाटव्यामितस्ततः ॥११॥
इतश्च लक्ष्मणोवीरः खरेण प्राज्ञ्यपत्तिना ।
योद्धुं प्रावर्त्तते कोपि न सिंहस्य सखा युधि ॥१२॥
अत्रान्तरे च त्रिशिराः खरस्यावरजो भटः ।
कोनामाऽस्मिंस्त्वयाक्षेप इति जेत्रठं न्यवारयत् ॥१३॥
अथोरथस्थं त्रिशिरो राक्षसं समरोद्यतम् ।
जघान रामावरजो गणयं स्तं पतङ्गवत् ॥१४॥
तदा पाताललङ्केश चन्द्रोदरनृपात्मजः ।
विराधः सर्व्वसन्नाहि सैन्यस्तत्र समाययौ ॥१५॥

आरिराधयिषु र्नीत्वा विराधो रामसोदरम्।
इत्यूचे तव भृत्योऽहमेतेषां त्वद्विषां द्विषन् ॥१६॥
चन्द्रोदराख्यं निर्व्वास्य पितरं मे महाभुज।
पातालल‍ङ्कां जगृहुरमी रावणपत्तयः ॥१७॥
खरांशोस्तसोध्वंसे द्विपद्विदलने च ते।
तथापि भृत्यलेशत्वाद्गुणायादिश मां प्रभो ॥१८॥
स्मित्वा च लक्ष्मणोऽभोचद्धन्यमानान्मया द्विषः।
पश्यामुन्नविनयो ह्यन्य साहाय्याद्दोष्मणां ह्रिये॥१९॥
अद्यप्रभृति ते स्वामी ज्येष्ठो मम रघूद्वहः।
पातालल‍ङ्काराज्येऽपि स्थापितोसि मयाद्य भो ॥२०॥
विरोधिनं विराधं स्वन्तं दृष्ट्वा लक्ष्मणान्तिके।
क्रुद्धोऽधिकं खरोऽभेत्याधिज्यधन्वैवमब्रवीत् ॥२१॥
तनयो मम सम्बूकः क्वास्ते विश्वस्तघातक।
विराधेन वराकेण सख्या किं रक्षसेऽधुना ॥२२॥
स्मित्वा चोवाच सौमित्रिस्त्रिशिरा अपि तेऽनुजः।
भ्रातुःपुत्रस्य सोत्कण्ठस्त्वमनुप्रेषितो मया ॥२३॥
पुत्रे भ्रातरि चोत्कण्ठा चेत्तवापि बलीयसी।
नेतुं त्वामपि तत्रास्मि सद्यः सज्जधनुर्ननु ॥२४॥
मया प्रमादघातेन पादन्यासेन कथं वत्।
तव सूनुर्हतो मूढ तत मे पौरुषं नहि ॥२५॥

अधुना त्वं भटं मन्यश्चेत्पूरयसि कौतुकम् ।
त्वया प्रीणामि कीनाशं नववासेऽपि सत्यहम् ॥२६॥
इत्युक्तवति सौमित्रावमित्रो राक्षसः खरः ।
खरं प्रहर्तुमारेभे दन्तीव गिरिसानुनि ॥२७॥
लक्ष्मणः सानुजः सोऽपि कङ्कपत्रैः सहस्रशः ।
अम्बरं तीरयामास भानुभिर्भानुमानिव ॥२८॥
भयङ्करः खेचराणां गरीयान् सङ्गरस्तयोः ।
अजायत यादृगेव दैवतैकमहोत्सवः ॥२९॥
विष्णुनापि रणे यस्य शक्तिरीदृक् खरः सहि ।
प्रतिविष्णोरप्यधिकोऽव्योमन्येवं गिरोऽभवन् ॥३०॥
कालक्षेपो वधेऽस्यापीत्यमर्षाञ्चितः स्वयम् ।
सौमित्रिः खरमूर्द्धानं क्षुरप्रेणाच्छिदत् क्षणात् ॥३१॥
दूषणो लक्ष्मणेनापि ससैन्यो योद्धुमुद्यतः ।
सञ्जघ्ने कुञ्जर इव सयूथो दववह्निना ॥३२॥
ततः सार्द्धं विराधेन ववले रामसोदरः ।
स्फुरद्वामेक्षणः काममासं मन्त्रार्थयोः शुभम् ॥३३॥
गत्वा दूरमपश्यच्च रामभद्रं द्रुमान्तरे ।
सीताविरहितं दृष्ट्वा विषादं परमं ययौ ॥३४॥
पुरस्थमपि सौमित्रिमपश्यन् रघुपुङ्गवः ।
सीताविरहशोकेन पीडितः सोऽब्रवीदिति ॥३५॥

वनं भ्रान्तमिदं तावन्मया दृष्टा न जानकी।
युष्माभिः किं न सा दृष्टा ब्रूत हे वनदेवताः ॥३६॥
अमुष्मिन् भीषणेऽरण्ये भूयः श्वापदसङ्कुले।
विमुच्यैकाकिनीं सीतां लक्ष्मणाय गतोऽस्मिहा ॥३७॥
रक्षोभटसहस्राग्रे संत्यक्त्वैकञ्च लक्ष्मणम्।
मुक्त्वा भूयोऽहमवागामहो धीर्मम दुर्धियः ॥३८॥
हा सीते निर्जनेऽरण्ये कथं मुक्ता मया प्रिये।
हा वत्स लक्ष्मण कथं मुक्तोऽसि रणसङ्कटे ॥३९॥
एवं ब्रुवन् रामभद्रो मूर्च्छया न्यपतत् क्षितौ।
क्रन्दद्भिः पक्षिभिरपि वीक्ष्यमाणो महाभुजः ॥४०॥
लक्ष्मणोऽप्यब्रवीदेवमार्य्याय किमिदन्ननु।
तवायं लक्ष्मणो भ्राता जित्वारीन्समुपस्थितः ॥४१॥
पीयूषेणेव संसिक्तो रामभद्रस्तया गिरा।
लब्धसंज्ञो ददर्शाग्रे सस्वजे च निजानुजम् ॥४२॥
उदश्रु रूचे सौमित्रिः सिंहनादस्य कारणम्।
जानकीहरणमिदं ध्रुवं कस्यापि मायिनः ॥४३॥
तस्य प्राणैः सहैवाऽहमाहरिष्यामि जानकीम्।
तत्प्रवृत्त्युपलब्ध्याय सम्प्रति प्रयतामहे ॥४४॥
पातालनङ्काराज्ये च स्थाप्यतामेष पैत्रिके।
विराधः प्रतिपन्नं हि मयाऽमुष्मै खराहवे ॥४५॥

सीताप्रवृत्तिमानेतुं विद्याधरभटानथ ।
प्रजिघाय विराधस्तावारिराधयिषुः प्रभू ॥४६॥
काकुत्स्थौ तस्थतुस्तत्र शोकानलकरालितौ ।
मुहुर्मुहुर्निश्वसन्तौ निर्दशन्तौ क्रुधाऽधरम् ।४७
दूरं विद्याधरा भ्रान्त्वा विराधप्रहिताश्च ते ।
सीताप्रवृत्तिं न प्रापुस्तत्रैत्यास्थुरधोमुखाः ॥४८॥
तेषामधोमुखत्वेन ज्ञात्वा रामोऽब्रवीदिति ।
स्वामिकार्य्यं यथाशक्ति साधु युष्माभिरुद्यतम् ॥४९
सीताप्रवृत्ति र्न प्राप्ता कोदोष स्तत्रवो भटाः ।
दैवस्य विपरीतस्य के यूयं कोऽपरोऽथवा ॥५०॥
नत्वा विराधोऽप्यवदन्मानिर्वेदं कृथाः प्रभो ।
अनिर्वेदः श्रियोमूलं तव भृत्योऽस्मि नन्वहम् ॥५१॥
एहि पाताललङ्कायां निवेशयितुमद्य माम् ।
सीता प्रवृत्तिःसुलभा तव भर्त्तुर्भविष्यति ॥५२॥
विराधेन ससैन्येन ततो रामस्तु सत्वरम् ।
ययौ पाताललङ्कायाः पुर्य्याः परिसरावनौ ॥५३॥
तत्रारि सूदनः सुन्दो रामवन्हः खरात्मजः ।
संमुखीनोऽभ्यागात् महासैन्यसमावृतः ॥५४॥
पुरोगेण विराधेन रामपृष्ठनिरोधिना ।
सुन्दस्यके रणं घोरं सद्यः पितृवधक्रुधा ॥५५॥

अथो रणस्थे काकुत्स्थे सुन्दस्यन्दनवागिरा ।
सद्यः प्रणश्य लङ्कायां रावणं शरणं ययौ ॥५६॥
ततः पाताललङ्कायां प्रविश्य रघुपुङ्गवौ ।
निवेशयामासतु सं विराधं पैतृके पदे ॥५७॥
प्रासादे खरराजस्य तस्थतू रामलक्ष्मणौ ।
युवराज इव पुनर्विराधः सुन्दवेश्मनि ॥५८॥
इतश्च साहसगतेश्चिरं ताराभिलाषिणः ।
सिद्धा प्रतारणी विद्या हिमवद्गिरिकन्दरे ॥५९॥
तया सुग्रीवरूपः स कामरूप इवामरः ।
जगाम किष्किन्धपुरे द्वितीयोऽर्क इवाम्बरे ॥६०॥
क्रीडार्थं बहिरुद्याने सुग्रीवे च गते तदा ।
स तदन्तःपुरमगात्तारादेवीविभूषितम् ॥६१॥
आगाच्च सत्यसुग्रीवो द्वारि च द्वारपालकैः ।
स्खलितोऽग्रे गतो राजा सुग्रीव इति वादिभिः ॥६२॥
सुग्रीवद्वितयं दृष्ट्वा सन्देहाद्वालिनन्दनः ।
शुद्धान्तविप्लवं त्रातुं तद्द्वारं त्वरितो ययौ ॥६३॥
शुद्धान्ते विटसुग्रीवः प्रविशन् वालिसूनुना ।
मार्गाद्रिणा सरित्पूर इव प्रस्खलितस्ततः ॥६४॥
तयोरभिज्ञातैर्नानासत्यौरिव्याहृतैरपि ।
साङ्कर्याणि जगत्यासन्कल्पाणीव सर्वतः ॥६५॥

द्वयोरपि तयोर्भेदमज्ञानन्तोऽथ सैनिकाः ।
सत्यसुग्रीवतोऽद्वैद्धं विटसुग्रीवतोऽभवत् ॥६६॥
ततः प्रववृते युद्धं सैन्ययोरुभयोरपि ।
कुन्तपातैर्दिवं कुर्वन्नुल्कापातमयोमिव ॥६७॥
युयुधे सादिना सादी निषादी च निषादिना ।
पदातिना पदातिश्च रथिको रथिकेन च ॥६८॥
चतुरङ्गचमूचक्रविमर्दादथ मेदनी ।
अवाप कम्पं मुग्धेव प्रौढप्रियसमागमात् ॥६९॥
एह्येहि दे परगृहप्रवेशन्निति तं ब्रुवन् ।
विटसुग्रीवमुद्ग्रीवः सुग्रीवो योद्धुमाह्वत ॥७०॥
ततश्च विटसुग्रीवो मत्तेभ इव तर्ज्जितः ।
तर्ज्जितं गर्ज्जितं कुर्वन् संमुखीनो युघेऽभवत् ॥७१॥
युयुधाते महायोधौ तौ क्रोधारुणलोचनौ ।
विदधानौ जगत्त्रासं कीनाशस्येव सोदरौ ॥७२॥
तौ निशातैर्निशातानि शस्त्रैः शस्त्राण्यथो मिथः ।
चिच्छिदाते तृणच्छेदं रणच्छेकावुभावपि ॥७३॥
शस्त्रखण्डैरुच्छलद्भिः दुद्रुवे खेचरीगणः ।
महायुद्धे तयोश्छिन्नखण्डोमहिषयोरिव ॥७४॥
तौ च्छिन्नास्त्रावथान्योन्यमसर्पणगिरौ समौ ।
समलयुद्धेनास्फलतां पर्वताविव जङ्गमौ ॥७५॥

उत्पतन्तौ क्षणाद्व्योम्नि पतन्तौ च क्षणाद्भुवि ।
तास्त्रचूडाविवाभातां वीरचूडामणी उभौ ॥७६॥
तौ द्वावपि महाप्राणौ मिथो जेतुमनीश्वरौ ।
अपसृत्य च दूरेण वृषभौ इव तस्थतुः ॥७७॥
सहायकार्थं सुग्रीवः समाहूयाञ्जनासुतम् ।
भूयोपि युयुधे मायासुग्रीवेणोग्रकर्म्मणा ॥७८॥
हनूमतः पश्यतोपि द्वयोर्भेदमजानतः ।
कुट्टयामास सुग्रीवं विटसुग्रीव उत्कटः ॥७९॥
पुनर्युद्धेन सुग्रीवः खिन्नः खिन्नतनुस्ततः ।
बहिर्न्निर्गत्य किष्किन्धपुराद्वासमग्रहीत् ॥८०॥
तत्रैव विटसुग्रीव स्तस्थावस्वस्थमानसः ।
अन्तःपुरप्रवेशञ्च न लेभे वालिनन्दनात् ॥८१॥
सुग्रीवोऽन्वञ्चितग्रीवमथैवं पर्य्यचिन्तयत् ।
अहो स्त्रीलम्पटः कूटपटुः कोप्येष नोद्विपन् ॥८२॥
आत्मीया अप्यनात्मीया द्विपन्मायावशीकृताः ।
अहो बभूव तदसानवस्कन्दो निजैर्हयैः ॥८३॥
मायापराक्रमोत्कृष्टः कथं वध्योद्विपन्मया ।
धिग्मां पराक्रमभ्रष्टं वालिनाम्नस्त्रपाकरम् ॥८४॥
धन्यो महावलो वाली योऽखण्डपुरुषव्रतः ।
राज्यं तृणमिव त्यक्त्वा जगाम परमं पदम् ॥८५॥

चन्द्ररश्मिः कुमारो मे वलीयान् जगतोप्यसौ ।
किन्तु द्वयोरभेदज्ञः कं रक्षतु निहन्तु कम् ॥८६॥
इदन्तु विदधे साधु साध्वह्हो चन्द्ररश्मिना ।
तस्य पापीयसो रुद्धं शुद्धान्ते यत्प्रवेशनम् ॥८७॥
वधाय बलिनोऽमुष्य वलीयांसं श्रयामि किम् ।
यदघात्या एव रिपवः स्वतोपि परतोपि वा ॥८८॥
भूर्भुवः स्वस्त्रयीवीरं मरुत्तमखभञ्जनम् ।
भजामि विद्विषद्घातहेतवे किं दशाननम् ॥८९॥
असौ किन्तु प्रकृत्या स्त्रीलोलस्त्रैलोक्यकण्टकः ।
तन्च मान्च निहत्याशु तारामादास्यते स्वयम् ॥९०॥
ईदृशे व्यसने प्राप्ते साहाय्यं कर्तुमीश्वरः ।
आसीत्खरः खरतरो राघवेण हतः स तु ॥९१॥
तातेव रामसौमित्री गत्वा मित्री करोमि तत् ।
तत्कालोपनतस्यापि यौ विराधस्य राज्यदौ ॥९२॥
तौ तु पातालङ्कायामलङ्कर्मीणदोर्वलौ ।
विराधस्योपराधेन तथैवाद्यापि तिष्ठतः ॥९३॥
एवं विमृश्य सुग्रीवोऽनुशिष्य रहसि स्वयम् ।
विराधपुर्य्यां विश्वासभूतं दूतं न्ययोजयत् ॥९४॥
गत्वा पातालङ्कायां विराधाय प्रणम्य सः ।
स्वामिव्यसनवृत्तान्तं कथयित्वाऽब्रवीदिदम् ॥९५॥

मरति व्यसने स्वामी पतितो नस्तदीदृशे ।
राघवौ शरणीकर्त्तुं तव द्वारेण वाञ्छति ॥९६॥
द्रुतमायातु सुग्रीवः सतां सङ्गोऽपि पुण्यतः ।
तेनेत्युक्तो दूत एत्य सुग्रीवाय शशंस तत् ॥९७॥
प्रचचालाथ सुग्रीवोऽश्वानाग्नेयैकखुनैः ।
दिशोमुखरयन्नश्वैर्वेगात् दूरमदूरयत् ॥९८॥
पातालकां स प्राप चणेनाप्युपवेशवत् ।
विराधमुपतस्थे वाभ्युत्तस्थौ सोऽपि तं मुदा ॥९९॥
विराधोऽपि पुरोभूय रामभद्राय तायिने ।
तं नमस्कारयामास तद्दुःखञ्च व्यजिज्ञपत् ॥१००॥
सुग्रीवोऽप्येवमचेऽस्मिन् दुःखे त्वमसि मे गतिः ।
च्युते हि सर्व्वथा मूढे शरणं तरणिः खलु ॥१॥
स्वयं दुःख्यपि तद्दुःखं छेत्तुं रामोऽभ्युपागमत् ।
स्वकार्य्यादधिको यत्नः परकार्य्ये महीयसाम् ॥२॥
सीताहरणवृत्तान्तं विराधेनावबोधितः ।
रामं विज्ञापयामास सुग्रीवोऽथ कृताञ्जलिः ॥३॥
त्रायमाणस्य ते विश्वं तथा द्योतयतो रवेः ।
न कापि कारणापेचा देवचमि तथाप्यदः ॥४॥
त्वत्प्रसादात् चतारिःसन् ससैन्योऽस्मि तवानुगः ।
आनेष्यामि प्रवृत्तिञ्च सीताया न चिरादहम् ॥५॥

ससुग्रीवः प्रतस्थे च किष्किन्धां प्रति राघवः।
विराधमनुगच्छन्तं सम्बोध्य विससर्ज च ॥६॥
रामभद्रेऽथ किष्किन्धापुरद्वारमधिष्ठिते।
सुग्रीवो विटसुग्रीवमाह्वास्त रणकर्मणा ॥७॥
निनदन्विटसुग्रीवोऽप्यागादाह्वानमात्रतः।
रणाय नालसाः शूरा भोजनाय द्विजा इव ॥८॥
दुर्द्धरैश्च रणन्यासैः कम्पयन्तौ वसुन्धराम्।
तावुभावप्ययुध्येतां मत्ताविव वनद्विपौ ॥९॥
रामः सरूपौ तौ दृष्ट्वा कोऽस्मदीयः परश्चकः।
इति संशयत स्तस्थावुदासीन इव क्षणम् ॥१०॥
भवत्वेवं तावदिति विमृशन् रघुपुङ्गवः।
वज्रावर्त्ताभिधधनुष्टङ्कारमकरोत्ततः ॥११॥
धनुष्टङ्कारत स्तस्मात्सा साहसगतेः क्षणात्
रूपान्तरकरी विद्या हरिणीव पलायिता ॥१२॥
विमोह्य मायया सर्व्वं परदारैरिरंससे।
पापाऽरोपय रे चापमिति रामस्तत र्ज्जितम् ॥१३॥
एकेनापीषुणा प्राणां स्तस्याऽहार्षीद्रघूद्वहः।
न द्वितीया चपेटा हि करेर्हरिणमारणे ॥१४॥
विराधमिव सुग्रीवं रामो राजेऽन्यवेशयत्।
सुग्रीवोऽपि च लोकेन प्राग्वद्देवाऽनमस्यत ॥१५॥

त्रयोदश निजाः कन्या दातुमत्यन्तसुन्दरीः ।
रामभद्रमथाविष्ट प्राञ्जलिर्वानरेश्वरः ॥१६॥
रामोऽप्युवाच सुग्रीवं सीतान्वेषणकर्मणा ।
प्रयतस्व किमेताभिरपरेणापि वस्तुना ॥१७॥
इत्युक्त्वा वहिरुद्याने गत्वा तस्थौ रघूद्वहः ।
सुग्रीवोऽपि तदादेशात्प्रविवेश निजां पुरीम् ॥१८॥
इतश्च पुर्य्यां लङ्कायां रावणान्तःपुरस्त्रियः ।
खरादिहननोदन्तान्मन्दोदर्य्यादयोऽरुदन् ॥१९॥
रुदती सह सुन्देन स्वसा चन्द्रणखापि च ।
प्राविशद्रावणगृहं पाणिभ्यां कुट्टयन्त्युरः ॥२०॥
दृष्ट्वा च रावणं कण्ठे लगित्वोच्चतरस्वरम् ।
रुदती निजगादैवं दैवेन निहतास्मि हा ॥२१॥
हतः पुत्रो हता भर्त्ता हतौ च मम देवरौ ।
चतुर्दश सहस्राणि हतान्च कुलपत्तयः ॥२२॥
पातालल‌ङ्का च च्छिन्ना राजधानी त्वदर्पिता ।
इर्ष्यावद्भिर्विद्विषद्भिर्वन्धो जीवत्यपि त्वयि ॥२३॥
जीवग्राहं प्रणश्याहं सुन्देन सह सूनुना ।
त्वां शरण्यमिहायाता कुत्र तिष्ठामि शाधि माम् ॥२४॥
अवोधयद्दशास्योऽपि रुदन्तीं तां ससौष्टवः ।
त्वद्भर्तृपुत्रहन्तारं हनिष्याम्यचिरादपि ॥२५॥

शोकेन तेन वैदेह्या विप्रलम्भरुजापि च।
फलच्युत इव द्वीपी तल्पे तस्थौ निपत्यसः॥२६॥
अथ मन्दोदरी देवी तमुपेत्याभ्यधादिति।
कथं प्राकृतवत्स्वामिन्निश्चेष्ट इव तिष्ठसि॥२७॥
रावणोऽप्यब्रवीदेवं वैदेही विरहज्वरात्।
न चेष्टितुं न वक्तुञ्च न चालोकयितुं क्षमः॥२८॥
मया चेज्जीवता तेऽर्थे तन्मानं प्रोप्य मानिनि।
गत्वाऽनुनय वैदेहीं यथा मयि रिरंसते॥२९॥
नान्यनारीमनिच्छन्तीं भुञ्जे जातुचिदप्यहम्।
अर्गलानि यमोप्यत्र ममास्ति गुरुसाक्षिकः॥३०॥
पीडिता पीडयापत्युः कुलीना सापि तत्क्षणम्।
जगाम देवी रमणोद्याने सीतामुवाच च॥३१॥
एषा मन्दोदरीनाम दशाननमहिष्यहम्।
पश्यसे त्वयि दासीत्वं भजस्व दशकन्धरम्॥३२॥
सीते त्वमेव धन्यासि यां सिसे विपते निशम्।
विश्वसेव्याङ्घ्रिकमलः परिर्भेम महाबलः॥३३॥
अद्यापि तव रामेण भूचरेण तपस्विना।
पत्तिमात्रेण किं पत्न्या प्राप्यते स दशाननः॥३४॥
रूपा वभाषे सीतैवं क्व सिंहः क्व च जम्बुकः।
क्व सुपर्णः क्व वा काकः क्व रामः क्व च ते पतिः॥३५

दृष्वातिर्त्वसहोयुक्तां तव तस्य च पाप्मनः ।
रिरंसुरेकोऽन्य स्त्रीषु दूती भवति चाऽपरा ॥ ३६॥
दृष्टुमप्युचिता नासि किमु सम्भाषितुं हले ।
स्थानादितो गच्छ गच्छ त्यज दृष्टिपथं मम ॥३७॥
रावणोपि तदा तत्राजगाम निजगाद च ।
कुपितासि कुतः सीते दासी मन्दोदरी तव ॥३८॥
दासस्ते स्वयमप्यस्मि प्रसादं कुरु देवि मे ।
जानकि त्वं जनमसुं प्रेक्षसे न दृशापि किम् ॥३९॥
सीता पराङ्मुखी भूयेत्यभाषत महासती ।
कृतान्तदृष्ट्या दृष्टोऽसि हरन्मां रामगेहिनीम् ॥४०॥
धिगाशान्ते हताशस्याऽप्रार्थितप्रार्थकस्य रे ।
जीविष्यसि कियद्रामे सानुजे द्विपदन्तके ॥४१॥
तयेत्याक्रुश्य मानोपि भूयो भूयो दशाननः ।
तथैवोवाच धिगहो कामावस्था बलीयसी ॥४२॥
अत्रान्तरे विपन्मग्नां सीतां द्रष्टुमिवाक्षमः ।
निममज्ज निधिर्धाम्नां पश्चिमे लवणाम्बुधौ ॥४३॥
प्रावर्त्तत निशा घोरा घोरबुद्धिश्च रावणः ।
सीतायै क्रोधकामान्ध उपसर्गान्प्रचक्रमे ॥४४॥
घूत्कारिणो महाघूकाः फेत्कुर्वाणाश्च फेरवः ।
वृका विचित्रं क्रन्दन्त उत द्वीप्योन्ययोधिनः ॥४५॥

पुच्छास्फोटकृतो व्याघ्राः फूत्कुर्वाणाः फणास्तु तः।
पिशाचप्रेतवेतालभूताद्याः कण्ठकर्त्तिकाः ॥४६॥
उल्ललन्तोदुर्ललिता यमस्येव सभासदः।
विज्ञता रावणेनेयुरुपसीतं भयङ्कराः ॥४७॥ दि०वि०॥
ध्यायन्ती मनसा पञ्चपरमेष्टिनमस्क्रियाम्।
सीता तस्थावभीतेव नतु मेने दृगाननम् ॥४८॥
विभीषणः प्रभाते तु निशावृत्तं निशम्य तत्।
आगादुपदशग्रीवं सीताञ्चैव समोचत ॥४९॥
भद्रेका त्वं कुतः स्थानात्कस्य वाऽसि किमत्र च।
साभैषीः सर्व्वमाख्याहि परस्त्रीसोदरस्य मे ॥५०॥
तं मध्यस्थं परिज्ञाय सीताप्राख्यदधोमुखी।
अहं जनकपुत्र्यस्मि सीता भामण्डलस्वसा ॥५१॥
गृहिणी रामभद्रस्य स्नुषा दशरथस्य च।
समं पत्या सानुजेन दण्डकारण्यमागमम् ॥५२॥
तत्रैकदा देवरोमे क्रीडयैतस्ततोभ्रमत्।
खे महासिं ददर्शैकं जग्राह च कुतूहलात् ॥५३॥
अभ्यर्णस्थां वंशजालीं तेन चिच्छेद सोऽसिना।
अज्ञानाच्च तदन्तस्थतत्साधकशिरोऽच्छिदत् ॥५४॥
अयुध्यमानोऽनागस्कः कोप्ययं हा हतो मया।
सानुताप इव भ्रातुः समीपं स उपागमत् ॥५५॥

न यद्यप्यन्यथाभावि भावि वस्तु महाभुज ।
तथापि प्रार्थ्यसे मुञ्च सीतां नः कुलघातिनीम् ॥६६॥
अनाकर्णितकेनेव विभीषणगिरामथ ।
आरोप्य पुष्पके सीतां भ्रमन्नेवमदर्शयत् ॥६७॥
अमी क्रीडाद्रयो रत्नसानवः स्वादुनिर्झराः ।
नन्दनोद्यानसोदर्य्याण्यमून्युपवनानि च ॥६८॥
यथा कामीनद्दष्टीनि धारावेश्मान्यमूनि च ।
अमूश्च केलिकूलिन्यः सहंसा हंसगामिनि ॥६९॥
एतानि रतिवेश्मानि स्वर्गखण्डोपमानि च ।
मया सह रमस्वैषु सुभ्रुर्यत्र रतिस्तव ॥७०॥
ध्यायन्ती रामपादाब्जे हंसीव जनकात्मजा ।
वसुन्धरेव धैर्य्येण चुक्षोभ नहि तद्गिरा ॥७१॥
सर्वेषु रम्यस्थानेषु भ्रांत्वा भ्रांत्वा दशाननः ।
मुमोचाशोकवनिकामध्ये भूयोपि जानकीम् ॥७२॥
प्रेक्ष्यौन्मत्तमिव ज्येष्ठं वाचोयुक्तेरगोचरम् ।
विभीषणो मन्त्रवित्तु कुलामात्यानथाह्वयत् ॥७३॥
ऊचे च भोः कुलामात्याः कामाद्या ह्यान्तरद्विप ।
भूता इवैते तेष्वेकोऽप्युन्मथ्नाति प्रमादिनम् ॥७४॥
कामं कामातुरः स्वामी कामस्त्वेकोऽपि दुर्जयः ।
किं पुनः कृतसाहाय्यः परनारीरिरंसया ॥७५॥

आयान्तं लक्ष्मणं श्रुत्वा निर्गत्यान्तःपुराद्द्रुतम् ।
उपतस्थे कपिराजः कम्पमानवपुर्भयात् ॥८६॥
उचे च लक्ष्मणः क्रुद्धः कृतघ्नोऽसि वानर ।
सुखन्तिष्ठसि निःशङ्क स्वान्तःपुरसमावृतः ॥८७॥
स्वासीनस्तत्रासीनो दिवसान्माससन्निभान् ।
यथात्येति न तद्वेत्सि प्रतिपन्नञ्च विस्मृतम् ॥८८॥
सीताप्रवृत्तिमानेतु मुत्तिष्ठ साधुनापि हि ।
मा साहसगतेर्मार्गं गमः सङ्कुचितोऽथ सः ॥८९
पतित्वा पादयो स्तस्य सुग्रीवोऽथाऽब्रवीदिति ।
प्रसीदैकं प्रमादं मे सह स्वामिन् प्रभुर्यतः ॥९०॥
एवमाराध्य सौमित्रि मग्रे कृत्वा कपीश्वरः ।
द्रुतं ययौ रामभद्रं नमश्चक्रे च भक्तितः ॥९१॥
इत्यादिशच्च स्वान् सैन्यान् भोभोः सर्व्वेपि दोर्म्मतः ।
सर्व्वत्रास्खलितायूयं गवेषयत मैथिलीम् ॥९२॥
इत्युक्ता स्तेन ते सैन्या द्वीपेष्वद्रिषु सिन्धुषु ।
सृसिरन्ते पृथगन्यत्र त्वरितं त्वरितं ययुः ॥९३॥
सीताहरणमाकर्ण्य तदा आमगट्टोऽपि हि ।
श्रीरामभद्रमभ्याशु स ऽनाल्यनाद्दर्शितः ॥९४॥
विराधोऽपि सह सैन्यैः स्वामिवचनपीडितः ।
एत्य ऋक्षपग सर्गोऽस्मात्तदैव विचचारितः ॥९५॥

सुग्रीवोऽपि स्वयं गच्छन् कम्बद्वीपमुपाययौ ।
तञ्च रत्नजटीदृष्ट्वा दूरादेवमचिन्तयत् ॥१९६॥
संस्मृत्य किं समागस्तत्प्रेष्यं दशमौलिना ।
सन्नधाय महाबाहुः सुग्रीवो वानरेश्वरः ॥१९७॥
हृता विद्या दशास्येन पुरा तावन्महौजसा ।
इदानीमेष मे प्राणान् हरिष्यति हरीश्वरः ॥१९८॥
इति चिन्तापरं तन्द्राक् सुग्रीवोऽगादुवाच च ।
नाभ्युदस्थाःकथंमांत्वं व्योमयानेऽलसोऽसि किम्॥१९९॥
सोऽभ्यधाच्च दशास्येन विद्या मे सर्व्वतो हृता ।
जानकीं हरतस्तस्य युद्धोऽयं समुपस्थितः ॥२००॥
ततश्च रामपादान्ते स नीतः कपिकेतुना ।
तेन विज्ञापितः सीतोदन्तमेवं व्यजिज्ञपत् ॥१॥
देव देवी नृसंसेन सती सीता दुरात्मना ।
हृता लङ्कापुरीशेन विद्या च मम क्रुध्यतः ॥२॥
हा राम वत्स सोमित्रे भ्रातर्भामण्डलेति च ।
देव्यां रुदत्यां सीतायामक्रुष्यं दशमौलये ॥३॥
सीतोदन्तेन तेनाऽथ मुदितो रघुपुङ्गवः ।
सुरसङ्गीतपुरेशं तं रत्नजटिनमाश्लिषत् ॥४॥
भूयोऽपि च पप्रच्छ सीतोदन्तं रघूद्वहः ।
भूयोऽपि सोप्याख्यात्तन्मनसः प्रीतिहेतवे ॥५॥

अपृच्छद्रामभद्रस्तान् सुग्रीवादीन्महाभटान् ।
इतः कियति दूरे सा लङ्कापूस्तस्य रक्षसः ॥६॥
तेऽप्यूचुः किं तया पुर्य्या सन्नयाथ दविष्टया ।
रावणस्य जगज्जिष्णो यैत्सर्व्वैऽनृणवद्दयस् ॥७॥
रामोऽप्यूचे ज्ञातं तस्य जज्याजज्यविचिन्तया ।
दर्शनप्रतिभूवन्न स्तं दर्शयत केवलम् ॥८॥
तस्य दर्शितमात्रस्य सामर्थ्यं ज्ञास्यथाचिरात् ।
सौमित्रिमुक्तनाराचपीयमानगलासृजः ॥९॥
बभाषे लक्ष्मणोऽप्येवं क एष ननु रावणः ।
सारमेय इवासारश्छलेनैवञ्चकार यः ॥१०॥
चत्राचारेण तस्याहं छेत्स्यामि च्छलिनः शिरः ।
संग्रामनाटकं यूयं सभ्यीभूयैव पश्यत ॥११॥
जाम्बवान् व्याजहाराद्य सर्व्वं वो युज्यते परम् ।
योहि कोटिसिलोत्पाटी स हनिष्यति रावणम् ॥१
साधुनाऽनन्तवीर्य्येणाख्यातज्ञानवता ह्यदः ।
अस्मत्प्रत्ययहेतो स्तत्समुत्पाटयतां शिलाम् ॥१३॥
एवमस्त्वित्युक्तवन्तं ते नयन्तिस्म लक्ष्मणम् ।
सपदि व्योमयानेन यत्र कोटिशिलास्ति सा ॥१४॥
उच्चिक्षेप शिलां दोष्णा लक्ष्मणस्तां लतामिव ।
साधु साध्वित्युच्यमानस्त्रिदशैः पुष्पवर्षिभिः ॥१५॥

सञ्जातप्रत्ययास्तेपि व्योमयानेन पूर्व्ववत् ।
किष्किन्धायां समानिन्युर्लक्ष्मणं रामसन्निधौ ॥१६॥
कपिवृद्धा स्ततः प्रोचुर्युयुप्सत्तो रावणक्षयः ।
आदौ प्रेष्योद्विषां दूत इति नीतिमतां स्थितिः ॥१७॥
सन्देशहारकेणापि यदि सिद्धप्रयोजनम् ।
पर्य्याप्तं स्वयमुद्योगं कर्म्मणा भूभुजान्तदा ॥१८॥
समर्थः प्रेष्यतां तत्र कोपि दूतो महाभुजः ।
सा दुःप्रवेशनिःकाशा लङ्काहि श्रूयते जितौ ॥१९॥
गत्वा दूतः स लङ्कायां भणिष्यति विभीषणम् ।
सीतार्पणकृते रक्षःकुले स खलु नीतिवान् ॥२०॥
सीतां मोचयितुं सोऽपि रावणं बोधयिष्यति ।
रावणेन त्ववज्ञात स्त्वामेष्यति तदैव हि ॥२१॥
एवं वचसि तेषान्तु रामेणाऽनुमते सति ।
श्रीभूतिं प्रेष्य सुग्रीवो हनूमन्तमथाह्वत ॥२२॥
अथ रामं सभासीनं सुग्रीवादिसमावृतम् ।
नमश्चकार हनुमान् भानुमानिव तेजसा ॥२३॥
ततो रामाय सुग्रीवः शशंसैवमयं हि नः ।
विधुरे परमो बन्धुर्विनयी पावनञ्जयी ॥२४॥
नास्य तुल्यो द्वितीयोऽस्ति सर्व्वविद्याधरेष्वपि ।
सीतामन्वेषितुमाशायं स्वामिन्नेतं तदाऽदिश ॥२५॥

हनुमान् [illegible] कपयः [illegible] ।
[illegible] सुग्रीवमुपस्थिताः ॥२६॥
गजो गवाक्षो गवयः शरभो गन्धमादनः ।
मैन्दो द्विविदश्चैव [illegible] ॥२७॥
अन्येऽपि बहवः शूराः सर्वे च कपिपुङ्गवाः ।
तेषां [illegible] ॥२८॥
[illegible] विभावरी ।
[illegible] ॥२९॥
[illegible] ।
[illegible] ॥३०॥
[illegible] ।
[illegible]
[illegible] ।
[illegible]
[illegible] ।
[illegible]
[illegible] ।
[illegible]
[illegible] ।
[illegible]

इत्युक्त्वा राघवं नत्वा मारुतिः सपरिच्छदः ।
लङ्कापुरीं प्रत्यचालीद्विमानेनातिरंहसा ॥३६॥
स गच्छन्नभसाऽपश्यन्महेन्द्रगिरिसानुनि ।
मातामहमहेन्द्रस्य महेन्द्रपुरपत्तनम् ॥३७॥
एवञ्च दध्यौ हनुमान्महेन्द्रस्य पुरं ह्यदः ।
येन मेऽनपराधेपि माता निर्वासिता तदा ॥३८॥
इति संस्मृत्य संक्रुद्धो रणतूर्य्यमवादयत् ।
ब्रह्माण्डं स्फोटयदिव दिग्मुखः प्रतिशब्दितः ॥३९॥
दृष्ट्वा परबलं राजा महेन्द्रो शक्रविक्रमः ।
समं सैन्यैर्निरगमन् स पुत्रो रणकर्म्मणे ॥४०॥
माहेन्द्रराड्हनुमतोरजायत महारणः ।
व्योमन्युत्पातजीमूत इवाऽसृग्वृष्टिभीषणः ॥४१॥
प्राभञ्ज निर्वभञ्जाथ प्रभञ्जन इव द्रुमान् ।
परसैन्यान् क्षणेनापि भ्रमन् वेगेन सङ्गरे ॥४२॥
प्रसन्नकीर्त्तिर्माहेन्द्रिरयुध्यत हनूमता ।
निःशङ्कं जामेयसम्बन्धमविदन्नथ ॥४३॥
उभावपि महाबाहू उभावप्यत्यमर्षणौ ।
अन्योन्यं दृढयुद्धेन जनयामासतुः श्रमम् ॥४४॥
अथैवं चिन्तयामास युध्यमानोपि पावनिः ।
आरम्भि धिग्मया युद्धं स्वामिकार्य्यविलम्बकृत् ॥४५॥

न येऽजीयन्त ननाशोऽन्ये मम मातृकुलं ह्यदः ।
तथाप्यारब्धनिर्वाहकृते जेतव्यमेव हि ॥४६॥
ध्यात्वेति हनुमान्क्रुद्धः प्रहारैर्मोहयन् क्षणात् ।
प्रसन्नकीर्त्तिं जग्राह भग्नास्त्ररथसारथिम् ॥४७॥
अग्रहीद् युग्ममायोध्य महेन्द्रमपि मारुतिः ।
नत्वा चैवं समाचख्यौ नम्रा तेऽस्म्यञ्जनासुतः ॥४८॥
रामाज्ञया च वैदेहीं शुद्ध्यै लङ्कां व्रजन्नहम् ।
अत्रायातः समास्माप्यं मातृनिर्वासनं चिरात् ॥४९॥
जातामर्षेण तत्तात योधितोऽसि सहस्व मे ।
स्वामिकार्याय यास्यामि याहि नः स्वामिसन्निधौ ॥५०
महेन्द्रोऽपि समालिङ्ग्य तमित्यूचे महाभुजः ।
प्राक् श्रुतोऽसि जनश्रुत्या दिष्ट्या दृष्टोऽद्य विक्रमी॥५१
गच्छ स्वस्वामिकार्य्याय पन्थानः सन्तु ते शिवाः ।
इत्युदित्वा महेन्द्रोऽगात् ससैन्यो राघवान्तिके ॥५२॥
व्योम्नाथ हनुमान् गच्छन् द्वीपे दधिमुखाभिधे ।
कायोत्सर्गे तस्थिवांसौ प्रेक्षाञ्चक्रे महामुनी ॥५३॥
तयोरनतिदूरे चाऽपश्यत्तिस्रः कुमारिकाः ।
ध्यानस्था निरवद्याङ्गीर्विद्यासाधनतत्पराः ॥५४॥
दावानलस्तदा द्वीपे प्रजज्वालाऽखिलेऽपि हि ।
तौ साधू ताः कुमार्य्यश्च निपेतुर्दवसङ्कटे ॥५५॥

तद्वात्सल्येन हनुमान् विद्ययादाय सागरात् ।
तं दावाग्निं मेघ इव शमयामास वारिभिः ॥५६॥
तदैव सिद्धविद्यास्ताः कन्या ध्यानस्थितौ मुनी ।
मुनी प्रदक्षिणीकृत्य हनूमन्तं बभाषिरे ॥५७॥
साधूपसर्गं साधूनामरक्षः परमार्हतः ।
त्वत्साहाय्येन विद्यानः सिद्धा कालं विनापि हि ॥५८॥
का यूयमिति तेनोक्ताः कन्यास्ता एवमब्रुवन् ।
अस्मिन् गन्धर्वराजोऽस्ति राजा दधिमुखे पुरे ॥५९॥
स्मस्तस्य कन्याः कुसुममालाकुक्षिभवा वयम् ।
तातं ययाचिरे स्मासु बहवः खेचरेश्वराः ॥६०॥
खेचराङ्गारकोनामोन्मत्तश्चास्मत्कृतेऽभवत् ।
ततस्तस्मै न चान्यस्मै ददौ तातस्त्वगोपयत् ॥६१॥
मत्पुत्रीणां पतिः कः स्यादित्यपृच्छत्पिता मुनिम् ।
यः साहसगतेर्हन्ता स स्यादिति च सोऽवदत् ॥६२॥
तद्गिरा न्वेषयंस्तातो नोपलेभे तु तं क्वचित् ।
विद्यासाधनमस्माभिस्तं ज्ञातुञ्च प्रचक्रमे ॥६३॥
विद्याभ्रंसनिमित्तं चाङ्गारकेण कृतोद्द्रवः ।
त्वया च शमितः साधु भो निष्कारणबन्धुना ॥६४॥
मासैः सिध्यति या षड्भिस्त्वत्साहाय्यात्क्षणादपि ।
सा मनोगामिनीनाम विद्या नः सिद्धिमासदत् ॥६५

ग्लानिमासादयामास चक्रवाकी वराकिका ।
दूरीभूतप्रियतमा ललनेव रजस्वला ॥८६॥
पद्मिनी कलयामास सुखसङ्कोचमुच्चकैः ।
पतिव्रता सतीवास्तं गते पत्यावहर्पतौ ॥८७॥
तर्णकोत्कण्ठितास्तूर्णं गावो व्याघ्रावुद्वर्तनात् ।
वायव्यस्तानसम्प्रापि मुदितैर्वन्दितोद्विजैः ॥८८॥
अस्तकाले त्विषामीशो निजं तेजो हविर्भुजे ।
राजेव युवराजाय राज्यसम्पदमार्पयत् ॥८९॥
नागरीभिः प्रतिपदमदीप्यन्त प्रदीपकाः ।
दिवोऽवतीर्णनक्षत्रश्रेणिश्रीपरिमोषिणः ॥९०॥
अस्तमीयुषि चण्डांशौ शशिन्यनुदिते सति ।
तमोऽत्यम्भितुमारेभे प्रत्यक्षेकाः खगाः खलुः ॥९१
किमञ्जनाद्रेश्चूर्णेन पूर्णमेतद्याञ्जनैः ।
रोदसी भाण्डसमितस्तमः पूर्णमलक्ष्यत ॥९२॥
नहि स्थलं नहि जलं नदिशो न नभो नभूः ।
तदानीं किस्वहस्तेन स्वहस्तोऽपि न लक्ष्यते ॥९३॥
तारा व्योमन्यसिश्यामे तमोलिप्ते विशेषतः ।
चिरं विडम्बयन् द्यूतकाटिलस्य वराटिकाः ॥९४॥
व्यक्तोडुकलयामास कज्जलश्यामलं नभः ।
उत्पुण्डरीककालिन्दीह्रदः सब्रह्मचारिताम् ॥९५॥

एकाकारकरे विष्वक् तमःपूरे प्रसर्पति ।
विश्वं विश्वसनालोकसभूत्पातालसन्निभम् ॥९६॥
स्फीतेऽन्धकारे निःशङ्काः कामिसंघट्टनोत्सुकाः ।
स्वैरं जजृम्भिरे दूत्यो ह्रदे शफरिका इव ॥९७॥
आजानुत्थितमञ्जीरास्तमालश्यामलांशुकाः ।
मृगनाभिविलिप्ताङ्ग्योऽभिसस्रुरभिसारिकाः ॥९८॥
अथोदयाद्रिप्रासादे सुवर्णकलशोपमः ।
कराङ्कुरमहाकान्द उदियाय निशाकरः ॥९९॥
नैसर्गिकेण वैरेण लक्ष्म्या व्याजात्मकेन्दुना ।
नियुद्धमिव तन्वानमन्धकारमलक्ष्यत ॥३००॥
विपुले गोकुल इव क्रीडति स्म नभःस्थले ।
स्वैरङ्गोष्विव एतासु गवेन्द्र इव चन्द्रमाः ॥१॥
व्यक्तामन्तःस्फुरच्छाया मृगलक्ष्मा व्यराजत ।
मृगनाभिद्रवाधाररूप्यभाजनसन्निभः ॥२॥
स्वल्पमानाविर्दीशिभिरन्तरादनपाणिभिः ।
प्रसस्रुः पीताम्बराः घना इव वनोत्सुवः ॥३॥
चिरसुप्तामपि प्रोष्य पद्मिनीं प्राप्तदुर्दशाम् ।
भृङ्गाः कुमुद्वतीं भेजुर्धिगहो नीचसौहृदम् ॥४॥
शेफाल्या कुसुमानीन्दुः करपातैरपातयत् ।
प्रियमित्रस्य पुष्पेषोः सन्तोषाद्धसितानिव ॥५॥

प्रवर्षयन्निन्दुकान्तान् कुर्व्वाणः सरसीर्न्नवाः ।
स्वानि शीतरुचिः पूर्व्वकीर्त्तिनानीव निर्म्ममे ॥६॥
कुलटानामटन्तीनां पक्षिणीनामिवोत्सुकैः ।
विततान सुखम्लानिं सा ज्योत्स्नाधौतदिङ्मुखा ॥७॥
सममञ्च लङ्कासुन्दर्य्या पवनञ्जयनन्दनः ।
रमसागोनिराशङ्कस्तामतीयाय यामिनीम् ॥८॥
अथोदियाय किरणैः स्वर्णस्रवसमुज्ज्वलैः ।
मार्त्तण्डोमण्डयन्नाशां प्रियां प्राचीन वर्हिषः ॥९॥
अव्याहतं निष्पतन्त्यो रुचयश्चण्डरोचिषः ।
कुमुद्वतीषु स्मेरासु ययुः प्रस्वापनास्त्रताम् ॥१०॥
त्यक्तानि मौलिमाल्यानि प्रबुद्धाभिः पुरन्ध्रिभिः ।
केशपाशवियोगेनाऽलिनादैरुरुदन्निव ॥११॥
रात्रिजागरणायासकषायितविलोचना ।
निवर्त्तन्तेस्म गणिकाः कामुकानां निकेतनात् ॥१॥
स्मरपङ्कजकोषेभ्यो निर्ययुर्भ्रूङ्गराशयः ।
खण्डितामुखपद्मेभ्य इव निश्वासवल्लयः ॥१३॥
उदितादित्यतेजोऽभिलुण्ठितद्युतिवैभवः ।
अभवद्रजनीजानिर्लूतातन्तुपटोपमः ॥१४॥
यद्ब्रह्माण्डेऽपि मातं न तत्तमश्चण्डरोचिषा ।
मेघखण्डानिलेनेव निर्द्धूय क्वापनीयत ॥१५॥

रात्रेरिवानुबद्धाया निद्राया अपसर्पणात्।
स्वस्वकर्म्माणि निर्म्मातुं प्रावर्त्तत पुरीजनः ॥१६॥
तदा च हनुमांल्लङ्का सुन्दरीं सुन्दरोक्तिभिः।
आपृच्छ्य प्राविशल्लङ्का नगरीं गुरुविक्रमः ॥१७॥
विभीषणस्य सदनं द्विपद्गटविभीषणम्।
जगाम स्वामधामाथ पवनञ्जयनन्दनः ॥१८॥
विभीषणेन सत्कृत्य पृष्टश्चागमकारणम्।
अवोचदञ्जनासूनुः सारगम्भीरगीरदः ॥१९॥
यद्भ्राता रावणस्यासि शुभोदर्कं विचिन्तय तत्।
रामपत्नीं हृतां सीतां सतीं मोचय रावणात् ॥२०॥
दुःखाकृदिह लोकेऽपि परलोके न केवलम्।
काकुत्स्थपत्नीहरणं त्वद्भ्रातुर्बलिनोऽपि हि ॥२१॥
विभीषणोऽप्यभाषिष्ट साधूक्तं हनुमंस्त्वया।
सीतां मोचयितुं पूर्वमप्युक्तः स्वाग्रजो मया ॥२२॥
भूयोऽपि हि सनिर्बन्धं प्रार्थयिष्ये स्ववान्धवम्।
सीतां यदि पुनर्मुञ्चत्येषः सम्मति मद्गिरा ॥२३॥
एवं विभीषणेनोक्ते समुत्पत्याञ्जनासुतः।
जगाम देवरमणोद्याने वैदेह्याधिष्ठिते ॥२४॥
तत्राऽशोकतरोर्मूले कपोललुलितालकाम्।
सन्ततास्रुपयोधारप्लवक्लेदितभूतलाम् ॥२५॥

प्रम्लानवदनाम्भोजां हिमार्त्तां पद्मिनीमिव ।
अत्यन्तक्षामवपुषं प्रथमेन्दुकलामिव ॥२६॥
उष्णनिश्वाससन्तापविधुराधरपल्लवाम् ।
ध्यायन्तीं रामरामेति निःस्पन्दां योगिनीमिव ॥२७
मलिनीभूतवसनां निरपेक्ष्यां वपुष्यपि ।
ददर्श देवीं वैदेहीं पवनञ्जयनन्दनः ॥२८॥चतुर्भिः॥
एवञ्च दध्यौ हनुमानहो सीता महासती ।
अस्यादर्शनमात्रेण पवित्रीभूयते जनैः ॥२९॥
अस्याश्च विरहे रामः स्थाने सखलु खिद्यति ।
रूपवच्छीलवच्चेदृक्कलत्रं कस्य पावनम् ॥३०॥
छिन्नोपि हि वराकोऽयं पतिष्यत्येव रावणः ।
रघूद्वहप्रतापेन स्वपापेन च भूयसा ॥३१॥
ततो विद्यातिरोभूतः सीतोत्सङ्गेऽङ्गुलीयकम् ।
हनुमान् पातयामास तद्दृष्ट्वा मुमुदे च सा ॥३२॥
तदैव गत्वा त्रिजटा दशकण्ठं व्यजिज्ञपत् ।
इयत्कालं विषण्णासीत्सानन्दा त्वद्य जानकी ॥३३॥
मन्ये विस्मृतरामेयं रिरंसुर्मयि सम्प्रति ।
तद्गत्वा बोध्यतामेव मूचे मन्दोदरीं स तु ॥३४॥
ततश्च पत्युदौत्येन पुनर्मन्दोदरी ययौ ।
प्रलोभनकृते सीतां विनीता सेत्यवोचत् ॥३५॥

अद्वैतैश्वर्य्य सौन्दर्य्यवर्य्यस्त्वावद्दशाननः।
त्वमप्यप्रतिरूपैव रूपलावण्यसम्पदा ॥३६॥
तदप्यज्ञेन दैवेन युवयोरुभयोरपि।
न व्यधादुचितो योगस्तथापरद्यास्तु सम्प्रति ॥३७॥
उपेत्य भजनीयन्त्वं भजन्तं भज जानकि।
अहमन्याश्च तत्पत्न्य स्त्वदाज्ञां सुभ्रु विभ्रत ॥३८॥
सीताप्यवोचद्दाः पापे पतिदूत्यविधायिनि।
त्वद्भर्तुरिव वीक्ष्येत मुखं दुर्मुखि कस्तव ॥३९॥
रामस्य पार्श्वे मां विद्धि सौमित्रिमिह चागतम्।
खरादीनिव हन्तुं द्राग्धवं स्तव सवान्धवम् ॥४०॥
उत्तिष्ठोत्तिष्ठ पापिष्ठे वाच्यं नातःपरं त्वया।
सीतया तर्जितैवं सा सकोपा प्रययौ ततः ॥४१॥
अथाविर्भूय हनुमान् सीतां नत्वा कृताञ्जलिः।
इत्यूचे देवि जयति दिष्ट्या रामः स लक्ष्मणः ॥४२॥
त्वत्प्रवृत्तिकृते रामेणादिष्टोहमिहागमम्।
मयि तत्र गते राम इहैष्यति रिपुच्छिदे ॥४३॥
वाष्पायितेक्षणाऽसीताप्टच्छ त्वमसि को ननु।
दुर्लङ्घ्यमर्णवं चैतं कथं लङ्घितवानसि ॥४४॥
कच्चित्प्राणिति मे प्राणनाथः सौमित्रिणा सह।
क्वा स्थाने त्वया दृष्टः कालं नयति वा कथम् ॥४५॥

आख्याच्च हनुमानस्मि पवनाञ्जनयोः सुतः ।
विद्यया व्योमयानेन लङ्घितो जलधिर्मया ॥४६॥
समस्तवानराधीशं सुग्रीवं विद्धि पद्मवात् ।
पतिं कृत्वाधिकिष्किन्धमस्ति रामः सलक्ष्मणः ॥४७॥
रामोऽपि त्वद्वियोगेन तप्यमानो दिवानिशम् ।
गिरिर्दवानलेनेव तापयन्न परानपि ॥४८॥
गवेव वत्सो रहितस्त्वया स्वामिनि लक्ष्मणः ।
न जातु लभते सौख्यं शून्याः पश्यन् दिशोऽनिशम् ॥४
क्षणं सशोकौ सक्रोधौ क्षणान्ते पतिदेवरौ ।
सुग्रीवेणाश्वास्यमानावपि न प्राप्नुतः सुखम् ॥५०॥
भामण्डलो विराधश्च महेन्द्राद्याश्च खेचराः ।
पत्तीभूयोपासते तौ शक्रेशानाविवामराः ॥५१॥
तव प्रवृत्तिमानेतुमहं सुग्रीवदर्शितः ।
रामेण प्रेषितो देवि समर्प्याङ्गुलीयकम् ॥५२॥
चूडामणिरभिज्ञानं त्वत्त आनायितो मया ।
तद्दर्शनेन मामवायातं प्रत्येष्यति प्रभुः ॥५३॥
हनुमदुपरोधेन रामोदन्तमुदा च सा ।
विंशते रूपवासानामन्ते व्यधित भोजनम् ॥५४॥
प्रोवाचैवमभिज्ञानं चूडामणिमिमं मम ।
गृहीत्वा वत्स गच्छाशु तिष्ठतः स्यादुपद्रवः ॥५५॥

अत्र त्वामागतं ज्ञात्वा क्रूरकर्म्मैष राक्षसः ।
कर्त्तुमन्तकवन्नूनं समुपस्थास्यते वशी ॥५६॥
स्थित्वा सप्रश्रयं सोऽपि जगादेति कृताञ्जलिः ।
त्वं मातर्भीरु दौर्बल्याद्देवं वदसि कातरा ॥५७॥
रामलक्ष्मणयोः पादाब्जभजनक्षीणयोरहम् ।
तपस्वी रावणः कोऽयं ससैन्योऽपि समागतः ॥५८॥
त्वामपि स्कन्धमारोप्य स्थापयामि [illegible] ।
नयामि परिभूयैनं ससैन्यमपि रावणम् ॥५९॥
स्थित्वा सीताप्युवाचैव नहि [illegible] ।
रामभक्तं प्रभुं भक्त्या वदन्नेवं [illegible] ॥६०॥
त्वयि समास्यते [illegible] पदाती रावणादि [illegible]।
परन्तु परपुंस्पर्शो न मेऽस्तीति [illegible] ॥६१॥
तच्छ्रुत्वा [illegible] मति [illegible] ।
गते त्वयि [illegible] ॥६२॥
[illegible] ।
[illegible] ॥६३॥
[illegible] ।
[illegible] ॥६४॥
[illegible] ।
[illegible] ॥६५॥

तदैव देवरमणोद्याने भंक्तुं प्रचक्रमे ।
स वनं वनद्विपत् प्रसह्य क्रूरविक्रमः ॥६६॥
रक्ताशोकेषु निःशूको वकुलद्रुमनाकुलः ।
सहकारेष्वकारुण्यो निःकम्पश्चम्पकेष्वपि ॥६७॥
अमन्दरोषोमन्दारेष्वदयः कदलीष्वपि ।
अन्यद्रुमेष्वपि रम्येषु भङ्गलीलाञ्चकार सः ॥६८॥
तदुद्याने चतुर्द्वारि द्वारपालाः क्षपाचराः ।
अधावन्त निहन्तुं तं तदा मुद्गरपाणयः ॥६९॥
हनूमति स्खलन्तिस्म तेषां प्रहरणानि तु ।
महाम्भोनिधिकल्लोला इव तीरमहीधरे ॥७०॥
पावनिः कुपितस्तेभ्य स्तैरथोद्यानपादपैः ।
प्रजहार निरायासः सर्वमस्त्रं बलीयसाम् ॥७१॥
भङ्क्त्वाथोद्यानिवाभाङ्क्षीत्तानारक्षक्षपाचरान् ।
क्षुद्रानैक्ष्वाकुपत्तिः ससमीरण इवास्खलन् ॥७२॥
हनूमताक्रियमाणमुद्यानारक्षसङ्क्षयम् ।
गत्वा चचक्षिरे केचित् क्षपाचरपतेस्तदा ॥७३॥
ततः सह बलैरक्षः कुमारं राक्षसेश्वरः ।
समादिक्षद्धनुमतोघातनायारिघातनम् ॥७४॥
आक्षिपन्तं रणायाक्षं बभाषे पावनञ्जयिः ।
भोजनादौ फलमिव रणादौ मे त्वमापतः ॥७५॥

मुधा कपे गर्ज्जसीति तर्ज्जयन् रावणात्मजः।
ववर्ष विशिखैस्तीक्ष्णैरक्षणोः प्रसररोधिभिः ॥७६॥
शीघ्रीखोपीषुवर्षेण सप्रकर्षेण रावणिम्।
विदधे वारिभिर्द्वीपमुद्वेल इव वारिधिः ॥७७॥
शस्त्राशस्त्रि चिरं कृत्वा कौतुकादञ्जनासुतः।
रणपारम्परिप्रेप्सु रक्षं पशुमिवावधीत् ॥७८॥
ततो भ्रातृवधामर्षादाययौ द्रुतमिन्द्रजित्।
मारुते तिष्ठ तिष्ठेति स सोष्ठवमुदीरयन् ॥७९॥
द्वयोरपि महाबाह्वोः कल्पान्त इव दारुणः।
विश्वविक्षोभकरणश्चिरं प्रववृते रणम् ॥८०॥
वर्षन्तौ वारिधाराव्रज्जैरत्र्त्रैः शस्त्रधोरणी।
व्योमस्थौ तावलक्ष्येतां पुष्करावर्त्तकाविव ॥८१॥
अन्तरीक्षं तयोरस्त्रैरास्फालद्भिर्निरन्तरैः।
क्षणादभूत् दुःप्रेक्षं यादोभिरिव वारिधिः ॥८२॥
मुमोच यावन्त्यस्त्राणि दुर्वारो रावणात्मजः।
तदानेकगुणैरस्त्रैस्तानि चिक्षेप मारुतिः ॥८३॥
हनूमदस्त्रक्षुण्णाङ्गाः सर्वेऽपीन्द्रजितो भटाः।
अपश्यन् रक्तसरितो पर्वता इव जङ्गमाः ॥८४॥
दृष्ट्वा नष्टं निजं सैन्यं स्वञ्च मोघीकृतायुधम्।
अमुञ्चन्नागपाशास्त्रं शीघ्रशैलाय दशास्यजः ॥८५॥

नागपाशैर्दृढैर्बद्धोऽभि स्तदैवापादमस्तकम् ।
अवन्धि चन्दन इवाभितः पवननन्दनः ॥ ८६ ॥
स नागपाशबन्धोऽपि समसाहि हनूमता ।
कौतुकाद्विजणं द्रष्टुं शक्तो जयन्नपि द्विषाम् ॥ ८७ ॥
हृष्टे नेन्द्रजिता निन्ये हनूमानुपरावणम् ।
निरीक्ष्यमाणो सोत्फुल्लाक्षैराक्षसै जयसाक्षिभिः ॥ ८८
मारुतिं रावणः स्माह दुर्मते किं कृतं त्वया ।
आजन्मग्रामकोणेनाश्रितौ यत्ता तपस्विनौ ॥ ८९ ॥
वने वासौ फलाहारौ मलिनौ मलिनांशुकौ ।
किरातावित्र तौ दुष्टौ तुष्यङ्क्षां दास्यतः श्रियम् ॥ ९०
तत्रापि मन्दबुद्धे त्वं तद्वाचा किमिहागमः ।
येनेहायातमात्रोऽपि प्राप्तोऽसि प्राणसंशयम् ॥ ९१ ॥
दक्षौ भूचारिणौ तौ तु यत्ताभ्यां कारितोऽस्वदः ।
अङ्गारान्परहस्तेन कर्षयन्तीह धूर्त्तकाः ॥ ९२ ॥
यत्सेवक चरो मे त्वमद्य दूतं परस्य च ।
तदवध्योऽसि रे शिक्षामात्राय तु विडम्ब्यसे ॥ ९३ ॥
हनुमानप्युवाचैवं कदाहं तव सेवकः ।
कदा ममाभूस्त्वं स्वामी वदन्नेवं न लज्जसे ॥ ९४ ॥
एकदा युधि सामन्तो वरुणस्यःखरः सते ।
त्वन्मैच्या वरुणबन्धान्मत्र पिता मोचितः पुरा ॥ ९५ ।

साहाय्यार्थं त्वया हूतोऽहमप्यभ्यागमं पुरा ।
रणे वरुणपुत्रेभ्य स्त्वामरक्षञ्च सङ्कटे ॥९६॥
साहाय्यस्य न योग्योऽसि सांप्रतं पापतत्परः ।
सम्भाषोऽपि हि पापाय परस्त्रीहारिणस्तव ॥९७॥
त्वदीये तं न पश्यामि यो हि त्वां त्रास्यतेऽधुना ।
एकस्मादपि सौमित्रे दूरे रामस्तदग्रजः ॥९८॥
तद्गिरा कुपितो भालाहितभ्रुकुटिभीषणः ।
दशाननो दशन्नोष्ठं दशनैरिदमभ्यधात् ॥९९॥
मद्दीनाश्रितोऽसि त्वं मां चारीकृतवानसि ।
तन्नूनं मर्तुकामोऽसि वैराग्यं तव किं तव ॥४००॥
यथा कुष्टविशीर्णाङ्गं सुमूर्षुमपि कोऽपि न ।
हत्याभयान्निहन्त्येवं हन्यात्को दूतमप्यरे ॥१॥
आरोप्य रासभे पञ्चशिखोकृत्य च सम्प्रति ।
अन्तर्लङ्कं प्रतिपथं भ्राम्यसे लोकवेष्ठितः ॥२॥
इत्युक्तो मारुतिः क्रुद्धो त्रोटयत्याशपन्नगान् ।
वद्धो हि नलिनीनालैः कियत्तिष्ठति कुञ्जरः ॥३॥
तडिद्दण्ड इवोत्पत्य किरीटं राक्षसप्रभोः ।
कणशश्चूर्णयामास पादघातेन मारुतिः ॥४॥
हन्यतां गृह्यतां क्षेप इति जल्पति रावणे ।
आनायामिव सोऽभाङ्क्षीत्तत्पुरीं पाददर्दरैः ॥५॥

क्रीडां कृत्वैवमुत्पत्य सुपर्ण इव पावनिः ।
राममेत्यानमत्सीताचूडारत्नं समर्पयत् ॥६॥
सीताचूडामणिं तन्तु साक्षात्सीतामिवागताम् ।
आरोपयामास हृदि स्पर्शन् रामो मुहुर्मुहुः ॥
आलिङ्ग्य दाशरथिना सुतवत्प्रसादात्
पृष्टः शशंस दशवक्त्रविमाननान्ताम् ।
सीताप्रवृत्तिमखिलां हनुमान्यथावत्
आकर्ण्यमानभुजविक्रमसम्पदन्यैः ॥४०८॥

इत्याचार्य्य श्रीहेमचन्द्रविरचिते सीताप्रवृत्त्या
नयनो नाम षष्ठः सर्गः ॥६॥

अथ रामः स सौमित्रिः सुग्रीवाद्यैर्वृतोभटैः ।
लङ्काविजययात्रायै प्रतस्थे गगनाऽध्वना ॥१॥
भामण्डलो नलो नीलो महेन्द्रः पावनञ्जयिः ।
विराधश्च सुषेणश्च जाम्बवानङ्गदोपि च ॥२॥
महाविद्याधराधीशाः कोटिशोन्येपि तत्क्षणम् ।
चेलूरामं समावृत्त्य स्वसैन्यैश्छन्नदिङ्मुखाः ॥३॥
विद्याधरैराहतानि यात्रातूर्य्याण्यनेकशः ।
नादैरत्यन्तगम्भीरैर्बिभराञ्चक्रुरम्बरम् ॥४॥

विमानैः स्यन्दनैरश्वैर्गजैरन्यैश्च वाहनैः।
खेनग्मुः खेचराः स्वामिकार्य्यसिद्धावहंयवः ॥५॥
उपर्य्युदन्वतो गच्छन् ससैन्योराघवः क्षणात्।
वेलन्धरपुरं प्राप वेलन्धरमहीधरे ॥६॥
समुद्रसेतू राजानौ समुद्राविव दुर्द्धरौ।
तत्र रामाग्रसैन्येनारेभाते योजनायतौ ॥७॥
नलः समुद्रं सेतुं च नीलोऽग्रभान्महाभुजः।
तौतुराममनैषीच्च मनीषी स्वामिकर्म्मणि॥८॥
काकुत्स्थः स्थापयामास तथैव पुनरेव तौ।
रिपावपि पराभूते महान्तोहि कृपालवः॥९॥
समुद्रोपि हि रूपाभिरामा रामानुजन्मने।
रामा मतल्लिकास्तिस्रः प्रददौ निजकन्यकाः॥१०॥
उषित्वा तां निशां सेतुसमुद्रानुगतः प्रगे।
क्षणादासादयामास सुवेलाद्रिं रघूद्वहः॥११॥
सुवेलं नाम राजानं जित्वा तत्रापि दुर्ज्जयम्।
उवासैकां निशां रामः प्रातर्भूयश्चचाल च ॥१२॥
उपलङ्कमथोऽहंसद्वीपे हंसरथं नृपम्।
जित्वा तस्थौ कृतावासस्तत्रैव रघुपुङ्गवः॥१३॥
आसन्नस्थे च काकुत्स्थे मीनस्थित इवार्कजे।
लङ्का क्षोभमुपेयाय विष्वक्प्रलयशङ्किनी ॥१४॥

सन्नह्यन्तिस्म युद्धाय सामन्ता रावणस्य ते।
हस्त प्रहस्त मारीच सारणाद्याः सहस्रशः ॥१५॥
रावणो रणतूर्य्याणि दारुणान्यथ कोटिशः।
किङ्करैस्ताडयामास द्विपत्ताडनपण्डितः ॥१६॥
तदा दशास्यमभ्येत्य नत्वाऽवोचद्विभीषणः।
क्षणं प्रसीद विमृश शुभोदर्कं वचो मम ॥१७॥
अविमृश्य पुरा चक्रे लोकद्वितयघातकम्।
परदारापहरणं लज्जितं तेन ते कुलम् ॥१८॥
निजभार्य्यां समानेतुं काकुत्स्थोऽयमुपस्थितः।
आतिथ्यमिदमेवास्मै तत्कलत्रार्पणं कुरु ॥१९॥
सीतां त्वत्तोऽन्यथाकारमपि रामो ग्रहीष्यति।
निग्रहीष्यति चाशेषं त्वया सह कुलं तव ॥२०॥
दूरे स्तां रामसौमित्री तौ साहसखरान्तकौ।
तत्पत्तिरेको हनुमान् दृष्टो देवेन किं नहि ॥२१॥
इन्द्रश्रियोऽधिका श्रीस्ते तां सीताकारणेन मा।
परिहापयीर्भवेद्देवमुभयभ्रष्टता तव ॥२२॥
अथेन्द्रजिदुवाचैवं त्वया ह्याजन्मभीरुणा।
दूषितं नः कुलं सर्व्वं नासि तातस्य सोदरः ॥२३॥
इन्द्रस्यापि विजेतारं नेतारं सर्वसम्पदाम्।
तातं समावयन्नेवं नूनं मूर्ख मुमूर्षसि ॥२४॥

पुरापि छलितस्तात त्वया ह्यनृतभाषिणा ।
प्रतिज्ञाय दशरथस्य वधं यदकृथा न हि ॥२५॥
इहायातं दाशरथिं तातादृच्छितुमिच्छसि ।
दर्शयन् भयमुत्पाद्य भूचरेभ्योऽपि निस्त्रपः ॥२६॥
तन्मन्ये रामगृह्योसि मन्त्रेप्यधिकरोपि नः ।
आप्तेन मन्त्रिणा मन्त्रः शुभोदर्कोहि भूभुजाम् ॥२७॥
विभीषणोप्युवाचैवं शत्रुगृह्यो न खल्वहम् ।
पुलस्त्यपङ्क्तु शत्रुस्त्व मुत्पन्नः कुलनाशकृत् ॥२८॥
ध्वयसैश्वर्य्यकामाभ्यामन्धत्वात्पिता तव ।
जन्मान्ध इव रे मुग्ध दुरधास्य त्वन्तु वेत्सि किम्॥२९॥
राजन्ननेन पुत्रेण चरित्रेण निजेन च ।
पतिष्यस्यचिरादेव ताभ्यामि त्वत्कृते सुधा ॥३०॥
रावणोप्यवकं क्रुद्धः खड्गमाकृष्य भीषणम् ।
विभीषणवधायोत्तस्थे नद्दस्माद् दैवदूषितः ॥३१॥
विभीषणोपि भ्रुकुटीभीषणस्तमसायतम् ।
उत्पाद्य गजवद्योद्धुमुत्तस्थावभिरावणम् ॥३२॥
कुम्भकर्णेन्द्रजिद्भ्यान्तौ पतित्वा ह्यतमन्तरे ।
युद्धान्निषिध्य नीतौ स्वं स्थानं शालामिव द्विपौ ॥३३॥
अरे निर्य्याहि मत्पुर्य्या आश्रयाशोसि वह्निवत् ।
इत्युक्तो रावणेनागाद्रामाभ्यर्णे विभीषणः ॥३४॥

रक्षोविद्याधराणाञ्चाऽक्षौहिण्यस्त्रिंशदुत्कटाः।
त्यक्त्वा लङ्काधिपं सद्योऽप्यनुजग्मुर्विभीषणम् ॥३
आपतन्तञ्च तं प्रेक्ष्य सुग्रीवाद्याः प्रचुक्षुभुः।
यथा तथाहि विश्वासः शाखिनामिव न द्विपि ॥३
आदौ स पुरुषं प्रेष्य रामाय स्वमविज्ञपत्।
विश्वासपात्रसुग्रीवमुखं रामोऽप्युदैक्षत ॥३७॥
सुग्रीवोऽप्यब्रवीदेते वध्या नक्षसाचिनः।
प्रकृत्या राक्षसा क्षुद्रास्तथाप्यायात्वसाविह ॥३८
ज्ञास्यामः प्रेषणैरेव भावमस्य शुभाऽशुभम्।
दृष्टभावानुरूपञ्च करिष्याम इह प्रभो ॥३९॥
तदभिज्ञोऽब्रवीदेवं विशालो नाम खेचरः।
महात्मा धार्म्मिकश्चैष रक्षःश्रेष्ठो विभीषणः ॥४०
सीता मोचाय जल्पंश्चानल्परोषेण बन्धुना।
निर्वासितः शरण्यं त्वा मागान्नैवैतदन्यथा ॥४१॥
श्रुत्वेति रामो हर्षेण विभीषणमवीविशत्।
पादयोः निम्नमूर्द्धानं परिरेभे च संभ्रमात् ॥४२।
विभीषणोऽप्युवाचैवं हित्वा दुर्न्नयमग्रजम्।
त्वामागतोऽस्मि भक्तं मां तत्सुग्रीववदादिश ॥४३॥
लङ्काराज्यं तदा तस्मै प्रत्यपद्यत राघवः।
न मुधा भवति क्वापि प्रणिपातो महात्मसु ॥४४॥

हंसद्वीपे दिनान्यष्टा वतिवाह्य रघूद्वहः ।
कल्पान्तवातवल्लङ्कां प्रत्यचालीच्चमूहृतः ॥४५॥
यस्या रुद्धा पृथुत्वेन पृथ्वया विंशतियोजनम् ।
रणाय सज्जः काकुत्स्थोऽवतस्थे स्वेमपर्व्वतः ॥४६॥
रामसेनाकलकलो वेलाध्वनिरिवोदधेः ।
लङ्कां वधिरयामास स्फुटदब्रह्माण्डसूरिव ॥४७॥
दशकन्धरसेनान्योऽनन्यसाधारणौजसः ।
सद्यः संवर्णयामासुः प्रहस्ताद्या उदायुधाः ॥४८॥
केचिन्मतङ्गजोद्दाह्यैरपरे वाहवाहनैः ।
शार्दूलवाह्यैरन्येस्तु खरवाह्यै रथैः परे ॥४९॥
कुवेरवन्नरैः केचिन्मेषैः केचित्तु वह्निवत् ।
यमवन्महिषैः केचित्केचिद्रेवन्तवद्धयैः ॥५०॥
विमानैर्देववत्केचित्सह्नाः समरकर्म्मणे ।
उत्पत्य युगपद्वीराः परिवव्रु र्दशाननम् ॥५१॥
सोपारुणाज्ञः सन्नह्य विविधायुधपूरितम् ।
अध्यास्त स्यन्दनं रत्नश्रवःप्रथमनन्दनः ॥५२॥
भानुकर्णः शूलपाणि र्दण्डपाणिरिवापरः ।
उपेत्य दशकण्ठस्य समभूत्पारिपार्श्विकः ॥५३॥
कुमाराविन्द्रजिन्मेघवाहनावपराविव ।
दोर्द्दण्डौ दशकण्ठस्य पार्श्वयोरेत्य तस्थतुः ॥५४॥

स्वनवोऽनेऽपि दोश्चान्तःसामन्ताः कोटिशोऽपि
शुकसारणमारीचमयसुन्दादयोऽभ्ययुः ॥५५॥
अक्षौहिणीनां सहस्रै रसंख्यै, संख्यकर्मठैः ।
दिशः प्रच्छादयन् पूर्य्याः प्रचचाल दशाननः ॥५
शार्दूलकेतवः केचित् केचिच्छरभकेतवः ।
चमूरुकेतवः केचित् केचित्करटिकेतवः ॥५७॥
मयूरकेतवः केचित्केचित्पन्नगकेतवः ।
मार्जारकेतवः केचित्केचित्कुक्कुटकेतवः ॥५८॥
कोदण्डपाणयः केचित्केचिन्निस्त्रिंशपाणयः ।
भुशुण्डिपाणयः केचित्केचिन्मुद्गरपाणयः ॥५९॥
त्रिशूलपाणयः केचित्केचित्परिघपाणयः ।
कुठारपाणयः केचित्केचिच्च पाशपाणयः ॥६०॥
विपक्षवीरान् पृच्छन्तो नामग्राहं मुहुर्मुहुः ।
दशास्यवीरा स्त्वरं विचेरू रणकर्म्मणि ॥६१॥
वैतालस्येव सैन्यस्य प्रथिम्नाच्छाद्य मेदिनीम् ।
पञ्चाशद्योजनान्यस्थाद्रावणो रणकर्म्मणे ॥६२॥
स्वनायकान् प्रशंसन्तो निन्दन्तः परनायकान् ।
परस्परं चाक्षिपन्तः कथयन्तो मिथोऽभिधाः ॥६३
अस्त्राण्यस्त्रै र्वादयन्तःकरास्फोटपुरस्सरम् ।
रामरावणयोः सैन्या मिमिलुः कांस्यतालवत् ॥६४॥

गच्छ गच्छ तिष्ठ तिष्ठ मा भैषीस्त्यज चायुधम् ।
कुरुष्वायुधमित्यासीद्भटानां तत्र वाग्भृताम् ॥६५॥
शल्यानिःशङ्कवो बाणाश्चक्राणि परिघा गदाः ।
समुत्पेतुर्द्वयोस्सैन्यो वैनतेया विहगा इव ॥६६॥
मुष्टिभिर्मिथोघातभग्नैर्वैगदन्तैश्च मौलिभिः ।
उच्छलद्भिरभूत्तानां कौतुकार्थं विवर्तं तदा ॥६७॥
सुभटा मुद्गराघातैर्नोदयन्तो द्विपानसृजः ।
दण्डकान्दविनीं कीलां तन्वाना इव रेजिरे ॥६८॥
कुठारघातैराच्छिन्ना भटानामपरे भटैः ।
पञ्चशाखाः पतन्तिस्म शाखाः शाखायतामिव ॥६९॥
वीराः शिरांसि वीराणां छित्वा भूमौ प्रचिक्षिपुः ।
बुभुक्षिताय कीनाशायोपितानुत्पलानिव ॥७०॥
रक्षसां वानराणाञ्च युद्धे [illegible] ।
दायादानां धनमिव जयः साध्योऽभवद्द्वयोः ॥७१॥
चिरं प्रवर्त्तमाने च समरे तत्र वानरैः ।
अभञ्जि राक्षसं सैन्यं [illegible] ॥७२॥
भग्ने रक्षोबले [illegible] ।
वानरैः सह [illegible] ॥७३॥
[illegible] ।
[illegible] ॥७४॥

हस्तो नलश्चादितोपि सम्मुखीनौ महाभुजौ ।
रथारूढावमिलतां चक्रातिक्रग्रहाविव ॥७५॥
आस्फालयामासतु स्तावधिजीकृत्यधन्वनी ।
ज्यानादेन मिथोयुद्धन्निमन्त्रणपराविव ॥७६॥
तथावष्टपतुर्वाणांस्तौ द्वावपि परस्परम् ।
शरशूलैर्यथाभूतां रथौ श्वाभिन्निभौ तयोः ॥७७॥
क्षणं बले क्षणं हस्ते भूताञ्जयपराजयौ ।
तद्वाक्तान्तरमज्ञायि न तत्र निपुणैरपि ॥७८॥
सर्व्वीभूतस्ववीराणामग्रेहीणो नलोवली ।
अविहस्तो हस्तशिरः क्षुरप्रेणाच्छिदत् क्रुधा ॥७९
सद्यः प्रहस्तं नीलोऽपि हस्तं नल इवावधीत् ।
दैव्यभूत्पुष्पवृष्टिश्चोपरिष्टान्नलनीलयोः ॥८०॥
हस्तप्रहस्तनिधानाद्दग्माननबले क्रुधा ।
मारीचः सिंहजघनः स्वयम्भूः सारणः शुकः ॥८१॥
चन्द्रार्कोद्दामबीभत्साः कामाक्षोमकरोज्वरः ।
गम्भीरः सिंहरथ्यश्च रथा अन्येप्युपामरन् ॥८२॥यु
मदनाङ्कुर सन्ताप प्रोथिता ओगनन्दनाः ।
दुरितानयपुष्पास्त्र विघ्नप्रीतिकरादयः ॥८३॥
प्रयोरालमै मार्क मयुध्यन्त पृथक् पृथक् ।
त्पतन्त पतन्तश्च कुकुटैरिव कुकुटाः ॥८४॥

मारीचरक्षःसन्तापं नन्दनोऽज्वरराक्षसम् ।
उद्दामराक्षसो विमं शुकं दुरितवानरः ॥८५॥
राक्षसः सिंहजघनः प्रथितं नाम वानरम् ।
योधयित्वा दृढं जग्मुर्यथावस्तज्ज्व भास्करः ॥८६॥
द्वयोरपि हि सैन्यानि रामरावणयो स्ततः ।
निष्टन्त्यास्थुः शोधयन्तः स्वान् हतानहतानपि॥८७॥
विभातायां विभावर्यां प्रत्यक्षं दानवा इव ।
प्रतिरामवलं रक्षो योधा योद्धुं डुढौकिरे ॥८८॥
मध्ये सैन्यं दशास्योऽभून्मध्ये मेरुरिवाचलः ।
गजरथ्यरथारूढ़ अचाल रणकर्म्मणे ॥८९॥
विभ्राणो विविधान्यस्त्राण्यन्तकादपि भीषणः ।
तत्कालारुणया शत्रून् दृशापि हि दहन्निव ॥९०॥
पश्यन् प्रत्येकमप्यात्मसेनान्यं शतमन्युवत् ।
मन्यमानस्तृणायारीन् रावणोऽगाद्रणावनिम् ॥९१।यु
तेपि राघवसेनान्यः सैन्यैः सह महौजसः ।
वीक्ष्यमाणा दिव्यमरैः समरायोपतस्थिरे ॥९२॥
सनदीकमिव क्वापि छत्त्रवारिभिरुद्धतैः ।
उत्पर्वतमिव क्वापि पतितैः कपिकुञ्जरैः ॥९३॥
क्वाचिन्नोन्मकरमिव मकराख्यैरथच्युतैः ।
उद्दन्तमिव च क्वापि सासिमग्नै महारथैः ॥९४॥

उत्ताण्डैः कबन्धैश्च स्तस्थानमिव क्वचित् ।
अजायत क्षणेनापि समराजिरभूतलम् ॥९५॥
अथ रावणहुङ्कारप्रेरितैरजनीचरैः ।
सर्व्वैः सर्व्वाभिसारेण कपिसैन्या बभञ्जिरे ॥९६॥
क्रुद्धः स्वसैन्यभङ्गेन सुग्रीवोऽधिज्यकार्मुकः ।
स्वयं चचाल चलयन्नचलां प्रबलैर्बलैः ॥९७॥
राजन्निहैव तिष्ठ त्वं मामेवेक्षस्व विक्रमम् ।
एवं निषिद्ध्य सुग्रीवं हनुमानचलद्युधि ॥९८॥
हनुमान् राक्षरानीकमनेकानीकदुर्मदम् ।
दुर्ग्राहमप्यगाहिष्ट महाब्धिमिव मन्दरः ॥९९॥
अथ पर्य्यन्यवद्गर्जन्नूर्ज्जितं युधि दुर्ज्जयः ।
अढौकत धनुस्तूणमाली माली हनूमते ॥१००॥
हनुमन्मालिनौ वीरौ धनुष्टङ्कारकारिणौ ।
पुच्छास्फोटकरौ सिंहाविवोद्दामौ विरेजतुः ॥१॥
अस्त्रैर्मालिहनूमन्तौ प्रजह्राते परस्परम् ।
चिच्छेदाते मिथोऽस्त्राणि मिथोतर्ज्जयताञ्चतौ ॥२॥
चिरञ्च युध्वा हनुमान्मालिनं वीर्य्यशालिनम् ।
चक्रे निरस्त्रं निस्तेजं ग्रीष्मार्क इव पल्वलम् ॥३॥
गच्छ गच्छ जरद्रूपः किं हतेन त्वया ननु ।
इति ब्रुवाणं श्रीशैलमेत्य वज्रोदरोऽवदत् ॥४॥

अरे रे म्रियसे पाप वदन्नेवं हि कद्वद।
एह्येप युद्धस्व मया न भवस्येहि मास्मगाः ॥५॥
मारुतिस्तद्वचः श्रुत्वा हुङ्कामिव मृगाधिपः।
मूर्कुर्व्वनुर्व्वहुङ्कारञ्छादयामास तं शरैः ॥६॥
तद्वाणवृष्टिं निर्द्धूय शरैर्वज्रोदरोपि तम्।
तिरयामास मार्त्तण्डं प्रावृट्काल इवाम्बुदैः ॥७॥
अहो वज्रोदरो वीरो योऽलमस्मै हनूमते।
अहो वीरः पावनिर्योलं वज्रोदररक्षसे ॥८॥
एवं गिरोरणक्रीडा सदस्यानान्दिवौकसाम्।
असहिष्णुर्द्विपज्जिष्णुर्हनूमन्मानपर्व्वतः ॥९॥
वर्षन्युगपदस्त्राणि चित्राण्युत्पातमेघवत्।
वज्रोदरं तमवधीत् पश्यतामपि रक्षसाम् ॥१०॥त्रि०॥
वज्रोदरवधक्रुद्धो रावणिर्जम्बुमाल्यथ।
तर्ज्जन् मारुतिमाह्वास्त प्रतिकार इव द्विपम् ॥११॥
उभावपि महामल्लावन्योऽन्यवधकाङ्क्षिणौ।
युयुधाते चिरं वाणैः पन्नगैर्वार्त्तिकाविव ॥१२॥
इपुंश्च प्रतियच्छन्तौ द्विगुण. द्विगुणानिपून्।
परस्परं प्रापतुस्तावधमर्णोत्तमर्णताम् ॥१३॥
क्रुद्धोथ हत्वा हनुमानरथो रथसारथिम्।
तं द्विषं ताड़यामास मुद्गरेण गरीयसा ॥१४॥

मूर्च्छितो जम्बुमाल्युर्व्यां निपपात ममार च ।
तथा महोदरोऽन्यो वीरो वर्षन् शिलीमुखान् ॥
अन्येऽपि राक्षसभटा हनूमन्तं जिघांसवः ।
व्याघ्रं श्वान इव क्रोडं वेष्टयामासुरुच्चकैः ॥१६॥
दोष्णाः केऽपि मुखे केऽप्यङ्घ्र्या हृदि केऽपि
कुक्षौ केऽपि शरैस्तीक्ष्णैर्जघ्निरे ते हनूमता ॥१७॥
अन्तर्वणान्दव इव मध्येऽम्भोधींव वाडवः ।
मध्ये रक्षोबलं वीरश्चकासासास मारुतिः ॥१८॥
क्षणादभाङ्क्षीद्रक्षांसि तमांसीव दिवाकरः ।
महौजसां शिरोरत्नं पवनञ्जननन्दनः ॥१९॥
रक्षोभङ्गेन संक्रुद्धः कुम्भकर्णोऽथ शूलभृत् ।
ईशान इव शूयिष्ठः स्वयं योद्धुमधावत ॥२०॥
कानप्यङ्घ्रिप्रहारेण मुष्टिघातेन कानपि ।
कांश्चित्कूर्परघातेन तलघातेन कांश्चन ॥२१॥
कांश्चिन्मुद्गरघातेन शूलघातेन कांश्चन ।
कानप्यन्योऽन्यघातेन कुम्भकर्णोऽवधीत्कपीन् ॥२२॥
कल्पान्तार्णवकल्पान्तमापतन्तं तरस्विनम् ।
रावणानुजमालोक्य सुग्रीवः समधावत ॥२३॥
भामण्डलो दधिमुखो महेन्द्रः कुमुदोऽङ्गदः ।
अपरेऽप्यन्वधावन्त प्रदीपन इवोद्यते ॥२४॥

दशाननानुजं पञ्चाननं व्याघ्रा इवारुधन् ।
वर्षन्तोऽस्त्राणि चित्राणि युगपद्वानरोत्तमाः ॥२५॥
प्रस्वापनास्त्रं तेषूच्चैः कालरात्रिमिवापरम् ।
रात्रिञ्चरवरोमुञ्चदमोघं मुनिवाक्यवत् ॥२६॥
निद्रायमाणं स्वं सैन्यं दिवा कुमुदखण्डवत् ।
दृष्ट्वा सस्मार सुग्रीवो महाविद्यां प्रबोधनीम् ॥२७॥
अरेद्य कुम्भकर्णोऽस्तीत्युच्चैस्तु मलकारिणः ।
उत्तस्थुर्वानरभटाः खगा इव निशात्यये ॥२८॥
उपाद्रवन् कुम्भकर्णमाकर्णाकृष्टकार्मुकाः ।
सुग्रीवाधिष्ठिताः सुप्तबोधिनः कपिकुञ्जराः ॥२९॥
सुग्रीवोद्दलयामास कुम्भकर्णस्य सारथिम् ।
रथं रथ्यांश्च गदया गदङ्कारो गदानिव ॥३०॥
भूमिष्ठः कुम्भकर्णोऽथ हस्तेनादत्त मुद्गरः ।
एकशृङ्गोगिरिरिव सुग्रीवायाऽभ्यधावत ॥३१॥
युद्धार्थं धावतस्तस्याङ्गवातेन गरीयसा ।
भूयांसः कपयः पेतुः करिस्पर्शेन दृक्षवत् ॥३२॥
प्लवङ्गमैरस्खलितः स्थलीरिव नदीरयः ।
सुग्रीवरथमाहत्याऽचूर्णयन्मुद्गरेण सः ॥३३॥
खे समुत्पत्य सुग्रीवः शिलामेकां महीयसीम् ।
मुमोच कुम्भकर्णाय वज्रीवज्रमिवाद्रये ॥३४॥

कुम्भकर्णो मुद्गरेण तां भित्त्वा कम्पोऽकरोत् ।
उत्पातिकीं भ्रुकुटिं कपीनां दर्शयन्निव ॥३५॥
तडित्तडित्स्फुरणं तडिद्दण्डास्त्रमुत्कटम् ।
रावणावरजायाय वालिनोऽङ्गजोऽमुचत् ॥३६॥
तडिद्दण्डाय चण्डाय तस्मै शस्त्राण्यनेकशः ।
कुम्भकर्णः प्रचिक्षेप भीवीभूतानि तानि तु ॥३७॥
भानुकर्णः पपातोर्व्यां तडिद्दण्डेन ताडितः ।
जगद्भयङ्कराकारः कल्पान्त इव पर्वतः ॥३८॥
मूर्च्छिते भ्रातरि क्रुद्धः स्वयमेव दशाननः ।
साक्षाद्दिवान्तकोऽचालीद्भ्रुकुटीभीषणाननः ॥३९॥
नत्वेन्द्रजितमित्यूचे स्वामिं स्तव पुरो रणे ।
न यमो वरुणोनापि न कुवेरो न वाहरि. ॥४०॥
तिष्ठन्ति किं हतावेगा एवैते देव तिष्ठ तत् ।
गत्वैष तान् हनिष्यामि रुष्टोमशकमुष्टिवत् ॥४१॥
निषिध्यैवं दशग्रीवं मनोङ्गीवः स शक्रजित् ।
आम्लानः प्रविवेशान्तः कपिसैन्यं महाभुजः ॥४२॥
कासारः कासरस्येव भेकैरापततः सतः ।
कपिभिर्मुमुचे तस्य समरोर्वीमहौजसः ॥४३॥
स लक्षतः कपीनूचे रे रे तिष्ठत वानराः ।
अयुध्यमानान्नो हन्मि रावणस्यास्मि नन्दनः ॥४४॥

स मारुतिः स सुग्रीव स्ताभ्यामप्यतवाहतम् ।
स हुतौ रामसौमित्री अभ्यमित्रीय मानिनौ ॥४५॥
इति ब्रुवाणोदोर्दर्पादमर्षारुणितेक्षणः ।
रणायाह्वत सुग्रीव स्तं दशग्रीवनन्दनम् ॥४६॥
भामण्डलोऽपीन्द्रजितोऽवरजं मेघवाहनम् ।
आयोधितुं समारेभे शरभं शरभो यथा ॥४७॥
दिग्गजा इव चत्वारश्चत्वारः सागरा इव ।
आस्फालन्तः शुशुभिरे ते त्रिलोकीभयङ्कराः ॥४८॥
गतागतै स्तद्रथाना माकम्पत वसुन्धरा ।
चकम्पिरे सानुमन्तश्चुक्षोभ च महोदधिः ॥४९॥
बुबुधे चान्तरं तेषां बाणाकर्षणमोक्षयोः ।
अत्यन्तलघुहस्तानामविहस्तत्व शालिनाम् ॥५०॥
आयसैर्दैवतैरस्त्रैरयुध्यन्त चिराय ते ।
परं न कोपि केनापि तेषां मध्यादजीयत् ॥५१॥
अथो मुमुचतुः क्रुद्धाविन्द्रजिन्मेघवाहनौ ।
सुग्रीवभामण्डलयो र्नागपाशास्त्रमुज्झितम् ॥५२॥
नागपाशैस्तथा बद्धौ भामण्डलकपीश्वरौ ।
अनीश्वरौ निश्वसितुमप्यभूतां यथा स्थितौ ॥५३॥
इतश्च लब्धसंज्ञेन कुम्भकर्णेन रोषतः ।
गदया ताडितः पृष्ठं मारुतिर्मूर्च्छितोऽपतत् ॥५४॥

दोष्णा तचकल्पेन तं करीव करेण सः ।
समुद्दधे वलयितेनान्तःकृत्वं न्यधञ्चसः ॥५५॥
उचे विभीषणो रामं स्वामिन्नेतौ हि ते बले ।
बलीयसौ सारभूतावानने नयने इव ॥५६॥
बद्धौ वैदेह सुग्रीवौ रावणिभ्यां महोरगैः ।
यावल्लङ्कां न नीयेते तावत्तौ मोचयाम्यहम् ॥५७॥
हनुमान् कुम्भकर्णेन बद्धो दोष्णा महीयसः ।
लङ्कामप्राप्त एवायं मोचनीयो रघूद्वह ॥५८॥
स्वामिन्विना हि सुग्रीवभामण्डलहनूमतः ।
अवीरमिव नः सैन्यमनुजानीहि यामितत् ॥५९॥
एवं तव ब्रुवत्येववेगाद्गत्वाङ्गदो भटः ।
आक्षिप्य कुम्भकर्णेन युयुधे युद्धकोविदः ॥६०॥
क्रोधान्धकुम्भकर्णेन प्रोत्क्षिप्तो भुजपाशतः ।
ययौ मारुतिरुत्पत्यविहङ्ग इव पञ्जरात् ॥६१॥
विभीषणो मोचयितुं भामण्डलकपीश्वरौ ।
रावणिभ्यां समं योद्धुमधावत रथस्थितः ॥६२॥
दध्यतुश्चेन्द्रजिन्मेघवाहनावेष नः पितुः ।
अनुजः स्वयमभ्येति कर्तुमस्माभिराहवम् ॥६३॥
नेन तातकल्पेन योद्धव्यं कथमद्य हा ।
तोऽपसरणं युक्तं नह्यीःपू ज्यादिविभ्यताम् ॥६४॥

पाशबद्धाविमौ चारी निश्चितं हि मरिष्यतः।
इहैव हि तदासातान्तातेनात्वेति नौ यथा ॥६५॥
विचिन्त्यैवं नेशतुस्तौ धीमन्तौ रावणी रणात्।
पश्यन्विभीषणश्चास्त्राज्ञामण्डलकपीश्वरौ ॥६६॥
चिन्ताग्लानाननौ तत्र तस्थत् रामलक्ष्मणौ।
हिमानीच्छन्नवपुषौ सूर्य्याचन्द्रमसाविव ॥६७॥
रामभद्रस्ततः पूर्व्वप्रतिपन्नवरं सुरम्।
सस्माराङ्लोचनस्तमार्पीत्सुपर्णामरपुङ्गवम् ॥६८॥
ज्ञात्वा चावधिनाभ्येत्य ददौ पद्मायसोऽमरः।
विद्यां सिंहनिनादाख्यां मुशलं स्यन्दनं हलम् ॥६९॥
लक्ष्मणाय ददौ विद्यां गारुडीं स्यन्दनं तथा।
गदाञ्च विद्युद्वदनां समरे रिपुनाशनीम् ॥७०॥
वारुणाऽग्नेय वायव्य प्रमुखान्यपराण्यपि।
दिव्यान्यस्त्राणि छत्रे च स ददावुभयोरपि ॥७१॥
सौमित्रेर्वाहनीभूतं गरुडं प्रेक्ष्य तत्क्षणम्।
सुग्रीवभामण्डलयोः प्रणेशुः पाशपन्नगाः ॥७२॥
जज्ञे जयजयारावो रामसैन्ये समं ततः।
रक्षोबलमिवास्तञ्च ययौ देवोऽब्जिनीपतिः ॥७३॥
प्रातर्भूयोऽपि सैन्यानि रघूद्वह दशास्ययोः।
सर्वाभिसारसाराणि रणाङ्गणमुपासरन् ॥७४॥

तेषां कृतान्तदन्ताभस्फुरदस्त्रभयङ्करः ।
अकाण्डारम्भसंवर्त्तः प्रावर्त्तत महारणः ॥७५॥
क्रुद्धैरधोभि रक्षोभिर्वानराणां वरूथिनी ।
मध्याह्नतापसन्तप्तैः सरसीवाकरैरिव ॥७६॥
भग्नप्रायाञ्चमूं प्रेक्ष्य सुग्रीवाद्या महौजसः ।
रक्षोनीकेषु विविशुर्योगिन्योऽन्यवपुष्ष्विव ॥७७॥
विदुद्रुवू राक्षसास्तेष्वाक्रान्तास्तैः कपीश्वरैः ।
नागा इव गरुत्मद्भिरद्भिरामघटा इव ॥७८॥
रक्षोभङ्गेन संक्रुद्धो दधावे रावणः स्वयम् ।
महारथप्रचारेण दारयन्निव मेदिनीम् ॥७९॥
तस्य प्रसरतो दाववह्नेरिव तरस्विनः ।
मुहूर्त्तमपि नाग्रेऽस्थात्कपिवीरेषु कश्चन ॥८०॥
तद्युद्धे चलितं रामं निषिध्य प्रश्रयादथ ।
विभीषणः क्षणादेत्य रुरोध दशकन्धरम् ॥८१॥
तं रावणोवदद्दूरे कं श्रितोऽसि विभीषण ।
क्रुद्धस्य मम येनाजौ क्षिप्रः कवलवन्मुखे ॥८२॥
व्याधेनेव किरौश्चानं मयि त्वां रे प्रहिण्वता ।
रामेण मन्त्रितं साधु साध्विदं ह्यात्मरक्षणम् ॥८३॥
अद्यापि मम वात्सल्यं त्वयि वत्सास्ति गच्छतत् ।
एतौ ह्यद्य हनिष्यामि ससैन्यौ रामलक्ष्मणौ ॥८४॥

अमीषां वध्यमानानां मा संख्यापूरणः स्मभूः ।
एहि वस्थानमेवत्वं पृष्ठे हस्तोयमद्य ते ॥८५॥
विभीषणोप्युवाचैवं रामोऽन्तक इव स्वयम् ।
अचालीत्त्वां प्रतिक्रुद्धो निषिद्धश्च मया च्छलात् ॥८६॥
त्वां बोधयितुकामोऽहं युद्धव्याजादिहागतः ।
अद्यापि मुच्यतां सीता प्रसीद कुरु मद्वचः ॥८७॥
हन्त मृत्युभयान्नाहं राज्यलोभेन नापिवा ।
गतोऽस्मि रामं निर्व्वादभयात् किन्तु दशानन ॥८८॥
सीतार्प्पणेन निर्व्वादं प्रणाशय यथाह्यऽहम् ।
पुनरेव श्रयामि त्वां विहाय रघुपुङ्गवम् ॥८९॥
क्रुद्धोऽथ रावणः प्रोचे किमद्यामि विभीषिकाम् ।
रे विभीषण दुर्बुद्धे प्रदर्शयसि कातरः ॥९०॥
भ्रातृहत्याभयादुक्तोऽप्येवं नान्येन हेतुना ।
इत्युक्त्वा स्फालयामास कार्म्मुकं दशकन्धरः॥९१॥
भ्रातृहत्याभयादुक्तोप्येवं नान्येन हेतुना ।
इत्युक्त्वास्फालयामास धनुः सोपि विभीषणः ॥९२॥
ततः प्रवृत्ताते तौ भ्रातरौ योद्धुमुद्यतौ ।
चित्राण्यस्त्राणि कर्षन्तौ वर्षन्तौ च निरन्तरम् ॥९३॥
अथेन्द्रजितकुम्भकर्णौ राक्षसा अपरेपि हि ।
स्वामिभक्त्याऽभ्यधावन्तः कृतान्तस्येव किङ्कराः ॥९४॥

रामोऽरौत्सीत्कुम्भकर्णं लक्ष्मणो रावणिं पुनः ।
नीलस्तु सिंहजघनं दुर्मुखस्तु घटोदरम् ॥९५॥
स्वयंभू र्दुर्मतिं शंभुं नलवीरोऽङ्गदो मयम् ।
स्कन्दः पुनश्चन्द्रनखं विघ्नं चन्द्रोदरात्मजः ॥९६॥
केतुं भामण्डलनृपः श्रीदत्तो जम्बुमालिनम् ।
कुम्भकर्णसुतं कुम्भं पवनञ्जयनन्दनः ॥९७॥
किष्किन्धेशश्च माल्याख्यं कुन्दो धूमाख्यराक्षसम् ।
वालिखिल्यश्चन्द्ररश्मिश्च भटं सारणराक्षसम् ॥९८॥
राक्षसानेवमन्योन्यमरौत्सुः कपयोऽपरे ।
अयुध्यन्त च तैः सार्द्धं नक्रैर्नक्रा इवार्णवे ॥९९॥
एवं युद्धे वर्त्तमाने भीषणेभ्योऽपि भीषणे ।
लक्ष्मणायामुचत्क्रोधादस्त्रं तामसमिन्द्रजित् ॥२००॥
तदस्त्रं तपनास्त्रेण सौमित्रिः शत्रुतापनः ।
सद्यो निर्वापयामासाग्निना [illegible]वत् ॥१॥
सौमित्रिर्नागपाशास्त्रं मुमोचेन्द्रजिते क्रुधा ।
[illegible] स तेन द्रागबध्यत ॥२॥
[illegible] दशाननः ।
[illegible] ॥३॥
[illegible] महात्मना ।
[illegible] ॥४॥

नागपाशैः कुम्भकर्णं त्ववध्नाल्लक्ष्मणाग्रजः ।
भामण्डलस्तं शिविरेऽनैषीद्रामाज्ञया ततः ॥५॥
अन्येऽपि प्रतियोद्धारो बद्धा रामस्य सैनिकैः ।
मेघवाहनमुख्यास्ते निन्यिरे शिविरे निजे ॥६॥
दृष्ट्वा दशमुखस्तन्तु क्रोधशोकसमाकुलः ।
विभीषणाय चिक्षेप शूलं शूलं जयश्रियः ॥७॥
तच्छूलमन्तरालेऽपि कदलीकाण्डलीलया ।
चकार कणशो रामाऽवरजः पत्रिभिः शितैः ॥८॥
रणे इन्द्रप्रदत्तान्तामामोघविजयाह्वयाम् ।
विजयार्थी दशग्रीवो महाशक्तिं समुद्दधे ॥९॥
धगद्धगितिज्वलन्तीं तडत्तडितिनादिनीम् ।
संहाराभ्रितडिल्लेखामिव खे भ्रमयत्स ताम् ॥१०॥
अपसस्रुर्दिवि सुरा दृशं सैन्यान्यमीलयन् ।
तां विलोक्य न केऽप्यस्थुः सुस्थितं सुस्थिता अपि ॥११॥
रामः सौमित्रिमित्यूचेऽस्माकमेष विभीषणः ।
आगन्तुर्हन्यते हन्त धिग्न आश्रितघातिनः ॥१२॥
इति रामवचः श्रुत्वा सौमित्रिर्मित्रवत्सलः ।
विभीषणाग्रे गत्वा स्थादाक्षिपन् दशकन्धरम् ॥१३॥
पुरस्थं गरुडस्थं तं प्रेक्ष्योवाच दशाननः ।
न तुभ्यं शक्तिरक्षिप्ता मास्यथाः परमृत्युना ॥१४॥

म्रियस्व यदि वा मार्य्यस्त्वमेवासि यतो मम ।
वराकस्त्वत्कृते ह्येष ममाग्रे स्याद्विभीषणः ॥१५॥
इत्युक्त्वा भ्रमयित्वा तां शक्तिं रामानुजन्मने ।
मुमोच पतदुत्पाताशनिकल्पां दशाननः ॥१६॥
तामापतन्तीं सौमित्रिः सुग्रीवो हनुमान्नलः ।
भामण्डलो विराधोऽन्येष्वस्त्रैः स्वैः स्वैरताडयन् ॥१७
सावज्ञाय तदस्त्रौघं व्यालद्विप इवाङ्कुशम् ।
उर्वीनल इवाम्भोधौ लक्ष्मणोरःस्थलेऽपतत् ॥१८॥
तया भिन्नो महीपृष्ठे निपपात च लक्ष्मणः ।
उत्पपात च तत्सैन्ये विष्वग् हाहा रवो महान् ॥१९॥
क्रुद्धोऽथ ज्येष्ठकाकुत्स्थो जिघत्सुरिव रावणम् ।
अथ योधितुमारेभे पञ्चाननरथस्थितः ॥२०॥
क्षणाच्चकार विरथं पञ्चाननरथो द्विपम् ।
दशाननोऽपि वेगेनाध्यारुरोह रथान्तरम् ॥२१॥
भंक्त्वा भंक्त्वा रथानेवं पञ्चवारान् दशाननम् ।
काकुत्स्थो विरथीचक्रे जगदद्वैतपौरुषः ॥२२॥
दशास्योऽचिन्तयच्चैवं भ्रातृस्नेहादयं स्वयम् ।
मरिष्यत्येव तत्किं मे योधितेनाऽमुनाऽधुना ॥२३॥
दशग्रीवो विमृश्यैवं ययौ लङ्कापुरीं द्रुतम् ।
अस्तं जगाम च रवी रामशोकादिवातुरः ॥२४॥

भग्नेऽथ रावणे रामो निवृत्तोऽथयाय लक्ष्मणम्।
तं च दृष्ट्वा निपतितं निपात भुवि मूर्च्छितः ॥२५॥
सुग्रीवादिभिरासिक्तो रामश्चन्दनवारिणा।
लब्धसंज्ञो निपद्योपसौमित्रीत्यगदद्रुदन् ॥२६॥
तव किं वाधते वत्स ब्रूहि तूष्णीं स्थितोऽसि किम्।
संज्ञयापि समाख्याहि प्रीणयाग्रजमात्मनः ॥२७॥
एते त्वन्मुखमीक्षन्ते सुग्रीवाद्या स्तवानुगाः।
नानुगृह्णासि किं वाचा दृशा वा प्रियदर्शन ॥२८॥
जीवन् रणाद्रावणोगादिति लज्जावशाद्रवम्।
न भाषसे तद्भाषस्व पूरयिष्ये तवेप्सितम् ॥२९॥
रे रे रावण दुष्टात्मन् तिष्ठ तिष्ठ क्वयास्यसि।
एष प्रस्थापयामि त्वां नचिराय महाध्वे ॥३०॥
इत्युक्त्वा धनुरास्फाल्योदस्थाद्यावद्रघूद्वहः।
तावत्कपीश्वरेणैव मूचे विनयपूर्व्वकम् ॥३१॥
स्वामिन्निशेयमगमल्लङ्कान्च स निशाचरः।
शक्तिप्रहारविधुरः स्वामीनिश्चेष्ट वर्त्तते ॥३२॥
धैर्य्यमाधेहि यानीहि हतमेव दशाननम्।
प्रतिजागरणोपायं सौमित्रे रुपकल्पय ॥३३॥
भूयो रामो जगादैवं हृता भार्य्या हतोऽनुजः।
तिष्ठत्यद्यापि रामोऽयं शतधा न विदीर्य्यते ॥३४॥

सखे सुग्रीव हनुमन् भामण्डल नलाङ्गद।
विराधाद्याश्च सर्व्वेपि यात स्वौकसांसि ते ॥३५॥
सोऽयं प्रहारात्सौमित्रि वधादप्यधिकं शुचे।
सखे विभीषणाभूस्त्वं यत्कृतार्थीकृतोऽसि न ॥३६॥
प्रातः पश्य परं वन्धो निजबान्धववर्त्मना।
नीयमानं सवन्धुं त्वां वन्धुरूपेणशत्रुणा ॥३७॥
प्रातःकृतार्थीकृत्य त्वामनुयास्यामि लक्ष्मणम्।
लक्ष्मणं हि विना किं मे सीताया जीवितेन च ॥३८॥
विभीषणो बभाषेऽथ किमधैर्य्यमिदं प्रभो।
शक्त्या हतोऽपि ह्यनया पुमान् जीवति यामिनीम्॥३
मन्त्रतन्त्रादिना घातप्रतीकाराय सर्व्वथा।
प्रयत्यतां प्रभो यावन्न विभाति विभावरी ॥४०॥
आमेति राघवेणोक्तेग्रीवाद्यास्तु विद्यया।
सप्तवप्रांश्चतुर्द्वारान् राघवोपरि ते व्यधुः ॥४१॥
प्राच्यां द्वारेषु तत्रास्थुः सुग्रीवः पावनञ्जयिः।
तारः कुन्दोदधिमुखो गवाक्षो गवयः क्रमात् ॥४२॥
उदीच्यामङ्गदः कूर्मो गौर्महेन्द्रो विहङ्गमः।
सुषेणश्चन्द्ररश्मिश्च द्वारेष्वस्थुः क्रमादमी ॥४३॥
प्रतीच्यां नील समर शीलदुर्द्धर मन्मथाः।
जयश्च विजयश्चैव सम्भवश्चावतस्थिरे॥४४॥

भामण्डलो विराधश्च गजो भुवनजिन्नलः ।
मन्दोविभीषणश्चास्थु र्दक्षिणस्यां क्रमादमी ॥४५॥
सध्येत्त्वेति काकुस्थौ सुग्रीवाद्या महाभुजः ।
प्रजागरपरास्तस्थु रात्मारामा इवोद्यताः ॥४६॥
सीतायाः कश्चिदाचख्यौ यच्छक्त्या लक्ष्मणो हतः ।
प्रातर्विपत्स्यते रामभद्रोऽपि भ्रातृसौहृदात् ॥४७॥
वज्रनिर्घोषवद्घोरं तच्छ्रुत्वा जनकात्मजा ।
पपात मूर्च्छया पृथ्व्यां लतेव पवनाहता ॥४८॥
विद्याधरीभिरम्भोभिः संसिक्ता लब्धचेतना ।
उत्थाय विललापैवं जानकी करुणस्वरम् ॥४९॥
हा वत्स लक्ष्मण क्वागा स्त्यक्त्वैकाकिनमग्रजम् ।
मुहूर्त्तमपि हि स्थातुं विना त्वामेष न क्षमः ॥५०॥
धिगहं मन्दभाग्यास्मि यतो मम कृतेऽधुना ।
स्वामिदेवरयोरेव तुल्ययोरीदृगागतम् ॥५१॥
प्रसीद मत्प्रवेशाय द्विधाभव वसुन्धरे ।
प्राणनिर्य्याणहेतो त्वं भव वा हृदय द्विधा ॥५२॥
एवं रुदन्तीं करुणं सीतां कापि कृपावती ।
अवलोक्याऽवलोकिन्या विद्याधर्य्यब्रवीदिति ॥५३॥
भविष्यति शुभाङ्ग स्ते प्रभाते देवि देवरः ।
समञ्च रामभद्रेण त्वामेत्यानन्दयिष्यति ॥५४॥

स्वस्थावस्थातद्विराख्यात्काकुत्स्थगृहिणी तदा ।
सूर्य्योदयं चिन्तयन्ती चक्रवाकीव जाग्रती ॥५५॥
सौमित्रिर्मारितोद्येति क्षणं विजहर्ष रावणः ।
क्षणं स्मृत्वा भ्रातृपुत्रमित्रबन्धुं रुरोद च॥५६॥
हा वत्स कुम्भकर्ण त्वं ममात्मेवापरः परः ।
द्वितीयाविव मे बाहू इन्द्रजिन्मेघवाहनौ ॥५७॥
हा वत्सा जम्बुमालाद्या मम रूपान्तरोपमाः ।
अप्राप्तपूर्व्वं प्राप्तास्थ कथं बन्धं गजा इव ॥५८॥
स्मारं स्मारं स्वबन्धूनामित्थं बन्धादि नूतनम् ।
भूयो भूयो दशग्रीवो मुमूर्च्छ च रुरोद च ॥५९॥
इतश्च पद्मसैन्ये प्राक् प्राकारद्वाररक्षकम् ।
भामण्डलमुपेत्यैवं कोऽपि विद्याधरोऽवदत् ॥६०॥
पद्मपादारविन्दं मे तदाप्तो ननु पश्यसि ।
अलं लक्ष्मणजीवातुमाख्यास्यामि हितोऽस्मि वः ॥६१॥
विधृत्य पाणिना दोष्णि नीतो भामण्डलेन सः ।
पद्मस्य पादपद्मान्ते प्रणम्यैवं व्यजिज्ञपत् ॥६२॥
सङ्गीताङ्गपुरनाथस्य शशिमण्डलभूपतेः ।
तनयः प्रतिचन्द्रोऽहं सुप्रभाकुक्षिसंभवः ॥६३॥
क्रीडार्थं सकलत्रोऽहं चलितोऽन्येद्युरम्बरे ।
दृष्टः सहस्रविजयनाम्ना विद्याधरेण च ॥६४॥

तेन मैथुनिकाद्वैराद्योधितोऽहं चिरन्तदा ।
पातित श्चण्डरवया शक्त्या चाहत्य भूतले ॥६५॥
साकेतपुर्य्यां माहेन्द्रोदयोद्याने लुठन्भुवि ।
दृष्टश्च भरतेनाहं त्वद्भ्राताऽतिकृपालुना ॥६६॥
सद्यो गन्धाम्बुभि स्तेन सिक्तोऽहं पृथिवीभुजा ।
मत्तश्च निरगाच्छक्ति र्दस्युः परगृहादिव ॥६७॥
सद्यो रूढ़प्रहारेण मया विस्मितचेतसा ।
पृष्टो गन्धाम्बुमाहात्म्य मित्यशंसत्तवानुजः ॥६८॥
सार्थवाहो विन्ध्यनामाऽभ्यागाद्गजपुरादिह ।
एक स्तस्य हिषो मार्गेऽतिभारत्रुटितोऽपतत् ॥६९॥
तन्मूर्ध्नि पादं विन्यस्य सञ्चचार पुरीजनः ।
उपद्रवेण महता विपन्नः सोऽथ सैरिभः ॥७०॥
सोऽकामनिर्ज्जरायोगा च्छ्वेतंकरपुरेश्वरः ।
सुरो वायुकुमारोऽभून्नाम्ना पवनपुत्रकः ॥७१॥
ज्ञात्वा च रथिना पूर्व्वं कृत्यं प्रकुपितोऽथ सः ।
पुरे जनपदे चास्मिन् व्याधीन्नानाविधान् व्यधात् ॥७२॥
देशे गृहे च न व्याधिरभूत्तन्मातुलस्य तु ।
द्रोणमेघनरेन्द्रस्य सन्महीवर्त्तिनोपि हि ॥७३॥
अव्याधिकारणं पृष्टो मया द्रोणघनोऽवदत् ।
भार्य्या प्रियङ्करा मेऽभूत्पुरातिव्याधिबाधिता ॥७४॥

जाते गर्भे तत्प्रभावाद्व्याधिना मुच्यताथ सा ।
सुषुवे च क्रमात्पुत्रीं विशल्यामभिधानतः ॥७५॥
तद्देश इव सद्देशेऽप्युद्भूते व्याध्युपद्रवे ।
विशल्यास्नानतोयेन सिक्तो लोकोऽभवद्विरुक् ॥७६॥
पृष्टो मया सत्यभूतशरणो मुनिरन्यदा ।
वदतिस्म विशल्यायाः प्राग्जन्मतपसः फलम् ॥७७॥
व्रणसंरोहणं शल्यापहारो व्याधिसङ्क्षयः ।
नृणां स्नानाम्भसाप्यस्या भावी भर्त्ता च लक्ष्मणः॥७८
तया मुनिगिरा सम्यग् ज्ञानादनुभवादपि ।
विशाल्यस्नानपयसः प्रभावो निश्चितो मया ॥७९॥
इत्युदित्वा द्रोणमेघो विशल्यास्नपनोदकम् ।
ममापि ह्यार्पयत्तेनाऽभवद् भूमिर्ममाप्यरुक् ॥८०॥
तस्या स्नानांभसाऽनेन मया सिक्तस्त्वमप्यहो ।
निःशल्यः शल्यसंरूढव्रणश्च त्वमभूः क्षणात् ॥८१॥
अन्तस्थ कथाप्येव सुलक्ष्मः शल्यतः प्रभोः ।
आगत्य प्रागानयत विशल्यास्नानवारि तत् ॥८२॥
दर्शितां त्वर्थितां तस्मात् प्रत्यूषे किं करिष्यथ ।
पर्यङ्के प्रकटे त्वस्मिन् किं कुर्वीत नगाधिपः ॥८३॥
भामण्डलं हनूमन्तमङ्गदञ्च रघूद्वहः ।
आदिक्षत् प्रतिपदं विशल्यास्नानवारिणे ॥८४॥

प्रययुस्ते विमानेनाऽयोध्यां पवनरंहसा ।
प्रासादाङ्के च ददृशुः शयानं भरतं नृपम् ॥८५॥
भरतस्य प्रबोधाय ते गीतञ्चक्रुरुच्चकैः ।
राजकार्य्येऽपि राजान उत्थाप्यन्ते ह्युपायतः ॥८६॥
विबुध्य भरतेनापि दृष्टः पृष्टः पुरो वसन् ।
ऊचे भामण्डलः कार्य्यं नागतस्यास्ते: प्ररोचना ॥८७॥
सेत्यत्वेतन्नया तत्रेयुदाति भरत स्ततः ।
तद्विमानाधिरूढोगात्पुरं कौतुकमङ्गलम् ॥८७॥
भरतेन द्रोणघनो विशल्यामथ याचितः ।
सहोदाद्य स्त्रीसहस्र सहितां तामदत्त च ॥७८॥
भामण्डलोप्ययोध्यायां मुक्त्वा भरतमुत्सुकः ।
आययौ सपरीवारो विशल्यासंयुत स्ततः ॥८०॥
ज्वलद्दीपविमानस्थो भीतैः सूर्य्योदयभ्रमात् ।
जनं दृष्टो निजैः सोऽथाद्विशल्यामुपलक्ष्मणम् ॥८१॥
तया च पाणिना स्पृष्टाल्लक्ष्मणात्तत्क्षणादपि ।
निर्ज्जगाम सा शक्ति र्यष्टिनेव महोरगी ॥८२॥
समुत्पतन्ती सा शक्तिः समुत्पत्य हनूमता ।
प्रसभं जगृहे श्येनजिह्मगेनेव वर्त्तिका ॥८३॥
साप्यूचे देवतारूपा न मे दोषोऽस्ति कश्चन ।
प्रदत्ता धरणेनाऽस्मै प्रज्ञप्तिभगिनीत्यहम् ॥८४॥

विशल्या प्राग्भवतपस्तेजः सोढुमनीश्वरी ।
एषा यास्यामि मां मुञ्च प्रेष्यभावादनागसम् ॥९५॥
इत्युक्तो मुक्तवान् शक्तिं मारुति स्तां महाभुजः ।
मुक्तमात्रा च सा शक्तिर्लज्जितेव तिरोदधे ॥९६॥
विशल्यापि हि सौमित्रिं भूयः पस्पर्श पाणिना ।
विलिलेप च गोशीर्ष चन्दनेन शनैः शनैः ॥९७॥
रूढव्रणोऽथ सौमित्रः द्राक् प्रसुप्त इवोत्थितः ।
सस्वजे रामभद्रेण वर्षताऽश्रुजलं मुदा ॥९७॥
सर्व्वं विशल्या वृत्तान्तं राम स्तस्मै शशंस च ।
तत्स्नानपयसा चाशु स्वान्तरांश्चाभ्यषेचयत् ॥९९॥
कन्यासहस्रसहितां विशल्यां रामशासनात् ।
तदानीमेव सौमित्रि रूपयेमे यथाविधि ॥३००॥
सौमित्रिजीवनोद्दाहोत्साहजन्मा महोत्सवः ।
विद्याधरनृपैश्चक्रे जगदाश्चर्य्यकारणम् ॥१॥
सौमित्रि र्जीवित इति चरै र्नक्तंचराधिपः ।
विज्ञाय मन्त्रयाञ्चक्रे समं मन्त्रवरैरिति ॥२॥
अभवन्मम मावोयं सौमित्रिः शक्तिताड़ितः ।
प्रातर्मरिष्यति ततो रामोपि स्नेहपीडितः ॥३॥
यास्यन्ति कपयो नंष्ट्वा तेच मद्बन्धु सूनवः ।
कुम्भकर्णेन्द्रजिन्मुख्याः स्वयमेष्यन्ति मामिह ॥४॥

अधुना दैववैगुण्याल्लक्ष्मण· सोऽपि जीवितः ।
मया मोचयितव्यास्ते कुम्भकर्णादयः कथम् ॥५॥
स गत्वा द्वाःस्थविज्ञप्तः सुग्रीवादि समावृतम् ।
पद्मनाभं नमस्कृत्य व्याजहारेति धीरगीः ॥६॥
दशास्य स्त्वां वदत्येवं वन्धुवर्गं विमुञ्च मे ।
जानकीमनुमन्यस्व राज्यार्द्धञ्च गृहाण मे ॥७॥
त्रीणि कन्यासहस्राणि तुभ्यं दास्यामि तेनच ।
सन्तुष्य नोचेत्ते सर्वं नश्येतन्नच जीवितम् ॥८॥
वभाषे पद्मनाभोथ नार्थो मे राज्यसम्पदा ।
न चान्यप्रमदावर्गं भोगेन महतापि हि ॥९॥
प्रेषयिष्यत्यर्चयित्वा जानकीं रावणो यदि ।
तदा मोक्ष्यामि तद्बन्धुतनयानन्यथा नहि ॥१०॥
सामन्तः पुनरप्यूचे राम नैतत्तवोचितम् ।
स्त्रीमात्रकस्यास्य कृते स्वं क्षेप्तुं प्राणसंशये ॥११॥
सौमित्रिरेकवारं चेज्जीवितो रावणाहतः ।
जीविष्यति कथं सोऽद्य त्वञ्चापि च प्लवङ्गमाः ॥१२॥
एकोपि रावणो हन्तुमिदं विश्वमपीश्वरः ।
सर्व्वथा तद्वचो मान्यमुदर्कं चात्मन स्वयम् ॥१३॥
लक्ष्मणस्तद्गिरा क्रुद्धोऽभ्यधाद्रे दूत पांशनः ।
स्वशक्तिं परशक्तिं वा वेत्त्यद्यापि न रावणः ॥१४॥

हतबन्धुपरीवारो भार्य्याभेषीकृतोऽपि सन् ।
पौरुषं नाटयत्येष एषा का तस्य धृष्टता ॥१५॥
शेषैकमूलमुद्गलच्छिन्नाः शाखा वटस्तरुः ।
यथा सोऽपि तथैवाङ्कः कियत्स्थास्यति रावणः ॥१६॥
तद्गच्छ संवाहय तं युद्धाय दशकन्धरम् ।
कृतान्त इव सज्जो मे तं व्यापादयितुं भुजः ॥१७॥
लक्ष्मणेनैवमाक्षिप्तो विसाधितु मना सतु ।
उत्थाय धृत्वा ग्रीवायां वानरै र्निरवास्यत ॥१७॥
रावणाय स गत्वाऽख्यत् सर्व्वं राघववाचिकम् ।
सचिवान् रावणोप्युचे किं कार्य्यं ब्रूत सम्प्रति ॥१८॥
अब्रुवन्मन्त्रिणोप्येवं सीतार्प्पणमहोचितम् ।
व्यतिरेकफलं दृष्टं पश्यान्वयफलं प्रभो ॥२०॥
अन्वयव्यतिरेकाभ्यां सर्वं कार्य्यं परीक्ष्यते ।
एकेन व्यतिरेकेण किं स्थितोसि दशानन ॥२१॥
आगस्यन्ते बहवोद्यापि बान्धवः स्वनवश्चते ।
सीतार्प्पणाद्विमुक्तैस्तै सममेधस्व सम्पदा ॥२२॥
तेषां सीतार्प्पणगिरा मर्म्मणीव कृतोऽधिकम् ।
अन्तर्दूनो दशमुखश्चिरं स्वयमचिन्तयत् ॥२२॥
विद्याया वज्ररूपाया हृदि निर्णीय साधनम् ।
शान्तिचैत्यं ययौ शान्तकषायीभूय रावणः ॥२४॥

स्नानं श्रीशान्तिनाथस्य पयस्कुम्भैर्दशाननः ।
स्वयमिन्द्र इवा कार्षीद् भक्त्या विकशिताननः ॥२५॥
गोशीर्षचन्दनेनाङ्गरागपुष्पैश्च दैवतैः ।
पूजां विधाय श्रीशान्ते स्तुति मेवं विनिर्ममे ॥२६॥
देवाधिदेवाय जगत्त्रायिने परमात्मने ।
श्रीमते शान्तिनाथाय षोडशायार्हते नमः ॥२७॥
श्रीशान्तिनाथ भगवन् भवाम्भोनिधितारण ।
सर्वार्थसिद्धमन्त्राय त्वन्नाम्नेपि नमो नमः ॥२८॥
ये तवाष्टविधां पूजां कुर्व्वन्ति परमेश्वर ।
अष्टावपि सिद्धय स्तेषां करस्था अणिमादयः ॥२९॥
धन्यान्यक्षीणि यानि त्वां पश्यन्ति प्रतिवासरम् ।
तेभ्योपि धन्यं हृदयं तद्दृष्टो येन धार्य्यसे ॥३०॥
देवत्वत्पादसंस्पर्शादपि स्यान्निर्मलो जनः ।
अयोपि हेमोभवति स्पर्शवेधिरसान्न किम् ॥३१॥
त्वत्पादाब्ज प्रणामेन नित्यन्द्रालुठनैः प्रभो ।
शृङ्गारतिलकीभूयाऽस्म भाले किणावलिः ॥३२॥
पदार्थैः पुष्पगन्धाद्यै रुपहारीकृतैस्तव ।
प्रभो भवतु मद्राज्यसम्पद्वल्लेः सदा फलम् ॥३३॥
भूयो भूयः प्रार्थये त्वामिदमेव जगद्विभोः ।
भगवन् भूयसी भूया त्वयि भक्तिर्भवे भवे ॥३४॥

श्रुत्वेति शान्तिं लङ्केशः पुरो रत्नशिलास्थितः ।
तां साधयितुमारेभे विद्यामक्षस्रजं दधत् ॥ ३५॥
मन्त्रिणोप्येव मूचुस्तं जानकीमोक्षणं विना ।
नमोक्षं कुम्भकर्णादि वीराणां प्रत्युताशिवम् ॥३६॥
इयत्यपि गते स्वामिन् रक्ष रक्ष निजं कुलम् ।
उपायश्चात्र नान्योस्ति रामानुनयनं विना ॥३७॥
रावणस्तानवज्ञाय दूतं सामन्त मादिशत् ।
साम दान दण्डपूर्वं मनुशिष्योपराघवम् ॥३८॥
अथ मन्दोदरीद्वास्थं यमदण्ड मदेऽदत् ।
जिनधर्म्मरतोष्टाहान्यस्तु सर्व्वोपि पूर्जनः ॥३९॥
न करिष्यति यस्त्वेवं तस्य दण्डो वधात्मकः ।
भविष्यतीति लङ्कायामाघोषय हतानकः ॥४०॥
तदादेशेन स द्वास्थः पुर्य्यामाघोषयत्तथा ।
तच्च चारनरैरेत्य सुग्रीवाय न्यवेदयत ॥४१॥
सुग्रीवोप्यब्रवीदेवं नयावद्बहुरूपिणीम् ।
विद्यां साधयति स्वामिं स्तावत्साध्यो दशाननः ॥४२॥
स्मित्वा पद्मोप्युवाचैवं शान्तिध्यानपरायणम् ।
कथं दशास्यं गृह्णामि नह्यहं स इव च्छली ॥४३॥
इति राम वचःश्रुत्वा च्छन्नमेवाङ्गदादयः ।
विद्याभ्रंशाय लङ्केशं शान्तिचैत्यस्थितं ययुः ॥४४॥

उद्भित्वा नियमभङ्गभीरु त्वमधुना पुनः।
सेविष्येऽहं प्रसह्य त्वां हत्वा त्वत्पतिदेवरौ ॥५५॥
तद्वाचा विपसध्रीच्या मूर्च्छिता जनकात्मजा।
निपपात दशास्यस्य तस्यामाशेव तत्क्षणम् ॥५६॥
कथञ्चिल्लब्धसंज्ञा सा जग्राहैवमभिग्रहम्।
मृत्युश्चेद्रामसौमित्र्यो स्तदा स्वनशनं मम ॥५७॥
तच्छ्रुत्वा रावणो दध्यौ रामे स्नेहो निसर्गजः।
अस्या स्तदस्यां मे रागः स्थले कमलरोपणम् ॥५८॥
हातं युक्तं मया तन्नावज्ञातो यद्विभीषणः।
नामात्या मानिताः स्वञ्च कुलमेतत्कलङ्कितम् ॥५९॥
मुञ्चाम्येतामद्य चेत् न विवेकपदे पतेत्।
रामाक्रान्तेन सुक्तेय मिति स्यात्मत्सुताऽयशः ॥६०॥
बद्ध्वेह रामसौमित्री समानेष्ये तत स्तयोः।
अर्पयिष्याम्य मूं धर्म्मं यशस्यञ्च हि तद्भवेत् ॥६१॥
इति निश्चित्य लङ्केश स्तामतीत्य विभावरीम्।
युद्धे चचाल शकुनैं वार्य्यमाणोऽपि दुर्मदः ॥६२॥
भूयः प्रववृते युद्धं रामरावणसैन्ययोः।
अत्युद्भटभटभुजा स्फोटत्रासित दिग्गजम् ॥६३॥
विधूयाऽशेषरक्षांसि तूलानीव मरुत्वगः।
लक्ष्मणः ज्ञाडयामास विशिखैर्दशकन्धरम् ॥६४॥

[illegible] ।
[illegible] ॥६५॥
[illegible] ।
[illegible] ॥६६॥
[illegible] ।
[illegible] ॥६७॥
[illegible] ।
[illegible] ॥६८॥
[illegible] ।
[illegible] ॥६९॥
[illegible] नभःस्थले ।
सुग्रीव रावणः [illegible] ॥७०॥
[illegible] वदे ।
[illegible] ॥७१॥
विपक्षौ रावणौ दृष्ट्वा सत्यं जातं मुनेर्वचः ।
तेषां विभीषणादीनां सत्यवाक्योपनिर्णयः ॥७२॥
अहं [illegible] रावणोऽभवत् किं [illegible] वदे ।
[illegible] सुदृष्टिना ।
इति दर्पाद्विमुञ्चतो रक्षोनाथस्य लक्ष्मणः ।
शिरस्तेनैव चक्रेण कुष्माण्डवदपाटयत् ॥७४॥

तदा च ज्येष्ठकृष्णैकादश्यामह्नि च पश्चिमे ।
यामे मृतो दशग्रीव श्चतुर्थन्नरकं ययौ ॥७५॥
सपदि जयजयेति व्याजहारद्भिर्दिवि सद्भि-
र्व्यरचि कुसुमवृष्टिर्लक्ष्मणस्योपरिष्टात् ।
समजनि च कपीनां ताण्डवं चण्डहर्षो
त्थितकिलकिलनादापूर्णरोदोनिकुञ्जम् ॥७६॥

इत्याचार्य्य श्रीहेमचन्द्रविरचिते रावणवधो
नाम सप्तमः सर्ग. ॥७॥

अथो विभीषणस्तत्र कान्दिशीकान्निशाचरान् ।
एवमाश्वासयामास ज्ञातिस्नेहवशीकृतः ॥१॥
पद्मनारायणावेतावष्टमौ बलशार्ङ्गिणौ ।
शरण्यौ शरणायाशु श्रयध्वमविशङ्किताः ॥२॥
ते सर्व्वे शिश्रियुः पद्मसौमित्री तौ च चक्रतुः ;
तेषां प्रसादं वीराहि प्रणतेषु महाशयाः ॥३॥
हतन्तु भ्रातरं दृष्ट्वा शोकावेशाद्विभीषणः ।
मर्त्तुकामः स्वयमपि चकर्ष क्षुरिकां निजाम् ॥४॥
तदा स्वकुक्षिमाघ्नानं दध्रे रामो विभीषणम् ।
[illegible] भ्रातर्भीतिविधुरैः [illegible] ॥५॥

[illegible] ।
[illegible] ॥६॥
[illegible] ।
[illegible] ॥७॥
[illegible] ।
[illegible] ॥८॥
[illegible] ।
[illegible] ॥९॥
[illegible] ।
[illegible] ॥१०॥
[illegible] संस्कारं [illegible] ।
[illegible] ॥११॥
[illegible] जलाञ्जलिम् ।
[illegible] ॥१२॥
[illegible] सुधारसम् ।
[illegible] नित्यमापत ॥१३॥
[illegible] सधुनापि [illegible] ।
[illegible] ॥१४॥
[illegible] युगपच्छोकविस्मयौ ।
[illegible] जगदु[illegible] ॥१५॥

नार्थो राज्येन नः कश्चित्साम्राज्येनापि महाभुज।
ग्रहीष्यामः परिव्रज्यां मोक्षसाम्राज्यसाधनीम् ॥१६॥
अत्रान्तरे च कुसुमायुधोद्याने महामुनिः।
अप्रमेयबलोनाम चतुर्ज्ञानी समाययौ ॥१७॥
तत्रैव निशि तस्याभूत् केवलज्ञानमुज्ज्वलम्।
चक्रुश्च केवलज्ञानमहिमानन्दिवौकसः ॥१८॥
प्रातश्च रामसौमित्री कुम्भकर्णादयश्च ते।
उपेत्य तमवन्दन्त ततो धर्मञ्च शुश्रुवुः ॥१९॥
पप्रच्छतु र्देशनान्ते शक्रजिन्मेघवाहनौ।
परं वैराग्यमापन्नौ पुरातनभवान्निजान् ॥२०॥
मुनिः सोऽप्यथाब्रवीत्पुर्य्यां कौशाम्ब्यामिह भारते।
निःस्वौ बन्धू युवां जातौ नाम्ना प्रथमपश्चिमौ ॥२१॥
तावन्यदाभवे दत्ताद्धर्मं श्रुत्वा महामुनेः।
व्रतं जगृहतुः शान्तकषायौ च विजह्रतुः ॥२२॥
अन्येद्युस्तौ तु कौशाम्ब्याङ्गतौ ददृशतुर्नृपम्।
रतेरङ्कमुख्या क्रीडन्तं नन्दिघोषं मधूत्सवे ॥२३॥
तं दृष्ट्वा पश्चिमोऽकार्षीन्निदानं तपसाऽमुना।
ईदृक् क्रीडापरः पुत्रो भूयासमनयोरहम् ॥२४॥
साधुभिर्वार्य्यमाणोपि निदानान्नन्यवर्त्तत।
मृत्वा च पश्चिमो जज्ञे तयोस्सुः रतिवर्द्धनः ॥२५॥

दृश्यमानपथो विद्याधरीभिः कृतमङ्गलः ।
ऋद्ध्या महत्येन्द्र इव लङ्कायां प्रविशत्पुरि ॥३६॥
गिरेः पुष्पगिरे मूर्द्ध्न्युद्याने तत्र मैथिलीम् ।
गत्वा ददर्श काकुत्स्थो यथा ख्यातां हनूमता ॥३७॥
तामुत्क्षिप्य निजोत्सङ्गे द्वितीयमिव जीवितम् ।
तदैव जीवितं मन्यो धारयामास राघवः ॥३८॥
इयं महासती सीता जयत्विति मरुत्पथे ।
तदानीं जुहुपुः सिद्धगन्धर्व्वाद्याः प्रमोदिनः ॥३९॥
सीतादेव्या नमश्चक्रे पादौ प्रक्षालयन्निव ।
निरन्तरैरश्रुजलैः सुमित्रानन्दनो मुदा ॥४०॥
चिरञ्जीव चिरं नन्द चिरञ्जय मदाशिषा ।
इति ब्रुवाणा वैदेही जघ्रौ शिरसि लक्ष्मणम् ॥४१॥
भामण्डलो नमश्चक्रे सीतां सीतापि तं मुदा ।
आशिष्यानन्दयामास मुनिवाक्यसमानया ॥४२॥
स्वनामाख्यानपूर्वञ्च कपिराजो विभीषणः ।
हनुमानङ्गदोऽन्येऽपि प्रणेमुर्जनकात्मजाम् ॥४३॥
[illegible] चिरात् [illegible] सा ।
[illegible] सीता [illegible] ॥४४॥
[illegible] राघवो [illegible] ।
[illegible] ॥४५॥

तदन्तस्थ मणिस्तम्भसहस्राङ्कं जिने शतुः ।
चैत्यं श्रीशान्तिनाथस्य प्रविवेश विशन्दिपुः ॥४६॥
विभीषणार्पितै स्तत्र कुसुमाद्यैरुपस्करैः ।
शान्तिमानर्च काकुत्स्थः सीतासौमित्रिसंयुतः ॥४७॥
विभीषणाभ्यर्थितोऽथ विभीषणगृहं ययौ ।
रामः ससीतासौमित्रिः सुग्रीवादिभिरन्वितः ॥४८॥
तत्र देवार्चनस्नानभोजनादि च राघवः ।
चक्रे सपरिवारोपि मानयन् रावणानुजम् ॥४९॥
रामं सिंहासनासीनं सम्रासीनो विभीषणः ।
वाससी परिधायोभे व्यजिज्ञपत् कृताञ्जलिः ॥५०॥
रत्नस्वर्णादिकोशोयमिदं हस्तिहयादि च ।
अयञ्च राक्षसद्वीपो गृह्यतां पत्तिरञ्जिते ॥५१॥
राज्याभिषेकमधुना कुर्म्मस्ते तु त्वदाज्ञया ।
पवित्रय पुरीं लङ्कां प्रसीदानुगृहाण माम्॥५२॥
रामोप्युवाच दत्तं ते लङ्काराज्यं मया पुरा ।
व्यस्मार्षीस्तदिदानीं किं महात्मन् भक्तिमोहितः ॥५३
एवं निषिध्य तं प्रभो लङ्काराजेऽतदेव हि ।
अभ्यषिञ्चत्स्वयं प्रीतः प्रतिज्ञातार्थपालकः ॥५४॥
सीता सौमित्रि सुग्रीव प्रमुखैराहृतो ययौ ।
रामोऽथ रावणगृहे सुधर्म्मायःसिताद्रिभित् ॥५५॥

तत्र सिंहोदरादीनां सुतोढुं प्राक् प्रतिश्रवाः।
कन्या रामाज्ञयानैषुस्तत्र विद्याधरोत्तमाः। ५६॥
अथ स्व स्व प्रतिपन्नास्ताः स्वाः कुमारीर्यथाविधि।
राघवावुपयेमाते खेचरीगीतसङ्कुलौ॥५७॥
भोगांस्तत्रोपभुञ्जानौ निर्भिमं रामलक्ष्मणौ।
सुग्रीवाद्यैः सेव्यमानौ षडब्दीमतिनिन्यतुः॥५८॥
अत्रान्तरे विन्ध्यस्थल्यामिन्द्रजिन्मेघवाहनौ।
तौ सिद्धिमीयतुर्जज्ञे तीर्थं मेघरथञ्च तत्॥५९॥
नर्मदायां कुम्भकर्णो नद्यां सिद्धिमियाय च।
पृष्टिरच्चिरमित्यासौ तत्तीर्थं चाभिधानतः॥६०॥
इतश्च साकेतपुरे रामलक्ष्मणमातरौ।
तद्वार्त्तामप्यजानन्त्यौ तस्थतुर्भृशदुःखिते॥६१॥
तदा च धातकीखण्डादागतस्तत्र नारदः।
पप्रच्छ भक्तिनम्रे ते विमनस्के कुतो युवाम्॥६२॥
अथापराजितोवाच पुत्त्रौ मे रामलक्ष्मणौ।
पित्राज्ञया वनं यातौ स्नुषया सीतया सह॥६३॥
सीतापहाराल्लङ्कायां जग्मतुस्तौ महाभुजौ।
रावणेन रणे मत्या लक्ष्मणस्ताड़ितः किल॥६४॥
शक्तिशल्योद्धरणाय विशल्यानायि तत्र च।
न विद्मो यद्भूत्किञ्चिद्वत्सो जीवति वा नवा॥६५॥

अभिधायेति हा वत्स वत्सेति करुणस्वरम्।
रुरोद सा रोदयन्ती सुमित्रामपि निर्भरम् ॥६६॥
ततस्ते नारदोऽवोचद्भवतं सुस्थिते युवाम्।
युष्मत्पुत्त्रावुपेष्यामि तथानेष्यामि ताविह ॥६७॥
तयोरेवं प्रतिश्रुत्य नारदो गगनाध्वना।
जनश्रुत्या ज्ञातवृत्तो लङ्कायां राममभ्यगात् ॥६८॥
सत्कृत्य पृष्टो रामेण किमत्रागा इति स्वयम्।
तन्मातृदुःखवृत्तान्तमाचख्यौ नारदोऽखिलम् ॥६९॥
सद्यः स रणरणकः पद्मोऽवादी द्विभीषणम्।
विस्मृत्य दुःखमातॄणां त्वद्भक्त्या स्थामिहाधिकम् ॥७०॥
अस्मद्दुःखाद्विपद्यन्ते न यावन्मातरो हि नः।
तावत्तत्राद्य यास्यामोऽनुजानीस्व महाशय ॥७१॥
नत्वा विभीषणोऽप्यूचे तिष्ठाद्याहानि षोडश।
यावत्स्वैः शिल्पिभीरम्यां तामयोध्यां करोम्यहम् ॥७२॥
एवमस्त्विति रामोक्तः स विद्याधरशिल्पिभिः।
दिनैः षोडशभिश्चक्रेऽयोध्यां स्वर्गपुरीनिभाम् ॥७३॥
तदा रामेण सत्कृत्य विसृष्टो नारदो ययौ।
आख्याच्च राममातॄणां पुत्त्रागममहोत्सवम् ॥७४॥
अथाह्नि षोडशे सान्तःपुरावारुह्य पुष्पकम्।
महाप्रमाणविवेकस्थौ प्रतस्थाते रघूद्वहौ ॥७५॥

रावणानुज सुग्रीव भामण्डल नृपादिभिः ।
अन्वीयमानौ नगरीमयोध्यामीयतुः क्षणात् ॥७६॥
आयान्तौ पुष्पकारूढौ दूरादपि निरीक्षितौ ।
अभ्यगात्कुञ्जरारूढो भरतः सानुजोपि हि ॥७७॥
आयाति भरते रामाज्ञयोपक्ष्मिति पुष्पकम् ।
जगाम पालकमिव पाकशासनशासनात् ॥७८॥
आदावप्युत्ततारेभाद् भरतो भ्रातृसंयुतः ।
उत्तेरतुः पुष्पकाच्च सोत्कण्ठौ रामलक्ष्मणौ ॥७९॥
पादयोः पतितं रामो भरतं साश्रुलोचनम् ।
परिरेभे समुत्थाप्य मूर्ध्नि चुम्बन्मुहुर्मुहुः ॥८०॥
शत्रुघ्नमपि पादान्ते लुठन्तं रघुपुङ्गवः ।
उत्थाप्य परिमृज्यास्य स्वांशुकेन परिषस्वजे ॥८१॥
ततो भरतशत्रुघ्नौ नमन्तौ लक्ष्मणोपि हि ।
प्रसारितभुजो बाढमालिलिङ्ग ससंभ्रमः ॥८२॥
आरोहदनुजैः सार्द्धं विभीरामोऽथ पुष्पकम् ।
समादिदेश चायोध्याप्रवेशाय कृतत्वरः ॥८३॥
तूर्य्येषु व्योम्नि भूमौ च वाद्यमानेष्वथोन्मुदौ ।
अयोध्यां रामसौमित्री निजां प्राविशतां पुरीम्॥८४॥
सोत्कण्ठैरुन्मुखैः पौरैर्मयूरैरिव वारिदौ ।
निर्निमेषैः प्रेक्ष्यमाणौ स्तूयमानौ च निर्भरम् ॥८५॥

अर्कवद्दीयमानार्घौ स्थाने स्थाने पुरीजनैः ।
स्वं प्रासादं प्रसन्नास्यौ जग्मतू रामलक्ष्मणौ ॥८४॥
उत्तीर्य्य पुष्पकात्तत्र रामः सौमित्रिणा सह ।
जगाम मातृसदनं सुहृद् हृदयनन्दनः ॥८७॥
रामोऽपराजितां देवीं मातृवर्गमथापरम् ।
ननमञ्चक्रे ससौमित्रिस्ताभिश्चाशीर्भिरैध्यत ॥८८॥
अथ सीताविशल्याद्याः प्रणेमुरपराजिताम् ।
श्वश्रूरन्याश्च तत्पादपद्मेषु निहितालकाः ॥८९॥
अस्मद्वीरप्रकाण्डप्रसविन्योऽस्मदाशिषा ।
भूयास्त्वर्य्यूयमिति ताः श्वश्र्वाप्याशाशतोच्चकैः ॥९०॥
अथापराजिता देवी भूयो भूयोऽपि लक्ष्मणम् ।
स्पृशन्ती पाणिना मूर्ध्नि चुम्बन्ती चैवमब्रवीत् ॥९१॥
दिष्ट्या दृष्टोसि हे वत्स पुनर्जातोसि चाधुना ।
कृत्वा विदेशगमनं विजयीह यदागमः ॥९२॥
तानि तानि च कष्टानि वनवासभवान्यसौ ।
रामः सीता चातिनिन्ये तत्रैव परिचर्य्यया ॥९३॥
लक्ष्मणोप्यवदत्तातेनेवार्य्येणातिलालितः ।
त्वयेव सीतादेव्या च वनेष्वस्थामहं सुखम् ॥९४॥
स्वेच्छादुर्ललितैर्मे चार्य्यस्य वैराणि जज्ञिरे ।
सीतापहारो यन्मूलः किमन्यद्देवि गद्यते ॥९५॥

परन्तु युष्मदाशीभि र्लङ्घित्वा वैरिसागरम् ।
मातः सपरिवारोपि चेमेणाय्य इहाययौ ॥९६॥
अथोत्सवमयोध्यायां भरतोऽकारयन्मुदा ।
पुरतो रामपादानां पत्तिमात्रं स्वमाचरन् ॥९७॥
अन्यदा रामभद्रन्तु प्रणम्य भरतोऽभ्यधात् ।
आर्य्य त्वदाज्ञया राज्यमियत्कालं मया धृतम् ॥९८
प्राव्रजिष्यं तदैवाहं तातपादैः सह प्रभो ।
अर्गला नाभविष्यच्चेदार्य्याज्ञा राज्यपालने ॥९९॥
मां व्रतायानुमन्यस्व स्वयं राज्यं प्रतीच्छ च ।
भवोद्विग्नस्त्वयि प्राप्ते नह्यतः स्थातुमुत्सहे ॥१००॥
रामोप्युदश्रुस्तं स्माह किमेवं वत्स भाषसे ।
कुरु राज्यं त्वमेवेह त्वय्युत्का वयमागताः ॥१॥
त्यजन्नः सहराज्येन भूयस्त्वद्विरहव्यथाम् ।
किं दत्से वत्स तत्तिष्ठ कुर्वाज्ञां मम पूर्व्ववत् ॥२॥
इत्याग्रहपरं रामं ज्ञात्वा नत्वा च सोचलत् ।
यावत्सौमित्रिणा तावदुत्थायाधारि पाणिना ॥३॥
भरतञ्च तथा यान्तं व्रताय कृतनिश्चयम् ।
ज्ञात्वा सीता विशल्याद्या स्तत्राजग्मुःससंभ्रमाः ॥४
विस्मारयितु कामास्ता भरतस्य व्रताग्रहम् ।
जलक्रीडाविनोदार्थमर्थयां चक्रिरे तराम् ॥५॥

उपरोधेन तासाञ्च ययौ सान्तःपुरोपि च ।
क्रीडासरसि चिक्रीड विरक्तोपि मुहूर्त्तकम् ॥६॥
जलान्निर्गत्य भरतस्तीरे स्थाद्राजहंसवत् ।
स्तम्भमुन्मूल्य भुवनालङ्कार स्तत्र आययौ ॥७॥
मदान्धोप्यमदः सोभूत् सद्यो भरतदर्शनात् ।
तद्दर्शनेन भरतोप्यवाप परमां मुदम् ॥८॥
संभ्रमाद्रामसौमित्री तस्योपद्रवकारिणः ।
करिणो बन्धनायाशु ससामन्तावुपेयतुः ॥९॥
रामाज्ञया हस्तिपकैः स स्तम्भे ह्यन्यनीयत ।
आगतौ च मुनी देशभूषण कुलभूषणाः ॥१०॥
उद्याने समवसृतौ वन्दितुं तौ महामुनी ।
प्रययुः सह सौमित्रिभरताः सपरिच्छदाः ॥११॥
वन्दित्वा तौ च पप्रच्छ रामो मत्तः करी कथम् ।
अमदोऽजनि भुवनालङ्कारो भरते क्षणात् ॥१२॥
अथाख्यत् केवली देशभूषणो नाभिसूनुना ।
समं सहस्रा श्चत्वारो राजन्याः प्राव्रजन्पुरा ॥१३॥
ते तु स्वामिन्यनाहारे ह्यातमौने विहारिणि ।
निर्विण्णा जज्ञिरे सर्वे तापसा वनवासिनः ॥१४॥
प्रह्लादन सुप्रभराट् तनयौ तेषु तापसौ ।
चिरं चन्द्रोदय सूरोदयाख्यौ भ्रेमतुर्भवम् ॥१५॥

चन्द्रोदयो गजपुरे राज्ञो हरिमतेरभूत् ।
भार्य्यायां चन्द्रलेखायां सूनुर्नाम्ना कुलङ्करः ॥१६॥
सूरोदयोपि तत्रैव विश्वभूतेर्द्विजन्मनः ।
भार्यायामग्निकुण्डायां नाम्ना श्रुतिरतिः सुतः ॥१७॥
अभूत्कुलङ्करो राजा सगच्छं स्तापसाश्रमम् ।
अवधिज्ञानिनेत्यूचे चाभिनन्दनसाधुना ॥१८॥
तप्यमानेन पञ्चाग्नि तप स्तत्र तपस्विना ।
दग्धुमानीतकाष्ठस्य मध्ये तिष्ठति पन्नगः ॥१९॥
सोऽहि पुराभवे क्षेमङ्कराख्य स्ते पितामहः ।
तद्दारु दारयित्वा तं यत्नादाकृष्य रक्ष भोः ॥२०॥
आकर्ण्य तद्वचः श्रुत्वा गत्वा तद्दार्वदारयत् ।
ददर्शान्तःस्थितञ्चाहिं राजा विस्मयतेस्म च ॥२१॥
आदित्सतेस्म प्रव्रज्यां यावद्राजा कुलङ्करः ।
द्विजः श्रुतिरतिः सोथ तावदेवमवोचत ॥२२॥
धर्म्मो नामापि कोयाऽयं निर्ग्रन्थश्चेत्तवान्तिके ।
दीक्षा वयस्यपाट्या किं भ्रमत्यपि गिह्यसे ॥२३॥
राजापि तद्गिरा भग्नदीक्षोत्साहो मनागपि ।
मया किमत्र कर्त्तव्यमिति ध्यायन्नवाप्स्थितः ॥२४॥
श्रीदामाख्यस्य तद्राज्ञी सदा सक्ता पुरोधसा ।
नूनं मां ज्ञातवानेष हन्यात्कुत्र दुर्मतिः ॥२५॥

तत्र यामे निशस्तुर्य्ये श्रीधरस्य महामुनेः ।
उत्पन्ने केवलेऽद्राक्षी द्वैरारब्धमुत्सवम् ॥३६॥
जातधर्मपरीणामः सद्योप्युत्तीर्य्य वेश्मनः ।
तं वन्दितु मचालीच्च मार्गेदष्टश्च सोऽहिना ॥३७॥
शुभेन परिणामेन मृत्वा शुभगतोश्चिरम् ।
जम्बूद्वीपेऽत्रवैदेहे पुरे रत्नपुरे पुरे पुरे ॥३८॥
महिष्यां हरणीनाम्न्यामचलाख्यस्य चक्रिणः ।
प्रियदर्शननामाऽभूत्स सूनुर्द्धर्मतत्परः ॥३९॥
स प्रविव्रजिषुः पित्रनुरोधात्परिणीतवान् ।
त्रीणि कन्यासहस्राणि संविग्नोऽस्थात्तथापि हि ॥४०॥
चतुःषष्ठिसहस्राणि वर्षाणां स तपः परम् ।
चरित्वा गृहवासेपि ब्रह्मलोके सुरोऽभवत् ॥४१॥
भ्रान्त्वा धनोपि संसारं स पोतनपुरेऽभवत् ।
शकुनाग्निमुखब्रह्मपत्न्यां मृदुमतिः सुतः ॥४२॥
स पित्रा दुर्विनीतत्वा द्गृहान्निर्वासितोऽभ्रमत् ।
धूर्त्तः सर्वकलाकल्पो भूत्वा भूयोऽप्यगाद्गृहम् ॥४३॥
द्यूतादिदेवद्यूतेन न त्वज्जीयत केनचित् ।
दिने दिने देवकेभ्यो भूयिष्टमयजद्धनम् ॥४४॥
वसन्तसेनया सार्द्धं भुक्त्वा भोगान् स वेश्यया ।
अन्ते गृहीतव्रतस्त्यो ब्रह्मलोके सुरोऽभवत् ॥४५॥

[illegible] ।
[illegible] ॥४६॥
[illegible] ।
[illegible] ॥४७॥
[illegible] ।
[illegible] ॥४८॥
[illegible] भरतोऽपि [illegible] ।
[illegible] च ॥४९॥
[illegible] व्रतम् ।
[illegible] ॥५०॥
[illegible] विविधं तपः ।
[illegible] सुरोऽभवत् ॥५१॥
[illegible] समुपाददे ।
पालयित्वा निष्कलङ्कं प्रपेदे पदमव्ययम् ॥५२॥
भरते च प्रव्रजिते [illegible] भूचरखेचराः ।
[illegible] राममभिषेकाय भक्तितः ॥५३॥
लक्ष्मणो वासुदेवोऽयं भवद्भिरभिषिच्यताम् ।
तानेव मादिशद्रामस्ते तथैवाभ्युपचक्रिरे ॥५४॥
बलदेवत्वाभिषेकं रामस्याप्य च व्यधुः ।
राज्यं द्वावप्यपाताञ्चा रामौ तौ बलशालिनौ ॥५५॥

पद्मो विभीषणायादाद्रक्षोद्वीपं क्रमागतम् ।
सुग्रीवाय कपिद्वीपं श्रीपुरञ्च हनूमते ॥५६॥
विराधायतु पातालल‍ङ्कान्च्चपुरं पुनः ।
नीलाय प्रतिसूर्य्याय पुरं हनुपुरं पुनः ॥५७॥
देवोपगीतनगरं तद्रत्नजटिने पुनः ।
भामण्डलाय वैताढ्ये नगरं रथनूपुरम् ॥५८॥
अन्येभ्योऽपि प्रदायैवं रामः शत्रुघ्नमभ्यधात् ।
यस्तुभ्यं रोचते वत्स तं देशमुररी कुरु ॥५९॥
मथुरां मे प्रयच्छेति शत्रुघ्नेनार्थितः पुनः ।
रामो जगाद दुःसाध्या सा वत्स मथुरा पुरी ॥६०॥
तत राज्ञो मधोः शूलञ्चमरेण पुरार्पितम् ।
दूरात्परबलं सर्वं निहत्याभ्येति तत्करे ॥६१॥
शत्रुघ्नोऽप्येवमवद देव रक्षःकुलान्तकः ।
तवास्मि नन्वहं भ्राता त्राता कस्तस्य मद्युधि ॥६२॥
प्रयच्छ मथुरां मह्यं स्वयमेव मधोरहम् ।
प्रतीकारं करिष्यामि व्याधेरिव भिषग्वरः ॥६३॥
शत्रुघ्नमत्याग्रहिणं ज्ञात्वा रामोऽन्वशादिति ।
अपशूलः प्रमत्तश्च योद्धव्यो मधुस्त्वया ॥६४॥
अनुशिष्येत्यदाद्राम स्तूणावक्षय्यसायकौ ॥
कृतान्तवदनं नाम सेनान्यञ्च सहादिशत् ॥६५॥

शिलीमुखानग्निमुखानर्णवावर्त्तमन्वच ।
लक्ष्मणोपि ददौ तस्मायाशंसन् विजयं परम् ॥६६॥
ततः प्रतस्थे शत्रुघ्नः प्रयाणैश्च निरन्तरैः ।
ययावुपमधूजमसनात्वीच नदीतटे ॥६७॥
तत्रादौ प्रेषितास्तारा स्तस्याख्यन्नेत्ययन्मधुः ।
गतः कुवेरोद्यानेऽस्ति मथुरापूर्व्वदिक् स्थिते ॥६८॥
पत्या जयन्त्या सार्द्धं स तत्र क्रीडापरोऽधुना ।
अस्त्रागारे च तच्छूलं कालोऽयं तस्य योधने ॥६९॥
ततश्छलज्ञः शत्रुघ्नः प्राविशन्मथुरां निशि ।
प्रविशन्तं मधुस्तत्र रुरोध च वलैः स्वयम् ॥७०॥
जघान समरे चादौ लवणं मधुनन्दनम् ।
रामायणरणारम्भे खरं नारायणो यथा ॥७१॥
मधुः सुतवधक्रुद्धो धावित्वा स्फालयन् धनुः ।
युयुधे च दाशरथिना रथिना रथिनाम्वरः ॥७२॥
अन्योन्यमस्त्रैरस्त्राणि च्छिन्दानौ तावुभावपि ।
शस्त्राशस्त्रि प्रचक्राते चिरं देवासुराविव ॥७३॥
धनुः समुद्रावर्त्तञ्चाग्निमुखांश्च शिलीमुखान् ।
सौमित्रिदत्तानस्मार्षीत्तूर्य्यां दशरथात्मजः ॥७४॥
तस्मृतोपनतं धन्वाऽधिज्यीकृत्याग्निपत्रिभिः ।
तै र्जघान मधुं वीरः शार्दूलमिव लुब्धकः ॥७५॥

तद्बाणघातविधुरो मधुरेवमचिन्तयत्।
शूलं पाणौ न मेऽभ्यागान्न हतो लक्ष्मणानुजः ॥७६॥
गतं मम मुधा जन्म जिनेन्द्रो न यदर्चितः।
कारितानि न चैत्यानि दत्तं पात्रेषु नो मया ॥७७॥
इति ध्यायन्नात्तदीक्षो नमस्कारपरायणः।
मृत्वा सनत्कुमारेऽभून्मधुर्देवो महर्द्धिकः ॥७८॥
मधुदेहस्योपरिष्टान्महिमानं सुराव्यधुः।
पुष्पवृष्टिं जुघुषुश्च मधुर्देवो जयत्विति ॥७९॥
तच्छूलं देवतारूपमुपेत्य चमरान्तिके।
शत्रुघ्नान्मधुनिधनं छलोत्पन्नं शशंस च ॥८०॥
ततो मित्रवधामर्षी चमरः प्राचलत्स्वयम्।
पृष्टः क्व यासीति तार्क्ष्यस्वामिना वेणुदारिणा ॥८१॥
हन्तुं स्वमित्रहन्तारं शत्रुघ्नं मथुरास्थितम्।
यास्यामीति तदाख्याते वेणुदार्थ्यवदत्पुनः ॥८२॥
धरणेन्द्राद्रावणेन या लब्धा सापि निर्जिता।
शक्तिः सौमित्रिणा पुण्यप्रकृष्टेनार्द्धचक्रिणा ॥८३॥
रावणोऽपि हतस्तेन तत्पत्तिस्तु कियान्मधुः।
शत्रुघ्नो लक्ष्मणादेशादवधीत्प्रधने मधुम् ॥८४॥
उवाच चमरेन्द्रो यच्छक्तिः सौमित्रिणाजिता।
कन्यकाया विशल्यायाः प्रभावेण तदा खलु ॥८५॥

विमुक्तः प्राव्रजत्सोऽपि तपस्तप्त्वा दिवं ययौ ।
च्युत्वा च मथुरापुर्य्यां चन्द्रभद्रनृपात्मजः ॥८६॥
सकाञ्चनप्रभा राज्ञी कुक्षिभूरचलाभिधः ।
अत्यन्तवल्लभश्चासीच्च चन्द्रप्रभस्य भूपतेः ॥८७॥
भानुप्रभाद्यैः सापत्नैः सोऽचलोऽष्टभिरग्रजैः ।
व्यापादयितुमारेभे राज्यार्थं मास्म भूदिति ॥८८॥
तन्मन्त्रे मन्त्रिणाख्याते नष्टागादचलोऽन्यतः ।
अमंस्याविध्यत वने कण्टकेन गरीयसा ॥८९॥
सक्रन्दन्पथि दृष्टश्च पुंसा श्रावस्तिवासिना ।
पितृनिर्वासितेनाङ्कनाम्नैधोभारधारिणा ॥२००॥
काष्ठभारं विमुच्याङ्कोऽपनिन्ये तस्य कण्टकम् ।
हृष्टः स कण्टकं दत्त्वोवाचाङ्कं साधु मे कृतम् ॥१॥
अचलं मथुरापुर्य्यां त्वं शृणोषि यदा नृपम् ।
तदा तत्र समागच्छेः सरसो ह्युपकार्य्यसि ॥२॥
कौशाम्ब्यां सचलोऽयागात्तत्र सिंहगुरोः पुरः ।
इन्द्रदत्तनृपं धन्वाभ्यस्यन्तं समुदैक्षत ॥३॥
सिंहेन्द्रदत्तयोः सोपि धानुष्कत्वमदर्शयत् ।
तस्मै दत्तामिन्द्रदत्तोऽदत्तपुत्रीं श्रिया सह ॥४०॥
सोऽसाधयज्जातबलो देशानङ्गादिकांस्ततः ।
मथुरां चान्यदागच्छद् युयुधे चाग्रजैः सह ॥५॥

भानुप्रभादीन् स भ्रातॄन् बद्ध्वा द्वावपि चाग्रहीत् ।
तत्सुतौ मन्त्रिणोऽप्यैषी चन्द्रप्रभोऽचलान्तिके ॥६॥
आख्यत्तेषां स्ववृत्तान्तमचलस्तेऽपि मन्त्रिणः ।
विज्ञाय गत्वा चाचख्यु चन्द्रभट्टाय सत्वरम् ॥७॥
अचलश्चन्द्रभद्रोऽपि हृष्टः पुर्यामवीविशत् ।
क्रमेण निजराज्ये तं लघीयांसमपि व्यधात् ॥८॥
पिता निर्वास्यमानांस्तान् भ्रातॄन् भानुप्रभादिकान् ।
कथञ्चिदचलो रत्नप्रभो चाहृष्टमैत्रयात् ॥९॥
अन्यदा नटचङ्कणनाम्नो दृष्टोऽचलेन सः ।
हन्यमानः प्रतीहारैः रानाग्नि च निष्कासितः ॥१०॥
तस्मै तत्र भ्रमभूमिं तां [illegible] ।
तौ द्वौ सम्भूय चक्राते राज्यमहत्तयाङ्कदौ ॥११॥
तावन्यदा प्रागगतां समुद्रादर्शसन्निधौ ।
[illegible] कालेन [illegible] ॥१२॥
[illegible] ततोऽचलो [illegible] ।
[illegible] ततोऽसौ [illegible] ॥१३॥
[illegible] ततो [illegible] सेनापति [illegible] ।
[illegible] नाम [illegible] ॥१४॥
[illegible] ।
[illegible] ॥१५॥

सुरनन्दः श्रीनन्दः श्रीतिलकः सर्व्वसुन्दरः ।
जयन्तश्चा मरश्चापि जयमित्रश्च सप्तमः ॥१६॥
मासजातं सुतं राज्ये न्यस्य श्रीनन्दनोन्यदा ।
गुरोः प्रीतिकरस्यान्ते प्राव्राजीत्तैः सुतैः सह ॥१७॥
श्रीन्दनो ययौ मोत्तं सुरनन्दादयस्तु ते ।
सम्प्राप्यासंस्तपः सत्या जङ्घाचारणलब्धयः ॥१८॥
विहरन्तः पुरीं जग्मु र्मथुरां ते महर्षयः ।
प्राहट् चाभूत्तदा तस्थु र्गिरिशैलगुहागृहम्॥१९॥
चक्रुःषष्ठाष्टमादीनि ते तपांसि सदापि हि ।
उत्पत्य दूरदेशेषु पारणं चक्रिरे पुनः ॥२०॥
भूयोपि मथुराशैल गुहायां तस्थुरेत्य च ।
तत्प्रभावश्चमरस्य व्याधि स्तत्र क्षयं ययुः ॥२१॥
पारणायान्यदोपेत्याऽयोध्यायां ते ययुः पुरि ।
अर्हद्दत्तश्रेष्ठिनश्च भिक्षार्थं प्राविशन् गृहे ॥२२॥
सावज्ञन्तान् सवन्दित्वा दध्यौ श्रेष्ठीति केह्यमी ।
नेहत्याः साधुवेषा स्तद्वर्षास्वपि विहारिणः ॥२३॥
पृच्छामि किमसून् यद्वा पाषण्डैर्भाषितैरलम्
एवं ध्यायत स्तेतु तद्वध्वा प्रतिलम्भिताः ॥२४॥
प ांअ द्युते जग्मु र्वसन्तौ ते महर्षयः ।
अभ्युत्थाय द्युतिनापि वन्दितास्ते सगौरवम् ॥२५॥

अकालचारिण इति तत्साधुभिरवन्दिताः ।
दत्ता सनास्ते द्युतिना तत्र पारणकं व्यधुः ॥२६॥
आयाता मथुरापुर्य्यां यास्यामस्तत्र सम्प्रति ।
इत्याख्याय समुत्पत्य स्वं स्थानं ते पुनर्ययुः ॥२७॥
तेषां जङ्घाचारणानां गुणस्तोत्रं द्युतिर्व्यधात् ।
तत्साधवः कृताऽवज्ञाः पश्चात्तापं प्रचक्रिरे ॥२८॥
तच्छ्रुत्वा श्रावकः सोर्हद्दत्तोप्यनुशयं व्यधात् ।
कार्त्तिकश्वेतसप्तम्यां ययौ च मथुरां पुरीम् ॥२९॥
अर्चित्वा तत्र चैत्यानि सप्तर्षीं स्तानवन्दत ।
क्षमयामास चावज्ञा दोषं शंसन् स्वयं कृतम ॥३०॥
सप्तर्षीणां प्रभावेण शान्तरोगं स्वमण्डलम् ।
विज्ञायेयाय कार्त्तिक्यां शत्रुघ्नोपि हि तां पुरीम् ॥३१॥
तान्नत्वोवाच शत्रुघ्नो भिक्षा मे गृह्यतां गृहे ।
प्रत्यूचे स्तेपि साधूनां राजपिण्डो न कल्पते ॥३२॥
भूयोऽप्युवाच शत्रुघ्नो यूयं मय्युपकारिणः ।
मद्देशे दैविको रोगः शान्तोयुष्मत्प्रभावतः ॥३३॥
तल्लोकानुग्रहायेह किञ्चिदद्यापि तिष्ठत ।
सर्वा प्रवृत्ति र्भवतां ह्यन्योपकृतिहेतवे ॥३४॥
तेप्यूचिरे गता प्रावृट् कालोयं तीर्थयात्रया ।
अधुना विहरिष्यामो नैकत्र मुनयः स्थिराः ॥३५॥

गृहे गृहे त्वं गृहिणां कारये र्बिम्बमार्हताम् ।
पुर्य्यामस्यां ततो जातु व्याधिर्भावी न कस्यचित् ॥३६
इत्युक्त्वा ते समुत्पत्य ययुः सप्तर्षयोऽन्यतः ।
शत्रुघ्नोऽपि तथा चक्रे लोकश्चाभून्निरामयः ॥३७॥
तेषां सप्तर्षिपीणाञ्च प्रतिमा रत्ननिर्म्मिताः ।
स चक्रे मथुरापुर्य्यां ककुप्सु च चतसृषु ।'३८॥
इतश्च वैताढ्यगिरौ दक्षिणश्रेणिभूषणे ।
पुरे रत्नपुरे रत्नरथो राजा तदा भवत् ॥३६॥
तस्य चन्द्रमुखीकुक्षिजन्मा नाम्ना मनोरमा ।
उद्यौवना कन्यकाभू द्रूपेणापि मनोरमा ॥४०॥
दातव्या कस्य कन्येय मितिमन्त्रपरे नृपे ।
उपेत्य नारदोऽवोच लक्ष्मणस्येयमर्हति ॥४१॥
पुत्त्रो रत्नरथस्याथ कुपिता गोत्रवैरतः ।
भृत्यान् भ्रूसंज्ञयादिक्षन् विटोयं कुष्यतामिति ॥४२॥
उत्तिष्ठतोजिघांसू स्तान् धीमान् विज्ञाय नारदः ।
समुत्पत्य पतत्रीव प्रययाबुपलक्ष्मणम् ॥४३॥
लिखित्वा तां पटे कन्यां दर्शयामास नारदः ।
..य स्वद्वत्तान्तं ताञ्च चख्यौ विशेषतः ॥४४॥
५८ न ातानुरागो लक्ष्मणः क्षणात् ।
: रामेण ततागा द्रुत्तो विद्याधरैर्वृतः ॥४५॥

जितः सौमित्रिणा चाशु तत्र रत्नरथो ददौ ।
रामाय कन्यां श्रीदामां लक्ष्मणाय मनोरमाम् ॥४६॥
वैताढ्यदक्षिणश्रेणिं जित्वा सर्वाञ्च राघवौ ।
भूयोऽयोध्यामीयतुः क्ष्मां पालयन्तौ च तस्थतुः ॥४७॥
षोडशान्तःपुरवधू सहस्रं लक्ष्मणस्य तु ।
महिष्योऽष्टावभवंस्तत्र विशल्या रूपवत्यपि ॥४८॥
वनमाला च कल्याणमालिका रत्नमालिका ।
जितपद्मा भयवती चाष्टमा तु मनोरमा ॥४९॥ यु०॥
सूनवो द्विशते सार्द्धे तेष्वष्टमहिषीभवाः ।
श्रीधरो भूद्विशल्याभूः पृथिवीतिलकः पुनः ॥५०॥
रूपवत्यङ्गजो वनमालाजोऽर्ज्जुनसंज्ञकः ।
श्रीकेशी जितपद्मायाः कल्याणायास्तु मङ्गलः ॥५१॥
सुपार्श्वकीर्त्तिस्तु मनोरमाया विमलः पुनः ।
रतिमालाभूरभयवतीभूः सत्यकीर्त्तिकः ॥५२॥
रामस्यासन्महादेव्य श्चतस्रस्तत्र मैथिली ।
प्रभावती रतिनिभा श्रीदामा तु चतुर्थिका ॥५३॥
सीतैकदा ऋतुस्नाता निशान्ते स्वप्नमैक्षत ।
च्युतौ विमानाच्छरभौ प्रविशन्तौ निजानने ॥५४॥
व्याख्याद्रामस्तया ख्याते वीरौ ते भाविनौ सुतौ ।
च्युतौ विमानाच्छरभौ यत्तत्तन्न मुदे मम ॥५५॥

धर्म्मस्य ते च माहात्म्यात् सर्वं भावि शुभं प्रभ
इत्यूचे जानकी देवी तदा गर्भं दधार च ॥५
सीता प्राणप्रियाग्रेपि प्राप्तगर्भा विशेषतः ।
बभूव रामचन्द्रस्य लोचनानन्दचन्द्रिका ॥५७॥
ईर्ष्यालवः सपत्न्योऽस्यां मायाविन्योऽब्रुवन्नदः ।
कीदृक् रूपो रावणोऽभूत्तं लिखित्वा प्रदर्शय
सीताप्यूचे मया दृष्टः सर्वाङ्गो नहि रावणः ।
दृष्टौ तच्चरणावेव कथं नाम लिखामि तम् ॥५
तत्पादावप्यालिख त्वं कौतुकं न स्तदीक्षणे ।
इत्युक्ता प्रकृति ऋज्वी दशास्यांघ्री लिलेख
स्थाने तत्रागमद्रामो बभाषे ताभिरप्यदः ।
रावणस्य स्मरत्यद्याप्यसौ सीता तव प्रिया ॥६
सीता स्वहस्तलिखितं रावणस्य क्रमद्वयम् ।
पश्यैतन्नाथ जानीहि सीता तस्यैव नाथते ॥६२
दृष्ट्वापि तत्तथा रामो गम्भीरत्वान्मदाशमनाः ।
तथैव वर्त्तते सीता देव्या मनुपलक्षितः ॥६३॥
सीता दोषपदन्यास देव्यो दासीजनैर्निजैः ।
जने प्रकाशयन्प्रायः प्रवादाल्लोकनिर्मिताः ॥६
वसन्ते चाब्रवीद्रामः सीते त्वां गर्भखेदिताम् ।
विनोदयितु कामेव मधुलक्ष्मी रिहागता ॥६५॥

रघुनाथमथाजग्मू राजधानीमहत्तराः।
यथा भूतपरीक्षत्तकीर्त्तनैकाधिकारणः ॥७६॥
विजयः सुरदेवश्च मधुमानऽथ पिङ्गलः।
शूलं धरः काश्यपश्च कालक्षेमश्च नामतः ॥७७॥
नत्वा रामाग्रतस्तस्थुः कम्पमाना इपत्रवत्।
नतु विज्ञापयामासु राजतेजोहि दुःसहम् ॥७
तानूचे रामभद्रोऽपि भो भो पुरमहत्तराः।
अभयम्बो ब्रुवाणानामेकान्तहितवादिनाम् ॥७९॥
तेष्वाद्यः सर्व्वसम्वित्तया विजयाख्यो महत्तरः !
इति विज्ञापयामास सावष्टम्भः प्रभोर्गिरा ॥८०
स्वामिन्नवश्यविज्ञाप्यं यदि विज्ञाप्यते न हि।
वञ्चितः स्यात्तदा स्वामी विज्ञप्तश्चातिदुःखवम् ॥~
देव देव्यां प्रवादोऽस्ति घटते दुर्घटोऽपि हि।
युक्तयाहि यद्यत्मेति श्रद्धेयं तन्मनीषिणा ॥८२॥
तथाहि जानकीं हृत्वा रावणेन रिरंसुना।
एकैव निन्ये तद्गेहमरन्यवात्सीच्च चिरं प्रभो ॥८३॥
सीता रक्ता विरक्ता वा संविन्त्या वा प्रसह्य वा।
स्त्रीलोलेन दशास्येन नूनं स्याद्भोगदूषिता ॥८४॥
लोकोऽपि प्रवदत्येवं प्रवदामो वयं तथा।
युक्तियुक्तं प्रवादन्तन् मा सहस्व रघूद्वह ॥८५॥

[illegible] ।
[illegible] ॥८६॥
[illegible] ।
[illegible] ॥८७॥
[illegible] ।
[illegible] ॥८८॥
[illegible] ।
[illegible] ॥८९॥
[illegible] ।
[illegible] ॥९०॥
[illegible] ।
[illegible] मन्यते ॥९१॥
[illegible] ।
[illegible] न [illegible] दोषदीप्यते ॥९२॥
[illegible] रामो गुरुं ययौ ।
[illegible] दिदेश [illegible] दत्तान् ॥९३॥
[illegible] यथा [illegible] ततः ।
[illegible] ॥९४॥
[illegible] सीता [illegible] ।
[illegible] मे [illegible] रामः किङ्करो त्वसौ ॥९५॥

द्राक् चरास्ते वहिः श्रुत्वा सीतानिर्वादमब्रुवन् ।
रामस्य सानुजस्यापि रक्षो राजस्य सुस्फुटम् ॥९६
क्रुद्धोऽथ लक्ष्मणोऽवोचद् दोषान् सङ्कल्प्यहेतुभिः
ये निन्दन्ति सतीं सीतां ते᠎... ...ऽन्तका ऽस्मि ।
रामोऽप्यूचे मम पुरा व्यक्तमोदं महत्तरैः ।
स्वयञ्च शुश्रुवे तस्य सस्वादोऽयं चरैः कृतः ॥९८॥
श्रुत्वा चास्मी समायाताः प्रत्यक्षञ्च स्वभाषिताः ।
सीतात्यागे सापवादो त्सीतास्वीकारवञ्जनः ॥९९
ऊचे च लक्ष्मणो लोकगिरा सीतां स्वमात्यज ।
यथा तथापवदिता यदवद्धमुखो जनः ॥३००॥
लोकः सौराज्यसुस्थोऽपि राजदोषपरो भवेत् ।
शिक्षणीयो नचेत्तत्रोपेक्षणीयः स भूभुजाम् ॥१॥
रामोऽप्यूचे सत्यमेतदीदृग् लोकः सदापि हि ।
सर्वलोकविरुद्धन्तु त्याज्यमेव यशस्विनः ॥२॥
इत्युक्त्वोवाच सेनान्यं कृतान्तवदनं बलः ।
अरण्ये त्यज्यतां क्वापि सीतेयं गर्भवत्यपि ॥३॥
पतित्वा रामपादेषु वभाषे लक्ष्मणो रुदन् ।
सीतादेव्या महासत्या स्त्यागोऽयमनुचितो नहि ॥४॥
नातःपरं त्वया वाच्यमिति रामेण भाषिते ।
निरगोच्छन्नवक्त्रोऽगात्सौमित्रिः स्वगृहं रुदन् ॥५॥

कृतान्तवदनं रामोऽभ्यधात्सीतां वने नय ।
सम्मेतयात्राव्याजेन तस्याः पूर्णेय दोहदः ॥६॥
सेनानीरपि संमेतयात्रायै रामशासनम् ।
आख्याय सीतामारोप्य स्यन्दने प्राचलद्द्रुतम् ॥७॥
दुर्निमित्तेष्वशकुने ष्वपि सीता रथस्थिता ।
जगाम दूरमध्वानं सार्ज्जवादविशङ्किता ॥८॥
गङ्गासागरमुत्तीर्य्याऽरण्ये सिंहनिनादके ।
गत्वा कृतान्तवदनस्तस्थौ किञ्चिद्विचिन्तयन् ॥९॥
साम्लानमुखमेनञ्च प्रेक्ष्य सीताऽब्रवीदिति ।
कथमित्थं स्थितोसि त्वं सशोक इव दुर्मनाः ॥१०॥
कृतान्तः पाथमप्यूचे दुर्वचं वच्म्यहं कथम् ।
दुष्करं कृतवांश्चैतत् प्रेष्यभावेन दूषितः ॥११॥
राक्षसावाससंवासापवादाल्लोकजन्मनः ।
भीतेन देवी रामेण त्याजिताऽसि वनेऽनघे ॥१२॥
अपवादे चराख्याते रामं त्वत्त्यजनोद्यतम् ।
न्यषेधी ल्लक्ष्मणो लोकं प्रतिक्रोधारुणेक्षणः ॥१३॥
सिद्धाज्ञया निषिद्धश्च रामेण स रुदन् ययौ ।
अहञ्च प्रेषितोऽमुष्मिन् कार्य्ये पापोऽस्मि देवि हा ॥१
अमुष्मिन् श्वापदाकीर्णे मृत्योरेकनिकेतने ।
जीविष्यसि मया त्यक्ता स्वप्रभावेण केवलम् ॥१५॥

तच्छ्रुत्वा स्यन्दनात्सीता मूर्च्छिता न्यपतद्भुवि ।
कृतेति बुद्ध्वा सेनानी पापंमन्यो रुरोद सः ॥१६॥
सीतापि वनवातेन कथञ्चित्प्राप चेतनाम् ।
भूयो भूयोऽप्यमूर्च्छच्च चेतनामाससाद च ॥१७॥
सकृत्स्वास्थ्य वेलायां सुस्थीभूयेत्युवाच सा ।
इतोऽयोध्या कियद्दूरे रामस्तिष्ठति कुत्र वा ॥१८॥
सेनानीरभ्यधाद्दूरेऽयोध्या किं पृच्छयानया ।
उग्राज्ञस्य च रामस्य पर्य्याप्तं देवि वार्त्तया ॥१९॥
इति श्रुत्वापि सा रामभक्ता भूयोप्यभाषत ।
भद्र मद्वाचिकमिदं शंसे रामस्य सर्वथा ॥२०॥
यदि निर्वादभीतस्त्वं परीक्षां नाऽकृथाः कथम् ।
शङ्कास्थाने हि सर्वोपि दिव्यादि लभते जनः ॥२१॥
अनुभोक्ष्ये स्वकर्माणि मन्दभाग्या वनेप्यहम् ।
नानुरूपं त्वकार्षीस्त्वं विवेकस्य कुलस्य च ॥२२॥
यथा खलगिराऽत्याक्षीः स्वामिन्नेकपदेपि माम् ।
तथा मिथ्यादृशां वाचा मधर्मं जिनभाषितम् ॥२३॥
इत्युक्त्वा मूर्च्छितामूसौ पतितोत्थाय चाभ्यधात् ।
मया विना कथं रामो जीविष्यति हतास्मि हा ॥२४॥
। स्वस्त्यथाशंसे राशिषं लक्ष्मणस्य च ।
सन्तु पन्थानो वत्स गच्छोपराघवम् ॥२५॥

[illegible]
[illegible] ।
[illegible] ।
[illegible] ॥२६॥

[illegible]
[illegible] सर्गः ॥८॥

अथ सीता [illegible] पने ।
[illegible] दिनम् ॥१॥
[illegible] पदे ।
[illegible] समापतत् ॥२॥
[illegible] तदृगतम् ।
सीता [illegible] नमस्कारपरायणा ॥३॥
[illegible] सैनिकाः प्रत्यतापिते ।
[illegible] दिव्यरूपेयं [illegible] त्यभिभाषिणः ॥४॥
[illegible] कृत्वा [illegible] नृपः ।
[illegible] गुर्विणीवेत्यबोधत ॥५॥
उपायुः स महीपाल उपसीतं जगाम च ।
सीताप्याशङ्किता तस्य स्वं नेपथ्यमढौकयत् ॥६॥

राज्ञाप्येवमभाषिष्ट मा भैषीस्त्वं मनागपि।
तवैव भूषणान्येतान्यङ्गे तिष्ठन्तु हे प्रभुः मुने ॥
का त्वं कस्त्वामिहात्याक्षी निर्दयेभ्योऽपि निर्द
आख्याहि मास्म गाश्शङ्कां त्वत्कटेनास्मि ॥८॥
तन्मन्त्री सुमतिर्नाम सीतामेत्याब्रवीदिति।
गजवाहनराजस्य बन्धुदेव्याश्च नन्दनः ॥९॥
नृपतिर्वज्रजङ्घोयं पुण्डरीकपुरेश्वरः।
महार्हवो महासत्वः परनारीसहोदरः ॥१०॥
गजान् गृहीतुमत्रैत्य कृतार्थीभूय च व्रजन्।
त्वद्दुःखाद्दुःखितोऽत्रागाद् दुःखमाख्याहि ॥
विश्वस्य सीताप्याचख्यौ स्ववृत्तान्तमशेषतः।
रुदती रोदन्तौ तौ कृपालू राजमन्त्रिणौ ॥१२॥
निर्व्याजो व्याजहारैवं राजा धर्मस्वसासि मे।
एकं धर्मं प्रपन्ना हि सर्वे स्युर्बान्धवा मिथः ॥१३॥
मम भामण्डलस्येव भ्रातुरेहि तदोकसि।
स्त्रीणां पतिगृहादन्यत् स्थानं भ्रातृनिकेतनम् ॥१
रामोऽपि लोकवादेन त्वामत्याक्षीन्न तु स्वयम्।
पश्चात्तापेन सोऽप्यद्य मन्ये त्वमिव कष्टभाक् ॥१४
गवेषयिष्यत्यचिरात्त्वां सोऽपि विरहातुरः।
चक्रवाकी इवैकाकी ताम्यन् दशरथात्मजः ॥१६॥

[illegible] ।
[illegible] ॥१७॥
[illegible] ।
[illegible] ॥१८॥
[illegible] ।
[illegible] ॥१९॥
[illegible] ।
[illegible] ॥२०॥
[illegible] ।
[illegible] निश्चयम् ॥२१॥
[illegible] ।
[illegible] ॥२२॥
[illegible] निर्दोषापि त्वया प्रभो ।
[illegible] ॥२३॥
[illegible] पतितोत्थाय [illegible] ।
[illegible] ॥२४॥
[illegible] पपात भुवि मूर्छया ।
[illegible] ॥२५॥
उत्थाय [illegible] सा सीता महासती ।
[illegible] ॥२६॥

अथोचे लक्ष्मणः स्वामिं स्तस्मिन्नद्यापि मा वने ।
महासती स्वप्रभावत्राता नूनं भविष्यति ॥२७॥
गत्वा गवेषयित्वा च स्वयमानीयतां प्रभो ।
सीता देवी त्वद्विरहान्नहि यावद्विपद्यते ॥२८॥
श्रुत्वैवं सहतेनैव सेनान्या खेचरैश्च तैः ।
रामोऽगाद्व्योमयानेन तत्रारण्येऽतिदारुणे ॥२९॥
प्रतिस्थलं प्रतिजलं प्रतिशैलं प्रतिद्रुमम् ।
रामो गवेषयामास ददर्श नतु जानकीम् ॥३०॥
मन्ये व्याघ्रेण सिंहेन श्वापदेनाऽपरेण वा ।
सीता जग्धातिसुचिरं दध्यौ रामोऽतिदुःखितः ·
सीता प्राप्तौ विमुक्ताशो निवृत्य स्वपुरीं ययौ ।
पौरैः सीतागुणग्राहं निन्द्यमानो मुहुर्मुहुः
प्रेतकार्यञ्च सीतायाः पद्मोऽकार्षीदुदश्रुदृक् ।
पश्यन् सीतामयमिव सर्वं शून्यमिवाथवा ॥३३॥
सैका हृदि दृशोरग्रे तस्थौ रामस्य वाचि च ।
क्वापि तिष्ठति सीतेति तथापि न विवेद सः ॥३४
इतश्च तत्र वैदेही सुषुवे युग्मिनौ सुतौ ।
नामतोऽनङ्गलवणं मदनाङ्कुशमप्यथ ॥३५॥
वज्रजङ्घस्तयोश्चक्रे जन्मनाम महोत्सवौ ।
स्वपुत्रलाभादधिकं मोदमानो महामना ॥३६॥

धात्रीजनैर्लाल्यमानौ लीलादुर्ललिताबुभौ ।
क्रमेण वद्दधाते तावाश्विनाविव भूचरौ ॥३७॥
कलाग्रहणयोग्यौ तावजायेतां महाभुजौ ।
कलभाविव शिक्षार्हौ नरेन्द्रनयनोत्सवौ ॥३८॥
तदा च नाम्ना सिद्धार्थोऽणुव्रती सिद्धपुत्रकः ।
विद्यावलर्द्धिः सम्पन्नः कलागमविचक्षणः ॥३९॥
त्रिसन्ध्यमपि मेरुस्थौ चैत्ययात्रासु चंक्रमैः ।
आकाशगामी भिक्षार्थं वैदेहीगृहमाययौ ॥४०॥
वैदेह्या भक्तपानाद्यैः श्रद्धया स च मोदितः ।
तथा सुखविहारञ्च तया पृष्ठस्तदावदत् ॥४१॥
तेनापि दृष्टा वैदेही सुतजन्मावधि स्वयम् ।
मूलादवृत्तान्तमाचख्यौ तस्य भ्रातुरिवाग्रतः ॥४२॥
उचेऽष्टाङ्गनिमित्तज्ञः सिद्धार्थः करुणानिधिः ।
किं ताम्यसि सुधा यस्याः स्तनयौ लवणाङ्कुशौ ॥४३॥
प्रशस्तलक्षणैः साक्षादिव तौ रामलक्ष्मणौ ।
मनोरथंच तव सुतौ न चिरात्पूरयिष्यतः ॥४४॥
तेनेत्याश्वासिता सीता तमभ्यर्थ्य कृताग्रहा ।
स्वगृहे धारयामास पुत्राध्यापनहेतवे ॥४५॥
स भव्याविति तत्पुत्रौ सर्वाः अग्राहयत्कलाः ।
तथा यथा तावभूतां दुर्जयौ धुसदामपि ॥४६॥

तावधीताखिलकलौ प्रपेदाते च यौवनम् ।
नूतनाविव कन्दर्पौ वसन्तौ सहचारिणौ ॥४७॥
वज्रजङ्घः शशिचूलां पुत्रीं लक्ष्मीवतीभिधाम् ।
कन्या द्वात्रिंशतश्चान्या लवणेनोदवाहयत् ॥४८॥
सोऽङ्कुशायायाचिष्ट पृथ्वीपुरपतेः पृथोः ।
कन्यकाममृतवतीं जातां कनकमालिकाम् ॥४९॥
वंशो न ज्ञायते यस्य तस्मै स्वदुहिता कथम् ।
दीयतामित्यभाषिष्ट पृथुः पृथुपराक्रमः ॥५०॥
वज्रजङ्घस्तदाकर्ण्य तं क्रोधादभ्यषेणयत् ।
पृथुगृह्यं व्याघ्ररथं युद्धे बध्वाऽग्रहीन्नृपम् ॥५१॥
स्वमित्रं पोतनपतिं साहाय्यायाह्वयत्पृथुः ।
विधुरेषु हि मित्राणि स्मरणीयानि मन्त्रवत् ॥५२॥
वज्रजङ्घोऽपि पुत्रान् स्वानैरानाययद्युधे ।
ते दीर्घसाग्रावपि तौ चेयतुर्लवणाङ्कुशौ ॥५३॥
अन्येद्युर्वर्द्धते युद्धं यस्योर्निर्जितयोर्द्वयोः ।
परैरिति बलैर्वज्रजङ्घसैन्यं व्यभज्यत ॥५४॥
संक्रुद्धौ मातुलचमूभङ्गेन लवणाङ्कुशौ ।
निरङ्कुशाविव गजौ प्रतिघ्नन्तावधावताम् ॥५५॥
तयो रोजस्विनोरंहो मनागपि न सेहिरे ।
द्विषन्तः प्रावृडुत्पूरस्रोतसोरङ्घ्रिपा इव ॥५६॥

अभज्यत ससैन्योपि पृथुर्यावन्नरेश्वरः।
ऊचतुस्तावदेवन्तौ घोराख्यौ रामनन्दनौ ॥५७॥
अपरिज्ञात वंशाभ्यां मघावाभ्यां महाहवे।
विज्ञात वंशा यूयं च पलायध्वे कथं त्वहो ॥५८॥
इति तद्वचनं श्रुत्वा नृपतिः पृथुरब्रवीत्।
व्यज्ञायि वंशो युष्माकं विक्रमेणामुना मया ॥५९॥
अंकुशायार्थिता कन्या वज्रजङ्घेन सूभुजा।
नूनं मम हितेनैव वरो ऽीदृक् धन्वलभ्यते ॥६०॥
इति सानुनयं प्रोच्य सोऽंकुशाय तदेवहि।
कन्यां कनकमालाख्यां प्रददौ पूर्व्वयाचिताम् ॥६१॥
सन्धानं वज्रजङ्घेन समक्षं सर्व्वभूभुजाम्।
चक्रे पृथुनृपः पुत्र्याः स्पृहयन्नंकुशं परम् ॥६२॥
तत्रास्थाच्चिरं न्यस्य वज्रजङ्घनरेश्वरः।
अगाच्च नारदमुनिः सभक्तं तेन योगवैः ॥६३॥
वज्रजङ्घो निषण्णेषु राजसूवाच नारदम्।
अंकुशाय पृथुर्दास्यत्यसौ कन्यां निजां मुने ॥६४॥
लवणांकुशयोर्वंशमस्मात्स्वमिनास्य तत्।
आख्याहि ज्ञातयामासवंशो येनैष तुष्यति ॥६५॥
अथोचे नारदः स्मित्वा वंशज्ञो वेत्ति नानयोः।
यस्योत्पत्तावदितमदः स भगवानृषभध्वजः ॥६६॥

चक्रिणोऽस्यनयोर्वंशे भरताद्याः कथाः श्रुताः ।
को न वेत्त्यनयोः ख्यातौ सत्यत्तौ रामलक्ष्मणौ ॥६७
गर्भस्थयोः स्वनयोः स्वयोध्यालोकजन्मनः ।
अपवादाच्च च कितेन त्यक्ता रामेण जानकी ॥६८
अथांकुशो हसित्वोचे न ह्यनल्पं साधु तत् ।
चक्रे रामेण वैदेहीं त्यजता दारुणे वने ॥६९॥
भूयांसि ह्यपवादस्य कारणानि निराकृतौ ।
भवन्ति तत्र किन्त्वेवं विद्वानपि चकार सः ॥७०॥
पप्रच्छ लवणोऽथैवं दूरे कियति सा पुरी ।
यस्यां वसति मे तातः सानुजः सपरिच्छदः ॥७१॥
मुनिश्चोचे तव पिता यस्यां विवेकनिर्मलः ।
साऽयोध्या पूरितः षष्टियुग्योजनशतं खलु ॥७२॥
वज्रजङ्घमथोवाच लवणः प्रश्रयं श्रयन् ।
इच्छावस्तत्र गत्वा वां प्रेक्षितुं रामलक्ष्मणौ ॥७३॥
प्रतिपद्य स गत्वा च अंकुशं पर्य्यणाय यत् ।
महोत्सवेन पृथुराट् पुत्र्या कनकमालया ॥७४॥
वज्रजङ्घपृथुभ्यां तावन्वितौ लवणाङ्कुशौ ।
साधयन्तौ बहून्देशान् लोकाख्यपुरमीयतुः ॥७५॥
यद्भूमौ च तद्रूपं धैर्य्यशौराडीर्य्य शालिनम् ।
वे[illegible] मानिनं तत्र जिग्यतुः ॥७६॥

लम्पाकेष्वेककर्णाख्यं विजिग्याते नृपञ्च तौ।
ततश्च विजयस्थल्यां भूपं भ्रातृशताभिधम्॥७७॥
गङ्गामुत्तीर्य्य कैलासस्योत्तरां दिशमीयतुः।
तत्र नन्दनचारूणां देशाना ञ्चक्रतुर्जयम्॥७८॥
भषकुन्तलकाम्बुनन्दिनन्दनसिंहलान्।
शलभाननलान्शूलान्भीमान्भूतरवादिकान्॥७९॥
तौ जयन्तौ नृपान् सिन्धोः परकूलमुपेयतुः।
तत्र चार्य्याननार्य्यांश्च साधयामासतुर्नृपान्॥८०॥
वङ्गदेशेश्वरानेवं साधयित्वा सहैव तैः।
निवृत्योपेयतुस्तौ तत्पुण्डरीकपुरं पुरम्॥८१॥
अहो धन्यो वज्रजङ्घो यदीयौ यामिनन्दनौ।
ईदृशाविति जल्पद्भिर्वीक्ष्यमाणौ पुरीजनैः॥८२॥
जग्मतुः स्वगृहं वीरौ भूपवीरैः समावृतौ।
प्रणेमतुश्च जनक्याश्चरणौ विश्वपावनौ॥८३॥
चुचुम्ब मूर्ध्नि तौ सीता स्नपयन्ती मुदश्रुभिः।
रामलक्ष्मणयोस्तुल्यौ भूयास्तमिति चाऽवदत्॥८४॥
ऊचतुर्वज्रजङ्घन्तौ मातुल प्राक्त्वयाऽवयोः।
मेने यानमयोध्यायामिदानी मनुतिष्ठ तत्॥८५॥
आज्ञाप्यन्ताञ्च लम्पाकरूपाकालाम्बुकुन्तलाः।
शतभाचूऽनलाद्याश्चापरेपि महीभुजः॥८६॥

प्रयाणभंभा वाद्यन्तां च्छादन्तांच दिशो बलैः।
त्यक्ता येनावयोर्माता वीक्ष्य तस्याऽद्य विक्रमः ॥८७॥
सीतापि सद्यो रुदती जगादेदं सगद्गदम्।
वत्सौ कोयमनर्थेच्छा युवयोः कर्मणाऽमुना ॥८८॥
वीरौ पितृपितृव्यौ वां दुर्जयौ द्युसदामपि।
यकाभ्यां निहतो रक्षः पतिस्त्रैलोक्यकराटकः ॥८९॥
उत्कण्ठा पितरं द्रष्टुं युवयो र्यदि बालकौ।
विनीतौ भूय तद्यातं पूज्येहि विनयोऽर्हति ॥९०॥
ततस्तावेवमूचाते विनयः क्रियते कथम्।
तस्मिन् हिपत्यदम्राप्ते त्वत्त्याजिनि पितर्यपि ॥९१॥
पुत्रौ तवावामायाताविति तस्य पुरः कथम्।
गत्वा स्वयं वदिष्याव स्तस्यापि ह्रीकरं वचः ॥९२॥
आनन्दजनकं तस्य जनकस्यापि दोष्मतः।
युद्धाह्वानं युद्धरते तु कुलद्वययशस्करम् ॥९३॥
अभिधायेति सीतायां रुदन्त्यामपि चेलतुः।
महोत्साहौ महासैन्यौ तौ रामनगरीं प्रति ॥९४॥
कुठारकुद्दालहस्तानां सहस्राणि नृणां दश।
तयोःपथ्यच्छिदन् वृक्षादिकं क्ष्मां च समां व्यधुः॥९५॥
क्रमेण गत्वा सेनाभी रुन्धानौ सर्वतो दिशः।
तावूपतुरुपायोध्यां योधुकामौ महाभुजौ ॥९६॥

विरुद्धं तद्बलं भूरि श्रुत्वायातं पुरोवह्निः।
उभौ विसिष्मियाते च सिष्मियाते च राघवौ ॥९७॥
अथेत्यमूचे सौमित्रिः परे केऽमी पतङ्गवत्।
मर्त्तुकामाः समापेतु रार्य्यविक्रमपावकम् ॥९८॥
इत्युक्त्वा सह रामेण सुग्रीवादिभिरावृतः।
युद्धे चचाल सौमित्रि रमितध्वान्तभास्करः ॥९९॥
इतश्च नारदाच्छ्रुत्वा तद्भामण्डलभूपतिः।
पुण्डरीकपुरे सीता मुपेयाय ससंभ्रमः ॥१००॥
तस्याख्यद्रुदती सीता रामो मां भ्रातरत्यज्यत्।
मत्त्यागमसहिष्णू च त्वद्यामेयौ युधे गतौ ॥१॥
भामण्डलोप्युवाचैवं त्वत्त्यागं रभसा वशात्।
चक्रे रामो द्वितीयन्तु माकार्षीत्तुत्रयोर्वधम्॥२॥
आत्मजौ तावजानानां नयावद्धन्ति राघवः।
उत्तिष्ठ तावद्गच्छाव स्तत्रानामविलम्बितम् ॥३॥
इत्युक्त्वा जानकीमात्मविमानमधिरोप्य च।
लवणांकुशयोः स्कन्धावारे भामण्डलो ययौ ॥४॥
तौ नमश्चक्रतुः सीता कुमारौ लवणांकुशौ।
मातुलोयमिति सीता ख्यातं भामण्डलं तया ॥५॥
स तौ शिरसि चुम्बित्वा स्वोत्सङ्गमधिरोप्य च।
हर्षरोमाञ्चितवपुरित्यूचे गद्गदाक्षरम् ॥६॥

प्रयाणभंभा वाद्यन्तां च्छादन्तांच दिशो बलैः।
त्यक्ता येनावयोर्माता वीच्य स्तस्याऽद्य विक्रमः ॥८७॥
सीतापि सद्यो रुदती जगादेदं सगद्गदम्।
वत्सौ केयमनर्थेच्छा युवयोः कर्मणाऽमुना ॥८८॥
वीरौ पितृपितृव्यौ वां दुर्जयौ द्युसदामपि।
यकाभ्यां निहतो रक्षः पतिस्त्रैलोक्यकण्टकः ॥८९॥
उत्कण्ठा पितरं द्रष्टुं युवयो र्यदि बालकौ।
विनीतौ भूय तद्यातं पूज्येहि विनयोऽर्हति ॥९०॥
ततस्तावेवमूचाते विनयः क्रियते कथम्।
तस्मिन् द्विपत्पदप्राप्ते त्वक्तराजिनि पितर्यपि ॥९
पुत्रौ तवावामायाताविति तस्य पुरः कथम्।
गत्वा स्वयं वदिष्याव स्तस्यापि ह्रीकरं वचः ॥९
आनन्दजनकं तस्य जनकस्यापि दोष्मतः।
युद्धाह्वानं युद्धरते तु कुलद्वययशस्करम् ॥९३॥
अभिधायेति सीतायां रुदन्त्यामपि चेलतुः।
महोत्साहौ महासैन्यौ तौ रामनगरीं प्रति॥
कुठारकुद्दालभृतां सहस्राणि नृणां दश।
तयोःपथ्यच्छिदन् वृक्षादिकं व्याम्भ समां व्यधुः॥
क्रमेण गत्वा सेनाभि रुन्धानौ सर्वतो दिशः।
तावूपतुरयोध्यां योधुकामौ महाभुजौ ॥९६॥

इतश्च तौ क्षणेनापि दीप्यन्तौ लवणांकुशौ ।
रामसैन्यं दुधुवतुः क्षयोद्भ्रान्ताब्धिदुर्द्धरौ ॥१७॥
यत्र यत्र भ्रेमतु स्तौ वने सिंहाविवोद्धतौ ।
रथी सादी निषादी वा न तत्राख्याद्धृतायुधः ॥१८॥
हतं विद्रुतमेवञ्च रामसैन्यं विधाय तौ ।
केनाप्यस्खलितौ रामं सौमित्रिं चेयतु र्युधि ॥१९॥
तौ प्रेक्ष्य रामसौमित्री एवमन्योन्य मूचतुः ।
कावप्येतावभिरामौ कुमारौ विद्विषौ च नः ॥२०॥
निसर्गात् स्निह्यति मनो वत्साङ्क्षति किञ्चिदम् ।
उपच्छायः किमाश्लेष्टु मेतौ योधयितुं नवा ॥२१॥
इति व्याहारिणं रामं रथस्थं लवणो रथी ।
लक्ष्मणञ्चाङ्कुशोऽवोचत् सोद्गमस्मयान्वितम् ॥२२॥
जैत्रं जगदजय्यस्य रावणस्यापि दोष्मतः ।
दिष्ट्याऽद्राक्षं वीरयुद्धश्रद्धालु त्वामहञ्चिरात् ॥२३॥
नापूर्यत रणश्रद्धा रावणेनापि ते ध्रुवम् ।
एष तां पूरयिष्यामि त्वञ्च मे पूरयिष्यसि ॥२४॥
इत्युक्तौ रामसौमित्री द्वौ तौ च लवणांकुशौ ।
आस्फालयामासतुः स्वं स्वं धनुर्ध्वानभीषणम् ॥२५॥
ततान्तसारथी रामस्यन्दनं वज्रजङ्घराट् ।
अनङ्गलवणस्य रथं ढौकयतान्तिके ॥२६॥

रथं विराधः सौमित्रेरङ्कुशस्य पुनः पृथुः ।
अन्योन्यमभ्यमित्रीणं चक्राते वरसारथी ॥२७॥
चतुरं भ्रमयाञ्चासु स्तेऽग्रसारथयो रथान् ।
प्रजह्रुर्विविधन्तेच चत्वारो द्वन्द्वयोधिनः ॥२८॥
विज्ञातज्ञातिसम्बन्धौ सापेक्षौ लवणांकुशौ ।
युयुधाते निरपेक्षौ त्वऽज्ञानाद्रामलक्ष्मणौ ॥२९॥
विविधैरायुधैर्युद्ध्वा युद्धान्तेच्छू रघूद्वहः ।
ऊचे कृतान्तवदनं रथं प्रत्यरि वाहय ॥३०॥
कृतान्तोपि बभाषेऽदः खेदं प्राप्ताद्धमी हयाः ।
सर्वाङ्गं विशिखैर्विद्धाः प्रतियोधेन तेऽमुना ॥३१॥
तुरङ्गा न त्वरन्तेमी कशाभि स्ताडिता अपि ।
रथश्च जर्जरस्तो भूदमी वैर्य्यस्त्वताडितः ॥३२॥
एतौ च मम दोर्दण्डौ छिद्रकाण्डावातजर्जरौ ।
नहि रश्मिप्रतोदं वा क्षमौ धारयितुं प्रभो ॥३३॥
पद्मनाभोप्यभाषिष्ट ममापि शिथिलायते ।
धनुश्चित्रे स्थितमिव वज्रावर्त्तं न कार्य्यकृत् ॥३४॥
अभूत् मुशलरत्नञ्च दैर्गनिर्दलनाक्षमम् ।
कराङ्कुशनमत्वाङ्गमियतदपि मश्नाति ॥३५॥
अवैरिणांकुशीभूतं यदुद्दण्डनृपद्विपाम् ।
[illegible] तदपि तदमुद्धारनोपितम् ॥३६॥

तदा यक्षैरर्चितानां विपक्षक्षयकारिणाम् ।
तेषामेव समास्त्राणा मवस्थाकेयमागता ॥३७॥
यथापराजितासूनो रमोघास्त्रता तदा ।
तथैव लक्ष्मणस्यापि मदनांकुशयोधिनः ॥३८॥
अत्रान्तरे च सौमित्रि रङ्कुशेनोरसीषुणा ।
ताडितः कुलिशेनेव मूर्च्छितो न्यपतद्रथे ॥३९॥
सौमित्रिमूर्च्छाविधुरो विराधः स्यन्दनं रणात् ।
अचालयत्प्रत्ययोध्यां संज्ञां लेभेऽथ लक्ष्मणः ॥४०॥
साक्षेपं लक्ष्मणश्चोचे किं विराधाद्यथान्यथम् ।
रामभ्रातुर्दशरथस्य सूनोरनुचितं ह्यदः ॥४१॥
तच्छीघ्रं नय तत्रैव रथं यत्र स मे द्विषन् ।
एष च्छिनद्मि तच्छीर्षं चक्रेणामोघरंहसा ॥४२॥
एवमुक्तो विराधोऽया नैषीत्प्रत्यंकुशं रथम् ।
तिष्ठतिष्ठेति जल्पंश्च चक्रं जग्राह लक्ष्मणः ॥४३॥
भ्रमदर्कभ्रमकरं भ्रमयित्वा च तद्दिवि ।
क्रुद्धो मुमोच सौमित्रि रंकुशायाकलनद्भुतम् ॥४४॥
आपतत्ताडयामासानेकशोऽस्त्रैः सदङ्कुशः ।
सर्वात्मना लवणोऽपि न तु तत्परव्यत ॥४५॥
वेगेनापत्य तच्चक्रमंकुशाय प्रदक्षिणात् ।
दत्वा लक्ष्मणहस्तेऽगात्पुनर्नीड इवाण्डजः ॥४६॥

तद्ब्रूयो लक्ष्मणोऽमुञ्चत्कृत्वा तद्वत्प्रदक्षिणाम् ।
पुनस्तत्पाणिमेवागा च्छालां मग्न इव द्विपः ॥४७॥
चिन्तयामासतुश्चैवं विषण्णौ रामलक्ष्मणौ ।
किं शौरिशार्ङ्गिणावेतौ नत्वा वामिह भारते॥४८॥
अत्रान्तरे नारदर्षिः सिद्धार्थेन सहैव हि ।
तत्रोपेत्यावोचदेवं खिन्नं रामं सलक्ष्मणम् ॥४९॥
हर्षस्थाने विषादोऽयं युवयोः किं रघूद्वहौ ।
पुत्रात्पराजयो वंशोद्य तनयेन न कस्य हि ॥५०॥
सीता कुक्षिभवौ पुत्रौ तवेमौ लवणांकुशौ ।
त्वान्द्रष्टुमागतावत्र युद्धव्याजेन न त्वरी ॥५१॥
अभिज्ञानमिदन्तेऽत्र यच्चक्रं प्रबभूव न ।
मुधाऽभून्नारतं चक्रं पुरावाञ्जवलावपि ॥५२॥
त्यागात्प्रभृति सीताया वृत्तान्तं नारदोऽखिलम् ।
पुत्रयुद्धान्तमाचख्यौ विश्वविस्मयदायकम् ॥५३॥
रामोपि विस्मयव्रीडा खेदहर्षसमाकुलः ।
मुमूर्च्छ संज्ञां लेभे च संसिक्तश्चन्दनाम्भसा ॥५४॥
लक्ष्मणेन सहोदश्रुः पुत्रवात्सल्यपूरितः ।
जगाम रामो लवणां कुशयोर्द्रुतमन्तिके ॥५५॥
अवतीर्य्य रथात्सद्यो विनीतौ लवणांकुशौ ।
पादेषु पद्मसौमित्र्यो स्त्यक्तास्त्रौ पेततुः क्रमात् ॥५६॥

तावलिङ्ग्य निजोत्सङ्ग मारोप्य च रघूद्वहः ।
मूर्ध्नि चुम्बन् रुरोदोच्चैः शोकस्नेहसमाकुलः ॥५७॥
रामोत्सङ्गान्निजोत्सङ्गं तावारोप्याथ लक्ष्मणः ।
चुम्बन् शिरसि बाहुभ्यां परिरेभेऽश्रुपूर्णदृक् ॥५८॥
विलुठन्तौ पितुरिव विनीतौ पादपद्मयोः ।
दूरात्प्रसारितभुजः शत्रुघ्नोऽप्यालिलिङ्ग तौ ॥५९॥
अपरेऽपि हि भूपालाः सेनयोरुभयोरपि ।
प्रमोदन्ते स्म सम्भूय विवाहमिलिता इव ॥६०॥
पुत्रयो र्विक्रमं दृष्ट्वा पित्रा च सह सङ्गमम् ।
हृष्टा सीता विमानेन पुण्डरीकपुरीं ययौ ॥६१॥
सत्पुत्रलाभेन मुदितौ रामलक्ष्मणौ ।
जहृषुः स्वामिहर्षेण भूचराः खेचराश्च ते ॥६२॥
भामण्डलनृपाख्यातौ वज्रजङ्घनृपोऽपि हि ।
ननाम रामसौमित्री विनीत श्चिरपत्तिवत् ॥६३॥
रामस्तमाललापैवं भामण्डल समोऽसि मे ।
पुत्रौ यो वर्द्धयंस्त्वं मेऽनैषीः काष्ठामिमां परः ॥६४॥
इत्युक्त्वा पुष्पकारूढः पद्मनाभः सलक्ष्मणः ।
भद्रासनोपरिष्टाभ्यां पुत्राभ्यां प्राविशत्पुरीम् ॥६५॥
उद्ग्रीवपार्ष्णिभिः पौरै राजमार्गे च दिदृक्षितैः ।
प्रेक्ष्यमाणः स्तूयमानश्च रामोऽगमद्गृहं ।६६।

ततोत्ततार पुत्राभ्यां सह रामः सलक्ष्मणः ।
महान्तमत्यन्तमुदा कारयामास चोत्सवम् ॥६७॥
अथ रामं सुमित्राभू कपीश्वरविभीषणौ ।
हनूमानङ्गदाद्याश्च संभूयैवं व्यजिज्ञपन् ॥६८॥
परदेशे स्थिता देवी त्वया विरहिताऽधुना ।
विनाऽमूभ्यां कुमाराभ्या मतिकष्टेन तिष्ठति ॥६९॥
यद्यादिशसि ततस्वामि न्नानयामो द्य तामिह ।
विपत्स्यतेऽन्यथा सातु पतिपुत्रोज्झिता सती ॥७०॥
किञ्चिद्रामोविचिन्त्योचे जानक्यानीयते कथम् ।
लोकापवादोऽलीकोपि वलवानन्तराय इत् ॥७१॥
जानेहं यत्सती सीता सापि स्वं वेत्ति निर्मलम् ।
दिव्यं दातुमथादातुं तद्द्वयोरपि नास्ति भीः ॥७२॥
प्रत्यक्षं सर्व्वलोकानां दिव्यं भो स्तत्करोतु सा ।
शुद्धया च तया सार्द्धं गृहवासोऽस्ति मे पुनः ॥७३॥
एवमस्त्वित्युदित्वा ते पुर्य्यां वहिरकारयन् ।
विशालान्मण्डपानुच्चै स्तदन्तर्मञ्चधोरणी ॥७४॥
तेषु चोपाविशन् भूपाः पौराऽमात्यादयोपि च ।
ते विभीषणसुग्रीवप्रमुखाः खेचरा अपि ॥७५॥
ततो रामाज्ञयोत्पाय पुण्डरीकपुरे स्वयम् ।
गत्वा नत्वा च वैदेही मित्युवाच कपीश्वरः ॥७६॥

त्वत्कृते ऽपि रामेण विमानं देवि पुष्पकम् ।
इदानीमिदमध्यास्व रामोपान्तमुपेहि च ॥७७॥
साप्यूचेऽद्यापि मेऽरण्य त्यागदुःखं न शाम्यति ।
ततः कथं यामि रामं भूयो दुःखान्तरप्रदम् ॥७८॥
नत्वा भूयोऽपि सोऽवोचन् माकुप त्वव शुद्धये ।
समं पौरैः नृपैः सर्व्वै र्मञ्चारूढोऽस्ति राघवः ॥७९॥
तेनेत्युक्ते पुर्व्वमपि जानकी शुद्धिकाङ्क्षिणी ।
आरुरोह विमानं तदयोध्याया जगाम च ॥८०॥
माहेन्द्रोदयमुद्यानं समुपेत्योत्ततार सा ।
दत्तार्घा लक्ष्मणेनैत्य नमश्चक्रे नृपैरपि ॥८१॥
अग्रे निषिद्य सौमित्रि र्नृपैः सममदोऽवदत् ।
निजां पुरीं निजं वेश्म प्रवेशाद्देवि पावय ॥८२॥
सीताप्यूचे प्राप्तशुद्धिः प्रवेक्ष्यामि पुरीमिमाम् ।
गृहञ्च नान्यथा वत्साऽपवादो जातु यास्यति ॥८३॥
इति सीता प्रतिज्ञान्ते शंसन् रामाय भूभुजः ।
रामोप्यपेत्य वैदेही मित्यूचे न्यायनिष्ठुरम् ॥८४॥
भोगा नचेद्दशास्येन तद्भुक्ता अपि तद्गृहे ।
समक्षं सर्व्वलोकानां तद्दिव्यं कुरु शुद्धये ॥८५॥
स्मिता सीताप्युवाचैवं विज्ञस्त्वत्तोऽपरो नहि ।
अज्ञात्वा योऽहि मे दुःखं त्यागं कुर्य्या महावने ॥८६॥

दण्डमादौ विधायाद्य कुरुषे मत्परीक्षणम् ।
विचक्षणोसि काकुत्स्थ सञ्ज्ञा तवापि नन्वहम् ॥८७॥
ऊचे विलक्षो रामोपि जाने दोषस्तवास्ति न ।
जनोत्पादितदोषस्योत्तारणायेदमुच्यते ॥८८॥
जगाद जानकी दिव्यमञ्चकं स्वीकृतं मया ।
विशामि वह्नौ ज्वलिते भक्षयाम्यथ तण्डुलान् ॥८९॥
तुलां समधिरोहामि तप्तं लोहं पिबाम्यथ ।
गृह्णामि जिह्वया फालं किन्त्वभ्यं रोचते वद ॥९०॥
अत्रान्तरेऽन्तरिक्षस्थः सिद्धार्थो नारदोऽवदत् ।
लोकः सर्व्वेपि तुमुलं निषिध्येदमभाषत ॥९१॥
भो भो राघव सीतेयं निःसंशयं सती सती ।
महासतीति मा कार्षीर्विकल्पमिह जातुचित् ॥९२॥
राजाप्युवाच हे लोका मर्य्यादा कापि नास्ति वः ।
[illegible] दुष्टाभिर्विहितं दूषिता पुरा ॥९३॥
[illegible] किमता पुनः ।
[illegible] ॥९४॥
[illegible] ।
[illegible] ॥९५॥
[illegible] ।
[illegible]

अत्रान्तरे च वैताढ्यस्योत्तरश्रेणिवर्त्तिनः।
हरिविक्रमराजस्य कुमारो जयभूषणः ॥९७॥
ऊढाऽष्टशतनारीकः पत्नीं किरणमण्डलाम्।
सुप्तां हेमशिखाख्येन समं मातुल सूनुना ॥९८॥
दृष्ट्वा निर्वासयामास तदैव प्राव्रजत् स्वयम्।
सापि मृत्वा समजनि विद्युद्दंष्ट्रेति राक्षसी ॥९९॥
अयोध्या बहिरभ्येत्य स तदा जयभूषणः।
तस्थौ प्रतिमया विद्युद्दंष्ट्रा च तमुपाद्रवत् ॥१००॥
केवलं तस्य चोत्पेदे तदुत्सव विवित्सया।
तदानीञ्च समाजग्मुः सुनासीरादयः सुराः ॥१॥
सीतायाः प्रेक्ष्य तद्देवाः शक्रमेवं व्यजिज्ञपन्।
लोकाऽलीकापवादेन सीता वह्नौ प्रवेक्ष्यति ॥२॥
पत्यनीकपतिं सीतासान्निध्यायादिशद्धरिः।
तस्यर्षेः केवलज्ञानोत्सवं तु विदधे स्वयम् ॥३॥
रामाज्ञयाथ मृतका स्तं गर्त्तं चन्दनाञ्चितम्।
परितो ज्वालयामासु र्दुःप्रेक्ष्यञ्चक्षुषामपि ॥४॥
ज्वालाकरालन्तं प्रेक्ष्य रामोऽध्याविदं हृदि।
अहो अत्यन्त विषमं ममेदं किमुपस्थितम् ॥५॥
इयं महासती नूनं निःशङ्काऽग्नौ प्रवेक्ष्यति।
दैवस्येव हि दिव्यस्य प्रायेण विषमा गतिः ॥६॥

मया सहास्या निर्वासे हरणे रावणेन च ।
वने त्यागो मया भूयो भूयोऽप्येतच्च मत्कृतम् ॥७॥
एवं सोऽचिन्तयद्यावत्तावत्सीतोपपातकम् ।
स्मृत्वा स्मृत्वा सर्वज्ञं चक्रे सत्पापनाशनमिति ॥८॥
हे लोकपाला लोकाश्च सर्वे शृणुत मद्वचम् ।
अन्यमभ्यत्वपं रामा चाद्राग्निमीन्द्रहत्वराम् ॥९॥
अन्यथा तु सुखस्पर्शा वारीशाक्तित्युदीर्या सा ।
कूपां स्नातनमस्कारा ददौ तस्मान् जगामने ॥१०॥
यावता प्रविशत्तावदवियातो बहिरन्यपि ।
गर्ता स्वच्छोदकापूर्णा स तु वापीत्वमापयौ ॥११॥
सीता त्वधिजनं पश्चात्सिंहासनाक्ष्यता ।
पश्चाद्यास्यात् सर्तामाया कृष्टेऽप्रमादतः ॥१२॥
[illegible] ।
[illegible] ॥१३॥
[illegible] ।
[illegible] ॥१४॥[illegible]॥
[illegible] ।
[illegible] ॥[illegible]॥
[illegible] ।
[illegible]

सीताप्युत्तोलसम्भ्रान्तः स्वपाणिभ्यामचालयत् ।
पुनर्वापी प्रमाणं तद् भूतस्याः प्रसादतः ॥१७॥
उत्पलैः कुमुदैः पद्मैः पुण्डरीकैर्निरन्तरा ।
सौरभोद्भ्रान्तभृङ्गाली सङ्गीता हंसशालिनी ॥१८॥
आस्फालद्वीचिनिचय मणिसोपानबन्धुरा ।
वद्धोभयतटा रत्नोत्पलैर्वापी बभूव सा ॥१९॥युग्म॥
ननृतु नारदाद्याः खे सीता शीलप्रशंसिनः ।
सीतोपरिष्टात् तुष्टाश्च पुष्पवृष्टिं व्यधुः सुराः ॥२०॥
अहो शीलमहो शीलं रामपत्न्या यशस्करम् ।
इति लोकप्रघोषोऽभूद्रोदःकुक्षिम्भरिः क्षणात् ॥२१॥
मातुः प्रभावन्तं दृष्ट्वा मुदितौ लवणांकुशौ ।
हंसाविव तरन्तौ तत्समीपं समुपाययुः ॥२२॥
तौ मूर्ध्न्याघ्राय वैदेह्या पार्श्वयो रूपवेशितौ ।
कलभाविव रेजाते नदीतीरद्वयस्थितौ ॥२३॥
गत्वा सौमित्रिशत्रुघ्न भामण्डलविभीषणाः ।
सुग्रीवाद्याश्च वैदेहीं नमश्चक्रुः सभक्तयः ॥२४॥
सीतामुपाययौ रामोप्यभिरामतरद्युतिः ।
पश्चात्तापलपा पूर्ण इत्यूचे रचिताञ्जलिः ॥२५॥
स्वभावादप्यसद्दोषग्राहिणां पुरवासिनाम् ।
छन्दानुवृत्तया त्यक्तासि मया देवि सहस्व तत् ॥२६॥

त्यक्तोग्रश्वापदेऽरण्ये जीवस्त्वं स्वप्रभावतः ।
एकं दिव्यं तदप्यासी न्नाज्ञासिष मङ्गं पुनः ॥२७॥
ध्यात्वा सर्व्वं ममेदानी मिदमध्यास्व पुष्पकम् ।
चलस्व वेश्मनि प्राग्वद्रमस्व सहिता मया ॥२८॥
सीताप्यूचे नते दोषो न च लोकस्य कश्चन ।
नचान्यस्यापि कस्यापि किन्तु मत्पूर्व्वकर्म्मणाम् ॥२९॥
निर्विन्ना कर्म्मणामीदृक् दुःखावर्त्तप्रदायिनाम् ।
ग्रहीष्यामि परिव्रज्यां तेषामुच्छेदकारिणीम् ॥३०॥
इत्युक्त्वा मैथिली केशानुच्चखान स्वमुष्टिना ।
रामस्य चार्पयामास शक्रस्येव जिनेश्वरः ॥३१॥
सद्यो मुमूर्च्छ काकुत्स्थो नोत्तस्थौ यावदेष च ।
तावत्सीता ययौ साधु जयभूषणसन्निधौ ॥३२॥
केवली स जयभूषणो मुनि
र्मैथिलीं विधिवदप्यदीक्षयत् ।
सुप्रभाख्यगणिनीपरिच्छदे
तां चकार च तपः परायणाम् ॥३३॥

इत्याचार्य्यं श्रीहेमचन्द्रविरचिते सीताव्रत
महणो नाम नवमः सर्गः ॥९॥

—•—

[illegible] रघूद्वहः ।
[illegible] सा सीतादेवी मनस्विनी ॥१॥
[illegible] नचेद् ध्रुवं मुमूर्षवः ।
[illegible] दर्शयत प्रियाम् ॥२॥
[illegible] सौमित्रे नूनं [illegible] ।
यदसौ संसुप्तासीना: सुस्थिता दुःस्थिते मयि ॥३॥
इत्युक्त्वा धन्व गृह्णन्तं तं नत्वा लक्ष्मणोऽब्रवीत् ।
आर्यार्य्य किमिदं लोकः खल्वेष तव किङ्करः ॥५॥
सीतां यदा लोकभीतोऽत्याक्षीस्त्वं न्यायनैष्ठिकः ।
भवभीता स्वार्थनिष्ठा तदा सा सर्वमत्यजत् ॥४॥
प्रत्यक्षमिव वः सीता स्वयमुत्पाद्य कुन्तलान् ।
आददे विधिवद्दीक्षां जयभूषणसन्निधौ ॥६॥
इदानीमेव तस्यैव उदपद्यत केवलम् ।
लज्जा न महिमावश्यं सत्यमस्ति तथापि हि ॥७॥
तथास्ते स्वामिनी सीता स्वामिन्नात्तमहाव्रता ।
दर्शयन्ती मुक्तिमार्गं सतीमार्गमिवाऽनघा ॥८॥
रामः प्रकृतिमालम्ब्योवाच साधु मम प्रिया ।
उपाददे परिव्रज्यां तस्य केवलिनोऽन्तिके ॥९॥
इत्युक्त्वा सपरीवारो जगाम जयभूषणम् ।
नत्वा च देशनां तस्माच्छुश्राव रघुपुङ्गवः ॥१०॥

त्यक्तोग्रश्वापदेऽरण्ये जीवस्त्वं स्वप्रभावतः ।
एकं दिव्यं तदध्यासी न्नाच्चासिष मदं पुनः ॥२७॥
ध्यात्वा सर्व्वं ममेदानी मिदमध्यास्व पुष्पकम् ।
चलस्व वेश्मनि प्रागेव द्रमस्व सहिता मया ॥२८॥
सीताप्यूचे नते दोषो न च लोकस्य कश्चन ।
नचान्यस्यापि कस्यापि किन्तु मत्पूर्व्वकर्म्मणाम् ॥२९॥
निर्विन्ना कर्म्मणामीदृक् दुःखावर्त्तप्रदायिनाम् ।
ग्रहीष्यामि परिव्रज्यां तेषामुच्छेदकारिणीम् ॥३०॥
इत्युक्ता मैथिली केशानुच्चखान स्वमुष्टिना ।
रामस्य चार्पयामास शक्रस्येव जिनेश्वरः ॥३१॥
सद्यो मुमूर्च्छ काकुत्स्थो नोत्तस्थौ यावदेषु च ।
तावत्सीता ययौ साधु जयभूषणसन्निधौ ॥३२॥
केवली स जयभूषणो मुनि
मैथिलीं विधिवदप्यदीक्षयत् ।
सुप्रभाख्यगणिनीपरिच्छदे
तां चकार च तपः परायणाम् ॥३३॥

इत्याचार्य्य श्रीहेमचन्द्रविरचिते सीतापरि
व्रतग्रहणो नाम नवमः सर्गः ॥९॥

—•—

अथ सिद्धार्थसुरेन लक्ष्मणो रघूद्वहः ।
व्याजहार क्व ननु सा सीतादेवी मनस्विनी ॥१॥
सो भूधरः खेचराश्च नचेद् यूयं सुभूमिपः ।
तत्के तुच्छितकेशाकलापास्तु दर्शयत प्रियाम् ॥२॥
वत्स वत्सेति सौमित्रे तूर्णं तूणधनुर्द्धर ।
यदमी संत्युदासीनाः सुस्थिता दुःस्थिते मयि ॥३॥
इत्युक्त्वा धन्यवृक्षग्रं तं नत्वा लक्ष्मणोऽब्रवीत् ।
आर्य्यार्य्य किमिदं लोकः खल्वेष तव किङ्करः ॥५॥
सीतां यथा दोषभीतो ऽत्याक्षीस्त्वं न्यायनैष्ठिकः ।
भवभीता स्वार्थनिष्ठा तथा सा सर्वमत्यजत् ॥४॥
प्रत्यक्षमिव वः सीता स्वयमुत्पाद्य कुन्तलान् ।
आददे विधिवद्दीक्षां जयभूषणसन्निधौ ॥६॥
इदानीमेव तस्यर्षे रुदपद्यत केवलम् ।
लज्जा न मदिमावश्यं कृत्यमस्ति तथापि हि ॥७॥
तवास्ते स्वामिनी सीता स्वामिन्नासमप्रभवा ।
दर्शयन्ती मुक्तिमार्गं सतीमार्गमिवाऽनघा ॥८॥
रामः प्रकृतिमालम्ब्योवाच साधु मम प्रिया ।
उपाददे परिव्रज्यां तस्य केवलिनोऽन्तिके ॥९॥
इत्युक्त्वा सपरीवारो जगाम जयभूषणम् ।
नत्वा च देशनां तस्माच्छुश्राव रघुपुङ्गवः ॥१०॥

देशनान्ते च पप्रच्छ नात्मानं वेश्मग्रहं प्रभोः ।
भव्योऽहं किमुताभव्य स्तदाचक्ष्व प्रसीद मे ॥११॥
अथाख्यात्केवली सोऽपि भव्योसि त्वं न केवलम् ।
सिद्धिं यास्यस्यनेनैव जन्मनोत्पन्नकेवलः ॥१२॥
रामः पप्रच्छ भूयोपि मोक्षं प्रव्रज्यया भवेत् ।
सर्व्वत्यागेन सा किन्तु लक्ष्मणो दुस्त्यजो मम ॥१३
मुनिराख्यादवश्यन्ते भोक्तव्या बलसम्पदः ।
तदन्ते त्यक्तसङ्गः सन् प्रव्रज्य शिवमाप्स्यसि ॥१४॥
नत्वा विभीषणोऽपृच्छत्केन प्राग्जन्मकर्म्मणा ।
जहार रावणः सीतां लक्ष्मणस्तमहन् युधि ॥१५
सुग्रीवो भामण्डलश्च तथेमौ लवणांकुशौ ।
अहञ्च कर्मणा केनाऽत्यन्तरक्तो रघूद्वहे ॥१६॥
भगवानाचचक्षेऽथ भरतार्द्धे च दक्षिणे ।
पुरे क्षेमपुरे नाम्ना नयदत्तोऽभवद्वणिक् ॥१७॥
धनदत्त वसुदत्तौ सुनन्दा कुक्षिजौ सुतौ ।
तस्या भूतां तयोर्मित्रं याज्ञवल्क्योऽभवद्विजः ॥१८॥
नाम्ना सागरदत्तश्च पुरे तस्मिन्न भूद्वणिक् ।
तस्य सूनु र्गुणधरः कन्या गुणवती पुनः ॥१९॥
दत्ता सागरदत्तेन नयदत्तात्मजन्मने ।
धनदत्ताय गुणवत्यनुरूपगुणाय सा ॥२०॥

[illegible] ।
[illegible] ॥२१॥
[illegible] ।
[illegible] ॥२२॥
[illegible] ।
[illegible] निदर्शितः ॥२३॥
[illegible] ।
[illegible] ॥२४॥
[illegible] ।
[illegible] ॥२५॥
[illegible] धर्माश्रितः ।
[illegible] साधून् ददर्श मुनिपोऽन्यदा ॥२६॥
[illegible] मुनिरन्वशात् ।
[illegible] भावना अन्नदानादि संग्रहः ॥२७॥
[illegible] पात्रश्च सद्भूय ।
[illegible] तत्सौदर्शे ॥२८॥
इत्यादि बोधिता तेन सुधर्मे बोधितो हृदि ।
[illegible] मृत्वा च सौधर्मे त्रिदशोऽभवत् ॥२९॥
च्युत्वा [illegible]पुरे धारिण्या [illegible]नन्दनः ।
[illegible] परमश्रावकोऽभवत् ॥३०॥

सोऽन्यदा गोकुलं गच्छन्नश्वारूढो यदृच्छया ।
जरद्वृषभमद्राक्षीन्मुमूर्षुं पतितं पथि ॥३१॥
कृपालुः सोऽवरुह्याश्वान्निकटीभूय तस्य तु ।
कर्णमूले ददौ पञ्चपरमेष्ठिनमस्क्रियाम् ॥३२॥
मृत्वा च तत्प्रभावेण तत्रैव स सुतोऽभवत् ।
छन्नच्छायनरेन्द्रश्रीदत्तयोर्वृषभध्वजः ॥३३॥
स्वैरं भ्रमन्सोन्यदा तां जरद्वृषभुवं ययौ ।
लेभे च जातिस्मरणं प्राग्जन्मस्थानदर्शनात् ॥३४
तत्र चाकारयच्चैत्यं तत्र चैत्यस्य चैकतः ।
भित्तावालेखयामास मुमूर्षुं तं जरद्वृषम् ॥३५
तत्कर्णान्ते नमस्कार दायिनं पुरुषञ्च तम् ।
तदभ्यर्णे तदीयञ्च सपर्य्याणं तुरङ्गमम् ॥३६॥
आरक्षांस्तत्र चादिक्षद्यश्चित्रं परमार्थतः ।
इदं विदन्नुदीक्षेत स ज्ञाप्य स्त्वरितं मम ॥३७॥
इत्युक्त्वा स ययौ वेश्म चैत्ये तत्रान्यदा पुनः ।
वन्दनाया ययौ पद्मरुचिः स श्रेष्ठिपुङ्गवः ॥३८॥
वन्दित्वा तत्र सोऽर्हन्तं भित्तिचित्रमुदैक्षत ।
सर्वं मे सम्वदत्येतदित्यूचे च सविस्मयः ॥३९॥
विज्ञप्तोऽथ तदा रक्षैस्तत्रागाद्वृषभध्वजः ।
किं वेत्सि चित्रवृत्तान्तमित्यपृच्छच्च तं नरम् ॥४०॥

गतेऽस्मै स्त्रियमाणाय नमस्कारा नदां पुरा।
इहाभिज्ञेन केनापि लिखितोऽस्मीत्युवाच सः ॥४१॥
तं नत्वोवाच वृषभध्वजो योयं जरद्गवः।
राजपुत्रोऽभवं सोऽहं नमस्कार प्रभावतः ॥४२॥
कामयाख्यमहं योनिं स्तोर्य्यग्योनि स्तदाप्यहम्।
कृपालु स्त्वं नचेन्मह्यं नमस्कारानदास्यथाः ॥४३॥
सर्वथा त्वं गुरु. स्वामी दैवतञ्चासि मे खलु।
भुंक्ष्व राज्यमिदं प्राज्यं त्वया दत्तं ममापि यत् ॥४४॥
इत्युक्त्वा पद्मरुचिना सहैव वृषभध्वज।
विजहाराक्षत दैधं पालयन् श्रावकव्रतम् ॥४५॥
श्रावकत्वं चिरं सम्यक् पालयित्वा विपद्य च।
ईशानकल्पे जज्ञाते तौ देवौ परमार्द्धिकौ ॥४६॥
च्युत्वा ततः पद्मरुचि र्मेरोरपरतो गिरौ।
वैताढ्ये नगरे नन्द्यावर्त्ते नन्दीश्वरात्मजः ॥४७॥
कनकाभा कुक्षिजन्मा नयनानन्द इत्यभूत्।
राज्यं भुक्त्वा च प्रव्रज्य माहेन्द्रे त्रिदशोऽभवत् ॥४८॥ यु॥
च्युत्वा च प्राग्विदेहेषु क्षेमाया पुरिभूपतेः।
विपुलावाहनस्या भूत्पद्मावत्या स नन्दनः ॥४९॥
श्रीचन्द्रो नाम भुक्त्वा च राज्यं प्रव्रज्य चान्तिके।
समाधिगुप्तस्य मुने र्ब्रह्मलोकेन्द्रतां ययौ ॥५०॥

च्युत्वा ततोऽयं मद्मोऽभूद्बलभद्रो महाबलः ।
सुग्रीव एष वृषभध्वजजीवस्त्वभूत्क्रमात् ॥५१॥
भ्रान्त्वा श्रीकान्तजीवोऽपि मृणालकन्दपत्तने ।
राज्ञः सूनुर्वज्रकम्बोः शम्भुर्हेमवतीभवः ॥५२॥
भ्रान्त्वा च वसुदत्तोऽभूच्छम्भुराजपुरोधसः ।
विजयस्य रत्नचूडाभवः श्रीभूतिरात्मजः ॥५३॥
गुणवत्यपि सा भ्रान्त्वा श्रीभूते स्तस्य नन्दना ।
सरस्वतीकुक्षिभवा नाम्ना वेगवतीत्यभूत् ॥५४॥
सोद्यौवनान्यदा साधुं प्रतिमास्थं सुदर्शनम् ।
वन्द्यमानं जनैर्दृष्ट्वा सोपहासमदोवदत् ॥५५॥
अहो साधुरयं दृष्टः पुराक्रीडन्महेलगणा ।
सोऽनेन प्रेषितान्यत्र तं वन्द्यं याथ जनाः ॥५६॥
श्रुत्वा विपरिणम्याथ लोकः सर्वोऽपि तं मुनिम् ।
विप्लावयितु मारेभे कलङ्काद्दोषपूर्वकम् ॥५७॥
स के चावत्कलङ्कोय मुक्तोऽस्यति सर्वथा ।
न तावत्पारयिष्यामीत्यभिग्रहम[illegible] ॥५८॥
[illegible]
[illegible] ॥५[illegible]
[illegible]
[illegible]

निर्द्दोषः सर्वथाऽसित्वं दोषोऽलीकोऽयमेव ते ।
मयैवारोपितः स्वामिं क्षितिमस्व क्षमानिधे ॥६१॥
श्रुत्वेति तद्वचो लोको भूयोप्यानर्च तं मुनिम् ।
उक्षप्याऽभूद्वेगवती तदादि श्राविकाच सा ॥६२॥
ताञ्च रूपवतीं दृष्ट्वा ययाचे शंभुभूपतिः ।
दास्ये मिथ्यादृशे नेति श्रीभूतिः प्रत्युवाच तम् ॥६३॥
शम्भुर्निहत्य श्रीभूतिं बुभुजे तां बलादपि ।
भवान्तरे ते वधाय भूयासमिति साशपत् ॥६४॥
शम्भुनापि विमुक्ता सा हरिकान्तार्यिकान्तिके ।
प्रवव्राजाथ पूर्णायुः ब्रह्मलोकमुपाययौ ॥६५॥
ततश्चुरत्वा शम्भुजीव रक्षो नाथस्य स्त्यवे ।
निदानवशतो जज्ञे सीतेयं जनकात्मजा ॥६६॥
सुदर्शनमुने स्तस्याऽलीकदोषाधिरोपणात् ।
अस्याः कलङ्कोऽलीकोऽयं लोकेनेहाधिरोपितः ॥६७॥
भवं भ्रांत्वा शंभुजीवोप्युदपादि द्विजन्मनः ।
कुशध्वजस्य सावित्र्यां प्रभासो नाम नन्दनः ॥६८॥
स प्रवव्राज विजयसेनर्षेरन्तिकेऽन्यदा ।
परमञ्च तपस्तेपे सहमानः परीषहान् ॥६९॥
संमेतयात्राचलितं विद्याधरनरेश्वरम् ।
कनकप्रभमद्राक्षीदिन्द्रवत्सरमर्द्धिकम् ॥७०॥

तपसाऽनेन भूयासमीदृग्वृद्धिरिति व्यधात् ।
स निदानं विपद्याथोत्पेदे कल्पे तृतीयके ॥७१॥
ततश्च्युत्वा रावणोऽभूत्खेचरेन्द्रस्तवाग्रजः ।
कनकप्रभ ऋद्धेर्यो निदानमकरोत्तदा ॥७२॥
धनदत्तवसुदत्तमित्रं यस्तु द्विजोऽभवत् ।
याज्ञवल्क्यो भवं भ्रान्त्वा त्वमभूः स बिभीषणः ॥७३॥
राज्ञा हतस्तु श्रीभूतिर्द्याञ्जगाम ततश्च्युतः ।
सुप्रतिठपुरे विद्याधरोऽजनि पुनर्वसुः ॥७४॥
स पुण्डरीकविजयेऽपजहार स्मरातुरः ।
कन्यां त्रिभुवनानन्दचक्रिणोऽनङ्गसुन्दरीम् ॥७५॥
चक्रिणा प्रेषितैर्विद्याधरैर्युध्याकुलस्य तु ।
विमानात्तस्य चापतल्लीन्निकुञ्जेऽनङ्गसुन्दरीम् ॥७६
कृत्वा निदानं तत्प्राप्त्यै प्रव्रज्य च पुनर्वसुः ।
स्वर्गं ययौ ततश्च्युत्वा लक्ष्मणोऽयमजायत ॥७७॥
वनस्थिता साप्यनङ्गसुन्दर्युग्रतपोऽकरोत् ।
विहितानशना चान्ते [illegible]ऽजगरेण सा ॥७८॥
मृत्वा समाधिना सा [illegible] कल्पे द्वितीयके ।
ततश्च्युत्वा [illegible] अग्र्यमहिषी ॥७९॥
[illegible] ।
[illegible] ॥८०

श्रामण्यं पालयित्वा चिराय च विपद्य सः ।
सीता सोदरः स्वर्गे भूत्वाऽभवद्भामण्डलेश्वरः ॥८१॥
इतोऽभवाच्च काकंद्यां वामदेवद्विजन्मनः ।
श्यामलाकुक्षिजौ पुत्रौ वसुनन्द सुनन्दनौ ॥८२॥
अन्यदा च तयोर्गेहे तिष्ठतोराययौ मुनिः ।
मासोपवासी ताभ्याञ्च भक्तितः प्रतिलम्भितः ॥८३॥
कृत्वा तद्दानधर्मेणोत्तरेषु तु कुरुष्वथ ।
अभूतां युग्मिनौ मृत्वा सौधर्मे तौ सुरौ ततः ॥८४॥
च्युत्वा भूताञ्च काकंद्यां रतिवर्द्धनभूपतेः ।
सुदर्शनासुतौ पुत्रौ प्रियङ्करशुभङ्करौ ॥८५॥
राज्यं चिरं पालयित्वा प्रव्रज्य च विपद्य च ।
सुरौ ग्रैवेयकेऽभूतां च्युत्वा च लवणांकुशौ ॥८६॥
सुदर्शना तयोः पूर्वभवमाता भवं चिरम् ।
भ्रांत्वा भूद्वैष सिद्धार्थोध्यापको रामपुत्रयोः ॥८७॥
एवं मुनि वचः श्रुत्वा सम्वेगं बहवो ययुः ।
तदैव रामसेनानी कृतान्तः प्राव्रजत्पुनः ॥८८॥
अथोत्थाय नमश्चक्रे काकुत्स्थो जयभूषणम् ।
उपसीतञ्च गत्वैवं चिन्तयामास चेतसि ॥८९॥
असौ शिरीषमृद्वङ्गी राजपुत्री मम प्रिया ।
सीता सीताऽतपःक्लेशं कथं नाम सहिष्यते ॥९०॥

इमं संयमभारञ्च सर्वभारातिसायिनम् ।
उद्वक्ष्यति कथं नाम हृदयेनापि दुर्वहम् ॥८१॥
यद्वा सती व्रतं यस्या न भंक्तुं रावणोप्यलम् ।
सा निर्व्यूढ़प्रतिज्ञैवं भाविनो संयमेपि हि ॥८२॥
एवं विमृश्य वैदेहीं ववन्दे लक्ष्मणाग्रजः ।
लक्ष्मणोऽन्येच राजानः श्रद्धानिर्द्धौतचेतसः ॥८३॥
इतश्च सपरीवारो रामोऽयोध्यां ययौ पुनः ।
सीता कृतान्तवदनौ तेपाते च परन्तपः ॥८४॥
तपस्तप्त्वा ब्रह्मलोके कृतान्तवदनो ययौ ।
सीतापि षष्टिवर्षाणि विदधे विविधन्तपः ।८५॥
त्रयस्त्रिंशदहोरात्रीं कृत्वान्तेऽनशनं मृता ।
द्वाविंशत्यर्णवायुः सा च्युतेन्द्रः समजायत ॥८६॥
इतश्च शैले वैताढ्ये भूत्काञ्चनपुरे पुरे ।
नामतः कनकरथो विद्याधरपति स्तदा ॥८७॥
मन्दाकिनी चन्द्रमुख्योः कन्ययोः स स्वयम्वरे ।
स युवान् भूपतीन् रामलक्ष्मणादीनथाह्वयत् ॥८८।
तत्रासीनेषु भूपेषु मन्दाकिन्या निजेच्छया ।
अनङ्गलवणो वव्रे चन्द्रमुख्यां कुशः पुनः ॥८९॥
लक्ष्मणस्य सुता स्तत्र क्रोधादुत्तस्थिरे युधि ।
सार्द्धशते द्वे अपि ते युगपच्छ्रीधरा इव ॥१००॥

[illegible] श्रीकान्ते नवर्णाङ्कुशौ ।
[illegible] ऽभूदिरचय्या भ्रातरः [illegible] ॥१॥
यथा न तातयोर्भेदः कोऽपि ज्येष्ठकनिष्ठयोः ।
तद्वत्तासां तथास्माकमभीदामपि मा भुवः ॥२॥
एवं तयोर्भेदो ज्ञात्वा [illegible] लक्ष्मणात्मजाः ।
[illegible] दुःखसंबन्धबन्धुरम् ॥३॥
सद्यः संवेगमापन्ना पितरावनुमान्य ते ।
महाबलमुनेः पादपद्मान्ते जगृहुर्व्रतम् ॥४॥
जातोद्वाहौ तदानीं तावनङ्गलवणाङ्कुशौ ।
सहैव सीरिशार्ङ्गिभ्यामयोध्यामीयतुः पुरम् ॥५॥
इतश्च स्वपुरे हर्म्यभूमि भासवदुन्नतः स्थितः ।
कदाचिदेवं मनसा चिन्तयामास शुद्धधीः ॥६॥
योषिद्द्वयं वशीकृत्यास्वदन् सर्वत लीलया ।
विहृत्यान्ते चात्तदीक्षो भवेयं पूर्णवाञ्छितः ॥७॥
एवं चिन्तयतस्तस्य मूर्ध्नि विद्युत्पपात खात् ।
स हत्वा देवकुरुषु जज्ञे युगलधर्मिषु ॥८॥
इतश्च हनुमांश्चैत्ये चैत्यवन्दनहेतवे ।
मेरुं गतो निवृत्तोऽस्तमयं तं सूर्य्यमैक्षत ॥९॥
एवञ्च दृष्टावुदयो यथा ह्यस्तं तथा खलु ।
निदर्शनमयं सूर्य्यो धिक् धिक् सर्व्वमशाश्वतम् ॥१०॥

एवं विचिन्त्य स्वपुरे गत्वा राज्यं सुते न्यधात्
धर्मरत्नाचार्यपार्श्वे प्रव्रज्यामाददे स्वयम् ॥११॥
तमनुप्राव्रजन् राज्ञां सार्द्धं सप्तशतानि च ।
भार्या लक्ष्मीवतीपार्श्वे तु स्वपत्न्यश्च दीक्षिताः ॥
ध्यानानलेन निर्दह्य क्रमात्कर्माणि मूलतः ।
योगीन्द्रः प्राप्य शैलेशीं जगाम पदमव्ययम् ॥१३॥
[illegible] प्रव्रजितं ज्ञात्वा दृष्ट्वा रघूद्वहः ।
[illegible] भोगमुखं कष्टां दीक्षां क्रमयमाददे ॥१४॥
[illegible] धर्मरामाः ।
[illegible] गतिः ॥१५॥
[illegible] ।
[illegible] ॥१६॥
[illegible] ।
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]

एवञ्च रुदती वैश्वांश्वामाना सुक्तकुन्तला:।
अन्त:पुरवधू: प्रेक्ष्य विषणो लक्ष्मणोऽवदत् ॥२१॥
सम्मासौ किं स्हतोभ्राता जीवितस्यापि जीवितम्।
पिशुनेन कृतान्तेन किं कृतं च्छलघातिना ॥२२॥
एवञ्च भाषमाणस्य वचसा सह जीवितम्।
सौमित्रे निर्ययौ कर्मविपाको दुरतिक्रमः ॥२३॥
स्वर्णस्तम्भमवष्टभ्य स्थितः सिंहासनेपि हि।
सोऽत्र प्रसारिताक्षोऽस्थाल्लेप्यमूर्त्तिरिवाक्रियः ॥२४॥
परासुं लक्ष्मणं दृष्ट्वा विषणौ तौ सुरावपि।
मिथोनजल्पतुरहो किमावाभ्यामिदं कृतम् ॥२५॥
विद्याधरः पुमानेष किमावाभ्यां हहा हतः।
इति स्वं वक्षनिन्दन्तौ स्वकल्पं जग्मतुः पुनः ॥२६॥
परासुं लक्ष्मणं प्रेक्ष्य तत्र चान्तःपुरस्त्रियः।
चक्रन्दुः सपरीवारा विलुठत्कुन्तलालिकाः ॥२७॥
तच्चाक्रन्दितमाकर्ण्य तत्र रामः समाययौ।
उवाच च किमारब्धमविज्ञायाप्यमङ्गलम् ॥२८॥
जीवन्नेवैष तिष्ठामि जीवत्येष च मेऽनुजः।
कोऽप्यसुम्बाधते व्याधिः भेषजं तत्प्रतिक्रिया ॥२९॥
इत्युक्त्वा जूहवद्रामो वैद्यान् ज्योतिषिकानपि।
प्रयोगं मन्त्रतन्त्राणां कारयामास चाऽसकृत् ॥३०॥

वैफल्ये सन्धितन्त्राणां मूर्च्छां प्राप रघूद्वहः ।
[illegible] संज्ञः सन् [illegible] ॥३१॥
[illegible] ।
[illegible] इति भाषिणः ॥३२॥
[illegible] मातरस्तु [illegible] ।
[illegible] ॥३३॥
[illegible] प्रतिमां प्रतिगृह्य [illegible] ।
[illegible] ॥३४॥
[illegible] लवणाङ्कुशौ ।
[illegible] ॥३५॥
[illegible] ।
[illegible] ॥३६॥
[illegible] ।
[illegible] ॥३७॥
[illegible] ।
[illegible] ॥३८॥
[illegible]

स्वर्गं गतेऽपि पितरि भ्रातः पुत्रास्थास्यपि चोदितः ।
प्रतिमानि विरुध्यन्ते नृणां भूतगतानि हि ॥४१॥
एवमस्माद्विगर्ज्जैवं राममेत्य व्यपञ्जन ।
विभीषणाद्याः संभूय जगदुर्गद्गदस्वरम् ॥४२॥
घोरेष्वपि हि धीरस्त्वं वीरो वीरेष्वपि प्रभो ।
तत्कातरमिदं तस्मादधैर्य्यं मुञ्च सम्प्रति ॥४३॥
लोकप्रसिद्धमधुना सौमित्रेरौर्द्ध्वदैहिकम् ।
चतुःसंस्कारपूर्व्वं हि कर्त्तव्यं समयोचितम् ॥४४॥
इत्युक्त्या कुपितो रामस्तानूचे विधुराधरः ।
जीवत्येष हि मे भ्राता किमिदम्बो वचः खलाः ॥४५॥
सर्व्वेषां वः सबन्धूनां ज्वलने दाहपूर्व्वकम् ।
घृतकार्य्यं विधातव्यं दीर्घायुस्तन्ममानुजः ॥४६॥
भ्रातस्त्वं तद्ब्रूहि शीघ्रं वत्स लक्ष्मण नन्वयम् ।
दुर्ज्जनानां प्रवेशोऽस्ति किं खेदयसि मां चिरम् ॥४७॥
यद्वा खलसमक्षं न वत्स कोपस्तवोचितः ।
इत्युक्त्वांसे तमारोप्य ययावन्यत्र राघवः ॥४८॥
नीत्वा स्नानगृहे रामः कदाप्यस्नपयत्स्वयम् ।
ततश्च तं स्वहस्तेन विलिलेप विलेपनैः ॥४९॥
आनाय्य दिव्यभोज्यानि पूरयित्वा च भाजनम् ।
कदाचित्तस्य पुरतो मुमोच स्वयमेव च ॥५०॥

कदाप्यारोपयदङ्के निजे चुम्बन् शिरो मुहुः ।
कदाप्यखापयत्तल्पे वाससा च्छादिते स्वयम् ॥५१॥
कदापि स्वयसामाप्य स्वयंस्म प्रतिभाषते ।
स्वयं सम्वाहकी भूय समर्द्दं च कदाचन ॥५२॥
इत्यादि चेष्टा विकलाः स्नेहोन्मत्तस्य कुर्व्वतः ।
ययौ रामस्य षण्मासो विस्मृताशेषकर्म्मणः ॥५३॥
श्रुत्वा च तं तयोन्मत्तमिन्द्रजित् सुन्दसूनवः ।
खेचरा विद्विषोन्येपि रामस्येयुर्जिघांसवः ॥५४॥
अयोध्यां रुरुधुः सैन्यैरुन्मत्तरघुपुङ्गवाम् ।
सुप्तसिंहां गिरिगुहामिव व्याधाश्छलोज्जसः ॥५५॥
रामोपि लक्ष्मणं स्वाङ्के निधायास्फालयद्धनुः ।
वज्रावर्त्तं मकालेऽपि समर्त्तस्य प्रवर्त्तकम् ॥५६॥
तदा चासनकम्पेन माहेन्द्रान्नाकिभिः समम् ।
जटायुरापयौ रामं दृष्टात्प्राग्जन्मसौहृदात् ॥५७॥
अद्यापि नाखिलो राम गृह्या इति बिभीषणः ।
इन्द्रजित्सुन्दमुख्यानां दृढचुः खेचरा इतम् ॥५८॥
अथ देवगणा रामो हन्ता नोऽयं बिभीषणः ।
दृष्ट्वा तर्जितादिवे [illegible] परमन्दधः ॥५९॥
ते कुबेर[illegible] पार्श्वे [illegible] ।
[illegible] ॥६०॥

ततो जटायुरमरो बोधार्थं राघवस्य सः ।
पुरस्थाय तरुं शुष्कं सिषेच मुहुरम्भसा ॥६१॥
क्षिप्त्वा करीषं दृषदि रोपयामास पद्मिनीम् ।
बीजान्युवापाकालेऽपि मृतोक्षणा लाङ्गले नच ॥६२॥
यन्त्रे च वालुकान् क्षिप्त्वा तैलार्थं पर्य्यपीलयन् ।
इत्याद्यसाधकं रामस्यान्यदप्युदभावयत् ॥६३॥
रामस्तमूचे किं शुष्कं तरुं सिञ्चसि भो मुधा ।
फलं दूरेऽस्ति किं नाम मुसलं क्वापि पुष्पति ॥६४॥
शिलायां पद्मिनीषण्डमारोपयसि मुग्ध किम् ।
किम्वापयसि बीजानि निर्जलेऽपि मृते वृषैः ॥६५॥
न वालुकाभ्यस्तैलं स्यात् किं पीलयसि मूर्ख भो ।
अनुपायविदस्तेऽसौ प्रयासः सर्व्वथा वृथा ॥६६॥
स्मृत्वा जटायुरप्यूचे यदीयदपि वेत्सि भोः ।
अज्ञानचिह्नं मृतकं स्कन्धे वहसि तर्हि किम् ॥६७॥
सौमित्रिवपुरालिङ्ग्य रामस्तं प्रत्यभाषत ।
अमङ्गलं भाषसे किं त्यज दृष्टिपथं मम ॥६८॥
एवं जटायुषं रामे भाषमाणेऽवधेर्विदन् ।
कृतान्तवदनो देवस्तद्बोधार्थं समाययौ ॥६९॥
स्कन्धे स्त्रीमृतकं न्यस्योपरामं विचचार सः ।
रामोप्यूचे किमुन्मत्तोस्येवं स्त्रीमृतकं वहन् ॥७०॥

प्रत्युवाच कृतान्तोपि भाषसे किममङ्गलम् ।
ममैषा प्रेयसी त्वं तु किं शिवं वहसि स्वयम् ॥७१
मृतां जानासि मे भार्य्यामुह्यमानां मया यदि ।
निजस्कन्धस्थितं किं न मृतकं वेत्सि बुद्धिमान् ॥७
तेनैवं दर्शिते स्तै स्तै र्हेतुभि र्जातचेतनः ।
रामो दध्यौ किन्तु सत्यं न जीवति ममानुजः ॥७
तत स्तौ लब्धबोधाय रामाय स्वमशंसताम् ।
दैवौ जटायुः कृतान्तौ निजस्थानञ्च जग्मतुः ॥७४
मृतकार्य्यं ततो राम श्चकार स्वानुजन्मनः ।
दीक्षां प्रपित्सुः शत्रुघ्नं राज्यादानाय चादिशत् ॥७
अहमप्यनुयास्यामि भवत्पादानिति ब्रुवन् ।
प्रत्यादिदेश शत्रुघ्नो राज्यं भवपराङ्मुखः ॥७६॥
ततो लवणपुत्रायानङ्गदेवाय राघवः ।
ददौ राज्यं स्वयं तुर्य्यं पुरुषार्थाय सत्वरः ॥७७॥
मुनिसुव्रतवंशस्य सुव्रतस्य महामुनेः ।
अर्हद्दासश्रावकेणोपदिष्टस्यान्तिकं ययौ ॥७८॥
तत्र शत्रुघ्न सुग्रीव विभीषण विराधितैः ।
अन्यैश्च राजभिः सार्द्धं रामो व्रतमुपाददे ॥७८॥
रामभद्रेण निःक्रान्ते निःक्रान्तान्यथ षोडश ।
महीभुजां सहस्राणि सर्व्वराज्यवियोगतः ॥८०॥

न दोषो द्वेययोः कोऽपि मायावधकयो स्तयोः ।
विपाकः कर्म्मणामीदृग्भवत्येव शरीरिणः ॥९१
एवं विचिन्तयन् रामः कर्म्मच्छेदेऽधिकोद्यत
तपः समाविनिष्टोऽभून्निर्म्ममः सन्निशेपतः ॥९
अथ षष्ठोपवासान्ते प्राविशत्पारणाय सः ।
युगमात्रदत्तदृष्टि र्नगरे स्यन्दनस्थले ॥९३॥
निशाकर मिवाऽयान्तमायान्तं नयनोत्सवम् ।
सम्मुखीना समापेतुः पौराः प्रचुरसम्मदाः ॥
पौर्य्यः स्व स्व गृहद्वारे भिक्षादानाय तस्य च
विचित्रभोजनपूर्णानि भाजनानि पुरोदधुः ॥
पौराणां हर्षत स्तत्र तुमुलोऽभूत्तथा तथा ।
स्तम्भान् बभञ्जुः करिणो ययुश्चोत्कर्णतां हया
रामोपुत्रत्झितधर्मामिरतत्वात्पौरढौकितम् ।
आहारं नाग्रहीत्तेभ्योऽभ्यागात्तु नृपवेश्मनि ॥
तत्र चोज्झितधर्मेणाहारेण प्रत्यलंभयत् ।
प्रतिनन्दिनृपो राम विधिवद्बुभुजे च सः ॥
अमरै र्विदधे तत्र वसुधाराजिमञ्चकम् ।
भगवान् रामभद्रोऽपि तदरण्यं ययौ पुनः ॥
माभूद्भूयः पुराक्षोभं संघट्टो मेव मास भूः ।
इति बुद्धा शुद्धबुद्धिः सोऽभिग्रहमिमं व्यधात् ॥

अरण्येऽत्रैव चेद्भिक्षा काले भिक्षोपलभ्यते।
तदानीं पारणं कार्य्यमस्माभिर्नान्यथा पुनः ॥१॥
इत्यभिग्रहस्तद्रामो निरपेक्षो वपुष्यपि।
परं समाधिमापन्नोऽवतस्थे प्रतिमाधरः ॥२॥
तत्रान्येद्युर्विपर्य्यस्त शिक्षेणाश्वेन वेगिना।
आकृष्यमाण आयासी त्वति नन्दीनरेश्वरः ॥३॥
पङ्के नन्दनपुण्याख्य सरस्यश्वो ममज्ज सः।
समापपातानुपदं सैन्यञ्च प्रतिनन्दिनः ॥४॥
पङ्कात्तमश्वमुत्तार्य्य शिविरं न्यस्य तत्र च।
स्नात्वा च स नृपश्चक्रे भोजनं सपरिच्छदः ॥५॥
तदा च पारितध्यतनो रामर्षिः पारणेच्छया।
तत्रा जगाम भगवानभ्युत्तस्थौ च तं नृपः ॥६॥
अवशिष्टे र्भक्तपानैः स रामं प्रत्यलम्भयत्।
कृतपारणके तस्मिन् रत्नवृष्टिरभूद्दिवः ॥७॥
रामर्षे र्देशनाच्चक्रे प्रतिनन्द्यादयोऽथ ते।
वभूवुः श्रावकाः सम्यग् द्वादशव्रतधारिणः ॥८॥
ततः प्रभृति तत्रैव राम स्तस्थौ चिरं वने।
देवीभि र्वनवासाभिः पूज्यमानो महातपाः ॥९॥
मासेनैकेन मासाभ्यां मासैस्त्रिचतुरैरपि।
रामर्षिः पारयामास भवपारयियासया ॥१०॥

पर्य्यङ्कस्थः कदाप्यस्था त्प्रलम्बितभु [illegible]ऽन्यद
कदाप्युत्कटिकासीन ऊर्द्ध्वबाहुः क[illegible]
अङ्गुष्ठस्थोऽन्यदा तस्थौ पार्ष्णिस्थश्च कदापि
इति नानासनो ध्यानी स तेपे दुस्तपं तपः
तदा चावधिना ज्ञात्वा सीतेन्द्रः पर्य्य[illegible]
अयं भवी भवति चेद्रामो युज्येऽमुना पुनः
विहरन्नन्यदा रामो ययौ कोटिशिलां [illegible]
विद्याधरसमक्षं या लक्ष्मणेन पुरोद्दधे ॥१
तामध्यासीत् शिलां रामः क्षपकः श्रेणिम
शुक्लध्यानान्तरं भेजे निशायां प्रतिमाधरः
अनुकूलोपसर्गैश्च क्षपकश्रेणिवर्त्तिनः ।
उपद्रवं करोम्यस्य यथा स्यान्मत्सुहृत्सुरः ॥
इति सञ्चिन्त्य सीतेन्द्र उपरामं समाययौ
[illegible]चक्रे च महोद्यानं वसन्तर्त्तुविभूषितम् ॥
चुकूज कोकिला[illegible] ववौ च मलयानिलः ।
रणन्तो भ्रमरा भ्रेमुः कुसुमामोदमोदिनः ॥
[illegible]पाटला [illegible]रुहः ।
[illegible] शस्त्राणि सन्दधुः ॥
[illegible] [illegible] सीता [illegible]
[illegible] बभाषिरे ॥

सप्तर्षिंशत्सहस्राणि प्राव्रजन् वरयोषितः ।
श्रीमत्याः श्रमणार्याश्च ता बभूवुः परिच्छदे ॥८१॥
पश्चाब्दीं गुरुपादान्ते विविधाभिग्रहोद्यतः ।
तेपे तपांसि रामर्षिः पूर्वाङ्गश्रुतिभावितः ॥८२॥
अथ रामः प्रपन्नैकविहारो गुर्व्वनुज्ञया ।
एकाकी प्रययौ निर्भीरटव्यां गिरिकन्दरे ॥८३॥
तस्या मेव विभावर्य्यां तत्र ध्यानजुषः स्वतः ।
उदभूदवधिज्ञानं रामभद्रमहामुनेः ॥८४॥
पश्यंश्चतुर्दश रज्जु प्रमं विश्वं करस्थवत् ।
देवाभ्यां हतमद्राक्षीत्कृतञ्च नरकेऽनुजम् ॥८५॥
इदञ्च चिन्तयामास रामभट्टारकस्तदा ।
धनदत्ताभिधोऽभूवमहं पूर्वत्र जन्मनि ॥८६॥
वसुदत्तोऽभिधानेन लक्ष्मणोऽभून्ममानुजः ।
तत्राप्यकृतकृत्योऽसावेवमेव विपद्यत ॥८७॥
भवेऽस्मिन्मे वसुदत्तजीवोऽभूल्लक्ष्मणोऽनुजः ।
तत्रापमुष्य कौमारे मुधागाच्छरदां शतम् ॥८८॥
शतत्रयं मण्डलित्वे चत्वारिंशच्च दिग्जये ।
वर्षैकादशसहस्राः सार्द्धं राजेऽब्दपष्ठि च ॥७९॥
द्वादशाब्दसहस्राणि सर्वमायुरिति क्रमात् ।
यथावविरतस्यैव केवलं नरकावहम् ॥९०॥

प्रत्युवाच कृतान्तोपि भाषसे किममङ्गलम् ।
ममैषा प्रेयसी त्वं तु किं शिवं वहसि स्वयम् ॥७१॥
मृतां जानासि मे भार्य्यामुह्यमानां मया यदि ।
निजस्कन्धस्थितं किं न मृतकं वेत्ति बुद्धिमान् ॥७
तेनैवं दर्शिते स्तै स्तै र्हेतुभि र्जातचेतनः ।
रामो दध्यौ किन्तु सत्यं न जीवति ममानुजः ॥७३
तत स्तौ लब्धबोधाय रामाय स्वमशंसताम् ।
दैवौ जटायुः कृतान्तौ निजस्थानञ्च जग्मतुः ॥७४
मृतकार्य्यं ततो राम श्चकार स्वानुजन्मनः ।
दीक्षां प्रपित्सुः शत्रुघ्नं राजप्रादानाय चादिशत् ॥७
अहमप्यनुयास्यामि भवत्पादानिति ब्रुवन् ।
प्रत्यादिदेश शत्रुघ्नो राज्यं भवपराङ्मुखः ॥७६॥
ततो लवणपुत्रायानङ्गदेवाय राघवः ।
ददौ राज्यं स्वयं तुर्य्यं पुरुषार्थाय सत्वरः ॥७७॥
मुनिसुव्रतवंशस्य सुव्रतस्य महामुनेः ।
अर्हद्दासश्रावकेणोपदिष्टस्यान्तिकं ययौ ॥७८॥
तत्र शत्रुघ्न सुग्रीव विभीषण विराधितैः ।
अन्यैश्च राजभिः सार्द्धं रामो व्रतमुपाददे ॥७९॥
रामभद्रे तु निःक्रान्ते निःक्रान्तान्यथ षोडश ।
महीभुजां सहस्राणि भववैराग्ययोगतः ॥८०॥

अत्रान्तरे च वैताढ्यस्योत्तरश्रेणिवर्त्तिनः।
हरिविक्रमराजस्य कुमारो जयभूषणः ॥९७॥
ऊढाऽष्टशतनारीकः पत्नीं किरणमण्डलाम्।
सुप्तां हेमसुखाख्येन समं मातुलसूनुना ॥९८॥
दृष्ट्वा निर्वासयामास तदैव प्राव्रजत् स्वयम्।
सापि मृत्वा समजनि विद्युद्दंष्ट्रेति राक्षसी ॥९९॥
अयोध्या बहिरभ्येत्य स तदा जयभूषणः।
तस्थौ प्रतिमया विद्युद्दंष्ट्रा च तमुपाद्रवत् ॥१००॥
केवलं तस्य चोत्पेदे तदुत्सव विवित्सया।
तदानीञ्च समाजग्मुः सुनासीरादयः सुराः ॥१॥
सीतायाः प्रेक्ष्य तद्देवाः शक्रमेवं व्यजिज्ञपन्।
लोकाऽलीकापवादेन सीता वह्नौ प्रवेक्ष्यति ॥२॥
पत्त्यनीकपतिं सीतासान्निध्यायादिशद्धरिः।
तस्यर्षेः केवलज्ञानोत्सवं तु विदधे स्वयम् ॥३॥
रामाज्ञयाथ मृतकाः स्वं गर्त्तं चन्दनाञ्चितम्।
परितो ज्वालयामासु दुःप्रेक्ष्यञ्चक्षुषामपि ॥४॥
ज्वालाकरालनं प्रेक्ष्य रामोदध्याविदं हृदि।
अहो अत्यन्तविषमं ममेदं किमुपस्थितम् ॥५॥
इयं महासती नूनं निःशङ्काऽग्नौ प्रवेक्ष्यति।
दैवस्येव हि दिव्यस्य प्रायेण विषमा गतिः ॥६॥

मया सहास्या निर्वासे हरणे रावणेन च ।
वने त्यागो मया भूयो भूयोऽप्येतच्च मत्कृतम् ॥७॥
एवं सोऽचिन्तयद्यावत्तावत्सीतोपपावकम् ।
स्थित्वा स्थित्वा सर्वज्ञं चक्रे सत्यापनामिति ॥८॥
हे लोकपाला लोकाश्च सर्वे शृणुत यद्यहम् ।
अन्यमभ्यलषं रामा त्तदाग्निर्मान्दहत्वयम् ॥९॥
अन्यथा तु सुखस्पर्शो वारीशास्त्वित्युदीर्य्य सा ।
झम्पां कृतनमस्कारा ददौ तस्मिन् हुताशने ॥१०॥
यावत्सा प्रविशत्तावद्विध्यातो वह्निराश्वपि ।
गर्त्तः स्वच्छोदकापूर्णः स तु वापीत्वमाययौ ॥११॥
सीता त्वधिजलं पद्मोपरिसिंहासनस्थिता ।
पद्मे वास्थात् सतीभावा त्तुष्टदेवप्रभावतः ॥१२॥
कुर्वाणं क्वापि झङ्कारं क्वचिद्गुलुगुलारवम् ।
क्वापि भम्भायितध्वानं क्वचित्पटपटाध्वनिम् ॥१३॥
क्वचिद् दिलिदिलिस्वानं क्वचित् खलखलास्वनम् ।
समुद्राम्भ इवाम्भ स्तत्तव सावर्त्तमैच्यत ॥१४॥यु०॥
तदुच्छलज्जलं वाप्या उद्वेलस्येव वारिधेः ।
आप्लावयितु मारेभे मञ्चानपि गरीयसः ॥१५॥
विद्याधरा भयोद्भ्रान्ताः समुत्पत्येयुरम्बरे ।
भूचराश्चुक्रुशुश्चैवं पाहि सीते महासती ॥१६॥

सीताप्युत्तोलसम्भ्रस्तत् स्वपाणिभ्यामवालयत्।
पुनर्वापी प्रभावं तद् भूत्तस्याः प्रसादतः ॥१७॥
उत्पलैः कुमुदैः पद्मैः पुण्डरीकैर्निरन्तरा।
सौरभोद्भ्रान्तभृङ्गाली सङ्गीता हंसशालिनी ॥१८॥
आस्फालद्वीचिनिचय मणिसोपानबन्धुरा।
बद्धोभयतटा रत्नोत्पलैर्वापी बभूव सा ॥१९॥ चु०॥
ननृतु नारदाद्याः खे सीता शीलप्रशंसिनः।
सीतोपरिष्टात् तुष्टाश्च पुष्पवृष्टिं व्यधुः सुराः ॥२०॥
अहो शीलमहो शीलं रामपत्न्या यशस्करम्।
इति लोकप्रघोषोऽभूद्रोदःकुक्षिम्भरिः जगात् ॥२१॥
मातुः प्रभावन्तं दृष्ट्वा मुदितौ लवणांकुशौ।
हंसाविव तरन्तौ तत्समीपं समुपाययुः ॥२२॥
तौ मूध्न्याघ्राय वैदेह्या पार्श्वयो रुपवेशतौ।
कलभाविव रेजाते नदीतीरद्वयस्थितौ ॥२३॥
गत्वा सौमित्रिशत्रुघ्न भामण्डलविभीषणाः।
सुग्रीवाद्याश्च वैदेहीं नमश्चक्रुः समक्तयः ॥२४॥
सीतामुपाययौ रामोप्यभिरामतरद्युतिः।
पश्चात्तापत्नपा पूर्णं इत्यूचे रचिताञ्जलिः ॥२५॥
स्वभावादसद्दोषग्राहिणां पुरवासिनाम्।
छन्दानुवृत्त्या त्यक्तासि मया देवि सहस्व तत् ॥२६॥

त्यक्तोग्रश्वापदेऽरण्ये जीवस्त्वं स्वप्रभावतः ।
एकं दिव्यं तदप्यासी न्नाच्चासिष मत्कं पुनः ॥२७॥
ध्यात्वा सर्व्वं ममेदानी मिदमध्यास्व पुष्पकम् ।
चलस्व वेश्मनि प्राग्व द्रमस्व सहिता मया ॥२८॥
सीताप्यूचे नते दोषो न च लोकस्य कश्चन ।
नचान्यस्यापि कस्यापि किन्तु मत्पूर्व्वकर्म्मणाम् ॥२९॥
निर्विन्ना कर्मणामीदृक् दुःखावर्त्तप्रदायिनाम् ।
ग्रहीष्यामि परिव्रज्यां तेषामुच्छेदकारिणीम् ॥३०॥
इत्युक्त्वा मैथिली केशानुच्चखान स्वमुष्टिना ।
रामस्य चार्पयामास शक्रस्येव जिनेश्वरः ॥३१॥
सद्यो मुमूर्च्छ काकुत्स्थो नोत्तस्थौ यावदेषु च ।
तावत्सीता ययौ साधु जयभूषणसन्निधौ ॥३२॥
केवली स जयभूषणो मुनि
मैंथिलीं विधिवदप्यदीक्षयत् ।
सुप्रभाख्यगणिनीपरिच्छदे
तां चकार च तपः परायणाम् ॥३३॥

इत्याचार्य्य श्रीहेमचन्द्रविरचिते सीताप्रवि
व्रतग्रहणो नाम नवमः सर्गः ॥९॥

अथ सिक्तश्चन्दनेन लब्धसंज्ञो रघूद्वहः।
व्याजहार क्व ननु सा सीतादेवी मनस्विनी ॥१॥
भो भूचराः खेचराश्च नचेद् यूयं मुमूर्षवः !
तन्मे लुञ्चितकेशामप्याशु दर्शयत प्रियाम् ॥२॥
वत्स वत्सेहि सौमित्रे तूर्णं तूणधनुर्द्धर ।
यदमी सन्त्युदासीनाः सुस्थिता दुःस्थिते मयि ॥३॥
इत्युक्त्वा धन्वगृह्णन्तं तं नत्वा लक्ष्मणोऽब्रवीत् ।
आर्य्यार्य्य किमिदं लोकः खल्वेष तव किङ्करः ॥५॥
सीतां यथा दोषभीतो ऽत्याक्षीस्त्वं न्यायनैष्टिकः।
भवभीता स्वार्थनिष्ठा तथा सा सर्वमत्यजत् ॥४॥
प्रत्यक्षमिह वः सीता स्वयमुत्पाट्य कुन्तलान्।
आददे विधिवद्दीक्षां जयभूषणसन्निधौ ॥६॥
इदानीमेव तस्यर्षेः रुदपद्यत केवलम् ।
लज्जा न महिमावश्यं कृत्यमस्ति तथापि हि ॥७॥
तमास्ते स्वामिनी सीता स्वामिन्यात्तमहाव्रता ।
दर्शयन्ती मुक्तिमार्गं सतीमार्गमिवाऽनघा ॥८॥
रामः प्रकृतिमालम्ब्योवाच साधु मम प्रिया ।
उपाददे परिव्रज्यां तस्य केवलिनोऽन्तिके ॥९॥
इत्युक्त्वा सपरीवारो जगाम जयभूषणम्।
नत्वा च देशनां तस्माच्छुश्राव रघुपुङ्गवः ॥१०॥

देशनान्ते च पप्रच्छ नात्मानं वेद्म्यहं प्रभो ।
भव्योऽहं किमुताभव्य स्तदाचक्ष्व प्रसीद मे ॥११॥
अथाख्यात्केवली सोऽपि भव्योऽसि त्वं न केवलम् ।
सिद्धिं यास्यस्यनेनैव जन्मनोत्पन्नकेवलः ॥१२॥
रामः पप्रच्छ भूयोपि मोक्ष्यं प्रव्रज्यया भवेत् ।
सर्व्वत्यागेन सा किन्तु लक्ष्मणो दुस्त्यजो मम ॥१
मुनिराख्यादवश्यन्ते भोक्तव्या बलसम्पदः ।
तदन्ते त्यक्तसङ्गः सन् प्रव्रज्य शिवमाप्स्यसि ॥१४॥
नत्वा विभीषणोऽपृच्छत्केन प्राग्जन्मकर्म्मणा ।
जहार रावणः सीतां लक्ष्मणस्तमहन् युधि ॥१५
सुग्रीवो भामण्डलश्च तथेमौ लवणांकुशौ ।
अहञ्च कर्मणा केनाऽत्यन्तरक्तो रघूद्वहे ॥१६॥
भगवानाचचक्षेऽथ भरतार्द्धे च दक्षिणे ।
पुरे क्षेमपुरे नाम्ना नयदत्तोऽभवद्वणिक् ॥१७॥
धनदत्त वसुदत्तौ सुनन्दा कुक्षिजौ सुतौ ।
तस्याभूतां तयोर्मित्रं याज्ञवल्क्योऽभवद्द्विजः ॥१८॥
नाम्ना सागरदत्तश्च पुरे तस्मिन्न भूद्वणिक् ।
तस्य सूनु र्गुणधरः कन्या गुणवती पुनः ॥१९॥
दत्ता सागरदत्तेन नयदत्तात्मजन्मने ।
धनदत्ताय गुणवत्यनुरूपगुणाय सा ॥२०॥

श्रीकान्तनाम्ने श्राद्धाय तत्पित्राद्यैश्च लोभतः ।
दत्ता गुणवती कन्या माता रत्नप्रभा पुनः ॥२१॥
याज्ञवल्क्यस्तु तज्ज्ञात्वा वसुदत्तात्मजन्मनः ।
स्वमित्रयोः समाचख्यावसङ्गो निजवञ्चने ॥२२॥
वसुदत्तस्ततो गत्वा श्रीकान्तमवधीन्निशि ।
श्रीकान्तेनापि खड्गेन वसुदत्तो निपातितः ॥२३॥
विन्ध्याटव्यां सम्भूतावुभावपि कुरङ्गकौ ।
गुणवत्यप्यनूढैव मृत्वा तत्राभवन्मृगी ॥२४॥
तस्याः कृते च तत्रापि युद्धा पञ्चत्वमीयतुः ।
मिथो वैरेण तावेवं भूयांसं भ्रेमतुर्भवम् ॥२५॥
तदानीं धनदत्तोऽपि स्वभ्रातृवधपीडितः ।
निर्द्धर्मोऽटन्निशि साधून् ददर्श क्षुधितोऽन्यदा ॥२६॥
ययाचे भोजनं तेभ्य स्तेष्वेको मुनिरब्रवीत् ।
दिवापि नहि साधूनां भक्तपानादि संग्रहः ॥२७॥
तथापि नोचितं रात्रौ भोक्तुं पातुञ्च भद्रक ।
कोवेत्ति जीवसंसक्तिमन्नादौ तमसीदृशे ॥२८॥
इत्यादि बोधिता स्तेन सुधयेवोक्षितो हृदि ।
श्रावकीभूय मृत्वा च सौधर्म्मे त्रिदशोऽभवत् ॥२९॥
च्युत्वा महापुरपुरे धारिणी मेरुनन्दनः ।
नाम्ना पद्मरुचिः श्रेष्ठी परमश्रावकोऽभवत् ॥३०॥

सोऽन्यदा गोकुलं गच्छन्नश्वारूढो यदृच्छया ।
जरद्वृषभमद्राक्षीन्मुमूर्षुं पतितं पथि ॥३१॥
कृपालुः सोऽवरुह्याश्वान्निकटीभूय तस्य तु ।
कर्णमूले ददौ पञ्चपरमेष्ठिनमस्क्रियाम् ॥३२॥
मृत्वा च तत्प्रभावेण तत्रैव स सुतोऽभवत् ।
छत्रच्छायनरेन्द्रस्य श्रीदत्तायोर्वृषभध्वजः ॥३३॥
स्वैरं भ्रमन्सोऽन्यदा तां जरद्वृषभुवं ययौ ।
लेभे च जातिस्मरणं प्राग्जन्मस्थानदर्शनात् ॥३४
तत्र चाकारयच्चैत्यं तत्र चैत्यस्य चैकतः ।
भित्तावालेखयामास मुमूर्षुं तं जरद्वृषम् ॥३५
तत्कर्णान्ते नमस्कारदायिनं पुरुषञ्च तम् ।
तद्व्यर्णे तदीयञ्च समर्प्यार्गं तुरङ्गमम् ॥३६॥
आरक्षांस्तत्र चादिक्षद्यश्चित्रं परमार्थतः ।
इदं चित्रं वीक्षेत स ज्ञाप्यः स्वामिनं मम ॥३७॥
इत्युक्त्वा स ययौ वेश्म चैत्ये तत्रान्यदा पुनः ।
पद्मनामा ययौ पद्मरुचिः स श्रेष्ठिपुङ्गवः ॥३८॥
वन्दित्वा तत्र चैत्यं च भित्तिचित्रमुदैक्षत ।
[illegible] च परिज्ञाय ॥३९॥
[illegible] तदा [illegible] वृषभध्वजः ।
[illegible]

गतेऽस्मै म्रियमाणाय नमस्कारा नदां पुरा।
इहाभिज्ञेन केनापि लिखितोऽस्मीत्युवाच सः ॥४१॥
तं नत्वोवाच वृषभध्वजो योयं जरद्गवः।
राजपुत्रोऽभवं सोऽहं नमस्कार प्रभावतः ॥४२॥
कामयास्यमहं योनिं स्तैर्य्यग्योनि स्तदाप्यहम्।
कृपालु स्त्वं नचेन्मह्यं नमस्कारानदास्यथाः ॥४३॥
सर्व्वथा त्वं गुरुः स्वामी दैवतञ्चासि मे खलु।
भुंक्ष्व राज्यमिदं प्राज्यं त्वया दत्तं ममापि यत् ॥४४॥
इत्युक्त्वा पद्मरुचिना सहैव वृषभध्वज।
विजहाराहत दैवं पालयन् श्रावकव्रतम् ॥४५॥
श्रावकत्वं चिरं सम्यक् पालयित्वा विपद्य च।
ईशानकल्पे जज्ञाते तौ देवौ परमार्द्धिकौ ॥४६॥
च्युत्वा ततः पद्मरुचि र्मेरोरपरतो गिरौ।
वैताढ्ये नगरे नन्द्यावर्त्ते नन्दीश्वरात्मजः ॥४७॥
कनकाभा कुक्षिजन्मा नयनानन्द इत्यभूत्।
राज्यं भुक्त्वा च प्रव्रज्य माहेन्द्रे त्रिदशोऽभवत् ॥४८॥ यु
च्युत्वा च प्राग्विदेहेषु क्षेमाया पुरिभूपतेः।
विपुलावाहनस्या भूत्पद्मावत्या स नन्दनः ॥४९॥
श्रीचन्द्रो नाम भुक्त्वा च राज्यं प्रव्रज्य चान्तिके।
समाधिगुप्तस्य मुने र्ब्रह्मलोकेन्द्रतां ययौ ॥५०॥

च्युत्वा ततोऽयं पद्मोऽभूद्बलभद्रो महाबलः ।
सुग्रीव एष वृषभध्वजजीवस्त्वभूत्क्रमात् ॥५१॥
भ्रान्त्वा श्रीकान्तजीवोपि मृणालकन्दपत्तने ।
राज्ञः सूनुर्वज्रकम्बोः शम्भुर्हेमवतीभवः ॥५२॥
भ्रान्त्वा च वसुदत्तोऽभूच्छम्भुराजपुरोधसः ।
विजयस्य रत्नचूडाभवः श्रीभूतिरात्मजः ॥५३॥
गुणवत्यपि सा भ्रान्त्वा श्रीभूतेरभवन्नन्दना ।
सरस्वतीकुक्षिभवा नाम्ना वेगवतीत्यभूत् ॥५४॥
सोद्यौवनान्यदा साधुं प्रतिमास्थं सुदर्शनम् ।
वन्द्यमानं जनैर्दृष्ट्वा सोपहासमदोऽवदत् ॥५५॥
भ्रष्टो साधुरयं दृष्टः पुराक्रीडन्महिलया ।
सार्धमनेन प्रेषितान्यत्र तं वन्द्यं कथं जनाः ॥५६॥
श्रुत्वा विपरिणामश्चात् लोकः सर्वोऽपि तं मुनिम् ।
निन्दाविन्दु साधवेभ्यः कलङ्कोऽपापपूर्वकम् ॥५७॥
[illegible] ।
[illegible] ॥५८॥
[illegible] ।
[illegible]
[illegible] ।
[illegible]

निर्दोषः सर्वथाऽसित्वं दोषोऽलीकोऽयमेव ते ।
मयैवारोपितः स्वामिं स्तितिजस्व क्षमानिधे ॥६१॥
श्रुत्वेति तद्वचो लोको भूयोप्यानर्च तं मुनिम् ।
उत्पन्नाऽभूद्वेगवती तदादि श्राविका च सा ॥६२॥
तान्त्व रूपवतीं दृष्ट्वा ययाचे शंभुभूपतिः ।
दास्ये मिथ्यादृशे नेति श्रीभूतिः प्रत्युवाच तम् ॥६३॥
शम्भुर्निहत्य श्रीभूतिं बुभुजे तां बलादपि ।
भवान्तरे ते वधाय भूयासमिति साशपत् ॥६४॥
शम्भुनापि विमुक्ता सा हरिकान्तार्यिकान्तिके ।
प्रवव्राजाथ पूर्णायुः ब्रह्मलोकमुपाययौ ॥६५॥
ततश्चुरत्वा शम्भुजीव रक्षो नाथस्य मृत्यवे ।
निदानवशतो जज्ञे सीतेयं जनकात्मजा ॥६६॥
सुदर्शनमुने स्तस्याऽलीकदोषाधिरोपणात् ।
अस्याः कलङ्कोऽलीकोयं लोकेनेहाधिरोपितः ॥६७॥
भवं भ्रांत्वा शंभुजीवोप्युदपादि द्विजन्मनः ।
कुशध्वजस्य सावित्र्यां प्रभासो नाम नन्दनः ॥६८॥
स प्रवव्राज विजयसेनर्षेरन्तिकेऽन्यदा ।
परमन्त्व तपस्तेपे सहमानः परीषहान् ॥६९॥
संमेतयात्राचलितं विद्याधरनरेश्वरम् ।
कनकप्रभमद्राक्षीदिन्द्रवत्परमर्द्धिकम् ॥७०॥

तपसाऽनेन भूयासमीदृग्वृद्धिरिति व्यधात् ।
स निदानं विपद्यायोत्पेदे कल्पे तृतीयके ॥७१॥
ततश्च्युत्वा रावणोऽभूत्खेचरेन्द्र स्तवाग्रजः ।
कनकप्रभ ऋद्धेर्यो निदानमकरोत्तदा ॥७२॥
धनदत्तवसुदत्तामित्रं यस्तु द्विजोऽभवत् ।
याज्ञवल्क्यो भवं भ्रांत्वा त्वमभूः सविभीषणः ॥७३॥
राज्ञा हतस्तु श्रीभूतिर्दिवं जगाम ततश्च्युतः ।
सुप्रतिष्ठपुरे विद्याधरोऽजनि पुनर्वसुः ॥७४॥
स पुण्डरीकविजयेऽपजहार स्मरातुरः ।
कन्यां त्रिभुवनानङ्गचक्रिणोऽनङ्गसुन्दरीम् ॥७५॥
चक्रिणा प्रेषितैर्विद्याधरैर्युध्याकुलस्य तु ।
विमानात्तस्य चापतन्तीन्निकुञ्जेऽनङ्गसुन्दरीम् ॥७६॥
कृत्वा निदानं तत्प्राप्त्यै प्रव्रज्य च पुनर्वसुः ।
स्वर्गं ययौ ततश्च्युत्वा लक्ष्मणोयमजायत ॥७७॥
वनस्थिता साप्यनङ्गसुन्दर्युग्रन्तपोकरोत् ।
[illegible]हितानशना चान्ते जग्रसेऽजगरेण सा ॥७८॥
[illegible] समाधिना सा भूद्देवी कल्पे द्वितीयके ।
ततश्च्युत्वा विशल्याभूल्लक्ष्मणस्य महिष्यसौ ॥७९॥
यो भूद्गुणवती भ्राता नाम्ना गुणधरः सतु ।
भवं भ्रांत्वाऽभवद्राजा पुत्रः कुण्डलमण्डितः ॥८०॥

श्रावकत्वं पालयित्वा चिराय च विपद्य सः ।
सीता सोदर एषो भूद्भामण्डलनरेश्वरः ॥८१॥
इतोऽभूताञ्च काकंद्यां वामदेवद्विजन्मनः ।
श्यामलाकुक्षिजौ पुत्त्रौ वसुनन्द सुनन्दनौ ॥८२॥
एकदा च तयोर्गेहे तिष्ठतोरा ययौ मुनिः ।
मासोपवासी ताभ्याञ्च भक्तितः प्रतिलम्भितः ॥८३॥
म्टत्वा तद्दानधर्म्मेणोत्तरेषु तु कुरुष्वथ ।
अभूतां युग्मिनौ म्टत्वा सौधर्म्मे तौ सुरौ ततः ॥८४॥
च्युत्वा भूताञ्च काकंद्यां रतिवर्द्धनभूपतेः ।
सुदर्शनासुवौ पुत्रौ प्रियङ्करशुभङ्करौ ॥८५॥
राज्यं चिरं पालयित्वा प्रव्रज्य च विपद्य च ।
सुरौ ग्रैवेयकेऽभूतां च्युत्वा च लवणांकुशौ ॥८६॥
सुदर्शना तयोः पूर्व्वभवमाता भवं चिरम् ।
भ्रांत्वा भूदेष सिद्धार्थोध्यापको रामपुत्रयोः ॥८७॥
एवं मुनि वचः श्रुत्वा सम्वेगं बहवो ययुः ।
तदैव रामसेनानी कृतान्तः प्राव्रजत्पुनः ॥८८॥
अथोत्थाय नमश्चक्रे काकुत्स्थो जयभूषणम् ।
उपसीतञ्च गत्वैवं चिन्तयामास चेतसि ॥८९॥
असौ सिरीषम्टद्वङ्गी राजपुत्री मम प्रिया ।
सीता सीताऽतपःक्लेशं कथं नाम सहिष्यते ॥९०॥

इमं संयमभारञ्च सर्वभारातिसायिनम् ।
उद्वक्ष्यति कथं नाम हृदयेनापि दुर्वहम् ॥८१॥
यद्वा सती व्रतं यस्या न भंक्तुं रावणोऽप्यलम् ।
सा निर्व्यूढप्रतिज्ञैवं भाविनी संयमेऽपि हि ॥८२॥
एवं विमृश्य वैदेहीं ववन्दे लक्ष्मणाग्रजः ।
लक्ष्मणोऽन्येच राजानः श्रद्धानिर्द्धौतचेतसः ॥८३॥
इतश्च सपरीवारो रामोऽयोध्यां ययौ पुनः ।
सीता कृतान्तवदनौ तेपाते च परन्तपः ॥८४॥
तपस्तप्त्वा ब्रह्मलोके कृतान्तवदनो ययौ ।
सीतापि षष्टिवर्षाणि विदधे विविधन्तपः ॥८५॥
त्रयस्त्रिंशदहोरात्रीं कृत्वान्तेऽनशनं मृता ।
द्वाविंशत्यर्णवायुः सा च्युतेन्द्रः समजायत ॥८६॥
इतश्च शैले वैताढ्ये भूत्काञ्चनपुरे पुरे ।
नामतः कनकरथो विद्याधरपति स्तदा ॥८७॥
मन्दाकिनी चन्द्रमुख्योः कन्ययोः स स्वयम्वरे ।
स पुत्रान् भूपतीन् रामलक्ष्मणादीनथाह्वयत् ॥८८
तत्रासीनेषु भूपेषु मन्दाकिन्या निजेच्छया ।
अनङ्गलवणो वव्रे चन्द्रमुख्यां कुशः पुनः ॥८९॥
लक्ष्मणस्य सुता स्तत्र क्रोधादुत्तस्थिरे युधि ।
सार्द्धगते द्वे अपि ते युगपच्छ्रीधरा इव ॥१००॥

श्रुत्वा सन्नह्यतस्तांश्च प्रोचाते लवणाङ्कुशौ ।
येनास्य योत्स्यतेऽस्माभिरवध्या भ्रातरः खलु ॥१॥
यथा न तातयोर्भेदः कोऽपि ज्येष्ठकनिष्ठयोः ।
तत्पुत्राणां तथास्माकममीषामपि नाशुभः ॥२॥
एवं तयोर्विधो ज्ञात्वा परेभ्यो लक्ष्मणात्मजाः ।
दीक्षापन्नानिनिन्दुः स्वं दुःकर्मारम्भसम्भृतम् ॥३॥
सद्यः संवेगमापन्ना पितरावनुमान्य ते ।
महाबलमुनेः पादपद्मान्ते जगृहुर्व्रतम् ॥४॥
जातोत्साहौ तदानीं तावनङ्गलवणाङ्कुशौ ।
सहैव सौमित्रिरामाभ्यामयोध्यामीयतुः पुरम् ॥५॥
इतश्च स्वपुरे हर्म्यमूर्ध्नि भामण्डलः स्थितः ।
कदाचिदेवं मनसा चिन्तयामास शुद्धधीः ॥६॥
श्रेणिद्वयं वशीकृत्यास्खलन् सर्वत्र लीलया ।
विहृत्यान्ते चात्तदीक्षो भवेयं पूर्णवाञ्छितः ॥७॥
एवं चिन्तयतस्तस्य मूर्ध्नि विद्युत्पपात खात् ।
स मृत्वा देवकुरुषु जज्ञे युगलधर्म्मिषु ॥८॥
इतश्च हनुमांश्चैत्रे चैत्यवन्दनहेतवे ।
मेरुं गतो निवृत्तोऽस्तमयं तं सूर्य्यमैक्षत ॥९॥
एवञ्च दध्यावुदयो यथा ह्यस्तं तथा खलु ।
निदर्शनमयं सूर्य्यो धिक् धिक् सर्व्वमशाश्वतम् ॥१०॥

एवं विचिन्त्य स्वपुरे गत्वा राज्यं सुते न्यधात् ।
धर्मरत्नाचार्य्यपार्श्वे प्रव्रज्यामाददे स्वयम् ॥११॥
तमनुप्राव्रजन् राज्ञोसार्द्धं सप्तशतानि च ।
आर्य्ये लक्ष्मीवतीपार्श्वे स्तुस्तत्पत्न्यश्च दीक्षिताः ॥१
ध्यानानलेन निर्दह्य क्रमात्कर्माणि मूलतः ।
श्रीशैलः प्राप्य शैलेशीं जगाम पदमव्ययम् ॥१३॥
हनूमन्तं प्रव्रजितं ज्ञात्वा दध्यौ रघूद्वहः ।
हित्वा भोगसुखं कष्टां दीक्षां किमयमाददे ॥१४॥
तां रामचिन्तामवधेर्ज्ञात्वा सौधर्म्मवासवः ।
ऊचे मध्ये नभमहोकर्म्मणां विषमा गतिः ॥१५॥
रामश्चरमदेहोऽपि यद्धर्म्मं हसति स्वयम् ।
सौख्यं विषयसम्भूतं प्रत्युतैवं प्रशंसति ॥१६॥
अथवा ज्ञातमनयो रामलक्ष्मणयोर्मिथः ।
स्नेहो गाढतरः कोपि भवानिर्वेदकारणम् ॥१७॥
द्वौ देवौ कौतुकात्तत्र तयोः स्नेहं परीक्षितुम् ।
उपेयतु रयोध्यायां लक्ष्मणस्य निकेतने ॥१८॥
दर्शयामासतुः सद्यो मायया लक्ष्मणस्य तौ ।
सर्वमन्तःपुरस्त्रैण माक्रन्दन् करुणस्वरम् ॥१९॥
हा पद्म पद्मनयन वन्धु पद्मदिवाकर ।
अकाण्डमृत्युः कोयं ते विश्वस्यापि भयङ्करः ॥२०॥

एवञ्च रुदती वैन्ध्यां मानाना मुक्तकुन्तला: ।
अन्तःपुरवधूः प्रेक्ष्य विपण्णो लक्ष्मणोऽवदत् ॥२१॥
ममासौ किं स्तोभ्राता जीवितस्यापि जीवितम् ।
पिशुनेन हतात्तेन किं कृतं च्छलघातिना ॥२२॥
एवञ्च भापमाणस्य वचसा सह जीवितम् ।
सौमित्रे निर्ययौ कर्मविपाको दुरतिक्रमः ॥२३॥
स्वर्णस्तम्भमवष्टभ्य स्थितः सिंहासनेपि हि ।
सोऽथ प्रसारिताक्षोऽस्थाल्लेप्यमूर्त्तिरिवाक्रियः ॥२४॥
परासुं लक्ष्मणं दृष्ट्वा विपण्णौ तौ सुरावपि ।
मिथोजजल्पतुरहो किमावाभ्यामिदं कृतम् ॥२५॥
विद्याधरः पुमानेप किमावाभ्यां हहा हतः ।
इति स्वं वञ्चनिन्दन्तौ स्वकल्पं जग्मतुः पुनः ॥२६॥
परासुं लक्ष्मणं प्रेष्य तत्र चान्तःपुरस्त्रियः ।
चक्रन्दुः सपरीवारा विलुलत्कुन्तलालिकाः ॥२७॥
तत्राक्रन्दितमाकर्ण्य तत्र रामः समाययौ ।
उवाच च किमारब्धमविज्ञायाप्यमङ्गलम् ॥२८॥
जीवन्नेवैष तिष्ठामि जीवत्येष च मेऽनुजः ।
कोऽप्यमुम्बाधते व्याधिः भेषजं तत्प्रतिक्रिया ॥२९॥
इत्युक्त्वा जूहवद्रामो वैद्यान् ज्योतिषिकानपि ।
प्रयोगं मन्त्रतन्त्राणां कारयामास चाऽसकृत् ॥३०॥

वैफल्ये मन्त्रतन्त्राणां मूर्च्छां प्राप रघूद्वहः ।
कथञ्चिल्लब्धसंज्ञः सन् विललापोच्चकैःस्वरम् ॥३१॥
ते विभीषणसुग्रीवशत्रुघ्नाद्या उदश्रवस् ।
विमुक्तकण्ठं रुरुदुर्हतास्म इति भाषिणः ॥३२॥
कौशल्याद्या मातरश्च स्नुषाभिः सह साश्रवः ।
भूयो भूयोऽपि मूर्च्छन्त्यश्चक्रन्दुः करुणस्वरम् ॥३३॥
प्रतिमार्गं प्रतिगृहं प्रत्यट्टं क्रन्दनात्तदा ।
शोकाद्वैतमभूत्सर्वं रसान्तरमलिम्लुचम् ॥३४॥
नत्वाथ राममूचाते कुमारौ लवणांकुशौ ।
भवाद्द्यापि भीतौ स्वः कनीयस्तातमृत्युना ॥३५॥
अकस्मादापतत्येष मृत्युः सर्वस्य तन्नरैः ।
तत्परैः परलोकाय स्थातव्यं मुक्ततोऽपि हि ॥३६॥
अनुमन्यस्व दीक्षायै न नो युक्तमतःपरम् ।
कनीयस्तातमुक्तानां गृहे स्थातुं मनागपि ॥३७॥
इत्युक्त्वा राममानम्याऽमृतघोषमुनेः पुरः ।
उभौ जगृहतुर्दीक्षां क्रमाच्च शिवमीयतुः ॥३८॥
रामो भ्रातृविपत्त्या च वियोगेन च पुत्रयोः ।
मुमूर्च्छ भूयो भूयोऽपि मोहादेवं जगाद च ॥३९॥
मयापमानिता काचित् काचिच्चक्रोध बान्धव ।
कस्मादकस्मादालम्बि भवता मौनमीदृशम् ॥४०॥

त्वयि ह्येवं स्थिते भ्रातः पुत्त्राभ्यामपि चोज्झितः ।
प्रविशन्ति च्छिद्रशते नृणां भूतशतानि हि ॥४१॥
उन्मत्तभाषिणञ्चैवं राममेत्य कथञ्चन ।
विभीषणाद्याः संभूय जगदुर्गद्गदस्वरम् ॥४२॥
धीरेष्वपि हि धीरस्त्वं वीरो वीरेष्वपि प्रभो ।
लज्जाकरमिदं तस्मादधैर्य्यं मुञ्च सम्प्रति ॥४३॥
लोकप्रसिद्धमधुना सौमित्रे रौर्द्ध्वदैहिकम् ।
अग्निसंस्कारपूर्व्वं हि कार्य्यं समयोचितम् ॥४४॥
इत्युक्तया कुपितो राम स्तानूचे विधुराधरः ।
जीवत्येष हि मे भ्राता किमिदम्बो वचः खलाः ॥४५॥
सर्व्वेषां वः सबन्धूनां ज्वलने दारुपूर्व्वकम् ।
मृतकार्य्यं विधातव्यं दीर्घायुस्तन्ममानुजः ॥४६॥
भ्रातस्त्वं तद्ब्रूहि धीरं वत्स लक्ष्मण नन्दयम् ।
दुर्ज्जनानां प्रवेशोऽस्ति किं खेदयसि माञ्चिरम् ॥४७॥
यद्वा खलसमक्षं न वत्स कोपस्तवोचितः ।
इत्युक्त्वांसे तमारोप्य ययावन्यत्र राघवः ॥४८॥
नीत्वा स्नानगृहे रामः पादाभ्यञ्जनमयत्स्वयम् ।
ततश्च तं स्वहस्तेन विलिलेप विलेपनैः ॥४९॥
आनाय्य दिव्यभोज्यानि पूरयित्वा च भाजनम् ।
पादाविपात्य पुरतो मुमोच स्नेहनेन च ॥५०॥

कदाप्यारोपयदङ्के निजे चुम्बन् शिरो मुहुः।
कदाप्यस्वापयत्तल्पे वाससाच्छादिते स्वयम् ॥५१॥
कदापि स्वयमामाष्य स्वयंस्म प्रतिभाषते।
स्वयं सम्वाहकीभूय समर्दं च कदाचन ॥५२॥
इत्यादि चेष्टा विकला: स्नेहोन्मत्तस्य कुर्व्वत:।
ययौ रामस्य षण्मासो विस्मृताशेषकर्म्मण: ॥५३॥
श्रुत्वा च तं तथोन्मत्तमिन्द्रजित् सुन्दसूनव:।
खेचरा विद्विषोन्येपि रामस्येयुर्जिघांसव: ॥५४॥
अयोध्यां रुरुधु: सैन्यैरुन्मत्तरघुपुङ्गवाम्।
सुप्तसिंहां गिरिगुहामिव व्याधास्ससौजस: ॥५५॥
रामोपि लक्ष्मणं स्वाङ्के निधायास्फालयद्धनु:।
वज्रावर्त्तं सकालेऽपि सम्वर्त्तस्य प्रवर्त्तकम् ॥५६॥
तदा चासनकम्पेन माहेन्द्रान्नाकिभि: समम्।
जटायुरायथौ रामं द्रष्टुं प्राग्जन्मसौहृदात् ॥५७॥
अद्यापि नाकिनो राम गृह्या इति विभीषण:।
इन्द्रजित्पुत्रमुख्यास्ते दुद्रुवु: खेचरा द्रुतम् ॥५८॥
अत्र देवसखा रामो हन्ता नोऽग्रे विभीषण:।
पुरस्था लज्जितास्त्विवे सम्वेगं परमन्दधु: ॥५९॥
ते मुनेरतिवेगस्य पार्श्वे सम्वेगधारिण:।
उपेत्य दीक्षां जगृहु: गृह्यमपराङ्मुखा: ॥६०॥

ततो जटायुरमरो बोधार्थं राघवस्य सः ।
पुरस्थाय तरुं शुष्कं सिषेच मुहुरम्भसा ॥६१॥
क्षिप्त्वा करीषं दृषदि रोपयामास पद्मिनीम् ।
बीजान्युवापाकालेऽपि मृतोक्ष्णा लाङ्गले नच ॥६२॥
यन्त्रे च वालुकन् क्षिप्त्वा तैलार्थं पर्य्यपीलयन् ।
इत्याद्यसाधकं रामस्यान्यदप्युदभावयत् ॥६३॥
रामस्तमूचे किं शुष्कं तरुं सिञ्चसि भो मुधा ।
फलं दूरे स्ति किं नाम सुसरं क्वापि पुष्पति ॥६४॥
शिलायां पद्मिनीषण्डमारोपयसि मुग्ध किम् ।
किम्वापयसि बीजानि निर्जलेपि मृतै र्वृषैः ॥६५॥
न वालुकाभ्यस्तैलं स्यात् किं पीलयसि मूर्ख भो ।
अनुपायविदस्ते ऽसौ प्रयासः सर्व्वथा वृथा ॥६६॥
स्मृत्वा जटायुरप्यूचे यदीयदपि वेत्सि भोः ।
अज्ञानचिह्नं मृतकं स्कन्धे वहसि तर्हि किम् ॥६७॥
सौमित्रिवपुरालिङ्ग्य राम स्तं प्रत्यभाषत ।
अमङ्गलं भाषसे किं त्यज दृष्टिपथं मम ॥६८॥
एवं जटायुषं रामे भाषमाणेऽवधेर्विदन् ।
कृतान्तवदनो देव स्तद्बोधार्थं समाययौ ॥६९॥
स्कन्धे स्त्रीमृतकं न्यस्योपरामं विचचार सः ।
रामोप्यूचे किमुन्मत्तोस्येवं स्त्रीमृतकं वहन् ॥७०॥

कदाप्यारोपयदङ्के निजे चुम्बन् शिरो मुहुः ।
कदाप्यस्वापयत्तल्पे वाससा च्छादिते स्वयम् ॥५१॥
कदापि स्वयमाभाष्य स्वयंस्म प्रतिभाषते ।
स्वयं सम्वाहकी भूय समर्द्दं च कदाचन ॥५२॥
इत्यादि चेष्टा विकलाः स्नेहोन्मत्तस्य कुर्व्वतः ।
ययौ रामस्य षण्मासी विस्मृताशेषकर्म्मणः ॥५३॥
श्रुत्वा च तं तथोन्मत्तमिन्द्रजित् सुन्दसूनवः ।
खेचरा विद्विषोन्येपि रामस्येयुर्जिघांसवः ॥५४॥
अयोध्यां रुरुधुः सैन्यैरुन्मत्तरघुपुङ्गवाम् ।
सुप्तसिंहां गिरिगुहामिव व्याधास्तर्क्षोजसः ॥५५॥
रामोपि लक्ष्मणं स्वाङ्के निधायास्फालयद्धनुः ।
वज्रावर्त्तं सकालेऽपि सम्वर्त्तस्य प्रवर्त्तकम् ॥५६॥
तदा चासनकम्पेन माहेन्द्रान्नाकिभिः समम् ।
जटायुराययौ रामं दृढात्प्राग्जन्मसौहृदात् ॥५७॥
अद्यापि नाकिनो राम गृह्या इति विभीषणः ।
इन्द्रजित्पुत्रमुख्यास्ते दुद्रुवुः खेचरा द्रुतम् ॥५८॥
अत्र देवसखा रामो हन्ता नोऽग्रे विभीषणः ।
। लज्जितास्त्विवे सम्वेगं परमन्दधुः ॥५९॥
मुनेरतिवेगस्य पार्श्वे सम्वेगधारिणः ।
ते दीक्षां जगृहुः गृहवसपराङ्मुखाः ॥६०॥

ततो जटायुरसरो बोधार्थं रावणस्य सः ।
पुरस्थाय तरुं शुष्कं सिषेच सुकृतश्रमः ॥९१॥
क्षिप्त्वा करीषं दृषदि रोपयामास पद्मिनीम् ।
बीजान्यवापाकालेऽपि [illegible] नच ॥९२॥
यन्त्रे च वालुकान् क्षिप्त्वा तैलार्थं पर्यपीलयन् ।
इत्याद्यसाधकं रामस्यान्यदप्युदभावयत् ॥९३॥
रामस्तमूचे किं शुष्कं तरुं सिञ्चसि भो वृथा ।
पर्णं दूरे स्थितं किं नास्य कुसुमं नापि पुष्यति ॥९४॥
शिलायां पद्मिनीषण्डमारोपयसि [illegible] ।
किमवापयसि बीजानि निर्जलेऽपि [illegible] ॥९५॥
न वालुकाभ्यस्तैलं स्यात् किं पीडयसि [illegible] ।
अनुपायविदो ऽसौ प्रयासः [illegible] ॥९६॥
श्रुत्वा जटायुरप्याह यद्यसि [illegible] ।
अज्ञानचिह्नं [illegible] ॥९७॥
सौमित्रि[illegible] ।
[illegible] ॥९८॥
एवं जटायुं रामो [illegible] ।
[illegible] ॥९९॥
[illegible] ।
[illegible] ॥१००॥

प्रत्युवाच कृतान्तोपि भाषसे किममङ्गलम् ।
ममैषा प्रेयसी त्वं तु किं शिवं वहसि स्वयम् ॥७१
मृतां जानासि मे भार्य्यामुह्यमानां मया यदि ।
निजस्कन्धस्थितं किं न मृतकं वेत्सि बुद्धिमान् ॥
तेनैवं दर्शिते स्तै स्तै र्हेतुभि र्जातचेतनः ।
रामो दध्यौ किन्नु सत्यं न जीवति ममानुजः ॥७
तत स्तौ लब्धबोधाय रामाय स्वमशंसताम् ।
देवौ जटायुः कृतान्तौ निजस्थानञ्च जग्मतुः ॥७
मृतकार्य्यं ततो राम श्चकार स्वानुजन्मनः ।
दीक्षां प्रपित्सुः शत्रुघ्नं राजग्रादानाय चादिशत् ॥
अहमप्यनुयास्यामि भवत्पादानिति ब्रुवन् ।
प्रत्यादिदेश शत्रुघ्नो राज्यं भवपराङ्मुखः ॥७६॥
ततो लवणपुत्रायानङ्गदेवाय राघवः ।
ददौ राज्यं स्वयं तुर्य्यं पुरुषार्थाय सत्वरः ॥७७॥
मुनिसुव्रतवंशस्य सुव्रतस्य महामुनेः ।
अर्ह्द्दासश्रावकेणोपदिष्टस्यान्तिकं ययौ ॥७८॥
तत्र शत्रुघ्न सुग्रीव विभीषण विराधितैः ।
अन्यैश्च राजभि र्सार्द्धं रामो व्रतमुपाददे ॥७९॥
रामभद्रे तु निःक्रान्ते निःक्रमान्यथ षोडश ।
महीभुजां सहस्राणि भवर्वैराग्ययोगतः ॥८०॥

सप्तति शतसहस्राणि प्राव्रजन् वरयोषितः ।
श्रीमत्याः श्रमणायाश्च ता बभूवुः परिच्छदे ॥८१॥
षष्ठाष्टमीं गुरुपादान्ते विविधाभिग्रहोद्यतः ।
तेपे तपांसि रामर्षिः पूर्वाङ्गश्रुतिभावितः ॥८२॥
अथ रामः प्रपन्नैकविहारो गुर्वनुज्ञया ।
एकाकी प्रययौ निर्भीरटव्यां गिरिकन्दरे ॥८३॥
तस्यामेव विभावर्य्यां तत्र ध्यानजुषः स्वतः ।
उदभूदवधिज्ञानं रामभद्रमहामुनेः ॥८४॥
पश्यंश्चतुर्दश रज्जु प्रमं विश्वं करस्थवत् ।
देवाभ्यां हतमद्राक्षीद्गतञ्च नरकेऽनुजम् ॥८५॥
इदञ्च चिन्तयामास रामभट्टारकस्तदा ।
धनदत्ताभिधोऽभूवमहं पूर्वत्र जन्मनि ॥८६॥
वसुदत्तोऽभिधानेन लक्ष्मणोऽभून्ममानुजः ।
तत्राप्यकृतकृत्योऽसावेवमेव विपद्यत ॥८७॥
भवेऽस्मिन्मे वसुदत्तजीवोऽभूल्लक्ष्मणोऽनुजः ।
तत्रापरमुष्य कौमारे सुधागाच्छरदां शतम् ॥८८॥
शतत्रयं मण्डलित्वे चत्वारिंशच्च दिग्जये ।
वर्षैकादशसहस्राः सार्द्ध राजेऽब्दषष्ठि च ॥८९॥
द्वादशाब्दसहस्राणि सर्वमायुरिति क्रमात् ।
यथावविरतस्यैव केवलं नरकावहम् ॥९०॥

प्रत्युवाच कृतान्तोऽपि भाषसे किममङ्गलम् ।
ममैषा प्रेयसी त्वं तु किं शिवं वहसि स्वयम् ॥७१
मृतां जानासि मे भार्य्यामुह्यमानां मया यदि ।
निजस्कन्धस्थितं किं न मृतकं वेत्ति बुद्धिमान् ॥७
तेनैवं दर्शिते स्तै स्तै र्हेतुभि र्जातचेतनः ।
रामो दध्यौ किन्तु सत्यं न जीवति ममानुजः ॥७
तत स्तौ लब्धबोधाय रामाय स्वमशंसताम् ।
देवौ जटायुः कृतान्तौ निजस्थानञ्च जग्मतुः ॥७६
मृतकार्य्यं ततो राम श्चकार स्वानुजन्मनः ।
दीक्षां प्रपित्सुः शत्रुघ्नं राज्यादानाय चादिशत्॥
अहमप्यनुयास्यामि भवत्पादानिति ब्रुवन् ।
प्रत्यादिदेश शत्रुघ्नो राज्यं भवपराङ्मुखः ॥७६॥
ततो लवणपुत्रायानङ्गदेवाय राघवः ।
ददौ राज्यं स्वयं तुर्य्यं पुरुषार्थाय सत्वरः ॥७७॥
मुनिसुव्रतवंशस्य सुव्रतस्य महामुनेः ।
अर्हद्दासश्रावकेणोपदिष्टस्यान्तिकं ययौ ॥७८॥
तत्र शत्रुघ्न सुग्रीव विभीषण विराधितैः ।
अन्यैश्च राजभिः सार्द्धं रामो व्रतमुपाददे ॥७८॥
रामभद्रेण निःक्रान्तं निःक्रान्त्यथ षोडश ।
महीभुजां सहस्राणि अयं राज्यं ययौ गतः ॥८०॥

सप्तविंशत्सहस्राणि प्राव्रजन् परचोपितः ।
श्रीमत्याः श्रमणायाश्च ता बभूवुः परिच्छदे ॥८१॥
षष्ठयब्दीं गुरुपादान्ते विविधाभिग्रहोद्यतः ।
तेपे तपांसि रामर्षिः पूर्वाङ्गश्रुतिभावितः ॥८२॥
अथ रामः प्रपन्नैकविहारो गुर्व्वनुज्ञया ।
एकाकी प्रययौ निर्भीरटव्यां गिरिकन्दरे ॥८३॥
तस्यामेव विभावर्य्यां तत्र ध्यानजुषः स्थितः ।
उदभूदवधिज्ञानं रामभद्रमहामुनेः ॥८४॥
पश्यंश्चतुर्दश रज्जु प्रमं विश्वं करस्थवत् ।
देवाभ्यां हतमज्ञासीद्गतञ्च नरकेऽनुजम् ॥८५॥
इदञ्च चिन्तयामास रामभट्टारकस्तदा ।
धनदत्ताभिधोऽभूवमहं पूर्व्वत्र जन्मनि ॥८६॥
वसुदत्तोऽभिधानेन लक्ष्मणोऽभून्ममानुजः ।
तत्राप्यजातराज्योऽसावेवमेव विपद्यत ॥८७॥
भवेऽस्मिन्मे वसुदत्तजीवोऽभूल्लक्ष्मणोऽनुजः ।
तथाप्यमुष्य कौमारे सुधागाच्छरदां शतम् ॥८८॥
शतत्रयं मण्डलित्वे चत्वारिंशच्च दिग्जये ।
दपंधाटमसहस्राः सार्द्धं राज्येऽब्दषष्टि च ।८९।
द्वादशाब्दसहस्राणि सर्व्वमायुरिति स्मरन् ।
सदाविरततत्वेन जगाम नरकावनिम् ।९०।

प्रत्युवाच कृतान्तोपि भाषसे किममङ्गलम् ।
ममैषा प्रेयसी त्वं तु किं शिवं वहसि स्वयम् ॥७१
मृतां जानासि मे भार्य्यामुह्यमानां मया यदि ।
निजस्कन्धस्थितं किं न मृतकं वेत्सि बुद्धिमान् ॥७
तेनैवं दर्शिते स्तै स्तै र्हेतुभि र्जातचेतनः ।
रामो दध्यौ किन्तु सत्यं न जीवति ममानुजः ॥७
तत स्तौ लब्धबोधाय रामाय स्वमशंसताम् ।
देवौ जटायुः कृतान्तौ निजस्थानञ्च जग्मतुः ॥७
मृतकार्य्यं ततो राम श्चकार स्वानुजन्मनः ।
दीक्षां प्रपित्सुः शत्रुघ्नं राजत्रादानाय चादिशत् ॥
अहमप्यनुयास्यामि भवत्पादानिति ब्रुवन् ।
प्रत्यादिदेश शत्रुघ्नो राजंत्र भवपराङ्मुखः ॥७६॥
ततो लवणपुत्रायानङ्गदेवाय राघवः ।
ददौ राजंत्र स्वयं तुर्य्य पुरुषार्थीय सत्वरः ॥७७॥
मुनिसुव्रतवंशस्य सुव्रतस्य महामुनेः ।
अर्हद्दासश्रावकेणोपदिष्टस्यान्तिकं ययौ ॥७८॥
तत्र शत्रुघ्न सुग्रीव विभीषण विराधितैः ।
अन्यैश्च राजभि: सार्द्धं रामो व्रतमुपाददे ॥७६॥
रामभद्रेतु निःक्रान्ते निःक्रान्तान्यथ षोडश ।
महीभुजां सहस्राणि भववैराग्ययोगतः ॥८०॥

सप्तविंशत्सहस्राणि प्राव्रजन् वरवोपितः ।
श्रीमत्याः श्रमणायाश्च ता बभूवुः परिच्छदे ॥८१॥
पठन्नङ्गानि गुरुपादान्ते विविधाभिग्रहोद्यतः ।
तेपे तपांसि रामर्षिः पूर्वाङ्गश्रुतिभावितः ॥८२॥
अथ रामः प्रपन्नैकविहारो गुर्व्वनुज्ञया ।
एकाकी प्रययौ निर्भीरटव्यां गिरिकन्दरे ॥८३॥
तस्या मेव विभावर्य्यां तत्र ध्यानजुषः स्वतः ।
उदभूदवधिज्ञानं रामभद्रमहामुनेः ॥८४॥
पश्यंश्चतुर्दश रज्जुप्रमं विश्वं करस्थवत् ।
देवार्थ्यां हतमज्ञासीद्गतञ्च नरकेऽनुजम् ॥८५॥
इदञ्च चिन्तयामास रामभट्टारकस्तदा ।
धनदत्ताभिधोऽभूवमहं पूर्वत्र जन्मनि ॥८६॥
वसुदत्तोऽभिधानेन लक्ष्मणोऽभून्ममानुजः ।
तत्राप्यनतत्वोऽसावेवमेव विपद्यत ॥८७॥
भवेऽस्मिन्मे वसुदत्तजीवोऽभूल्लक्ष्मणोऽनुजः ।
तत्रापप्रमुष्य कौमारे सुधागाच्छरदां शतम् ॥८८॥
शतत्रयं मण्डलित्वे चत्वारिंशच्च दिग्जये ।
वर्षेकादशसहस्राः साद्धं राजेऽब्दषष्ठि च ॥७९॥
द्वादशाब्दसहस्राणि सर्व्वमायुरिति क्रमात् ।
ययावविरतस्यैव केवलं नरकावनम् ॥९०॥

प्रत्युवाच कृतान्तोपि भाषसे किममङ्गलम् ।
ममैषा प्रेयसी त्वं तु किं शिवं वहसि स्वयम् ॥७१
मृतां जानासि मे भार्य्यामुह्यमानां मया यदि ।
निजस्कन्धस्थितं किं न मृतकं वेत्सि बुद्धिमान् ॥७
तेनैवं दर्शिते स्तै स्तै र्हेतुभि र्जातचेतनः ।
रामो दध्यौ किन्नु सत्यं न जीवति ममानुजः ॥७
तत स्तौ लब्धबोधाय रामाय स्वमशंसताम् ।
दैवौ जटायुः कृतान्तौ निजस्थानञ्च जग्मतुः ॥
मृतकार्य्यं ततो राम श्चकार स्वानुजन्मनः ।
दीक्षां प्रपित्सुः शत्रुघ्नं राज्यादानाय चादिशत् ॥
अहमप्यनुयास्यामि भवत्पादानिति ब्रुवन् ।
प्रत्यादिदेश शत्रुघ्नो राज्यं भवपराङ्मुखः ॥७६॥
ततो लवणपुत्रायानङ्गदेवाय राघवः ।
ददौ राज्यं स्वयं तुर्य्यं पुरुषार्थाय सत्वरः ॥७७॥
मुनिसुव्रतवंशस्य सुव्रतस्य महामुनेः ।
अर्हद्दासश्रावकेणोपदिष्टस्यान्तिकं ययौ ॥७८॥
तत्र शत्रुघ्न सुग्रीव विभीषण विराधितैः ।
अन्यैश्च राजभिः सार्द्धं रामो व्रतमुपाददे ॥७९॥
रामभद्रेतु निःक्रान्ते निःक्रान्तान्यथ षोडश ।
महीभुजां सहस्राणि भववैराग्ययोगतः ॥८०॥

सप्तत्रिंशत्सहस्राणि प्राव्रजन् वरयोषितः ।
श्रीमत्याः श्रमणायाश्च ता बभूवुः परिच्छदे ॥८१॥
पञ्चाब्दीं गुरुपादान्ते विविधाभिग्रहोद्यतः ।
तेपे तपांसि रामर्षिः पूर्वाङ्गश्रुतिभावितः ॥८२॥
अथ रामः प्रपन्नैकविहारो गुर्वनुज्ञया ।
एकाकी प्रययौ निर्भीरटव्यां गिरिकन्दरे ॥८३॥
तस्यामेव विभावर्यां तत्र ध्यानजुषः स्वतः ।
उदभूदवधिज्ञानं रामभद्रमहामुनेः ॥८४॥
पश्यंश्चतुर्दश रज्जुप्रमं विश्वं करस्थवत् ।
देवाख्यां हतमद्राक्षीद्गतञ्च नरकेऽनुजम् ॥८५॥
इदञ्च चिन्तयामास रामभट्टारकस्तदा ।
धनदत्ताभिधोऽभूवमहं पूर्वत्र जन्मनि ॥८६॥
वसुदत्तोऽभिधानेन लक्ष्मणोऽभून्ममानुजः ।
तत्राप्यकृतकृत्योऽसावेवमेव विपद्यत ॥८७॥
भवेऽस्मिन्मे वसुदत्तजीवोऽभूल्लक्ष्मणोऽनुजः ।
तत्रापरमुष्य कौमारे मुधागाच्छरदां शतम् ॥८८॥
शतत्रयं मण्डलित्वे चत्वारिंशच्च दिग्जये ।
वर्षैकादशसहस्राः सार्द्ध राजेऽब्दषष्ठि च ॥७९॥
द्वादशाब्दसहस्राणि सर्वस्यायुरिति क्रमात् ।
ययावविरतस्यैव केवलं नरकावहम् ॥९०॥

न दोषो देवयोः कोपि मायावधकयो र्मयोः ।
विपाकः कर्म्मणामीदृग्भवत्येव शरीरिणः ॥८१
एवं विचिन्तयन् रामः कर्म्मच्छेदेऽधिकोद्यत
तपः समाविनिष्टोऽभून्निर्म्ममः सन्निरोपतः ॥८
अथ षष्ठोपवासान्ते प्राविशत्पारणाय सः ।
युगमात्रदत्तदृष्टि र्नगरे स्यन्दनस्थले ॥८३॥
निशाकर मिवाऽवन्यामायान्तं नयनोत्सवम् ।
सम्मुखीना समापेतुः पौराः प्रचुरसम्मदाः ॥८
पौर्य्यः स्व स्व गृहद्वारे भिक्षादानाय तस्य च
विचित्रभोज्यपूर्णानि भाजनानि पुरोदधुः ॥
पौराणां हर्षत स्तत्र तुमुलोऽभूत्तथा तथा ।
स्तम्भान् बभञ्जुः करिणो ययुश्चोत्कर्णतां हयाः
रामोपुत्रज्झितधर्माभिरतत्वात्पौरढौकितम् ।
आहारं नाग्रहीत्तेभ्योऽभ्यागात्तु नृपवेश्मनि ॥
तत्र चोज्झितधर्म्मेणाहारेण प्रत्यलंभयत् ।
प्रतिनन्दिनृपो राम विधिवद्बुभुजे च सः ॥
अमरै र्विदधे तत्र वसुधाराजिपञ्चकम् ।
भगवान् रामभद्रोऽपि तदरण्यं ययौ पुनः ॥८
माभूद्भूयः पुराक्षोभं संघट्टो मेव मास्म भूः ।
इति बुद्ध्वा शुद्धबुद्धिः सोभिग्रहमिमं व्यधात् ॥

अरण्येऽत्रैव चेद्भिक्षा काले भिक्षोपलभ्यते ।
तदानीं पारणं कार्य्यमस्माभिर्नान्यथा पुनः ॥१॥
इत्यभिग्रहकृत्तद्रामो निरपेक्षो वपुष्यपि ।
परं समाधिमापन्नोऽवतस्थे प्रतिमाधरः ॥२॥
तत्रान्येद्युर्विपर्य्यस्त शिक्षेणाश्वेन वेगिना ।
आकृष्यमाण आयासीत्तत्र नन्दीनरेश्वरः ॥३॥
पङ्के नन्दनपुण्याख्य सरस्यश्वो ममज्ज सः ।
समापपातानुपदं सैन्यञ्च प्रतिनन्दिनः ॥४॥
पङ्कात्तमश्वमुत्ताय्य शिबिरं न्यस्य तत्र च ।
स्नात्वा च स नृपश्चक्रे भोजनं सपरिच्छदः ॥५॥
तदा च पारितध्यतनो रामर्षिः पारणेच्छया ।
तता जगाम भगवानभ्युत्तस्थौ च तं नृपः ॥६॥
स्वशिष्टैः सन्नपानैः स रामं प्रत्यलम्भयत् ।
कृतपारणके तस्मिन् रत्नवृष्टिरभूद्दिवः ॥७॥
रामर्षिदर्शनाद्भक्तो प्रतिनन्द्यादयोऽपि ते ।
बभूवुः श्रावकाः सम्यग् द्वादशव्रतधारिणः ॥८॥
ततः प्रभृति तत्रैव रामः कृत्वा स्थिरं वने ।
देवीभिर्वनवासाभिः पूज्यमानो महातपाः ॥९॥
मासैर्द्विमासैस्त्रैमासैः मासैर्दिनचतुर्भिरपि ।
रामर्षिः पारयामास तपोऽविरतमानसः ॥१०॥

अधुना नरके तुर्य्ये सशम्बूको दशाननः ।
लक्ष्मणश्चास्ति गतयः कर्माधीना हि देहिनाम् ॥३१
नरकायुश्चानुभूय तौ दशानन लक्ष्मणौ ।
नगर्य्यां विजयावत्यां प्राग्विदेहे विभूषणे ॥३२॥
सुनन्दरोहिणीपुत्रौ जिनदास सुदर्शनौ ।
भविष्यतोऽर्हद्धर्मञ्च सततं पालयिष्यतः ॥३३॥
ततो विपद्य सौधर्मे त्रिदशौ तौ भविष्यतः ।
च्युत्वा च विजयापुर्य्यां श्रावकौ भाविनौ पुनः ॥३४
ततोऽपि मृत्वा पुरुषौ हरिवर्षे भविष्यतः ।
तौ चावसानमासाद्य देवलोकं गमिष्यतः ॥३५॥
च्युत्वा च विजयापुर्य्यां जयकान्त जयप्रभौ ।
कुमारवार्त्तराट् लक्ष्म्योस्तौ कुमारौ भविष्यतः ॥३
जिनोक्तं संयमं तत्र पालयित्वा विपद्य च ।
गीर्वाणौ लान्तके कल्पे भविष्येते उभावपि ॥३७॥
तदा त्वमच्युतात् च्युत्वा क्षेत्रे चात्रैव भारते ।
[illegible] मतिर्नाम चक्रवर्त्ती भविष्यसि ॥३८॥
तौ भाविनाविन्द्रायुधमेघरथाभिधौ ।
[illegible] त्वं परिव्रज्य वैजयन्ते व्रजिष्यसि ॥३९॥
[illegible]ः स तु जीवो रावणस्य भव त्रयम् ।
[illegible] तीर्थंकरगोत्रकर्मा जनिष्यति ॥४०॥